

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2480

2481

ALLIUM

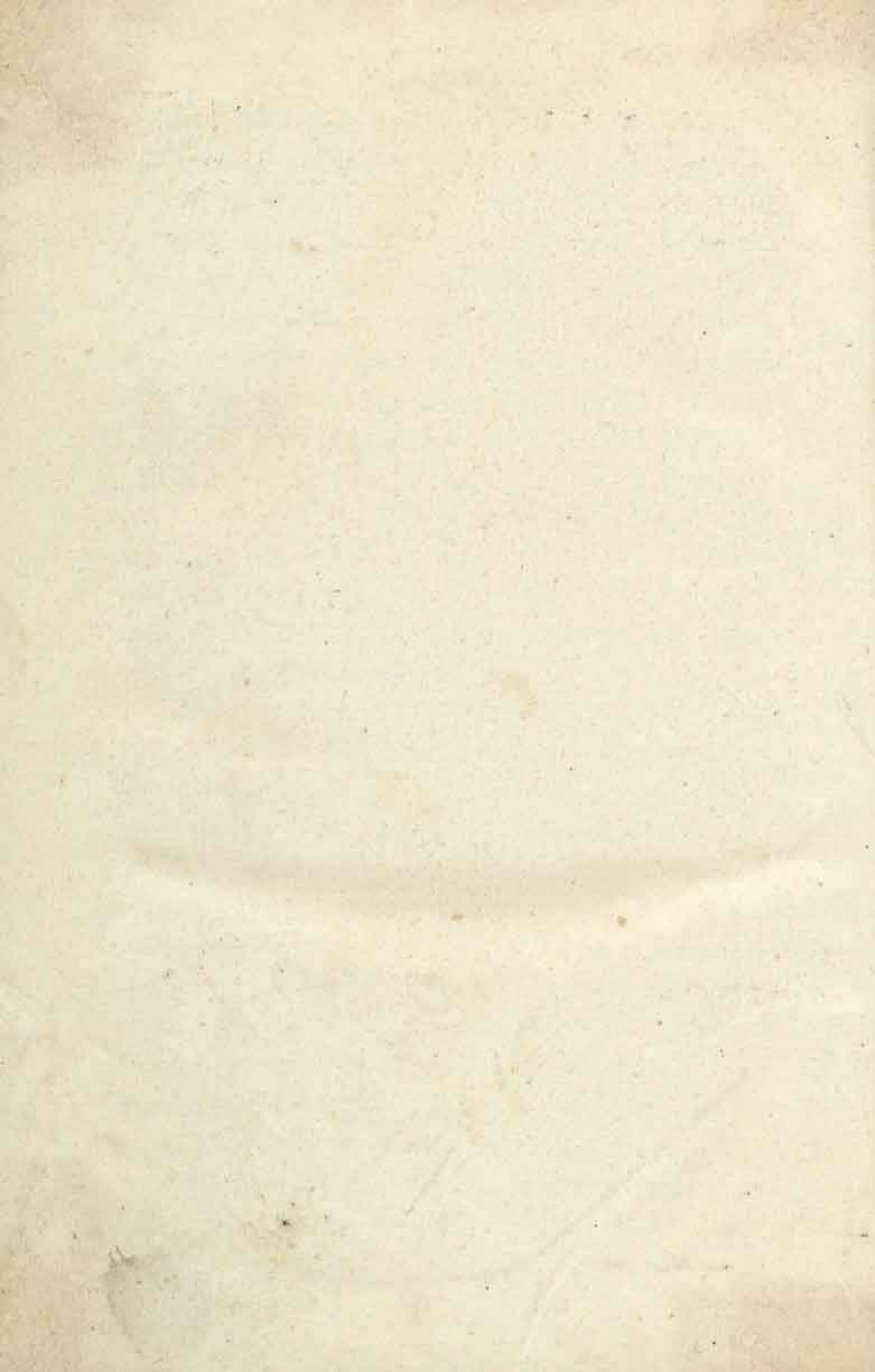
montanum

84

U-63

2011

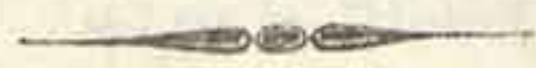
4
№ 3003

ԷՕԺԷՆ—ՍԻԻ

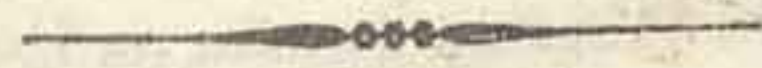
148

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Ի ԳԱՂՂԻԱԿԱՆԷ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ԻԻԹԻՃԵԱՆ

ՀԵՏՈՐ Բ.

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

— 1867 —

5031-42

В.И. ДАВЫДОВ

В.И. ДАВЫДОВ

В.И. ДАВЫДОВ

В.И. ДАВЫДОВ

85031-42

170 - 92 а

ՄԱՍՆ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՔԱՐՏՕՎԻԼԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Պ . ՌՕՏԷՆ

Երեք ամիս անցեր էր յորմէ հետէ ճալմա Պաթալիայի մէջ բանտարկուեր էր իբրեւ անդամ Յանսէկարաց կամ խեղդչաց աղանդին, Գաղղիոյ մէջ հետեւեալ անցքը կանցնէր 1832 փետրվար ամսոյն սկիզբը Քարտովիլի ապարանքը, որ հին կալուածապետական դղեակ մ'էր Բիքարտիա դաւառին ծովեզերքը Սէն Վալէրիի մօտ բարձր ապառաժներու վրայ շինուած. վտանգաւոր ծովեզերք, ուր տարի չըլլար որ քանի մը նաւեր չի խորտակին եւ բովանդակապէս չկորընչին արեւմտեան հովին փոթորիկներէն՝ որովք Մանչի մէջ նաւարկութիւնն այն աստիճան վտանգալից եղած է:

Ապարանքին ներսէն բռնաչունչ փոթորկի մ'որոտումը կը լսուէր, որ այն գիշերն սկսեր էր շատ անգամ թնդանօթ պարպուելու պէս անեղ բամբիւններ ու ճայթիւններ կը լսուէին հեռուէն եւ ծովեզերքին արձագանդներովը կը կրկնը-

ուէին , վասն զի ծովուն կառաղի կոհակները կու-
գային վաղեմի գղեակին ստորոտի խարակներուն
կը զարնուէին :

Ժամը գրեթէ առաւօտեան եօթնին միջոց-
ներն էր , բայց դեռ ապարանքին գետնի վրայի
մեծ սենեկին պատուհաններէն արշալոյսը չէր
տեսնուեր : Սենեակը կանդեղով մը լուսաւորուած
էր . վաթսուն տարեկանի մօտ կին մը՝ համեստ եւ
միամիտ գէմքով եւ Քիքարտիոյ հարուստ վար-
ձակալուհեաց պէս հագուած՝ նստեր կար կը կա-
րէր , թէ եւ ժամանակը շատ կանուխ էր : Քիչ
մը հեռուն , այս կնոջ այրը՝ որ գրեթէ նոյն տա-
րիքն ունէր՝ մեծ սեղանի մ'առջեւ նստած՝ ցորե-
նի եւ վարսակի օրինակներ կարգ կարգ բաժնելով
մանր քսակներու մէջ կը լեցընէր : Հանճարեղ ,
համարձակ , ուղղախոհ եւ գեղջկական խորա-
մանգութեամբ խառն գէմք մ'ունէր . մազերը
ճերմկած էին . կանանչ չուխայէ կարճ վերարկու
մը հագած էր , եւ սեւ թաւիչէ տափատ մը՝ որ
ծունկէն վար գեղին կաշիէ որսական մեծ սնա-
պաններով ծածկուած էր :

Գուրսը տակն 'ի վերայ ընող զարհուրելի փո-
թորիկը կարծես առաւել քաղցր երեւոյթ մը
մը կուտար այս ընտանեկան խաղաղ պատկերին :
Պատուական կրակ մը կը փայլէր ճերմակ մար-
մարիոնէ վառարանի մը մէջ , եւ իր զուարթ լոյսը
սենեկին մոմազօծ տախտակամածին վրայ կը ցո-
լացընէր : Պատուհաններուն ու դռներուն վարա-
գոյրները՝ որք ճերմակի վրայ չինական կարմիր

նկարներով երանգեալ հին պարսկական կտաւներէ շինուած էին, եւ դուռներուն վրայ Վաթօ նկարչին ճաշակաւ յօրինուած հովուական նրկարները խիստ գեղածիծաղ տեսիլ մ'ունէին: Սէվրի յախճապակէ ժամացոյց մը, կանանչ դրբուադներով պիտակաւոր վարդի փայտէ քանդակագործ աթոռներ, նստարաններ, սեղաններ, եւ այլն սենեակին կարասիներն ու դարդերը կամբողջացընէին:

Գուբար փոթորկին մոնչիւնը կը շարունակէր. մերթ ընդ մերթ հովը ծխնելոյզին մէջ կը մտնէր շառաշմամբ, կամ պատուհաններուն փակոցները կը դղրդէր: Յորեհի օրինակներ կարգի դնող մարդը Պ. Տիւբօն կը կոչուէր, եւ Քարաօվիլի ապարանքին հողերուն մատակարարն էր:

«Մնւրբ-Մարիամ, ըսաւ կինը, այս ի՞նչ սարսափելի օդ է. Պ. Ռօտէն, որուն համար Սէն-Տիգրիէի իշխանուհւոյն տնտեսապետն իմաց տուեր էր թէ այս առաւօտ հոս պիտի դայ, սխալ ընտրեր է դալու օրը: — Յիրաւի ես ալ այսպիսի փոթորիկ մը խիստ քիչ անգամ տեսած եմ. . . եթէ Պ. Ռօտէն ծովուն զայրոյթը տեսած չէ, այսօր կրնայ դուարճանալ այս տեսարանով: — Ս. յդ Պ. Ռօտէնն ի՞նչ բանի համար հոս պիտի դայ, սիրելիս, հարցուց կինը: — Իրաւ որ չեմ գիտեր. իշխանուհիին տնտեսապետն ինձ պատուիրեր է նամակին մէջ որ մեծ յարգանք ընծայեմ Պ. Ռօտէնի, եւ իմ տիրոջս պէս հնազանդիմ անոր. ուստի Պ. Ռօտէն՝ իշխանուհւոյն հրամանները

պիտի իմացընէ ինձ , ես ալ պիտի կատարեմ :
— Բայց պէտք էր որ օրիորդ Ատրիէնի կողմէն
գար , վասն զի Քարտօվիլի դուքսին մեռնելէն ե-
տեւ երկիրն անոր աղջկանը (օրիորդ Ատրիէնի) մը-
նացած է : — Այո , բայց իշխանուհին անոր հօ-
րաքոյրն է եւ Օրիորդ Ատրիէնին գործերն ալ իր
անտեսապետը կը հոգայ . այս պատճառաւ , թէ
իշխանուհիին կողմէն գայ՝ թէ օրիորդին՝ մի եւ
նոյն ըսել է : — Թերեւս Պ . Ռօտէն երկիրը գնե-
լու դիտաւորութիւն ունի . . . բայց ասկէց ութ
օր առաջ ապարանքը տեսնելու համար Փարիզէն
յատկապէս եկող գեր տիկինն ալ շատ փափաքող
կերեւէր գնելու : »

Այս խօսքին վրայ մարդը ծիծաղիլ սկսաւ
խորամանկ դէմքով մը :

« Ի՞նչ բանի վրայ կը խնդաս , Տիւբօն , հար-
ցուց կիներ , որ արդարեւ խիտա բարի արարած
մ'էր , բայց նրբամտութեամբ չէր փայլեր : — Ար
խնդամ , ըսաւ Տիւբօն , երբոր այն թանձրամար-
մին եւ անհեթեթ կնոջ դէմքն ու շարժուածքը
միտքս կուգայ : Ար դարմանամ թէ ինչպէս այն
անձոռնի դէմքն՝ ունեցող կին մ'ինքզինք տիկին
Տը Սէնթ Քօլօմպ (սուրբ աղաւնի) կը կոչէ : Տէր
Աստուած , ի՞նչ սուրբ եւ ի՞նչ աղաւնի . . .
Մարմնոյն ձեւը մոթի կը նմանի . ձայնը՞ գինո-
վի պէս խռպոտ է . հին ումբաձիգի մը պէս մոխ-
րագոյն ընչացքներ ունի , եւ առանց ինքը նըշ-
մարելու լսեցի որ « Օն ուրեմն . . . նրա » կըսէր
իր ծառային . . . եւ տակաւին ինքզինք Սուրբ

Աղաւնի կը կոչէ : — Ի՞նչ տարօրինակ խօսքեր
կընես, Տիւբօ՛ն, միթէ մէկ մարդ մ'իւր անու-
նը ի՞նք կընարէ . . . Ասկէց զատ, միթէ այդ
տիկնոջ ընչացք ունենալն իրեն յանցանք մ'է :
— Այո՛, ինքզինք Սուրբ-Աղաւնի կոչելուն յան-
ցանքն իրն է . միթէ կը կարծես թէ իր բուն ա-
նունն է . . . Ա՛հ, խեղճ Կատարինէս, տակա-
ւին դիւղիդ խելքովը մ'նացած ես . . . — Գուն
ալ, խեղճ Տիւբօնս, չես կրնար լեզուդ դապել,
եւ ասդիէն անդիէն բան մը կը դանես մարդ բամ-
բասելու համար : Այն կինը խիստ յարգելի երե-
ւոյթ մ'ունի . . . հոս եկած ժամանակամեն բա-
նէ առաջ ապարանքին մատուռը հարցուց որուն
համար խօսած էին իրեն . . . Մինչեւ անգամ
խոսասցաւ զարդարել զայն . . . եւ երբոր խմա-
ցուցի իրեն թէ հոս եկեղեցի չկայ, վերջին աստի-
ճան ցաւեցաւ որ դիւղը քահանայէ զուրկ է :
— Է՛հ, թող տուր, սիրելիս, ետքէն հարստա-
ցած կանանց առաջին գործերնին է ինքզինքնին
թեմական տիկնոջ կամ աղնուականի տեղ դնել :
— Սէնթ-Քօլօմպ տիկինն ինքզինք աղնուակա-
նի տեղ դնելու պէտք չունի, որովհետեւ արդէն
աղնուական է : — Ա՛հ, աղնուական է : — Այո՛,
վասնի զի տեսնելու էիր թէ ի՞նչ վայելչութեամբ
իր կակաչագոյն շրջազգեստն հագած եւ եպիս-
կոպոսի ձեռնոցներու պէս մանիշակագոյն գեղե-
ցիկ ձեռնոցները դրած էր . ասկէց զատ, երբոր
փեղոյրը գլխէն հանեց, իր կեղծ խարտեաց մա-
ղերուն վրայ անդամանդեայ վարսակալ մ'ան-

ցուցած , ականջները բուժ մատիս մեծութեամբ
անդամանդեայ դիւտեր կախած եւ ամեն մատե-
րըն ալ անդամանդեայ մատնիներ դրած էր : Ստո-
րին աստիճանի կին մը կրնայ ցերեկ ժամանակ
այնչափ անդամանդներով դարդարուիլ . . . :
— Լաւ , լաւ , շատ աղէկ մարդ կը ճանչես եղեր . . .
— Կեցիր սիրելիս , դեռ չլմ'նցուցի : — Լաւ , ըսէ
նայինք , տակաւին ի՞նչ կայ : — Բոլոր խօսակ-
ցութիւնը դուքսերու մարքիղներու կոմսերու
եւ մեծահարուստ պարոններու վրայ էր , որք իր
տունը կը յաճախեն եւ բարեկամներն են եղեր .
ասկէց զատ , պարտէղին մէջի փոքրիկ հանգըս-
տարանը տեսնելով , որ ժամանակաւ բրուսիա-
ցոց ձեռքով կէս մ'այրեցաւ եւ հանգուցեալ
կոմսն ալ չուզեց նորոգել տալ զայն , հարցուց
ինձ թէ ի՞նչ աւերակ էր . եւ երբոր ես ալ պա-
տասխանեցի թէ դաշնակիցներուն ժամանակէն
այրած հանգստարան մ'է , « Ա՛հ , սիրելիս , պո-
ռաց , այն դաշնակիցները , այն բարի դաշնակից-
ները , այն ազնիւ դաշնակիցները . . . իմ հա-
րըստութիւնս անոնց եւ Պուրպոններուն ձեռք
ակած է : » Այն ժամանակ ես ալ , կը լսես Տիւբօն ,
ըսի մտքէս թէ յեղափոխութեան ժամանակ Գաղ-
ղիայէն փախչող հին ազնուականներէն է : — Տի-
կին Սէնթ-Քօլօ՛ մալ . . . դոչեց Պ . Տիւբօն խըն-
դալէն մարելով . . . ա՛հ , խնդճ կինս , պար-
զամի՛տ կինս . . . : — Ո՛հ , դուն ալ երեք տա-
րի Փարիզ կեցած ըլլալուդ համար ինքզինքդ
դուչակի տեղ դրեր ես . . . — Կատարինէ՛ , դո-

ցէ այդ խօսքը , որպէս զի անվայել խօսքեր չհա-
նեմ բերնէս . այնպիսի բաներ կան , զորս քեզի
պէս պարկեշտ եւ պատուական արարածները
պէտք չէ գիտնան : — Չեմ հասկընար ինչ ըսել
կուզես բայց գոնէ ջանա որ այդպէս չա-
րալեզու չըլլաս . վասն զի եթէ տիկին Սէնթ-Քո-
լօմպ այս երկիրը գնելու ըլլայ , շատ գոհ կըլլաս
երբոր դարձեալ հոս մատակարար մնաս . այնպէս
չէ : — Ըսածդ ճշմարիտ է ինչու որ արդէն
ձերանալ սկսեր ենք , սիրելի Աատարինէս . ահա
քսան տարի է որ հոս ենք , եւ մեր ուղղութեամ-
բը չուզեցինք քիչ մը բան ներս նետել մեր ձե-
րութեան օրերուն համար , եւ հիմա մեր այս հա-
սակին մէջ ուրիշ գործ փնտռել խիստ ծանր է
մեզ , եւ թերեւս չենք կրնար ալ գտնել Աը
ցաւիմ որ օրիորդ Ատրիէն այս երկիրն իրեն համար
չպահեր վասն զի լսածիս նայելով ինքը ծա-
խել կուզէ եւ իշխանուհին դէմ կը կենայ եղեր :
— Բայց, Տիւբօն , ըսէ ինձ , քեզ ալ կարգէ դուրս
բան չերեւի՞ր որ օրիորդ Ատրիէն այս մատաղ հա-
սակին մէջ իր մեծ հարստութիւնն ուղածին պէս
տնօրինէ : — Ամենեւին ոչ . ընդհակառակն խիստ
պարզ բան մը կերեւի ինձ : Օրիորդը ոչ հայր ու-
նենալով եւ ոչ մայր , իր հարստութեան տէրն է ,
եւ իր փոքրիկ գլխուն մէջ ալ բաւական խելք
կայ : Աը յիշես , ասկէց տասն տարի առաջ ամառ
մը պարոն Աոմսը զայն հոս բերեր էր իր հետը .
ի՞նչ կրակուբոց եւ սատանայ աղջիկ մ'էր եւ ի՞նչ
աչքեր ունէր հէ , կարծես թէ կայծակ կը ցայ-

տէին : — Յիրաւի , օրիորդ Ատրիէն այն ժամա-
նակ իր նայուած քին մէջ այնպիսի բոց մ'ունէր
որ իր հասակին նայելով կարգէ դուրս բան էր :
Եթէ իր կայտառ եւ քիչ մը ճմրակած դէմքն ինչ-
պէս որ յոյս կուտար՝ այնպէս զարգացաւ , հիմա
խիտ սիրուն ըլլալու է , թէ եւ իր մազերուն գոյ-
նը քիչ մը բաց էր , որովհետեւ խօսքը մէջեր-
նիս , եթէ ազնուական տոհմէ չըլլար , պարզա-
պէս կըսէին թէ շէկ է : — Ահա նորէն կ'սկսիս
չարախօսութիւն ընել : — Օրիորդ Ատրիէնի՞ն
դէմ , Աստուած չընէ որ դէշ խօսիմ . . . վասն զի
անոր դէմքը ոչ միայն գեղեցիկ՝ այլ եւ բարեսիրտ
ըլլալու յոյս կուտար . . . Շէկ է ըսելս զայն վար
զարնելու մտօք չէ . . . ընդհակառակն կը յիշեմ
որ մազերն այնչափ փարակ փայլուն եւ ոսկերանդ
էին , եւ իր ճիւղի պէս ճերմակ երեսին եւ սեւ աչ-
քերուն այնչափ աղէկ կը վայլէին , որ շիտակն
ըսելով ուրիշ կերպ ըլլալնին փափաքելի չէր :
Ուստի տարակոյս չունիմ որ մազերուն այն գոյնը՝
որ ուրիշի մը երեսին գեղեցկութեանը կը դըպ-
չէր , օրիորդ Ատրիէնին դէմքն աւելի օրտադրաւ
կընէ : Անշուշտ հիմա անոր դէմքը փոքրիկ սա-
տանայի մը դէմք ըլլալու է : — Այդ ճշմարիտ է ,
սատանայի դէմք էր . . . միշտ կը վազվզէր պար-
տիզին մէջ , ծառերուն վրայ կը շուլուէր , հազար
տեսակ սատանութիւն կընէր եւ իր դաստիարա-
կուհին կը բարկացընէր : — Ես ալ քեզի պէս կը-
սեմ թէ օրիորդ Ատրիէն մարմնաւորեալ սատա-
նայ մ'է , բայց ասոր հետ միանդ ամայն ի՞նչ խելք :

ի՛նչ աղնու-ու-թիւն եւ մանաւանդ ինչ բարի սիրտ
մ'ունի . այնպէս չէ՛ . — Բարեւրտութիւնը սուտ
չէ՛ : Չես յիշեր որ անգամ մը ճանքան փոքրիկ
աղքատ աղջիկ մը տեսնելով՝ իր շալն ու մէրիսօղէ
նոր շրջազգեստը հաներ անոր տուեր ու ինքը
տակի ճերմակ շրջազգեստով ու թեւերը բաց
տուն դարձեր էր . . . : — Ար տեսնես , բարի
սիրտ , միշտ բարի սիրտ , բայց գլուխը . . . ո՛ն ,
ի՛նչ գլուխ : — Այո՛ , շատ յոռի գլուխ . ուստի
եւ յայտնի էր որ վերջը գէշ պիտի ըլլար , որով-
հետեւ կերեւի որ Փարիզի մէջ այնպիսի բաներ
կընէ . . . : — Ի՞նչ կընէ : — Ա՛հ , սիրելիս ,
չեմ համարձակիր ըսել . . . — Ըսէ նայիմ , ը-
սէ . . . : — Արտեն թէ . . . յաւելցուց բարե-
միտ կիներ վարանամաք եւ շփոթելով , որմէ կը
հասկցուէր թէ այս տեսակ արտառոց գործերէ
կը սարսափէր . — Արտեն թէ օրիորդ Ատրիէն բը-
նաւ եկեղեցի չերթար . . . թէ իր մօրաքեռ
տանը պարտիզին ծայրը կռատաչտական մեհեա-
նի մը մէջ առանձին կը նստի . . . թէ դիմակա-
ւոր կանայք իրեն ծառայութիւն կընեն եւ զինքը
դիցուհիի պէս կը հագուեցընեն , եւ ինքը գի-
նովնալով բոլոր օրը դանոնք կը ճանկրտէ . . . :
Ասկէց զատ՝ ամեն գիշեր ձոյլ ոսկիէ շինուած
որսորդի փող մը կը հնչեցընէ . . . եւ կրնաս
հասկընալ թէ իր այս բաները սրչափ վիշտ եւ
յուսահատութիւն կը պատճառեն իր խեղճ մօրա-
քեռ : »

Պ . Տիւրօն դարձեալ բարձրաձայն խնդալով

կնոջը խօսքն ընդ միջեց :

Երբոր խնդալը քիչ մը դադրեցաւ, հարցուց կնոջը . « Սիրելի կինս, ո՞վ պատմեց քեզ այդ գեղեցիկ առասպելներն օրիորդ Ատրիէնի վրայ : — Ռէնէին կինը՝ որ դայեակ մը գտնելու գացեր էր Փարիզ, եւ իր կնքամայր Տիկին Առիվուային հետ տեսնուելու համար՝ Սէն-Տիգրիէի ապարանքը գացեր էր : Տիկին Առիվուա՝ որ մեր իշխանուհիին առաջին սենեկապան կինն է, ան պատմեր է այս ամենը, եւ որովհետեւ միշտ տանը մէջն է, հարկաւ ամեն բան կը տեսնէ ու կիմանայ : — Այո՛, այդ Առիվուա տիկինը հին բարի-ծաղիկներէն է : Ժամանակաւ ամենէն խրոխտ անտարբերներէն մէկն էր, հիմա իր տիրուհիին պէս ջերմեռանդ բարեպաշտուհի մը, սրբուհի մը ձեւացեր է . ինչու որ տէրը ինչ ընէ՝ ծառան ալ նոյնը կընէ . . . Իշխանուհին ալ՝ որ հիմա այն աստիճան ծանրաբարոյութիւն կը ծախէ, ժամանակաւ ինչէր ըրած է . . . ասկէց տասնուհինգ տարի առաջ ի՞նչ ծաղիկ էր : Չես յիշեր Ապրիլի քաղաքին մէջ պահապան դրուած այն գեղադէմ գնդապետը, որ յեղափոխութեան ժամանակ Ռուսիա փախչելով զինուորական ծառայութիւն ըրեր եւ ետքը Պուրպոնեանց Գաղղիա դառնալէն ետեւ հուսարներու (թեթեւ ձիաւոր) գնդապետ եղեր էր : — Այո՛, այո՛, կը յիշեմ . բայց դարձեալ չարախօսութեան կ'սկսիս : — Ամենեւին ոչ, ինչ որ կըսեմ՝ ճշմարիտ է . գնդապետն իր բոլոր ժամանակը Սէն-Տիգրիէի ապարանքը կանցունէր,

եւ ամեն մարդ կըսէր թէ խիստ մտերիմ յարա-
քերու թիւն ունէր այժմեան սուրբ իշխանուհիին
հետ . . . : Ա՛հ, ի՛նչ աղէկ ժամանակ էր . ամեն
իրիկուն տօնախմբու թիւն կամ տեսարան կար
ապարանքին մէջ . գնդապետն ալ ի՛նչ վարպե-
տորդի մ'էր, եւ ի՛նչ աղէկ կատակերգու թիւն
կը խաղար . . . բնաւ մտքէս չելներ . . . :

Մատակարարը չկրցաւ շարունակել :

Գէր սպասուհի մը՝ որուն կերպարանքէն ու
դտակէն Բիքարտացի ըլլալը յայտնի էր, վազե-
լով ներս մտաւ ու ըսաւ տիրուհւոյն . « Տիկին . . .
դուրսը պարոն մը կայ որ հիմա տիրոջս հետ տես-
նուիլ կուզէ . Սէն-Վալէրիէն եկած է թղթատա-
րու թեան տեսչին կառքովը . . . եւ իր անունը
Պ . Ռօտէն է : — Պ . Ռօտէն, ըսաւ մատակարա-
րը ռաքի վրայ ելնելով, ներս հրամցու . . . շու-
տով ներս հրամցու . »

Շատ չանցաւ, Պ . Ռօտէն ներս մտաւ : Իր
սովորու թեան համեմատ չափազանց համեստ
կերպարանք մ'ունէր : Ամենախոնարհ կերպով մը
ողջունեց մատակարարն ու կիներ, որ իր էրկանն
ակնարկու թեամբն անմիջապէս դուրս ելաւ :

Պ . Ռօտէնի դիակնագոյն դէմքը, աննշմա-
րելի շրթունքը, իր թոյլ արտեւանունքով կէս
մը ծածկուած օձի մանր աչքերը, եւ իր կծծի
կերպարանքը՝ հաճելի երեւոյթ մը չէին տար ի-
րեն . սակայն այս մարդը՝ պէտք եղած ժամանակ
սատանայական վարպետու թեամբ մ'այն աստի-
ճան բարեմտու թիւն ու անկեղծ ու թիւն ցոյց կու-

տար , այն աստիճան անուշ շողոքորթ եւ յան-
 կուցիչ չեղու մը կը գործածէր , որ քիչ քիչ առ-
 ջի անասորժ տպաւորութիւնը կը փարատէր , եւ
 գրեթէ միշտ իր ձեռքն ինկած մարդն անզգալի
 կերպով իր կակուղ մեղրալից եւ նենգաւոր ճար-
 տարխօսութեան ոլորապտոյտ ծալքերուն մէջ
 կը պարուրէր . վասն զի կրնայ ըսուիլ թէ տգեղն
 ու չարն ալ գեղեցկին ու բարիին պէս մարդը կը
 թուին . . . Պարկեշտ մատակարարը դարմա-
 նօք այս մարդուն կը նայէր , միտքը բերելով
 Սէն-Տիդիէի իշխանուհւոյն անտեսապետին ստի-
 պողական յանձնարարութիւնները , որոց նայե-
 լով բոլորովին ուրիշ կերպ մարդ մը տեսնել կըս-
 պասէր : Ուստի չկրնալով իր դարմանքը ծածկել
 ըսաւ . . .

« Պ . Ռօտէնը հրամանքնի՞դ էք : — Այո ,
 պարոն . . . ահա ձեզ ուրիշ նամակ մ'ալ Սէն-
 Տիդիէի իշխանուհւոյն անտեսապետէն : — Կա-
 դաչեմ , պարոն , կրակին մօտն եկէք մինչեւ որ
 այս նամակը կարդամ . . . հրչալի գէշ օդ մը կայ
 այս առաւօտ , ըսաւ մատակարարը քաղաքալա-
 րութեամբ . բան մը կը հրամէք : — Ենորհակալ
 եմ , սիրելի պարոն . . . մէկ ժամէն պիտի եր-
 թամ . . . »

Երբոր Պ . Տիւբօն նամակը կը կարդար , Պ .
 Ռօտէն հետախոյզ նայուածքով սենեկին չորս
 կողմը կը դիտէր . վասն զի խորամանկ վարպե-
 տութեամբ շատ անգամ խիտ ուղիղ եւ օգտա-
 կար գտումներ կընէր արտաքին երեւոյթներէ ,

որք ճաշակ մը կամ սովորութիւն մը կը յայտնեն
եւ հետեւաբար որոշ գաղափարներ կամ ծանո-
թութիւններ կուտան իրեն : Բայց այս անգամ իր
հետաքրքրութիւնը պարապ ելաւ :

Պ . Տիւբօն նամակը կարդալէ ետեւ՝ ըսաւ .
« Ետ աղէկ . իշխանուհւոյն տնտեսապետը կըր-
կին անգամ կը պատուիրէ ինձ որ ձեր բոլոր հը-
րամանները կատարեմ : — Հրամաններս մեծ եւ
շատ բան մը չեն , ըսաւ Պ . Ռօտէն , եւ երկար աշ-
խատութիւն մը չպիտի տամ ձեզ : — Պարոն , ինձ
պատիւ կը համարիմ — Գիտեմ արդարեւ
որ ձեր դքսազմունքը շատ է , վասն զի այս ապա-
րանէն ներս մտած ժամանակս՝ մէջը տիրած բա-
րեկարգութիւնն ու վայելչութիւնն աչքիս դար-
կին , որք անշուշտ , սիրելի պարոնս , ձեր եռան-
դուն եւ հանճարեղ հոգածութեան ապացոյց են :
— Պարոն . . . ստուգիւ . . . զիս կը շողոր-
թէք : — Չեղ շողորթորթել մի . . . ինձ պէտ
խեղճ ծերուկի մը մտքէն անգամ չանցնիր այդ
բանը . . . բայց գանք մեր դորժին : Այս ապարա-
նին մէջ սենեակ մը կայ որ համարձակ կը կոչուի .
այնպէս չէ : — Այո , պարոն , հանգուցեալ Քար-
տովիլի դուքսին աշխատութեան սենեակը : — Կը
խնդրեմ որ զիս հոն տանիք — Պարոն ,
այդ առաջարկութիւննիդ դժբաղդաբար անհը-
նարին է . . . վասն զի կոմսին մեռնելէն ետեւ
երբոր իր կնքեալ սենեակներն իշխանութեան
հրամանաւ բացուեցան , դորժին վրայ կեցողնե-
րն անոր շատ մը թուղթերը սենեակին պահա-

բաններէն մէկուն մէջ դրին , կղպեցին , եւ բանա-
լիները հետերնին Փարիզ տարին : — Ահա այն բա-
նալիները , ըսաւ Պ . Ռօտէն իրար կապած մեծ
եւ փոքր երկու բանալի ցուցընելով մատակա-
րարին : — Ա՛ , պարոն , ատոր ըսելիք չմնար . . .
ուրեմն այն թուղթերը փնտռելու եկած էք :
— Այո՛ , քանի մը թուղթ . . . միանգամայն Ան-
դիլեան փայտէ շինուած արծաթ ապատ կափա-
րիչով փոքրիկ սնտուկ մը . . . կը ճանչէք այն
սնտուկը : — Այո՛ , պարոն , շատ անգամ կոմսին
գրասեղանին վրայ տեսած եմ . . . եւ կը կարծեմ
որ կարծրափայլ մեծ պահարանի մը մէջ պահուած
ըլլալու է , որուն բանալին ահա ձեր քով է . . .
— Ուրեմն կը հաճի՞ք զիս այն սենեակը տանիլ
ըստ հրամանի Սէն-Տիգլիէ իշխանուհեոյն . . .
— Շատ աղէկ , Պարոն . . . տիկին իշխանուհին
ի՞նչպէս է , լմու է : — Խիստ լաւ . . . եւ բոլորո-
վին ինքզինք Աստուծոյ նուիրած . . . : — Օրի-
որդ Ատրիէն ի՞նչպէս է . . . : — Աւանդ , սիրելի
պարոնս . . . ըսաւ Պ . Ռօտէն ցաւագին հա-
ռաչք մ'արձակելով : — Ո՛հ , տէր Աստուած . . .
արդեօք աղէտ մ'եկած է օրիորդին գլխուն :
— Ի՞նչ տեսակ աղէտ ըսել կուզէք : — Արդեօք
հիւանդ է : — Ոչ . . . ոչ . . . դժբաղդարար
դեղեցկութեանը չափ քաջաողջ ալ է . . .
— Դժբաղդարար մի . . . ըսաւ մատակարարն
ապշելով : — Աւանդ , այո՛ , վասն զի երբոր դե-
ղեցկութիւնը երիտասարդութիւնն ու առող-
ջութիւնը կը միանայ ապստամբ ու մոլորեալ

մտքի մը հետ , այնպիսի բնաւորութեան մը հետ՝
որուն նմանը աշխարհիս մէջ չկայ . . . աւելի
լաւ է որ այն վտանգաւոր ձիրքերէն զրկուած
ըլլար , որք իր հոգւոյն կորստեան պատճառներ
են . . . : Բայց կաղաչեմ , սիրելի պարոնս , ու-
րիշ խօսք ընենք . . . այս նիւթը զիս շատ կը
վշտացընէ . . . ըսաւ Պ . Ռօտէն յուզեալ ձայ-
նիւ եւ ձախ ծկութ ին ծագնաջ աչքին տանելով
որպէս թէ արտառքի կաթիլ մը սրբելու համար :

Մատակարարն արտառքը հտեսաւ , բայց
անոր ձեռքին շարժումը նշմարեց եւ ձայնին այ-
լայլութեանը վրայ զարմացաւ . ուստի ինք ալ
տխուր ձայնիւ մ'ըսաւ . « Պարոն , ներեցէք ըրած
անխոհեմութեանս . . . չէի գիտեր որ . . . :
— Ընդհակառակն ես ձեզնէ ներում կը խնդրեմ
այս աղամայ փղձկմանս համար . . . արդարեւ
ծեր մարդիկ խիստ քիչ կարտասուեն . . . բայց
եթէ դուք ալ ինձ պէս տեսած ըլլայիք ազնիւ
իշխանուհւոյն յուսահատութիւնը . . . որուն
միակ յանցանքն իր քրոջ աղջկան հետ չափա-
զանց բարեւորութեամբ եւ տկարութեամբ վար-
ուիլն եղած է , որով զայն կերպիւ մը քաջալերած
է իր . . . : Բայց , նորէն կըսեմ , սիրելի պա-
րոնս , ուրիշ խօսք ընենք : »

Պահ մը լռութենէ ետեւ , Ռ . Ռօտէն սրտին
յուզմունքը քիչ քիչ հանդարտած ձեւացընելով
ըսաւ Պ . Տիւբօնին .

« Ահա , սիրելի պարոնս , կանանչ սենեակին
նկատմամբ պաշտօնիս մէկ մասը կատարուեցաւ :

կը մ'նայ միւտը մասը . . . բայց անոր խօսքը
բանալէ առաջ պէտք է բան մը միտքերնիդ
ձգեմ զոր կարելի է մտցած էք . . . : Ասկէց
տասնեւհինգ կամ տասնեւվեց տարի առաջ՝
Էկրինեի մարքիզը՝ որ այն ժամանակ Ապվիլ քա-
ղաքին պահպանութիւն ընող հուտարներուն
գնդապետն էր, այս ապարանին մէջ ժամանակ
մը կեցած է : — Ա՛հ, պարոն, ի՛նչ գեղեցիկ
զինուորական մ'էր, դեռ քիչ մ'առաջ անոր վը-
րայ կը խօսէի կնոջս հետ . այս ապարանին ու-
րախութիւնն էր . շատ աղէկ կատակերդութիւն
կը խաղար, մանաւանդ անառակի դերերը : Երեւ-
էր՝ զո՞ւր ըսուած խաղին մէջ զինով զինուորի դերն
այնչափ աղէկ կը ներկայացընէր որ խնդալէ կը
ճաթէինք . . . ասոր հետ մէկ տեղ խիստ գեղե-
ցիկ ալ ձայն մ'ունէր . . . Ժողովը ըսուած օրե-
քան այն աստիճան անուշ կերգէր որ Փարիզի մէջ
անգամ չեն կրնար :

Ռօտէն՝ մատակարարին այս խօսքերը հա-
ճութեամբ մտիկ ընելէ ետեւ՝ ըսաւ անոր . « Կի-
տեա անշուշտ որ Սիմօն զօրապետ կոչուած կա-
տաղի Նաբոլէոնեանի մը հետ սարսափելի մե-
նամարտութիւն մ'ընելէ ետեւ՝ մարքիզ տ'Էկրի-
նեի գնդապետը, որուն հիմա մտերիմ քարտու-
ղարն ըլլալու պատիւն ունիմ, աշխարհէս հրա-
ժարեցաւ ու կրօնաւոր եղաւ . . . : — Ի՛նչ կը-
սէք, պարոն, կարելի՞ բան է այդ . . . այն գե-
ղեցիկ գնդապետը որ . . . : — Այո՛, այն գեղե-
ցիկ քաջ ազնիւ եւ ամենուրեւ սիրելի գնդապետն

այս ամեն բարեմասնութիւնները թողուց եւ
 խեղճուկ սեւ վերարկու մը հագաւ . եւ թէպէտ
 իր մեծ անուշիկն , ընկերական դիրքին , աղագա-
 կանութեանց եւ քարոզչական համբաւին օգնու-
 թեամբ կրնար յառաջ անցնիլ եւ արքեպիսկոպոս-
 կամ կարդինալ ըլլալ , ինչպէս որ իրմէ շատ պա-
 կաս արժանիք ու առաքինութիւն ունեցողներն
 եղան , ինքը յանձն չառաւ , եւ տասնեւհինգ
 տարի առաջ ինչ որ էր՝ այսօր ալ նոյն է , այսին-
 քըն պարզ արեղայ մը :

170
 92

Պ . Ռօտէն ան աստիճան միամիտ պարզու-
 թեամբ եւ համողմամբ կը խօսէր , եւ յիշած ե-
 ղելութիւններն ալ ան աստիճան անժխտելի կը
 թուէին , որ Պ . Տիւբօն դոչեց . & Բայց , պարոն ,
 այդ սքանչելի բան է — Սքանչելի՛ , ոչ ,
 ըսաւ Պ . Ռօտէն աննմանելի միամտութեամբ մը .
 ընդհակառակն՝ խիստ պարզ բան մ'է եր-
 բոր մէկը Պ . Տ'էկրինելի սիրտն ունի Բայց
 իր բարեմասնութեանց մէջ՝ մանաւանդ բարի ան-
 նենդ պատուաւոր եւ խղճմտանքի տէր մարդիկն
 երբէք չմոռնալու ձիրքն ունի ըսել կու-
 ղեմ թէ , սիրելի Պարոն Տիւբօնս , ձեզ շատ ան-
 դամ կը յիշէ : — Ի՛նչ կըսէք , Պ . մարքիզը կը
 զիջանի զիս — Դեռ երեք օր առաջ իրմէ
 նամակ մ'ստացած եմ , որուն մէջ ձեր խօսքը
 կընէ : — Ուրեմն հիմա Փարիզ է : — Ոչ , բայց
 այսօր վաղը հոն կ'սպասուի : Ասկէց երեք ամսոյ
 չափ առաջ իտալիա գնաց եւ այս ճանա-
 պարհորդութեան միջոցին աղետալի լուր մ'ա-

ուսու . . . իր տիկին մօրը մահը , որ աշնան օրե-
րը Սէն-Տիգրիէ իշխանու հւոյն հողերէն մէկուն մէջ
անցունելու գացած էր . — Ա՛հ , շէի գիտեր այդ .
— Այն , այս կորուստը սաստիկ ցաւ տուաւ ի-
րեն . բայց Նախախնամութեան կամացն հնա-
զանդիլ հարկ է . — Ի՞նչ առթիւ Պ . Մարքիզն
իմ խօսքս ընելու պատիւը կընէր ինձ . — Կրսեմ
ձեզ . . . բայց նախ պէտք է գիտնաք որ այս ապա-
րանքը ծախուեցաւ . . . պայմանագիրն իմ Փա-
րիզէն մեկնելուս նախորդ օրն ստորագրեցաւ . . .
— Ա՛հ , պարոն , բոլոր սրտատանջութիւններս
կը նորոգէք . . . — Ի՞նչ նկատմամբ . — Կը
վախնամ թէ նոր տէրերը զիս հոս վար չեն դներ
իրրեւ մատակարար . — Տեսէք , ի՞նչպէս դիպուա-
ծը բարեպատեհ եկաւ . ես ալ ճիշդ այս գործին
համար կուզեմ խօսիլ հետերնիդ . — Արդեօք
հնարաւոր պիտի ըլլայ . — Անշուշտ . ես գիտ-
նալով որ Պ . Մարքիզը ձեր վրայ համակրութիւն
ունի , կուզեմ որ այս պաշտօնը ձեր ձեռքէն
չառնուի , եւ ասոր համար ձեռքէս եկած ծա-
ռայութիւնը կընեմ , եթէ . . . — Ա՛հ , պա-
րոն , գոչեց Պ . Տիւբօն Բօտէնի խօսքն ընդմիջե-
լով . հրշափ երախտագէտ պիտի ըլլամ . Աստ-
ուած զրկեց ձեզ . . . — Դուք ալ հիմա , սի-
րելի պարոնս , զիս կը շողոքորթէք . Բայց պէտք
է նախ խոստովանիմ որ այս գործին մէջ ձեզ նե-
ցուկ ըլլալու համար պայման մ'առաջարկելու
պարտաւորեալ եմ . — Ա՛հ , պատրաստ եմ ընդու-
նելու , պարոն , ըսէք . . . կաղաչեմ , ըսէք . . . :

— Այս ապարանին մէջ բնակելիք անձն ամեն
մասամբ յարգելի պատաւ տիկին մ'է, եւ անունն
է Տը լա Սէնթ-Քօլօմպ . . . : — Ի՛նչ կըսէք,
պարոն, ըսաւ Տիւբօն Ռօտէնի խօսքն ընդմիջե-
լով, այդ տիկինը գնած է այս ապարանքը . տի-
կին Սէնթ-Քօլօմպ . . . : — Ուրեմն կը ճան-
չէք դայն : — Այո՛, պարոն, ասկէց ութ օր ա-
ռաջ հոս եկաւ երկիրն աչքէ անցունելու . . . :
Աինս կը հաստատէ թէ Սէնթ-Քօլօմպ տիկինն
ազնուական է . . . բայց խօսքը մէջերնիս . . .
այնպիսի խօսքեր հանեց բերնէն որ . . . : — Շատ
նրբամիտ էք եղեր, բարեսիրտ պարոն Տիւբօն . . .
շատ աղէկ հասկըցեր էք . տիկին Սէնթ-Քօլօմպ
ոչ միայն ազնուական չէ, այլ եւ շատ հեռու է
ազնուականութենէ . . . կը կարծեմ թէ ժա-
մանակաւ Փալէ-Ռօայալի փայտաչէնանցքին մէջ
նորաձեւ նիւթեր վաճառող պարզ խանութպա-
նուհի մ'էր : Կը տեսնէք որ բաց սրտով կը խօ-
սիմ ձեզ հետ : — Ո՛ւր դնենք հապա պարծիլը
թէ այն ժամանակ գաղղիացի եւ օտար մեծա-
մեծներ իր տունը կը յաճախէին : — Խիստ պարզ
է այդ . անշուշտ իրենց կանանց համար փեղոյր-
ներ ապսպրրելու կերթային : Այս ստոյգ է, որ
շատ ստակ վաստըկելով մեծ հարստութիւն դի-
զած է, եւ իր երիտասարդութեան ու չափա-
հասութեան ժամանակ . . . իր հոգւոյն փրկու-
թեան համար անտարբեր . . . եւ աւանդ . . .
ըլլալէ ետեւ, տիկին Սէնթ-Քօլօմպ հիմա գերա-
զանց եւ վարձուց արժանի ճանքու մէջ է . . . :

Ահա այս պատճառաւ կըսէի ձեզ թէ, ամեն մա-
տաւր յարգանաց արժանի է, վասն զի անկեղծ
եւ յարատեւ զղջման պէս ակնածելի բան չի
կայ . . . : Բայց իր հոգւոյն փրկութիւնն ազ-
գու կերպիւ կատարուելու համար՝ ձեր գործակ-
ցութեանը պէտք ունինք, սիրելի պարոն Տիւ-
բօնս : — Ի՞նչ գործակցութեանս, պարոն . . .
եւ ի՞նչ կրնամ ընել . . . : — Շատ բան կըր-
նաք ընել, տեսէք ինչպէս . այս գիւղն երկու
թեմերէ հաւասարապէս հեռու ըլլալուն պատ-
ճառաւ եկեղեցի չունի . տիկին Սէնթ-Քօլօմպ
ի հարկէ երկու թեմին քահանայներէն մէկն ընտ-
րելու համար ձեզնէ եւ տիկին Տիւբօնէն տեղե-
կութիւն պիտի ուզէ, որովհետեւ շատ տարինե-
րէ ՚ի վեր այս երկիրը կը բնակիք . . . : — Ահ,
ուզած տեղեկութիւնը խիստ դիւրին եւ պարզ
է . . . Տանիքուռի քահանան ամենէն ընտիրն
է : — Ահա այդ պէտք չէ ըսէք տիկին Սէնթ-
Քօլօմպին : — Ինչպէս : — Ընդհակառակն պէտք
է անդադար եւ շատ մը գովէք Ռօալիլի քահա-
նայն, որպէս զի տիկին Սէնթ-Քօլօմպ իր հոգ-
ւոյն փրկութիւնն անոր յանձնէ . . . : — Ինչո՞ւ
համար այդ վերջինին յանձնէ եւ ոչ առաջինին,
պարոն : — Ինչո՞ւ համար մի, ահաւասիկ մեկնու-
թիւնը, եթէ դուք եւ ձեր տիկինը յաջողիք
Սէնթ-Քօլօմպ տիկինը համոզելու որ իմ ուզած
քահանաս ընտրէ, անտարակոյս եղիք որ մատա-
կարարի պաշտօնը ձեր ձեռքէն չերթար եւ հոս
կը մնաք . . . , եւ ես պատուոյս վրայ կերպնում

որ տուած խօսքս կը կատարեմ : — Այդ կարողութիւնն ունենալնուդ վրայ չեմ կասկածիր , պարոն , ըսաւ Տիւբօն՝ Ռօտէնի խօսքերուն վատահեւ ազդու ձեւէն համոզուելով . բայց կուզէի հասկընալ թէ . . . — Խօսք մ'ալ ունիմ տակաւին , ըսաւ Ռօտէն Տիւբօնի խօսքն ընդ միջելով . պէտք է եւ կուզեմ անկեղծաբար ըսել ձեզ թէ ինչու համար այս ընտրութեան վրայ այսչափ կը պնդեմ եւ ձեզ ալ կաղաչեմ որ այս բանիս մէջ օգնէք . մեծ ցաւ կըլլայ ինձ եթէ այս գործին մէջ գաղտնի դիտման մ'ատուերն անգամ նկատէք , իմ նպատակս պարզապէս բարեգործութիւն մ'է : Ռօտիլիի քահանայն , որուն համար ձեր պաշտպանութիւնը կը խնդրեմ , տ'ըկրինեի արքային մասնաւոր համակրութիւնը գրաւած է . վասն զի որչափ եւ աղքատ է իր պատաւ մայրը կը նայի : Եթէ Սէնթ-Քօլօմպ աիկնոջ հոգւոյն փրկութիւնն անոր յանձնուի , ուրիշ ամեն քահանայներէ աւելի ազդուութեամբ կաշխատի , վասն զի շնորհալի եւ համբերող մարդ մ'է . . . ասկէ զատ յայտնի է որ յարգի աիկնոջ երեսէն ինք ալ մխիթարուելով իր ծեր մօրն ալ օգուտ մը կըլլայ . . . : Ահա այս մեծ մեքենայութեան գաղտնիքը : Երբոր խնայցայ որ աիկինը միտք ունի մեր պաշտպանած քահանային թեմին մօտ եղող այս երկիրը գնելու , գրեցի Պ . Մարքիզին . ան ալ այս առթիւ ձեզ միտքը բերելով գրեց ինձ որ այս փոքրիկ ծառայութիւնը խնդրեմ ձեզնէ , որ ինչպէս կը տես-

'նէք' ձեզ համար ալ անպտուղ չպիտի ըլլայ .
 վասն զի դարձեալ կըսեմ եւ փորձով ալ պիտի
 հաստատեմ որ ձեզ մատակարարութեան պաշ-
 տօնով հոս պահել տալն իմ ձեռքս է : — Պարոն ,
 ըսաւ Տիւբօն վայրկեան մը խորհելէ ետեւ , այն-
 չափ անկեղծ եւ բարեսիրտ կը տեսնեմ ձեզ , որ
 ես ալ նոյնպէս անկեղծաբար խօսիլ կուզեմ ձեզ
 հետ : Ո՛րչափ Տանիքուռի քահանայն յարդի եւ
 սիրելի է այս երկրին մէջ , այնչափ Ռօալլիլի քա-
 հանայն՝ զոր միւսէն նախամեծար բռնելու խնդիր
 կընէք ինձ՝ ասելի է իր մոլեռանդութեամբը . . .
 ասկէց զատ . . . ասկէց զատ . . . վերջապէս
 կըսեն թէ . . . : — Ե՛յ , ըսէք նայինք ի՞նչ
 կըսեն : — Կըսեն թէ . . . ձիզվիթ է : »

Այս խօսքին վրայ Պ. Ռօտէն այնպիսի բարձ-
 րաձայն ծիծաղ մը փրցուց որ մատակարարն
 ապշեցաւ մնաց , վասն զի Ռօտէնին խնդացած
 ժամանակ երեսը տարօրինակ երեւոյթ մ'ունէր :

« ձիզվիթ . . . ձիզվիթ է եղեր . . . կը
 կրկնէր Ռօտէն խնդալէն մարելով : Բայց , սիրելի
 պարոն Տիւբօնս , դուք որ խոհական փորձառու
 եւ ուշիմ մարդ մ'էք , ի՞նչպէս այդ պիտի անհիմն
 առասպելներու ականջ կը կախէք . . . ձիզ-
 վիթ է եղեր . . . միթէ ձիզվիթ կայ , մանա-
 ւանդ հիմա . . . ի՞նչպէս կը հաւտաք ժաքօ-
 պէններուն հնարած պատմութեանց եւ հին ա-
 զատասիրաց եղջերուաքաղներուն : Գրաւ կը դը-
 րեմ որ այդ առասպելը Քօնսթնտնտնէլ լրագրին
 մէջ կարդացեր էք . . . — Եւ սակայն , պարոն ,

այնպէս կըսեն . . . — Ուրիշ շատ բաներ ալ
կըսեն . . . բայց խելացի մարդիկ , ձեզ պէս
լուսաւորեալ մարդիկ ահանջ չեն կախեր այդ
լեւներուն , այլ ամեն բանէ առաջ իրենց գործին
կ'ըբաղին՝ առանց ուրիշի վնաս հասցընելու , եւ
մանաւանդ այդ պիտի փուճ բաներու չեն դոհեր
այնպիսի լաւ պաշտօն մը՝ որ մինչեւ ցվախճան ի-
րենց ապրուստը կապահովէ : Ասան զի բացա-
յայտ խօսելով , եթէ իմ պաշտպանած քահանայս
չկրնաք Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ ընդունել տալ ,
ցաւելով կըսեմ որ հոս մատակարար չպիտի մը-
նաք : — Բայց , պարոն , ըսաւ խելճ Տիւբօն , ես
ի՞նչ յանցանք կունենամ եթէ տիկինը միւս քա-
հանային վրայ գովեստներ լսելով՝ դայն իրեն խոս-
տովանահայր ընտրէ : — Այո՛ , բայց երբոր՝ ընդ-
հակառակն՝ երկար ժամանակէ՛ ի վեր այս երկրին
մէջ բնակող անձինք . . . վատահուժեան ար-
ժանի անձինք , որոց հետ տիկինն ամեն օր պի-
տի տեսնուի . . . իմ պաշտպանած քահանայիս
վրայ մեծ գովեստներ խօսին եւ միւսը չարաչար
պախարակեն , տարակոյս չկայ որ իմ պաշտպա-
նածս կընտրէ եւ դուք ալ մատակարար կը մը-
նաք : — Բայց , պարոն . . . այդ առաջարկած-
նիդ պարզապէս զրպարաչուժի՛ւն է , ի՞նչպէս
կրնանք անխղճաբար այդպիսի բան մ'ընել , գո-
չեց Տիւբօն : — Ա՛հ , սիրելի Պարոն Տիւբօնս , ը-
սաւ Ռօտէն վշտացեալ դէմքով եւ բարեկամա-
կան յանդիմանութեամբ . ի՞նչպէս կրնաք յու-
սալ ինձմէ որ այդպիսի չար խրատ մը տամ ձեզ . . . ?

իմ ըսածս պարզ ենթադրութիւնս մ'է : Գուք կը
փափաքիք հոս մատակարար մ'նայ , ես ալ ատոր
ապահով միջոցը ցուցըցի . մտածեցէք եւ ինչպէս
որ բաներնուդ գայ՝ այնպէս ըրէք : — Բայց , պար-
ոնս Բօտէն . . . : — Տակաւին խօսք մը կամ
մանաւանդ պայման մ'ունիմ առաջարկելիք , որ
միւսին չափ կարեւոր է . . . : Սյնպիսի քահա-
նայներ տեսնուած են դժբաղդարար , որք իրենց
խոստովանորդւոց տարիքը կամ տկարամտու-
թիւնն իրենց կամ ուրիշ մարդոց շահուն կը ծա-
ռայեցընեն . արդարեւ իմ պաշտպանած քահա-
նայս այնպիսի վատութիւնս մ'ընող մարդ չէ . . .
սակայն պատասխանատուութիւնս ապահովելու
համար , մանաւանդ ձեր ալ պատասխանատուու-
թիւնը , որովհետեւ ձեր օգնութեամբը պիտի
ընդունուի առաջարկած քահանայս , կը փափա-
քիմ որ շաբաթն երկու անգամ ինձ նամակ գրէք ,
եւ Սէնթ-Քօլօմայ տիկնոջ բարուց սովորու-
թեանց յարաբերութեանց եւ մինչեւ իսկ կար-
գացած գիրքերուն վրայ մանրամասն տեղեկու-
թիւններ տաք . որովհետեւ խոստովանահօր մ'ազ-
գեցութիւնը կենաց ամեն հանգամանքներուն
մէջ կրնայ տեսնուիլ , եւ ես կուզեմ որ պաշտ-
պանած քահանայիս վարմունքին քաջածանօթ
ըլլամ առանց իր գիտութեանը . . . Եթէ տես-
նէք կամ նշմարէք այնպիսի բան մը որ գէշ կամ
եպերելի թուի ձեզ , իսկոյն ձեր շաբաթական
մանրապատում նամակներէն իմանամ : — Բայց ,
պարոն , այդ առաջարկածնիդ լրատութիւն է ,

գոչեց ողորմելի մատակարարը : — Ա՛հ, սիրելի պարոն Տիւբոնս . . . կրնա՞ք այդպէս դատապարտել մարդուս ամենէն սուրբ հակամիտութիւններէն մէկը, որ է վատահոսութիւնը . . . վասն զի ես ձեզնէ ուրիշ բան չեմ խնդրեր, այլ միայն հոս անցած ամեն իրողութիւնները վատահոսութեամբ ինձ գրել . . . : Այս երկու պայմաններով՝ որք իրարմէ անբաժանելի են՝ կրնա՞ք հոս մատակարար մնալ . . . ապա թէ ոչ՝ ցաւօք սրտի պիտի պարտաւորիմ ուրիշ մատակարար մը գնել տալ Թիւրքիոյ Սէնթ-Քօլոմպի քով : — Կաղաչեմ ձեզ, պարոն, ըսաւ Տիւբոնս խոռվեալ ձայնիւ, առանց պայմանի խօսեցէք եւ վեհանձնութիւն ըրէք մեզ . . . : Ես եւ կինս այս պաշտօնէն դատ ուրիշ ապրուստի միջոց չունինք, եւ այս ձերութեան մէջ ուրիշ պաշտօն մը չենք կրնար գտնել . մեր քառսուն տարուան ուղղութիւնն ու հաւատարմութիւնը մի ենթարկէք երկիւղի ու աղքատութեան վտանգներուն, որք չար խրատատուներ են . . . : — Սիրելի պարոն Տիւբոնս, թէ եւ տարիքով մեծ էք, բայց խելքով տղայ էք . . . խորհեցէք եւ մինչեւ ութօր պատասխան տուէք ինձ . . . : — Ա՛հ, պարոն, գիտցէք . . . :

Յանկարծ խօսակցութիւնն ընդմիջեցաւ որոտընդոտա շփնդէ մը զոր ծովեզերեայ ապառաժներուն արձագանգները կրկնեցին : Շատ չանցաւ՝ նոյն շփնդն առաւել ուժգնութեամբ կրկնուեցաւ : « Թնդանօթի ձայն է . . . : գոչեց

Տիւբօն ոտքի վրայ ելնելով . այն թնդանօթի ձայն
է . անշուշտ վտանգի մէջ ինկած նաւ մը կամ օգ-
նութիւն եւ կամ նաւուղիդ մը կուզէ . — Սիրե-
լիս , ըսաւ Պ . Տիւբօնի կինը ներս վազելով , պա-
տըշգամին վրայէն շողենաւ մ' եւ առաջատա-
նաւ մը կը տեսնուին , երկուքն ալ կայմերնին կո-
րուած ալիքները դանոնք դէպ 'ի ցամաք
կը քշեն . առաջատանաւը վերջին վտանգի
թնդանօթը կարծակէ խեղճ նաւն ազատե-
լիք չունի : — Ո՛հ , ինչ սոսկալի բան , նաւաբե-
կութեան մ'ակամատես ըլլալ ու օգնութիւն մը
չկրնալ ընել , գոչեց մատակարարը գլխարկը
ձեռքն առնելով ու դուրս ելնելու պատրաստուե-
լով . — Սի՛թ է այդ նաւերուն բնաւ օգնութիւն
չկրնար ըլլալ , հարցուց Ռօաէն : — Օգնութի՛ւն
մի եթէ այս խութերուն ու խարակներուն
վրայ դան իյնան , անհնար է որ մարդկային դո-
րութիւն մը կարենայ դանոնք ազատել : Գիշե-
րահաւասարէն 'ի վեր երկու նաւ կորսուեցան այս
ծովեղերքին վրայ : — Երկու նաւ կորսուեցան ,
մէջի մարդիկներովն ու ապրանքներով , ո՛հ , սար-
սափիլի բան է , ըսաւ Ռօաէն : — Այսպիսի մը-
րըրկի մը ժամանակ նաւորդներուն ազատութիւ-
նը դժբաղդաբար յուսալի չէ , բայց եւ այնպէս
պարապ կենալ չըլլար , ըսաւ մատակարարն իր
կնոջը . ես հիմա ագարակին մարդոց հետ ծովե-
ղերքը կիջնեմ եւ դժբաղդներէն մէկ քանին ա-
զատելու փորձ մը կընեմ . դուն հոս լաւ կրակ մը
վառել տուր քանի մը տնեակներու մէջ , կտա-

և եղէնսն զգեատներ եւ զօրացուցիչ ըմպելիներ
պատրաստէ . . . թէպէտ յոյս չունիմ որ մար-
դիկ կրնանք ազատել , բայց վերջապէս պէտք է
փորձենք . . . Պ . Ռօտէն , դուք ալ հետս կու-
գանք : — Եթէ ձեռքէս բան մը գար , պարտք կը
համարէի հետերնիդ գալ . բայց տարիքս եւ տը-
կարութիւնս չեն օգներ ինձ , ըսաւ Ռօտէն որուն
մտքէն անգամ չէր անցներ երթալ մրրկին հետ
մաքառիլ . կը խնդրեմ որ տիկին լծակիցնիդ բա-
րեհաճի կանանչ սենեակն ինձ ցուցընել , որպէս
զի փնտռած նիւթերս առնում եւ անմիջապէս
ձանրայ ելնեմ , ինչու որ շուտով Փարիզ դառնա-
լու ստիպուած եմ : — Շատ աղէկ , պարոն , կա-
տարինէ հիմա ձեզ հոն թող տանի : Գուն ալ , ը-
սաւ սպասուհիին , գնա մեծ զանգակը դարնել
տուր եւ ըսէ որ ագարակին բոլոր մարդիկն ետե-
ւէս ծովեզերքը գան պարաններով ու լծակնե-
րով : — Գնա , սիրելիս , ըսաւ տիկին Տիւբօն ,
բայց նայէ որ կեանքդ վտանգի մէջ չգնես : — Ե-
կու գիտ համբուրէ , կատարինէ , որպէս զի ջան-
քըս յաջող ելնէ , ըսաւ մատակարարն իր կնոջը ,
եւ յետոյ վազեց դուրս ելաւ դռնէլով . « շուտ ը-
րէք շուտ , թերեւս հիմա տախտակ մ'անգամ չի
մնաց նաւերէն : »

« Սիրելի տիկին , կը հաճի՞ք զիս կանանչ
սենեակը տանիլ , ըսաւ Ռօտէն միշտ անկարեկիր :
— Հաճեցէք հետս գալ , պարոն , ըսաւ կատարի-
նէ աչքը սրբելով , վասն զի էրկանը քաջասըր-
տութիւնը գիտնալով կը դողար որ այլոց կեանքն

ազատելու եռանդով իր գլխուն աղէտ մը կը բերէ :

ՔՆՈՒԽ Բ .

ՄՐՐԻԿ

Ծովը սարսափելի էր . . . թուխ կանանչ գունով եւ սպիտակ փրփուրներով լեռնաձեւ կոհակներուն մերթ քարձր եւ մերթ խոր ծածանումը՝ հորիզոնին եղերքը երիզաձեւ տարածուած կարմիր լուսոյն վրայ կը նկարուէր : Անոնց վրայ ալ կարագոյն սեւութեամբ ծանր ամպեր կը դիզուէին , եւ քանի մը կարմրագորշ թեթեւ ամպեր ալ հովին բռնութենէն հալածուելով երկնից սզատեսիլ տարածութեան մէջ կը սուրային : Չմեռուան տժգոյն արեւն աներեւոյթ եղեր էր մեծամեծ ամպերուն ետեւ , բայց եւ այնպէս հորիզոնէն ծանր ծանր վեր ելած ժամանակ քանի մը կողմնակի ճառագայթներ կարձակէր մրրկեալ ծովուն վրայ , եւ լեռնակուտակ ալեաց թափանցիկ գաղաթները տեղ տեղ կոսկեղօծէր :

Չիւնալից փրփուրներու գօտի մը կը զեռարու կը յորձէր ափափայ ծովեզրին վտանգաւոր խարակներուն վրայ :

Հեռուն , ծովուն մէջ երկնցած ապառաժուտ հրուանդանի մը մէկ կողմը Քարատլիլի ապարանքը բարձրացած կերեւէր , որուն ապակիներն արեւուն մէկ ճառագայթէն շահի պէս կը փայլէ :

ին, եւ իր աղիւսեայ պատերն ու սեւ մարմարիոնէ
արածայր դմբեթներն ալ աշտարակներու պէտ
տնկուած կը տեսնուէին գոլորշալից մթնոլորտին
մէջ :

Այս քայքայուած նաւ մը՝ որ կայմի կտոր-
ներու վրայ կապած պատառատուն առագասա-
ներով միայն կը նաւարկէր, հովէն ու ալիքներէն
դէպ 'ի ծովեզրը կը մղուէր՝ մերթ լեռնաբերձ
կոհակաց գագաթներուն վրայ թաւալելով եւ
մերթ անոնց բացած անդունդներուն մէջ սու-
զելով :

Յանկարծ փայլատակ մը կը տեսնուի հեռու-
էն, եւ ապա խուլ բամբիւն մը հաղիւ կը լսուի
մրրկին ահեղադոշ մոնչման մէջ . . . Այս թըն-
դանօթի բամբիւնը վերջին անգամ նաւուն ար-
ձակած վտանգի նշանն էր, որով ցամաքն իյնա-
լու եւ կորսուելու վրայ ըլլալը կիմացընէր :

Նոյն միջոցին շողենաւ մ'ալ՝ որուն արձակած
սեւ մուխը փետրազարդ ցցուն մը կը ձեւացընէր,
արեւելքէն դէպ արեւմուտք կուգար ամեն
ջանք 'ի գործ դնելով որ ծովեզերքին չմօտենայ,
եւ խարակներն իր ձախ կողմը ձգած էր : Այսմա-
ղուրկ նաւը հովին եւ մակընթացութեան բռնու-
թենէն դէպ 'ի ծովեզերքը քշուելով՝ շողենա-
ւին առջեւէն անցնելու հարկադրեալ էր :

Յանկարծ հովի բունն հարուած մը շողենա-
ւըն իր մէկ կողմին վրայ պառկեցընելով, լեռնա-
ձեւ ամեհի կոհակ մ'անոր տախտակամածը ծած-
կեց . անմիջապէս ծխնելոյզը կործանեցաւ, թըմ-

բուկը խորտակեցաւ, եւ մեքենային անիւներէն
մէկն աւրուեցաւ . . . երկրորդ կոհակ մ'ալ ա-
ռաջինին ետեւէն ուժգնութեամբ նաւուն վրայ
իյնալով՝ այն աստիճան վնասն աւելցուց, որ ալ
չկրնալով դեկավարել՝ սկսաւ առադաստաւորին
պէս եւ անոր գացած ուղղութեամբ դէպ'ի ծո-
վեզրը քշուիլ :

Բայց առադաստանաւը թէ եւ խուժերէն
հեռու էր, շոգենաւէն աւելի մեծ մակերեւոյթ
ներկայացընելով հովին եւ ալիքներուն՝ անկէց
աւելի ճանքայ կառնէր իր խոտորնակ ընթացքին
մէջ, եւ շատ շանցած երկու նաւերն այնչափ ի-
րարու մօտեցան որ կը վախցուէր թէ իրար պիտի
զարնուէին . այս ալ նոր վտանգ մ'էր՝ որ անհրա-
ժեշտ նաւաբեկութեան սոսկումներուն վրայ
կաւելնար :

Եռակայմ առադաստաւորն անգղիական նաւ
մ'էր Պլաք-իկլ անուն, եւ Ադէքսանդրիայէն կու-
գար ճանապարհորդներով, որք Հնդկաստանէն
ու ճաղայէն Սուէիչ եկեր էին Ռիւյթէր շոգենա-
ւով, եւ հոն ցամաք ելնելով Ադէքսանդրիա ի-
ջեր եւ այս անգղիական նաւը նստեր էին Եւրո-
պա գալու համար : Պլաք-իկլ ճիպրալթարի նե-
ղուցէն դուրս ելած ժամանակ Ակորեան կղզիներ
ըր հանդիպեր, եւ անկէց ալ Բօրթամութ երթա-
լու համար ճանքայ ելնելով Մանչի ծովուն մէջ
տիրող հիւսիսային արեւմտեան բուռն հովերուն
բռնուեր էր :

Իսկ շոգենաւը՝ որ Ալիեօմ-թէլ կը կոչուէր,

Գերմանիայէն կուգար Էլպայի ճանքով, եւ Համպուրկի առջեւէն անցնելով Հավր կերթար:

Այս երկու նաւերն ահագին ալեաց խաղալիկ ըլլալով, փոթորիկէն մղուելով եւ մակընթացութենէն քշուելով, զարհուրելի արագութեամբ դէպ 'ի ժայռերը կը դիմէին:

Երկուքին ալ տախտակամածը սարսափելի տեսարան մը կընծայէր: Բոլոր նաւորդաց մահն անհրաժեշտ կերեւէր, վասն զի ծովուն բլրած եւ ալիքները կատաղաբար ծովեղերքին սեպած եւ ժայռերուն զարնուելով կը փշրէին:

Պլաք-Իկլի նաւապետը՝ նաւին յետակողմը կեցած եւ կայմի կտորի մը կրթնած՝ այս ահեղ ճգնաժամին մէջ իր վերջին հրամանները կուտար անշիոթ քաջութեամբ: Մակոյկները ծովէն յափըշտակուած ու կորսուած ըլլալով՝ անոնց միջոցաւ ցամաքն երթալու յոյսը փճացեր էր, եւ միայն ուրիշ տկար յոյս մը կար փրկութեան, այսինքն՝ եթէ նաւը խուժերուն վրայ ինկած ժամանակ մէկէն 'ի մէկ չխորտակէր, պարանի մը միջոցաւ ցամաքին հետ հաղորդակցութիւն հաստատել, թէ եւ այս ալ քիչ վտանգաւոր չէր:

Նաւուն տախտակամածը լի էր մարդոցմով, որոց սարսափագին ազաղակներէն ու ճիչերէն շփոթութիւնն առաւել եւս կը մեծնար:

Ոմանք բոլորովին շուարած եւ առագաստակալաց պարաններուն փաթթուած՝ ապուշ անզգայութեամբ մահուան կ'սպասէին. միւսներըն յուսահատութեամբ ձեռքերնին կոլորէին

կամ տախտակաւածին վրայ թ աւալելով սոակալի
անէծքներ կարձակէին :

Ասդին կանայք ծուռնի վրայ եկած կաղո-
թէին . ուրիշներ ալ ձեռքով երեսներ կը գոցէին
որպէս զի մահուան ահռելի գալուստը չտեսնեն .
դեռահասակ մայր մը՝ խօլականի պէս դժգոյն ,
զաւակը սրտին վրայ սեղմած , մէկ նաւաստիէն
միւսին դիմելով՝ քսակ մը լցուն ոսկի եւ գոհա-
րեղէն կառաջարկէր որպէս զի իր գաւակն ազա-
տել յանձն առնուն :

Այս աղաղակները ահաբեկութիւնները տազ-
նապներն ու լացերը՝ նաւաստեաց լռին եւ տխուր
համբերատարութեան քով հակապատկեր մը կը
ձեւացընէին : Ասոնք վաանդին անհրաժեշտ մեր-
ձահասութիւնը տեսնելով , ոմանք իրենց հա-
գուստներուն մէկ մասը կը հանէին եւ մոլեգին
կոհակաց ձեռքէն կեանքերնին ճողոպրելու հա-
մար վերջին ճիգ մը փորձելու վայրկենին կ'սպա-
սէին , ոմանք ալ յոյսերնին կտրելով՝ առոյթիկեան
անտարբերութեամբ մահուան դէմ կը խիզա-
խէին :

Տեղ տեղ սրտակտուր կամ սարսափելի գըր-
ուադներ կը նկարուէին սեւ յուսահատութեան
մակարդակի մը վրայ , եթէ կրնայ այսպէս ըսուիլ :

Տասնեւութ կամ քսան տարեկան , սեւ ու
փայլուն մազերով եւ պղնձի գունով դեղադէմ
երիտասարդ մ'այս ահեղ եւ չարաշշուկ տեսա-
րանք կը նկատէր այն տխուր հանդարտութեամբ՝
որ շատ անգամ մեծամեծ վաանդներու դիմադ-

բաւած մարդոց յատուկ է : Աւերակուի մը մէջ
 փաթթուած , կրնակը նաւին եղերքը տարած-
 ուած հաստ կտաւին տուած եւ ոտքերը կայմի
 կտորներէն մէկուն կրթնցուցած կեցեր էր : Յան-
 կարծ վերոյիշեալ տարաբաղդ կիւնը , զաւակը
 գիրկը եւ ոսկւոյն քսակը ձեռքը , պարապ տեղը
 քանի մը նաւաստիներու պաղատելէ ետեւ , այս
 երիտասարդը տեսնելով՝ վազեց ոտքն ինկաւ եւ
 անպատմելի յուսահատական խանդով մը զաւա-
 կըն անոր երկնցուց : Երիտասարդը դոյն առաւ ,
 եւ տխրութեամբ գլուխն երերցընելով ծովուն
 կատաղի կոհակները ցուցուց այն թշուառ կը-
 նոջ . . . քայց յետոյ խրախուսիչ նշանով մը
 խոստացաւ տղան աղատելու փորձ մ'ընել . . .
 Այն ժամանակ դեռահասակ կիւնը՝ յուսալից ու-
 բախութեամբ երիտասարդին ձեռքն իր արտու-
 քով թրջել սկսաւ : Քիչ մը հեռուն ալ ուրիշ ճա-
 նապարհորդ մը գթով եւ կարեկցութեամբ վառ-
 ուած կը տեսնուէր : Այս մարդը հազիւ քսանեւ
 հինգ տարու կերեւէր . երկար եւ գանգրալից ոս-
 կեգոյն մազեր իր հրեշտակագեղ դէմքին բոլոր-
 փքը կը ծփային : Քահանայական սեւ պատմու-
 ճան մը հագած էր՝ կուրծքին վրայ դարձած ճեր-
 մակ օձիքով : Ամենէն աւելի յուսահատեալներ-
 ըն մէկին կամ միւսին երթալով յուսոյ կամ համ-
 բերութեան ջերմեռանդ խօսքեր կըսէր : Չոմանս
 կը մխիթարէր , զոմանս կը քաջալերէր այնպիսի
 շնորհալի քաղցրութեամբ դորովանօք եւ կա-
 րեկցութեամբ , որ կարծես թէ ինքը բոլորովին ա-

դատ եւ անփոյթ էր վտանգէն :

Իր անուշ եւ գեղանի գէմքին վրայ պարզ աներկիւղութիւն մ' եւ երկրաւոր մտածութիւններէ հաւատալից անջատու մը կը տեսնուէր . մերթ ընդ մերթ իր խաժագոյն մեծ աչերը գէպ երկինք կը վերցընէր՝ երախտագիտութեամբ սիրով եւ յուսով լցուած , որպէս թէ շնորհակալ ըլլալ ուղելով Աստուծմէ որ զինք այսպիսի մեծ փորձութեան մը մէջ դրած է , ուր մարդս սրտով եւ քաջութեամբ լցուելով՝ կրնայ իր եղբարց վրայ անձը դնել , եւ եթէ չկրնայ դանոնք ամենն ալ ազատել , գոնէ անոնց հետ մեռնիլ՝ երկինքը ցուցընելով . . . : Վերջապէս դայն տեսնողը կըսէր թէ անողոք ճակատագրի մը հարուածները մեղմացընելու համար Աստուծմէ զրկուած հրեշտակ մ' էր :

Տարօրինակ հակապատկեր . . . : Այս հրեշտակատեսիլ երիտասարդէն քիչ մը հեռու ուրիշ մարդ մը կը տեսնուէր , որ ստուգիւ սատանայ կը նմանէր :

Աներկիւղ համարձակութեամբ նաւին յառաջակողման կայմի կտորին վրայ նստած , եւ քանի մը խզեալ պարաններու ծայրը բռնած՝ տախտակամածին վրայ անցած դարհուրելի տեսարանը կը դիտէր :

Իր գեղին եւ անփայլ ճակատին վրայ՝ որ խառնածին մարդոց յատուկ գոյն մ' է , վայրագ եւ չարագոյծ ուրախութիւն մը նկարուած էր . կըտառէ շապիկ մ' եւ տափաստ մը միայն հագած էր :

եւ պարանոցէն ալ թիթեղեայ գլանակ մը կա-
խած էր այն գլանակին նման որուն մէջ զօրա-
կաններն իրենց արձակուրդի թուղթը կը պահեն:

Քանի որ վտանգը կաւելնար, քանի որ ե-
ռակայմը խուժերուն վրայ իյնալ կամ շոգենա-
ւին մօտենալով անոր հետ բաղխիլ կ'սպառնար,
որով երկուքն ալ ժայռերուն վրայ իյնալէ առաջ
ծովուն յատակը պիտի իջնէին, այնչափ ալ այս
ճանապարհորդին դժոխային ուրախութիւնը
խուժադուժ կերպով կաւելնար եւ կարծես թէ
գազանային անհամբերութեամբ մը կորստեան
աղետալի ժամը կը փութացընէր: Ուրիշներուն
տագնապը սարսափն ու յուսահատութիւնը տես-
նելով այնպիսի բերկրութիւն մը կ'զգար, որ
զինքը տեսնողը՝ բարբարոս երկիրներու մէջ
մարդասպանութեանց եւ կոտորածոց նախագա-
հող արիւնախանձ աստուածներուն մէկուն ա-
ռաքեալը կը կարծէր:

Շատ շանցաւ Պլաք-իկլ՝ հովէն եւ լեռնա-
բերձ կոհակներէն մզուելով այնչափ մօտեցաւ
Աիյեօմ-թէլին, որ առաջինին մէջի նաւորդները
կրնային որոշապէս տեսնել շոգենաւին տախտա-
կամածիւ վրայ դումարուած ճանապարհորդները՝
որոց թիւն արդէն նուազած էր: Ծովը շոգենա-
ւին թմբուկը տանելէ եւ անիւներուն մէկը խոր-
տակելէ ետեւ՝ նոյն կողմի տախտակորմն ալ քա-
կեր տարեր էր. ուստի կոհակներն անդադար այն
խրամատէն ներս խուժելով անդիմադարձ բըռ-
նութեամբ տախտակամածը կաւելին եւ ամեն

անդամ քանի մը մարդ կանուխն կը տանէին .

Նաւորդներուն մէջ մանաւանդ խումբ մը կը տեսնուէր , որ կարծես թէ այնաց յափշտակութենէն ազատելով՝ ժայռերուն վրայ ջախջախելու կամ երկու նաւերուն մօտալուտ բաղխամանքներ քել ճմլուելու կ'սպասէին : Այս խումբն ամենէն աւելի գլխոյ եւ կարեկցութեան արժանի էր :

Նաւին յետակողմը՝ յաղթահասակ կունտ ճակատ եւ մոխրագոյն ընչացքով ծերունի մը պարանի մը ծայրը մէջքը փաթթած եւ այսպէս ինքզինք նաւին տախտակորմին ամրապէս կապած , երկու թեւերուն մէջ երկու ծաղկահասակ աղջիկներ առեր կուրծքին վրայ կը սեղմէր : Աղջիկներն հազիւ տասնեւհինգ կամ տասընեւվեց տարու կային , եւ եղջերուի մորթէ մեծ մուշտակի մը մէջ փաթթուած էին
Մեծ դամիւ մ'ալ՝ ջուրերուն մէջ թաթախեալ՝ անոնց ոտքին տակը կեցեր ու կատաղութեամբ կը հաչէր ծովուն ալիքներուն դէմ : Աղջիկները՝ ծերունիին թեւերուն մէջ իրարու փաթթուած էին , եւ փոխանակ ահաբեկ ու շուարեալ աչօք իրենց չորս կողմը դիտելու՝ դէպ երկինք կը նայէին , որպէս թէ միամիտ վստահութեամբ մ'եւ յուսով քաջալերուած կ'սպասէին որ գերմարդկային զօրութիւն մը դար զիրենք աղատէր :

Յանկարծ փոթորկին որոտընդոստ ճարճատմանց մէջ դարհուրելի եւ յուսահատ աղաղակ մը բուռեցաւ միանգամայն երկու նաւերուն ճանա-

պարհորդաց բերնէն : Շողենաւ ը երկու ահագին
կոհակներուն մէջ տեղը խորասուզելով իր կողը
եռակայմին գլխուն ներկայացուցեր էր, եռա-
կայմն ալ լեռնաձեւ կոհակի մը վրայ կարգէ
դուրս բարձրութեան ելնելով շողենաւին դար-
նուելէ առաջ անոր վրայ ամբարձեր էր . . . :

Այնպիսի ահեղասքանչ տեսարաններ կան
զորս անհնար է նկարագրել . բայց երբեմն մտքի
արագութեամբ պատահած արկածներու մէջ
մարդ փայլակի յուսով նշմարուած երեւոյթնե-
րու նման տեսիլներ կը մտնէ :

Արդ, երբոր Պլաք-Իկլ՝ ալիքներուն վրայ
բարձրանալով Ախյեօմ-Թէլի վրայ իյնալու վրայ
էր, հրեշտակադէմ եւ խարտիշաներ երիտա-
սարդը՝ եռակայմին առաջակողմը կեցած՝ ինք-
զինք ծովը նետելու կը պատրաստուէր, որպէս
զի քանի մը դժբաղդներ ազատէ . . . :

Յանկարծ իր կեցած բարձրութենէն շողե-
նաւին վրայ նայելով՝ տեսաւ որ երկու մատաղ
աղջիկներ իրենց աղերսալից թեւերն առ ինքն
երկնցուցեր եւ կարծես թէ զինքը ճանչելով հի-
ացեալ աչօք եւ երկիւղած ջերմեռանդութեամբ
մ'իրեն կը նայէին : Այս երեք անձանց աչերը
փոթորկին մոնչմանն ու նաւաբեկութեան մօ-
տալուտ վտանգին մէջ վայրկեան մ'իրարու հան-
դիպեցան . . . : Այն ժամանակ երիտասարդին
դէմքը յանկարծական եւ խորին կարեկցու-
թեամբ մը փայլեցաւ, վասն զի երկու աղջիկները
ձեռնամած՝ օգնութեան կը կանչէին զինքն իբ-

րեւ ակնկալեալ փրկիչ մը . . .

Ծերունին՝ նաւուն եղերքի տախտակորմե-
րէն մէկուն կործանամաքը գլորելով գետինն ին-
կեր ու հոն փռուած մնացեր էր :

Շատ չանցաւ ամեն բան աներեւոյթ եղաւ :
Փրփրադէզ ալիքներու ահագին շեղջակոյտ մը
Պլաք-Իկլը Աիյեօմ-Թէլին վրայ նետեց, եւ այս եր-
կու փայտի ու երկաթի կոյտերուն իրար դարնը-
ւելով ՉախՉախուելուն եւ անդնդասոյդ ըլլալուն
հետ մեծ ձայն մը միայն լսուեցաւ . . հողեփար-
քի եւ մահուան ձայն . . . ալիքներուն մէջ խո-
րասուզող հարիւրաւոր մարդկեղէն արարածոց
միահաղոյն արձակած վերջին ձայնը . . . եւ այ-
նուհետեւ բնաւ բան մը չտեսնուեցաւ :

Քանի մը վայրկենէ ետեւ , ալեաց խոռոչ-
ներուն մէջ եւ գաղաթներուն վրայ կրցան նըշ-
մարուիլ երկու նաւերուն բեկորները , եւ տեղ
տեղ ալ մարդոց գելեալ թեւեր , եւ քանի մը
գժբաղդներու տժգոյն եւ յուսահատ երեսներ ,
որք կաշխատէին լողալով ծովեղերեայ ժայռե-
րուն մօտենալու , ուր խեղճերը՝ կատաղի ալեաց
մոլեգին ընդ հանրումէն Չարդուբուրդ պիտի ըլ-
լային :

ԳԼՈՒԽ Գ .

ՆԱԻԱԲԵԿԵԱԼ Ք .

Երբ որ մատակարարն անհրաժեշտ նաւաբե-
կութենէն ազատիլ կրցողներուն օգնութեան
համար ծովեզերքը դացեր էր , Պ . Ռօտէն ալ՝
տիկին Տիւբօնի առաջնորդութեամբ կանանչ սեն-
եակը դացեր ու Փարիզ տանելիք նիւթերը գը-
տեր առեր էր :

Այն սենեակին մէջ երկու ժամ անցունելէ
ետեւ , առանց ամենեւին փոյթ ընելու ապարա-
նին մարդոց իրարանցումը , որք նաւակոծեալ
դժբաղդներ ազատելու համար տակն 'ի վերայ
կըլլային , Ռօտէն մատակարարին սենեակը դար-
ձաւ , որ երկար անցքի մը ծայրն էր : Երբ որ ներս
մտաւ , մարդ չգտաւ հոն . թեւին տակը արծաթ-
եայ ճարմանդներով փոքրիկ սնտուկ մը զարկած
էր . զգեստը կէս կոճկած ըլլալով , կարմիր սեկէ
թղթապանակի մը ծայրը կը տեսնուէր քովի
գրպանին մէջէն :

Պ . Ռօտէն քանի մը վայրկենէ 'ի վեր մտա-
խոհ հոն կեցեր էր , երբ որ տիկին Տիւբօն՝ որ ա-
մենայն փութով նաւաբեկելոց օգնութեան
պատրաստութիւններու կ'զբաղէր , ներս մտնե-
լով անոր մտածութիւնն ընդմիջեց :

« Հիմա, ըսաւ տիկին Տիւբօն սպասուհւոյ մը, քովի սենեակը կրակ վառէ, եւ այս տաք գինին ալ հոն դիր: Պ. Տիւբօն հիմա ուր որ է՝ կուգայ:

— Է՛, սիրելի տիկին, ըսաւ անոր Ռօտէն, դժբաղդ նաւաբեկեալներէն մարդ ազատելու յոյս կայ: — Ա՛հ, պարոն, չգիտեմ . . . ահաւասիկ երկու ժամ է որ այրս դնաց եւ սրտատանջութենէս կը մեռնիմ. այնչափ քաջասիրտ է որ այլոց օգնութիւն կամ ծառայութիւն մ'ընելու համար մինչեւ անգամ իր կեանքը վտանգի մէջ կը դնէ անխոհեմութեամբ . . . — Անխոհեմ ըլլալու չափ քաջասիրտ, ըսաւ Ռօտէն ինքնիրեն, այսպիսի մարդ մ'իմ բանիս չգար . . . — Աերջապէս, յարեց Աատարինէ, տաք կտաւեղէններ եւ զօրացուցիչ ըմպելիներ պատրաստել տուեր եմ . . . երանի թէ այս ամեն պատրաստութիւններս օգտակար ըլլային: — Ատուծով պարապ չեն ելներ, սիրելի տիկինս. շատ ցաւեցայ որ տարիքս եւ տկարութիւնս չներեցին ինձ որ ձեր պատուական ամուսնոյն հետ ես ալ օգնութեան երթայի . . . կը ցաւիմ նմանապէս որ չպիտի կրնամ հոս սպասել եւ անոր ջանից ելքն իմանալ, եւ եթէ յաջող արդիւնք մ'ունեցած է՝ ուրախացութիւնս յայտնել. վասն զի դժբաղդարար շուտով մեկնելու հարկադրեալ եմ . . . վայրկեաններս իսկ համրուած են: Ենորհակալ կըլլամ ձեզ եթէ կառքս լծել տալու հաճիք: — Շատ աղէկ, պարոն, երթամ ծառային ըսեմ: — Ներեցէք:

սիրելի տիկին որ ձեզի մէկ խօսք մ'ըսեմ . . .
դուք խելացի եւ բարեխորհուրդ կին մ'էք . . .
Ես ձեր ամուսնոյն հասկացուցի որ եթէ ուզէ՛ կըր-
նայ այս հողերուն մատակարարութեան պաշտօ-
նին մէջ մնալ . . . — Պիտի կրնամ մնալ . ո՛հ,
նրչափ շնորհակալ պիտի ըլլանք ձեզ : Առանց
այս պաշտօնին մեր այս ծերութեան մէջ ի՞նչ պի-
տի ընենք : — Բայց այս խոստման մէջ . . . եր-
կու պայման միայն դրի . . . ջնջին պայման-
ներ . . . զորս ինքք պիտի հաղորդէ ձեզ . . .
— Ա՛հ, պարոն, մեր փրկիչն էք դուք . . .
— Շատ բարեսիրտ էք, տիկին . . . բայց երկու
փոքրիկ պայմաններով . . . — Եթէ հարիւր
պայման ալ առաջարկէք, կրնգունինք, պարոն :
Մտածեցէք անգամ մը, պարոն, թէ առանց
այս պաշտօնին ինչպէս ապրուստ պիտի ճարէինք :
— Ուրեմն կրնամ վստահիլ ձեր վրայ . . . Չա-
նացէք որ ձեր ամուսինը համոզէք . . . — Տի-
կին, տիկին, ահա պարոնը կուգայ, ըսաւ սպա-
սուհի մը սենեակէն ներս վազելով : — Հետը շատ
մարդ կան : — Ո՛չ, տիկին . . . մինակ է . . .
— Մինակ է . . . ի՞նչ կըսես : — Այո, տիկին : »

Քանի մը վայրկեան ետքը Պ. Տիւբօն սենեակէն ներս մտաւ . զգեստներէն ջուրերը կը վազէին . հովին ուժգնութենէն զլխարկը շիյնալու համար՝ փողպատովը զլխուն վրայ կապերէր կզակակալի ձեւով . սոնապանները կաւճային տղմով շաղախեալ էին :

« Ա՛հ, եկանք սիրելիս, նրչափ սիրտս ան-

հանալ իստ էր, գոչեց կինը գորովանօք էրկանը
փաթթոյն ելով:—Մինչեւ հիմա . . . երեք հոգի մի-
այն կրցան ազատիլ: — Օրհնեան է Աստուած . . .
սիրելի պարոն Տիւբօնս, ըսաւ Ռօտէն, գոնէ
ձեր ջանքը պարապ չելաւ . . . : — Երեք հո-
գի . . . միայն երեք հոգի . . . տէր Աստուած,
ըսաւ Աստարինէ: — Ես միայն Անդղներուն խոր-
շին մէջ տեսածներու համար կը ըսեմ: Յուսալի
է որ ծովեզերքին ուրիշ գիւրամատչելի կողմերն
ալ ուրիշ ազատեալներ եղան: — Իրաւունք ու-
նիս . . . որովհետեւ բարերազգարար ծովեզեր-
քին ամեն կողմն ալ գէշ է: — Ո՞ւր են այդ կա-
րեկցութեան արժանի նաւակոծեալները, սիրելի
պարոն Տիւբօնս, հարցուց Ռօտէն քանի մը վայր-
կեան աւելի նստելու պարտաւորուելով: — Ծո-
վեզրէն վեր կեղնեն մեր մարդոց օգնութեամբ,
պատասխանեց մատակարարը, եւ որովհետեւ
չուտ քալելու կարողութիւն չունին, ես վազեցի
եկայ որ կնոջս սիրտն ապահովեմ եւ քանի մը
հարկաւոր տնօրէնութիւններ ընեմ: Նախ պէտք
է շուտով կանանց զգեստներ պատրաստել . . . :
— Ուրեմն ազատեալներուն մէջ կի՞ն ալ կայ:
— Երկու մատաղ աղջկունք կան՝ առ առաւելն
տասնեւհինգ կամ տասնեւվեց տարեկան . . . եւ
ի՞նչ գեղեցիկ զաւակներ . . . : — Տարարողդ
տղայք . . . ըսաւ Ռօտէն աղաշխարողի ձայնով
մը: — Իրենց կեանքն աղատողն ալ հետերնին
է . . . գեղեցիկ կարիճ մը՝ որուն համար կրնայ
ըսալ լի թէ գիւցազն մ'է . . . : — Դիւցանն մի:

— Այս, երեւակայէ անդամ մը . . . — Այդ
ամենը ետքը պատմէ, սիրելիս, առ այժմ դո՛նէ
սա չոր դիշերազգեսարը հագիր, եւ սա տաք դի-
նին խմէ . . . — Չէ չեմ ըսեր սիրելիս, վասն
դի սառ կտրած եմ . . . : Արտէի քեզ թէ աղ-
ջիկներն աղատողը դիւցազն մ'էր . . . ըրած
քաջութիւնը խելքէ մտքէ դուրս է . . . : Նր-
բոր ազարակին մարդոց հետ ասկէց ելանք գա-
ցինք, նեղ դառ 'ի վայրէն իջանք, եւ ապառա-
ժուտ ծովեզրին ստորտար հասանք Անդղներուն
փոքրիկ խորշը՝ որ ծովուն մէջ երկնցած հինգ վեց
խոշոր ժայռերով քիչ մը պատսպարեալ է ալիք-
ներէն . ի՞նչ տեսնենք այն խորշին մէջ . երկու
մանկամարդ աղջիկները, մարած, ոտքերնին
ջուրին մէջ, բայց ապառաժի մը կրթնած, այն-
պէս որ կարծես թէ մէկը զանոնք ծովէն հաներ
հոն դրեր էր : — Սիրուն տղայք, մարդուս սիրտը
կը կտրտի, ըսաւ պարոն Ռօտէն իր սովորութեան
համեմատ ձախ ծկոյթին ծայրը աջ աչքին ան-
կիւնը տանելով որպէս թէ արտաուքի կաթիլ մը
սրբելու համար՝ որ խիստ քիչ անդամ կը պա-
տահէր : — Չանոնք տեսած ժամանակս ամեն
բանէ աւելի աչքիս զարնողն անոնց զարմանալի
նամանութիւնն էր, ըսաւ մատակարարը, այնպէս
որ առանց երկար սովորութեան անհնար է զանոնք
իրարմէ զանազանել . . . : — Անշուշտ երկուոր-
եակ ըլլալու են, ըսաւ տիկին Տիւբօն : — Այս
խեղճ աղջիկներէն մէկը, ըսաւ մատակարարը,
իրար կցած ձեռքերուն մէջ պղնձէ փոքրիկ մի-

տայ մը բռներ էր, որ նոյնպէս պղնձէ շղթայով
մը պարանոցէն կախուած էր :

Պ. Ռօտէն՝ որ սովորաբար կորաքամակ մար-
դոց պէս առջեւուն վրայ ծռած կը կենար, մա-
տակարարին վերջին խօսքերը լսելուն պէս՝ յան-
կարծ շակուեցաւ, եւ իր դժգոյն այտերը թե-
թեւ մը կարմրացան . . . : Ուրիշ որ եւ է մար-
դոց վրայ այս նշանները մեծ բան մը չէին կրնար
թուիլ : Բայց Ռօտէնի պէս մարդու մը վրայ՝
որ երկար տարիներէ ՚ի վեր վարժուած էր իր
օրտին յուզմունքը դօպելու եւ մանաւանդ ծած-
կելու, խորին ապշութեան մը նշան էր : Մատա-
կարարին մօտենալով հարցուց անտարբեր դէմ-
քով Բայց ձայնը թեթեւ կերպիւ այլայլած .

« Անշուշտ սուրբ մասունք մ'ըլլալու էր
այն . . . : — Տեսա՞ք արդեօք ի՞նչ կար այն մի-
տալին վրայ : — Ա՛չ, պարօն . . . միտք չըրի
նայելու : — Այդ երկու աղջիկներն իրարու
շատ կը նմանին . . . այնպէս չէ : — Այո՛, պա-
րօն, այնչափ կը նմանին որ մարդ դժուարաւ
կրնայ դանադանել իրարմէ . . . : Կերեւի թէ
որք ալ են, վասն զի սեւեր հագած են . . . :
— Սեւեր հագած են . . . ըսաւ Պ. Ռօտէն նոր
շարժումով մը : — Ափսո՛ս, այս հասակնուն մէջ
որք ալ մնացեր են, յարեց տիկին Տիւբօն արտա-
սուքը սրբելով : — Արովհետեւ մարած էին, վե-
րուցինք ուրիշ տեղ մը փոխադրեցինք ուր աւա-
զը չոր էր . . . եւ երբոր այս երկու տարարադղ-
ներուն խելքը գլուխը բերելու կ'ըրադէինք :

ժայռերուն մէջ մարդու մը գլուխ տեսանք, որ
մէկ ձեռքը մազլցելով անոնց վրայ ելնելու կաշ-
խատէր: Իսկոյն մեր մարդիկն անոր քով վազեցին
եւ բարեբաղդաբար շուտ հասան, վասն զի վրած
ուժ չէր մնացեր. ուստի ոգեւարաւ մեր մարդոց
թիւերուն մէջ ինկաւ: Ահա այս մարդուն համար
էր որ կըսէի թէ գիւղապէս մ'է, ինչու որ երկու
աղջիկները դարմանալի քաջութեամբ ազատելէ
տեսել, երրորդ անձ մ'ալ ազատել ուղելով նորէն
ալեկոծ ժայռերուն մէջ դարձեր էր. բայց ուժը
բոլորովին սպառած էր, եւ եթէ մեր մարդիկը
չհասնէին, անսարակոյս ալիքները դայն պիտի
յարիչտակէին ժայռերուն մէջէն՝ որոց վասթ թեւած
էր: — Իրաւունք ունիս, դարմանալի քաջու-
թիւն է ըրածը . . . »

Պ. Ռօտէն, գլուխը կուրծքին վրայ ծռած
կարծեա թէ բնաւ ուշադրութիւն չէր ընէր այս
խօսակցութեան: Իր սարսափն ու ապշութիւնը
կաւելնալու երբոր կը մտածէր որ ազատեալ երկու
աղջիկները տասնեւհինգ տարեկան էին, սեւեր
հագած էին, վերջին աստիճան իրարու նման էին
եւ մէկուն պարանոցը պղնձէ միտալ մը կար: Տա-
րակոյս չէր մնար որ Սիսօն դօրապետին աղջիկ-
ներն էին: Բայց ի՞նչպէս այս աղջիկներն ալ նա-
ւարեկեալներուն մէջ կը գտնուէին. ի՞նչպէս
ելեր էին Վիքսի քայի բանտէն, եւ ի՞նչպէս ինքը
չէր իմացած: Արդեօք փախեր էին. արդեօք
թող տրուեր էին. ի՞նչպէս եղեր էր որ իրեն իմաց
չէր տրուած: Այս երկրորդական մտածութիւն-

ներուն ամենն ալ կը ներկայանային Ռօտէնի մըտ-
քին , բայց շուտով կը փարատէին այս մեծ իրո-
ղութեան առջեւ , այսինքն թէ Սիմօն զօրապե-
տին աղջիկներն հոն էին , »

Իր անչափ աշխատութեամբ հիւսած ցանցը
ոչնչացիր էր :

« Երկու աղջիկներն ազատող անձին վրայ
խօսած ժամանակս , ըսաւ մատակարարն իր կը-
նտը՝ առանց Պ . Ռօտէնի մտահոգութիւնը նըշ-
մարելու , թերեւս կարծես թէ Հերակլէս մ'է .
ընդհակառակն . . . գրեթէ տղայ մ'է , անչափ
թարմ երեւոյթ մ'ունի իր քաղցր ձգէմքովն ու
երկայն խարտեաշ մազերովը . . . Վերջապէս
տեսնելով որ վրան շապիկէ մը , սեւ կարճ վար-
տիքէ մ'եւ նոյնպէս սեւ բուրդէ դուլպաներէ
զատ ուրիշ զգեստ չունէր , վերարկու մը առի .
իբ այս կերպարանքն ալ զարմանալի թուեցաւ
ինձ . — Ճշմարիտ է , նաւաստիներն այդպիսի
կերպարանք չեն հագնիր : — Մնաց որ , թէ եւ
նստած նաւն անդդիացի էր , ինքը կարծեմ թէ
զադդիացի է , քանզի քեզ եւ ինձ պէս գադղիե-
րէն կը խօսի : Ամենէն աւելի այն ժամանակ աշ-
քըս լցուեցաւ , երբ երկու աղջկանց խելքը դը-
լուինն եկաւ : Ասոնք այն երիտասարդը տեսնել-
նուն պէս՝ վազեցին ծունկերուն փաթթուեցան ,
եւ Աստուծոյ աղօթք ընելու պէս երկիւղած
ջերմեռանդութեամբ մ'անոր երեսը կը նայէին
եւ լռելեայն շնորհակալ կըլլային
Յետոյ աչքերնին իրենց շուրջը պտտեցնելով

կարծես թէ մէկը փնտռեցին, եւ իրարու հետ
քանի մը խօսք ընելէ ետեւ՝ մէկմէկու փաթթը-
ուելով լալ սկսան : — Ո՛հ, Աստուած իմ, ի՞նչ
աղետալի արկած, ո՞վ գիտէ որչափ մարդ կորսը-
ուած է : — Երբոր ծովեզերքէն մեկնեցանք,
արդէն ծովը եօթն դիակ ցամաքը նետեր էր, եւ
չատ մ'ալ կարասեաց կոտորուքներ, սնտուկներ
եւ այլն. ծովեզրապահ մաքսաւորներուն իմաց տը-
ուի որ այսօր մինչեւ իրիկուն հոն պիտի սպասեն,
եւ եթէ ինչպէս որ կը յուսամ ուրիշ ազատած նա-
ւաբեկեալներ ալ գտնուին, հոս պիտի դրկեն . . .
Բայց ականջ դիր, կարծեմ թէ մարդոց ձայն է . . .
այո՛, այո՛, մեր նաւաբեկեալներն են : Եւ մա-
տակարարն ու կլինը դահլճին դուռը վազեցին որ
երկայն անցքի մը վրայ կը բացուէր . նոյն միջո-
ցին Պ . Ռօտէն ալ բարկութենէն ու մտատանջու-
թենէն եղունգները կրծելով նաւաբեկելոց դա-
լուն կ'սպասէր . շատ չանցաւ՝ սրտաչարժ տե-
սարան մը ներկայացաւ աչքին :

Անցքին միւս ծայրէն, որ բաւական մութ
էր եւ միայն մէկ կողմը քանի մը կամարածեւ
պատուհաններ ունէր, երեք հոգի ծանրաքայլ
կուգային գեղացիի մ'առաջնորդութեամբ : Այս
խուճիկը երկու աղջիկներէն եւ անոնց անվեհեր
ազատարարէն բաղկացեալ էր : Ռօդ եւ Պլանշ
երիտասարդին երկու քովէն կուգային . նա ալ-
թեթեւ մ'անոնց թեւերուն կրթնած՝ մեծ դրժ-
ուարութեամբ կը քալէր : Թէ եւ քսանեւհինգ
օտարու էր, բայց իբր անտիական դէմքն այնչափ

չէր ցուցրներ . իր երկայն խարտեաց մազերը՝
էակտին մէջ տեղը երկու քի բաժնուած՝ զինքը
ծածկող թխագոյն լայն վերարկուին օձիքին վը-
րայ ինկած էին . դժուարին է նկարագրել իր
դժգոյն ու անուշ երեսին վրայ տպաւորուած
օքանչելի բարութիւնը, որ Ռաֆայէլի վրձինին ա-
մենալսեմ երեւակայական արտադրութեանց ա-
նարատութիւնն ունէր . ըստ որում այն հնաշխար-
հիկ պատկերհանը կրնար միայն այս հրաշալի դէմ-
քին արամախառն շնորհքն եւ հրեշտակի կամ
երկնասլաց մարտիրոսի աչաց պէս վճիռ եւ կա-
պոյտ աչերուն երկնային նայուածքը կենդանի
ճշդութեամբ նկարել :

Այն, մարտիրոսի, վասն զի արդէն արիւ-
նադանգ պատկ մը բոլորուած էր այս զմայլելի
գլխոյն շուրջը :

Գաւաղի՛ն տեսարան : Իր խարտեաց արտեւա-
նունքէն վեր, որ ցուրտէն առաւել կարմրորակ
գոյն մ'առեր էր, բարակ սպի մը կար քանի մը
ամառան վէրքէ մը գոյացած, որ կարծես թէ
ծիրանեգոյն ժապաւէնով մը պատեր էր իր դեղե-
ցիկ նակատը . բայց առաւել ցաւաղին էր տեսնել
ձեռքերն ու ոտքերը՝ որ անգութ խաչահանու-
թեամբ ծակծկուած էին, եւ հիմա նաւարակու-
թենէն հոգիներ աղատելու համար արածայր ա-
պառաժներուն վրայ վաղելէն այն վէրքերը վե-
րբութին բացուէր էին, որով սոյնչափ դժուարու-
թութիւն կը կրէր քալելու :

Այս երիտասարդն էր Գաբրիէլ, Տակօպէտի

կնաջ որդեգիրք, որ օտար երկիրներու մէջ քա-
րոզչութեան զրկուած էր :

Քարրիէլ՝ քահանայ եւ մարտիրոս էր . . .
վասն զի այսօրուան օրս ալ մարտիրոսներ կը
դանուին ինչպէս այն ժամանակներն՝ ուր հառ-
մայեցւոց կայսրերն առաջին քրիստոնեայները
վագրերուն ու առիւծներուն առջեւ կը նետէին
կրկէսի մէջ. վասն զի այսօրուան օրս ալ՝ ժողովրդ-
եան որդիքը, որոց մէջէն կելնեն գրեթէ միշտ
գիւցազնական եւ անշահասէր անձնութիւն-
ները, արիական եւ անկեղծ կոչմամբ մ'աշխարհի
ամեն կողմերն իրենց հաւատքը տարածելու կեր-
թան, եւ միամիտ բարեւորութեամբ ամեն շար-
շարանք եւ մինչեւ իսկ մահը յանձն կառնուն .
Քանի քանիներ բարբարոսաց զոհ ըլլալով կոր-
սուած են երկուց աշխարհաց անասպաններուն
մէջ՝ անշուք եւ անծանօթ . . . : Եւ խաչին այս
պարզ զինուորներուն համար, որք իրենց հա-
ւատքէն ու անվեհերութենէն զատ ուրիշ բան
չունին, ետ դարձած ժամանակնին՝ որ խիստ քիչ
անդամ կը պատահի՝ երբէք եկեղեցական շքեղ
եւ շահաւետ պաշտօններ չկան . անոնց սպիալից
ճակատը երբէք չպսակուիր հայրապետական
թագով, եւ խեղացեալ անդամներնին ալ ծիրա-
նիներով չեն ծածկիր . . . այլ դրօշակի համար
պատերազմող զօրականաց մեծ մասին պէս կը
մեռնին եւ անյիշատակ մոռացութեան մէջ կան-
հետանան :

Միտն զօրապետին ազգիկները՝ նաւաբեկու-

Թե նէն ետեւ երբոր խել քերնին գլուխնին եկեր եւ
ին քզին քնին ժայռերէն վեր ելնելու վիճակի մէջ
տեսեր էին , պարզամիտ երախտագիտութեամբ
մը չէին ուզեր որ զիրենք անհրաժեշտ մահուա-
նէ ճողոպրող անձին դողդոջուն քայլերուն ուրիշ
մէկը նեցուկ ըլլայ :

Ռօզի եւ Պլանչի սեւ զգեստներէն ջուրեր
կը վազէին . դեղնահար երեսնին խոր տխրու-
թիւն կը յայտնէր . տաք արտառ քներ ալօսա-
ձեւ կը հոսէին անոնց այտերն 'ի վար : Խեղճ որ-
բերը՝ երեսնին կախած , աչքերնին խոնարհած ,
ցուրտէն ու սրտայուղութենէ դողդողալով ,
յուսահատութեամբ կը խորհէին որ իրենց առաջ-
նորդն ու բարեկամը՝ Տակօպէտը՝ ալ չպիտի տես-
նէին . . . որովհետեւ Գաբրիէլ 'ի զուր օգնու-
թեան ձեռք երկնցուցեր էր անոր՝ որպէս զի ժայ-
ռէն վեր ելնէ . դժբաղդաբար երկուքին ալ ուժն
սպառած ըլլալով , ժայռերուն վրայէն ետ քաշ-
ուող կոհակներէն մէկը զօրականը վերուցեր տա-
րեր էր :

Գաբրիէլի տեսքն ալ մեծ զարմանք պատ-
ճառեր էր Ռօտէնի , որ ամեն բան լաւ դիտելու
համար մէկ կողմ քաշուած էր . բայց այս զար-
մանքը երջանկառիթ էր իրեն . այն աստիճան ու-
րախտութիւն զգաց քարողչին մահուանէ ազատե-
լուն վրայ , որ Սիւօն զօրապետին ազջիկները տես-
նելէն զգացած դառն տալաւորութիւնը քիչ մը
մեղմացաւ . (ընթերցողը չէ մոռցած անշուշտ որ
Պ . Ռօտէնի մեքենայութեանց յաջողութեանը

համար հարկ էր որ Գարրիէլ փետրվար 13ին փա-
րիզ գտնուէր) :

Մատակարարն ու կինը՝ որքերուն վրայ 'ի
գուժ խանդաղատելով՝ փութացին անոնց քով
գացին պէտք եղած խնամքն ընելու :

« Պարոն . . . պարոն . . . բարի լուր մ'ալ .
գոչեց ազարակին մանչերէն մէկը ներս մտնելով .
տակաւին երկու նաւաբեկնալներ ալ աղատեցան .
— Օրհնեալ է Աստուած , ըսաւ քարոզիչ քահա-
նայն : — Ո՛ւր են , հարցուց մատակարարը գէպ
'ի գուռը դիմելով : — Մէկը քալելու կարողու-
թիւն ունենալով՝ Ժիւսթէնին հետ ետեւէս կու-
գայ . . . իսկ միւսը ժայռերէն վիրաւորուած ըլլա-
լով՝ ծառի ոստերէ շինուած պատգարակի մը վրայ
դրեր հոս կը բերնն : — Ուրեմն երթամ շուտով
վարի օրահին մէջ տեղաւորցընել տամ զայն , ըսաւ
մատակարարը դուրս ելնելով , եւ կնոջն ալ
պատուիրեց որ օրիորդներուն պէտք եղած խը-
նամքը մատակարարէ : — Քալելով եկող նաւա-
բեկնալն ո՛ւր է , հարցուց տիկին Տիւբօն : — Ահա
կուգայ , ըսաւ գեղացին մարդ մը ցուցընելով որ
նեղ անցքին ծայրէն բաւական արագութեամբ
կուգար : Երբոր իմացաւ որ երկու աղատեալ օ-
րիորդներն հոս եկեր էին , առանց իր ծերութեա-
նըն ու գլխուն վէրքին նայելու՝ այնպիսի խոշոր
քայլեր առնուլ սկսաւ , որ հազիւ կրցայ զայն
անցնիլ եւ ձեզ լուր բերել :

Ռօզ եւ Պլանչ գեղացիին այս խօսքերը լը-
սելնուն պէս միակամ ոտքի ելնելով գէպ 'ի գուռ

վաղեցին, եւ դահլիճին դրան մէջ Տակօպէսը
դիմաւորեցին :

Չօրականը սրտին շարժումէն չկրցաւ խօսք
մ'արտաբերել, դրան սեմին վրայ ծունկի եկաւ
եւ թեւերն աղջիկներուն երկնցուց : Ռասպա-Ժօս
ալ անոնց քով վազելով ձեռքերնին լիզել սկսաւ :

Բայց Տակօպէսի սիրան այն աստիճան շար-
ժած էր, որ երբ որքերն իր թեւերուն մէջ գըր-
կեց, գլուխը դէպ ետին ծռեցաւ, եւ եթէ դե-
ղացիները դինքը չբռնէին՝ կլնրկին վրայ պիտի
կործանէր : Ինչո՞ւ մարեր էր : Աւերուցին դինքը
մօտակայ սենեակ մը տարին : Աղջիկներն ալ ան-
որ հետ երթալ ուղեցին, թէպէտ մատակարար-
րին կինն իրենց տկարութիւնն ու սրտին շար-
ժումը ցոյց տալով յորգորեց որ չերթան :

Պ. Ռօտէն՝ Չօրականը տեսնելուն պէս՝ երե-
ար սաստկապէս կնճռեցաւ, վասն զի մինչեւ այն
ժամանակ կը կարծէր թէ Սիմօն Չօրապետին
աղջկանց առաջնորդը մեռած էր :

Քարոզիչ քահանայն՝ չափազանց յոգնած ու
պարտասած ըլլալով՝ աթոռի մը վրայ կրթներ մը-
նացեր էր, եւ դեռ Պ. Ռօտէնը չէր նշմարած :

Նոր անձ մ'ալ՝ գեղին եւ ամոյն դէմքով
դահլիճէն ներս մտաւ գեղացիի մ'առաջնորդ ու-
թեամբ՝ որ Քարոզիչը ցոյց տուաւ անոր : Գեղ-
նադէմ մարդը, որուն գեղացիի բաճկոն մ'ու տա-
փատ մը հագուցեր էին, քարոզիչ քահանային
մօտեցաւ, եւ դաղդիերէն լեզուով բայց օտա-
րականի մ'արտասանութեամբ ըսաւ. « Զալմա

Իշխանազունը հիմա հոս փոխադրուեցաւ . . .
առաջին անգամ բերանը բանալուն ձեռ կանչեց .
— Ի՞նչ կըսէ այս մարդը . . . գոչեց Ռօտէն
Գաբրիէլի մօտենալով : — Պ . Ռօտէն . . . գոչեց
քարոզիչ քահանայն զարմանքէն ետ ետ քաշուե-
լով : — Պ . Ռօտէն . . . գոչեց միւս նաւաբեկ-
եայն ալ , եւ այն վայրկենէն ետեւ աչքը չզատեց
Պարոն Ժօզիւէ-Վան-Տաէլի Թղթակցին (Ռօտէ-
նի) վրայէն : — Ի՞նչպէս եղեր է որ հոս կը գըտ-
նուիք . . . Պարոն Ռօտէն . . . ըսաւ Գաբրիէլ
երկիւղախառն յարգանօք Ռօտէնի մօտենալով :
— Այս մարդն ի՞նչ ըսաւ ձեզ , կրկնեց Ռօտէն
յուզեալ ձայնիւ . ճալմա իշխանազնին անունը
տուաւ , այնպէս չէ : — Այո՛ , պարոն , ճալմա
իշխանազունը՝ Աղէ քսանդրիայէն եկող անգղիա-
կան Պլաք-Իկլ նաւին բերած ճանապարհորդնե-
րէն մէկն է , որ ինձ հետ նաւաբեկութիւն կը-
րեց Այս նաւն Ակօրեան կղզիները հան-
գիպելով՝ ուր ես կը գտնուէի , որովհետեւ Չար-
լըսթօնէն զիս բերող նաւը նորոգութեան պատ-
ճառաւ հոն մնալու հարկադրեալ էր , ուստի ճա-
նապարհորդութիւնս շարունակելու համար Պը-
լաք-Իկլ նաւը նստայ , որուն մէջ էր ճալմա իշ-
խանազունը : Այս նաւը մեզ Բօրթամութ պիտի
տանէր , անկէց ալ Գաղղիա գալու գիտաւորու-
թիւն ունէի : »

Ռօտէն Գաբրիէլի խօսքը չկրցաւ ընդմիջել .
վասն զի այս վերջին լուրն իր միտքը կայծակնա-
հար ընելով անգամալոյծ ըրեր էր : Հուսկ ուրե-

մըն վերջին փորձ մ'ընել ուղող մարդու մը պէս ,
թէ եւ կանխաւ գիտէր իր հարցման ունայնու-
թիւնը , ըսաւ Գաբրիէլի . « Գիտէ՞ք արդեօք ո՞վ
է այդ ճարմա իշխանը : — Քարեսիրտ եւ քաջ ե-
րիտասարդ մ'է . . . Հնգիկ թագաւորի մը որդին
է , սրուն երկիրն անդդիացիք գրաւեցին . . . »

Յետոյ Գաբրիէլ միւս նաւաբեկեալին դառ-
նալով անձկութեամբ մը հարցուց . « Ի՞նչպէս է
իշխանը . արդեօք վէրքերը վտանգաւոր են :
— Ծանր են՝ բայց մահաբեր չեն , ըսաւ միւսը .
— Օրհնեալ է Սատուած , ըսաւ քարոզիչը Ռօտէ-
նի դառնալով , ահա նաւաբեկեալ մ'ալ որ մահ-
ուանէ կազատի : — Շատ աղէկ , պատասխանեց
Ռօտէն խրոխտ եւ կարճ ձայնիւ . — Եթէ կը նե-
րէք՝ անոր քով պիտի երթամ , ըսաւ Գաբրիէլ
հլութեամբ . հրաման մ'ունի՞ք ինձ տալիք : — Եր-
կու կամ երեք ժամէն կրնամք ձանքայ ելնել , որ-
չափ եւ յոգնած ալ ըլլաք , ըսաւ Ռօտէն . — Եթէ
հարկ է . . . այո՛ : — Հարկ է . . . հետս պիտի
դաք : »

Գաբրիէլ հնազանդութեամբ գլուխը խո-
նարհեցուց Ռօտէնի առջեւ եւ դեղացիին հետ
դուրս ելաւ . իսկ Ռօտէն ապշած ու շուարած
ինկաւ աթոռի մը վրայ : Գեղնադէմ մարդը սնն-
եակին մէկ անկիւնը մնացեր էր՝ առանց Ռօտէ-
նէն տեսնուելու :

Այս մարդը Փարէնկա խառնած ինն էր , խեղ-
դիչներուն երեք գլխաւորներէն մէկը , որ Չանափի
աւերակաց մէջ զինուորներուն ձեռքէն ազատելու

էր, եւ ետքն ալ մաքսանենց Մահալը մեռցընե-
 լով՝ վրան դանտուած նամակները գողցեր էր, զորս
 Պ. Ժողիւէ-Վան-Տաէլ Ռօտէնի կը դրկէր. այն
 նամակներուն մէջ էր նաեւ այն թուղթը՝ որուն
 շնորհիւ մաքսանենցը Ռիւլթէր շողենաւը պիտի
 ընդունուէր իբրեւ ճանապարհորդ: Ծարէնկա
 Չանտիի աւերակներուն խրճիթէն փախած ժա-
 մանակ՝ ճալմա դինքը չէր տեսած. ուստի իր
 փախուստէն ետեւ (զոր ետքը պիտի պատմենք)
 դայն շողենաւին մէջ տեսնելով եւ Ծանսէկա-
 րաց աղանդէն ըլլալը չգիտնալով՝ իբրեւ հայրե-
 նակից վարուեր էր անոր հետ:

Ռօտէն՝ աչքերն անշարժ տնկած եւ կատա-
 դութ ենէն երեսին գոյնը կապուտցած՝ անդադար
 եղունգները կը կրծէր առանց խառնածինը տես-
 նելու:

Այս վերջինը կամացուկ մը Ռօտէնի քովն
 երթալով եւ ձեռքը բարեկամաբար ուսին վրայ
 դնելով ըսաւ. Ձեր անունը Ռօտէն է: -- Ի՞նչ
 կայ, հարցուց Ռօտէն յանկարծ ցնցուելով եւ գը-
 լուխը վեր տնկելով: — Ձեր անունը Ռօտէն է,
 կրկնեց Ծարէնկա. . . . — Այո՛. . . . Ի՞նչ կու-
 ղէք, — Դուք Փարիզ Միլիէօ-Տէզ-Իւրսէն փո-
 ղոցը կը բնակիք. . . . — Այո՛. . . . Բայց
 դարձեալ կը հարցընեմ ձեզ, ի՞նչ կուղէք: — Բան
 մը չեմ ուզեր. . . . հիմա. . . . եղբայր. . . . բայց
 ետքը. . . . շատ: »

Այս ըսելով Ծարէնկա ծանր ծանր հեռա-
 ցաւ Ռօտէնի քովէն եւ մեծ սարսափի մէջ ձգեց

դայն . վասն զի այս մարդը՝ որ բնաւ բանէ մը չէր
վախնար՝ խեղդիչին շարագոյժ նայուած քէն եւ
ձախող դէմքէն զարհուրեր էր :

ՔԼՈՒԽ Դ .

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ 'Ի ՓԱՐԻՁ

Խոր լռութիւն կը տիրէր Քարտովիլի ապա-
րանին մէջ : Մրրիկը քիչ քիչ հանդարտեր էր ,
եւ միայն հեռուէն ալիքներուն խուլ շառաչիւնը
կը լսուէր , որ ծանր եւ տկար կերպիւ ծովեզեր-
քին կը զարնուէին :

Տակօպէս ու որբերն ապարանին առաջին
դատիկոնը տաք եւ հանգիստ սենեակներու մէջ
դրուած էին :

Ճալմա՝ ծանր վէրքերուն պատճառաւ վերի
դատիկոնը չկրնալով փոխադրուիլ՝ գետնի վրայ
սենեակ մը դրուած էր :

Նաւաբեկութեան վայրկենին խեղճ մայր մը
լալով իր զաւակն անոր գիրկը տուեր էր : 'Ի զուր
փորձ փորձեր էր ճալմա այն դժբաղդ մանկիկն
անհրաժեշտ մահուան ձեռքէն կորզելու : Այս
անձնութիւնն իր շարժմանց արգելք ըլլա-
լով , Հնդիկ երիտասարդը խորտուխաչմ եղեր
էր ժայռերուն վրայ :

Տարէնկա՝ զինքն անոր բարեկամ հաւտացը-
նելով քովը կեցեր էր որպէս զի վրան հսկէ :

Գաբրիէլ՝ քանի մը վայրկեան ճարմայի քով նստելէ եւ մխիթարութիւններ տալէ ետեւ՝ իրեն համար պատրաստուած սենեակը ելաւ . բայց Ռօտէնի հրամանին համեմատ երկու ժամէն ճանբաց ելնելու խոստմանը չդիմելու համար՝ չուղեց անկողին մանել , այլ մինչեւ իր լաթերուն չորնալը՝ լայն յենարանով մեծ թիկնաթոռի մը վրայ բազմած ննջեց՝ առատ կրակով լցուած վառարանի մը մօտ :

Այս սենեակը Տակօպէսին եւ երկու արբերուն նստած սենեակներուն քովն էր :

Ռապա-Ժօա , հաւանականաբար կասկածի պատճառ մը չուենեալով այս պարկեշտ ապարանին մէջ , Ռօզի եւ Պլանշի սենեկին դրան առջեւէն ելաւ , եւ քարոզչին սենեակը մանելով տաքնայու համար գնաց անոր մօտը վառարանին առջեւ տարածուեցաւ : Հաւատարիմ կենդանին թաթերն երկնցուցած եւ ցոռկն ալ անոնց վրայ կրթնցուցած , այնչափ ցամաքային եւ ծովային ձախորդութիւններէ ետեւ երջանկաւէտ հանգրատութիւն մը կը վայելէր . թէ եւ չենք կրնար հաստատել թէ սովորաբար խեղճ Ժօվիալը միաքը կը բերէր , բայց կրնանք զայն յիշելուն նշան մը համարիլ՝ անոր մեռնելէն՝ ի վեր ամեն անգամ ճերմակ ձի մը տեսած ատեն վրան յարձակելու եւ խածնելու անգուօպ պէտք մ'ըզալը , մինչդեռ առաջ որ եւ է դունով ձիերու բնաւ չէր դպչեր :

Քանի մը վայրկեան անցնելէ ետեւ , սենեա-

կին մէջի գոներէն մէկը բացուեցաւ , եւ երկու
քոյրերը վախն 'ի վախը ներս մտան : Ասոնք քիչ
մ'առաջ արթննալով հագուեր էին , բայց Տակօ-
պէսի վիճակին վրայ սրտերնին դեռ անհանգիստ
էր , թէ եւ մատակարարին կինն ասոնք իրենց
սենեակը տանելէ ետեւ՝ քիչ մ'ետքը կրկին գա-
ցեր իմացուցեր էր թէ գեղին բժիշկը զօրակա-
նին վէրքը ծանր չէր գտեր : Այսու ամենայնիւ
դարձեալ սիրտերնին չհանգչելով՝ իրենց սենեա-
կէն դուրս կելնէին յուսալով որ ապարանին մար-
դոցմէն մէկը տեսնեն եւ Տակօպէսի վիճակին վը-
րայ տեղեկութիւն մ'ստանան :

Գարրիէլի նստած հինաւուրց ակթոռին ե-
տեւի բարձր յենարանը դայն բոլորովին անտե-
սանելի կընէր ետեւէն : Որքերը տեսնելով որ Ռա-
պա-Ժօա ակթոռին առջեւ հանդարտ պառկեր
էր , կարծեցին թէ մէջը ննջողը Տակօպէս էր .
ուստի ոտքերնուն ծայրին վրայ կոխելով կամա-
ցուկ մ'ակթոռին քով գացին , եւ որչափ մեծ ե-
ղաւ խեղճերուն զարմանքը երբոր տեսան որ
Գարրիէլն էր : Ապշած մ'նացին անշարժ . ոչ ետ
երթալու կը համարձակէին եւ ոչ առաջ՝ վախ-
նալով որ չըլլայ թէ արթնցընեն :

Քարոզչին երկայն ու խարտեաչ մաղերը շոր-
ցած ըլլալով բնականաբար պարանոցին եւ ու-
սերուն բոլորաթիքը դանդրեր էին , երեսին գու-
նատու թիւնը ակթոռին թիկնարանը ծածկող մոյգ
ծիրանեղոյն դամասկեան բեհեղին վրայ առաւել
դգալի կերպով աչքի կը դարնէր : Գարրիէլի գե-

դեցիկ երեսն այն միջոցին դառն տխրութիւն մը
կը յայտնէր, որմէ կը հասկցուէր թէ կամ ճախորդ
երազ մը կը տեսնէր, կամ արտին տխուր զգացում
ները ծածկելու վարժուած ըլլալով, առանց իր
գիտութեանը քունին մէջ երեսին վրայ կը յայտ-
նուէին: Բայց այն սրտակէզ տխրութեան երե-
ւոյթին հակառակ տակաւին դէմքն իր հրեշտա-
կային քաղցրութեան անբացատրելի նկարագիրը
պահած էր . . . վասն զի վշտակիր գեղեցկու-
թեան պէս սրտաշարժ բան չկայ:

Երկու աղջիկները միահաղոյն կարմրելով
աչքերնին խոնարհեցուցին, եւ մէկմէկու երես
նայելով տատամստ ակնարկով մ'իրարու ցու-
ցըցին ննջեալ քարոզիչը:

« Քնացած է, քոյր իմ, ըսաւ Ռօզ կամա-
ղուկ մը: — Աւելի աղէկ . . . պատասխանեց
Պլանչ նոյնպէս կամացուկ մ'աչք ընելով Ռօզին,
կրնանք աղէկ մը դիտել զինքը . . . — Ծովէն
իր հետ հոս եկած ժամանակնիս չէինք համար-
ձակեր . . . : — Նայէ մէկ մը, քոյր իմ, որ-
չափ քաղցր է դէմքը: — Ինձ կը թուի որ երազ-
նուս մէջ տեսածնիս է որ կըսէր թէ մեզ կը
պաշտպանէր: — Այս անգամ ալ . . . ահա մեզ
օգնութեան հասաւ: — Բայց գոնէ այս անգամ
զինքը կը տեսնենք . . . : — Վիբսիքայի բան-
տին մէջ . . . այն սարսափելի գիշերուան մէջ
տեսնելնուս չնամնիր: — Այս անգամ ալ մեզ
աղատեց: — Եթէ ինքը չըլլար . . . այս առա-
ւօտ . . . անշուշտ ծովակուր կըլլայինք . . . »

— Սակայն, քոյր իմ, ինձ այնպէս կը թուի որ
երազնուս մէջ տեսած ժամանակնիս երեսին վրայ
անուշ լոյս մը կը ցոլար: — Այո . . . կարծես
թէ աչքերնիս կը շլացընէր: — Սակեց զատ
այնպէս տրտում չէր: — Վասն զի այն ժամանակ
երկինքէն կու գար, իսկ հիմա աշխարհիս վրայ
է . . . : — Քոյր իմ . . . արդեօք այն ժամա-
նակ ալ այս վարդագոյն սպին կանր ճակտին բո-
ւորաւիքը: — Ա՛հ, ոչ . . . եթէ ըլլար՝ ան-
շուշտ կը տեսնէինք: — Եւ ձեռքերուն վրայի
սպիններն ալ կը տեսնէս . . . : — Բայց եթէ վի-
րաւորուած է, ուրեմն հրեշտակ չէ: — Ինչիւ
համար չէ, քոյր իմ, եթէ չարիք մ'արդելու կամ
մեզ պէս մահուան վտանգի մէջ ինկած մարդոց
օգնութեան հասնիլ ուղեւով վիրաւորուած է:
— Իրաւունք ունիս . . . եթէ իր պաշտպանած
անձանց օգնութեան հասնելու համար ինքզինք
վտանգի մէջ չդնէր՝ այսչափ գեղեցիկ չէր ըլ-
լար . . . : — Ա՛հ, կուղէի որ աչքը բանար . . . :
— Ի՞նչ բարեսիրտ եւ գորովալից նայուածք
մ'ունի: — Ինչու համար արդեօք ճանրան եկած
ատեննիս մօրերնուս վրայ բնաւ խօսք մը չըրաւ:
— Հետը մինակ չէինք . . . կերելի որ չուղեր . . . :
— Հիմա մինակ ենք աղաչենք արդեօք
իրենք որպէս զի մեր մօրը վրայ խօսի . . . :

Եւ գմայլելի պարզամտութեամբ մ'որբերն
աչքովնին իրարու հարցուցին. իրենց շքնադ
դէմքը վարդի պէս կարմրեցաւ եւ կուսական
կուրծքը մեզմով կը բարախէր իրենց սուր շըր-

Հազգեառին տակ :

« Իրաւունք ունիս . . . աղաչենք իրեն .
— Ա՛հ , քոյր իմ , կը նայի՞ս սրտերնիս ինչպէս
կը բարախէ , ըսաւ Պլանչ անտարակոյս ըլլալով
իրաւամբ որ իր զգացածը Ռօզ ալ կըզգար , եւ
աւելցուց . « Այս բարախումը սրչափ քաղցր է .
կարծես թէ երջանկութիւն մը պիտի գայ մեզ : »

Երկու քոյրերը սաքերնուն ծայրին վրայ կո-
խելով թիկնաթոռին մօտենալէ ետեւ՝ ծունկի
վրայ եկան ձեռնամած : մէկը երիտասարդ քա-
հանային աջ կողմը , միւսն ալ ձախ կողմը , եւ
տեսնելու էր ինչ գեղեցիկ պատկեր մը ձեւա-
ցաւ : Իրենց սիրուն երեաները Գարրիէլին դար-
ձունելով՝ անուշ եւ իրենց հնգետասանասեայ դէմ-
քին պէս թարմ աւաչով մը կանացուկ մ'ըսին
անոր . « Գարրիէլ , մօրերնուս վրայօք խօսք
մ'ըրէ մեզ . . . »

Այն ատեն քարոզիչը թեթեւ շարժում մ'ը-
րաւ , աչքը կէս մը բացաւ , եւ կէս քուն կէս
արթուն փիճակին մէջ ճկրնալով տեսածը լա-
խելամտել , զմայլեցաւ մնաց երկու շնորհալից
դէմքերուն առջեւ , որք դեռ իրեն դարձած՝ ա-
նուշութեամբ դինքը կը կանչէին :

« Ո՞վ է դիս կանչողը , ըսաւ բոլորովին ար-
թըննալով եւ գլուխը վեր վերցընելով . — Մեք
ենք , մեք , Պլանչ եւ Ռօզ . »

Այն ժամանակ Գարրիէլ տեսնելով որ իր ա-
ղատած աղջիկներն էին , ինք ալ անոնց պէս կար-
մրրեցաւ :

« Ելէք կանգնեցէք , քոյրերս , ըսաւ : Աստուծմէ զատ ուրիշի առջև ծունկ չոքել չըլլար . . . »

Որքերը հնազանդելով ստքի վրայ ելան , եւ իրարու ձեռքէ բռնած քովը կեցան :

« Իմ անունս ուսկի՞ց գիտէք , հարցուց անոնց ժպտելով : — Ո՛հ , ի՞նչպէս կրնայինք մտնալ : — Ո՞վ ըսաւ ձեզ թէ իմ անունս Գաբրիէլ է : — Գուք ըսած էք . . . : — Ե՞ս : — Այո՛ , երբոր մօրերնուս կողմէն մեզ այցելութեան եկաք եւ ըսիք թէ նա ձեզ կը դրկէ որ միշտ սլահադանութիւն ընէք մեզ : — Ե՞ս , քոյրերս , ըսաւ քարոզիչը բան մը չհասկընալով որքերուն խօսքերէն , կարծեմ թէ կը սխալիք . ես այսօր առաջին անգամ է որ ձեզ կը տեսնեմ . . . : — Հասկա երազնուս մէջ որ կը տեսնուէինք , չէք յիշեր . առաջին անգամ Գերմանիոյ մէջ . . . , ասկէց երեք ամսոյ չափ առաջ . . . : Աղէկ նայեցէք երեսնիս , որպէս զի միտքերնիդ դայ : »

Գաբրիէլ չկրցաւ խնդալը բռնել աղջիկներուն պարզամտութեանը վրայ , որք կուզէին որ իրենց տեսած երազը միտքը բերէ , եւ զարմանքըն աւելնալով հարցուց . « Երազնուդ մէջ տեսնուեցանք : — Անտարակոյս . . . երբոր այնչափ բարի խրատներ կուտայիք մեզ : Աւստի երբոր ետքը վիշտ կրեցինք . . . բանտին մէջ . . . ձեր խօսքերը միտքերնիս բերելով մխիթարուեցանք եւ սիրտ առինք : Գուք չէի՞ք որ մեզ բանտէն հանեցիք Վիբսիքայի մէջ այն մութ գիշեր-

ըը՝ որ չէինք կրնար ձեր երեսը տեսնել: — Մ՞տ . . .
— Ձեզնէ դատ ո՞վ օգնութեան պիտի դար մեզ
եւ մեր ծերունի բարեկամին . . . մեք շատ ան-
գամ կրսէինք անոր թէ դուք դայն ալ կը սիրէք .
որովհետեւ ինքը մեզ կը սիրէ . բայց նա չէր ու-
զեր հրեշտակներու հաւատալ: Ուստի այս առա-
ւօտ փոթորկին ժամանակ՝ գրեթէ բնաւ երկիւղ
չունէինք: Քեզ կ'սպասէինք: — Այս առաւօտ,
այո՛, քոյրերս, Աստուած ինձ շնորհ ըրաւ ու ձեզ
օգնութեան գրկեց. բայց ես Ամերիկայէն կու-
գայի, եւ երբէք Վիրսիքս գացած չեմ. ուստի
ձեզ բանտէն հանողն ես չեմ կրնար ըլլալ
Ըսէք նայիմ, քոյրերս, յաւելցուց Գաբրիէլ բա-
րեսիրտ ժպտաով մը, զիս ո՞վ կը կարծէք: — Բա-
րի հրեշտակ մը՝ որ մայրերնիս երկինքէն գրկած
է մեզ պաշտպանելու համար եւ արդէն քանի
մ'անգամ երազնուս մէջ տեսած ենք: — Սիրե-
լի քոյրերս, ես տրուպ քահանայ մ'եմ
գիպուածն այնպէս բերեր է որ նմանութիւն ու-
նեցիր եմ երազնուդ մէջ տեսած հրեշտակին,
զոր միայն երազի մէջ կրնայիք տեսնել
վասն զի մարմնոյ աչօք տեսանելի հրեշտակ չի
կայ: — Տեսանելի հրեշտակ չկայ մի, ըսին որ-
բերը տրամութեամբ իրարու երես նայելով:
— Հոգ չէ, սիրելի քոյրերս, ըսաւ Գաբրիէլ
քաղցրութեամբ անոնց ձեռքը բռնելով, ե-
րազներն՝ ինչպէս նաեւ ուրիշ ամեն բան՝ Աս-
տուծ մէ կուգան . . . եւ որովհետեւ այդ ե-
րազնուդ մէջ ձեր մօրը յիշատակը խառնուած

էր . . . կրկնապէս փառք տուէք Աստուծոյ : Եւ
 Այս միջոցին դուռ մը բացուելով՝ Տակօպէս
 ներս մտաւ :

Մինչեւ այն ժամանակ , որքերը՝ պարզամիտ
 փառասիրութեամբ մ'իմուինքնին հրեշտակապե-
 տէ մը պաշտպանեալ համարելով՝ չէին յիշած թէ
 Տակօպէսի կ'ինն անտէրունչ տղայ մ'իրեն որդե-
 գիր ըրեր էր որ Գաբրիէլը կոչուէր եւ քարոզիչ
 քահանայ եղեր էր :

Զօրականը՝ թէ եւ յամառութեամբ կը սլըն-
 դէր թէ իր վերջը Սիմօն զօրապետին ըսածին
 պէս հրեւի վրէ էր , գիւղին վիրաբոյժէն խնամով
 նայուէր էր . սեւ կապ մը ճակատին կէտը ծածկած
 էր , որով դէմքին բնական խոժոռութիւնն աւել-
 ցեր էր : Երբոր դահլիճէն ներս մտնելով տեսաւ
 որ անծանօթ մարդ մը Ռօղին ու Պլանչին ձեռքը
 մտերմաբար բռներ էր , զարմացաւ մ'նաց : Տա-
 կօպէսին այս զարմանքը դիւրաւ կը հասկցուի .
 վասն զի չէր գիտեր թէ աղջիկներն աղատողն
 եւ իրեն ալ օգնելու աշխատողն ան էր : Երբոր
 քնքը նաւարակութենէն ետեւ ալիքներուն մէջ
 ծովածուի տատանելով ժայռերուն փաթթուե-
 լու կաշխատէր , խիստ անկատար կերպով նշմա-
 րեր էր Գաբրիէլը՝ որ աղջիկները մահուան անու-
 ղոք ճիրանէն կորզելէ ետեւ՝ իրեն ալ օգնելու
 ապարդիւն փորձեր ըրեր էր : Եւքն ալ երբոր
 որքերն ապարանին վարի դահլիճին մէջ գտեր էր ,
 սրտին շարժումէն յոգնածութենէն ու վերջին
 ցաւէն մարեր ինկեր էր , եւ այն ժամանակ ալ

չէր կրցեր քարոզիչ քահանայն նշմարել : Աւատի
 անձանօթ մարդու մ'այնպէս ընտանեբար աղ-
 ջիկներուն հետ խօսակցիլը տեսած ժամանակ՝ իր
 մոխրագոյն հաստ յօնքերը սեւ կապին ներքեւ
 կնճռիլ սկսան : Բայց երբոր աղջիկները վազեցին
 իր թեւերուն մէջ ինկան եւ որդիական դգուա-
 նօք զինքը վաղաքջեցին , բարկութիւնն իջաւ .
 բայց դարձեալ մերթ ընդ մերթ ծուռ ծուռ քա-
 բողչին կը նայէր , որ այս միջոցին ստքի վրայ
 ելած ըլլալով երեսն աղէկ մը չէր տեսնուեր :

« Աէրքդ ի՞նչպէս է , Տակօպէս , հարցուց
 Ռօզ կարեկցութեամբ , ըսին մեզ թէ երջանկա-
 բար վտանգաւոր չէր : — Ետտ կը դառնի՞ , յաւել-
 ցուց Պլանչ : — Այ , որդեակներս . . . դեղին վի-
 բաբոյժն այսպէս դլուխս կապկպելով վաթ թեւ
 ուղեց , դ լսուս վրայ թուրի հարուածներ անդամ
 ունենայի՞ այսպիսի վաթ թոյով չէին զարդարեր
 զիս . տեսնողը փափկասէր ծերուկ մը պիտի կար-
 ծէ զիս . իմ վէրքս ճերմակ էր մ'է եւ կուղեմ . . . »

Զօրականը ձեռքը դլխուն կապին տարաւ :

« Մի՞ դպչիր կապին , ըսաւ Ռօզ Տակօպէսի
 ձեռքը բռնելով . այդպիսի աղայական դործ մը
 չվայելիր քու հասակիդ : — Լաւ , լաւ , զիս մի
 յանդիմանէք . ինչպէս ուղէք այնպէս կընեմ , կա-
 պը չեմ հաներ : »

Յետոյ որքերը դահլիճին մէկ անկիւնը տա-
 նելով կամացուկ մը հարցուց անոնց՝ աչքին ծայ-
 րովը երիտասարդ քահանայն դուցընելով : « Ա՞յ
 է այս պարոնը . . . որ իմ ներս մտած ժամանակ . . . »

կըս ձեր ձեռքը բռնած էր . . . քահանայի կը
 նմանի . . . ըսեմ ձեզ , որդեակներս . . . ըզ-
 դուչացէք . . . ինչու որ . . . — Ասկէ զգու-
 շանանք , պոռացին Ռօղ եւ Պլանչ Գաբրիէլին
 նայելով , մտածէ անդամ մը որ եթէ ան չըլլար
 մեք այս վայրկենիս չէինք կրնար քեզ համբու-
 րել : — Ի՛նչ կըսէք , դոչեց զօրականս իր բար-
 ձրը հասակն ուղղելով եւ քահանային նայելով .
 — Այս մեր պահապան հրեշտակն է , յարեց Պլանչ .
 — Եթէ առաւօտուն այս չըլլար , անչուչտ պիտի
 խեղդուէինք ծովուն մէջ : — Այս է . . . ու-
 բեմն . . . այս է . . . որ . . . »

Տակօպէռ չկրցաւ աւելի խօսք մ'արտասա-
 նել Վիրան ելած , աչքերը լցուած , քարոզչին քով
 վաղից եւ աննկարող բելի երախտագիտութեամբ եամբ
 երկու ձեռքն անոր երկնցընելով ըսաւ . « Պարոն ,
 այս երկու սղայոց կեանքը ձեզ պարտական եմ
 . . . կը ճանչեմ պարտքիս մեծութիւնը . . .
 եւ աւելի բան մը չեմ ըսեր ձեզ . . . վասն զի ա-
 մեն բան այս կայծ խօսքիս մէջ կը բովանդա-
 կի . . . » Այս ըսելէ ետեւ յանկարծ Տակօպէռի
 յիշողութիւնն արթննալով դոչեց . — Բայց կե-
 ցիք նայինք . . . երբոր ես ժայռի մը վաթիթը
 շելու կաշխատէի որպէս զի կոհակները զիս չի-
 քչին տանին , դուք չէիք որ ինձ ձեռք երկըն-
 ցուցիք . . . այո . . . ձեր խարտեաչ մաղե-
 րը . . . ձեր թարմ երեսը . . . այո . . . հիմա
 կը յիշեմ . . . դուք էիք . — Դժբաղդաբար ,
 պարոն , ուժս կարելով չկրցայ ձեզ բռնել , եւ

Յաւելով տեսայ որ նորէն ծովն ինկաք . — Ենոր-
հակալութիւնս ձեզ յայտնելու համար քիչ մ'ա-
ռաջ ըսած էս աւելի բան մը՝ չեմ ըսեր, կրկնեց Տա-
կօպէռ սրտաշարժ պարզութեամբ . այս աղջկե-
ներուս կեանքը ազատելով իմ կեանքս ազատե-
լէ աւելի մեծ բարիք մ'ըրած էք ինձ . . . ի՞նչ
քաջութիւն . . . ի՞նչ սիրտ . . . եւ ի՞նչ մա-
տաղ հասակ . գրեթէ մանկամարդ աղջկան մը
դէմք , յարեց զօրականն սքանչացմամբ : — Ի՞նչ
կըսես, Տակօպէռ, դուչեց Պլանչ ուրախութեամբ,
մեր Գարրիէլը քեզ ալ օգնութեան եկաւ : — Գար-
րիէլ , կրկնեց Տակօպէռ Պլանչի խօսքն ընդ միջե-
լով եւ քահանային դառնալով . ձեր անունը Գար-
րիէլ է : — Այո՛ , պարոն : — Գարրիէլ , կրկնեց
զօրականը եւս քան զեւս զարմանալով . եւ քա-
հանայ ալ էք , այնպէս չէ : — Այո՛ , տարաշխար-
հաց քարոզիչ քահանայ . — Ա՛յ մեծցուց ձեզ ,
հարցուց զօրականն առաւել եւս զարմանալով .
— Պատուական եւ աղնուասիրտ կին մը՝ զոր իբ-
րեւ մայրերուն ամենէն լաւագոյնը կը սիրեմ ու կը
յարդեմ . վասն զի ես յքեալ եւ անտէրունչ տղայ
մ'էի , ան գթաց վրաս եւ բուն իր զաւկին սէօ
խնամեց . . . — Յրանսօսազ Պատուան է այն
կնոջ անունը , այնպէս չէ , ըսաւ զօրականը յուզ-
եալ սրտիւ : — Այո՛ , . . . պարոն , պատասխա-
նեց Գարրիէլ ինքն ալ զարմանալով . բայց ուսկի՞
գիտէք . . . — Զօրականի մը կին է , յարեց
Տակօպէռ : — Այո՛ , առաքինի զօրականի մը . . .
որչս քանչեի անձնութեամբ մ'այս ժամուս

իր հեանքն աքսորի մէջ կանցունէ, կնոջմէն հե-
 առ . . . զաւկէն հեռու, զոր խմբարի կղբայրա
 կոչել պատիւ կը համարիմ ինձ . . . — Ակրի-
 քօ՛լա . . . կի՛նա . . . : Մըբ զատուեցաք ա-
 նոնց քովէն . . . : — Ա՛հ, դուք Ակրիքօլին
 հայրն էք եղեր, ի՛նչ բարեբաղդութիւն . չէի
 գիտեր թէ տակաւին նրչափ պարտական եմ
 եղեր Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալու, ըսաւ Գար-
 բիէլ ձեռքերն իրար կցելով . — Ահնա . . . զա-
 ւակս . . . ըսաւ Տակօպէա դողդօջուն ձայնիւ,
 ի՛նչպէս են, կրնամք ինձ լուր մը տալ անոնց վրայ .
 — Ասկէց երեք ամիս առաջ առած լուրերս ի՛նչապ
 բարի էին . . . : — Ա՛հ, անչափ է ուրախու-
 թիւնս, դոչեց Տակօպէա, անչափ է . . . : »

Եւ հինաւուրց զօրականը չկրցաւ շարունա-
 կել, զարմանքն ու սրտին վրդ ուխումն իր խօսքե-
 րը կը խեղդէին . սւսափ աթոռի մը վրայ ինչալով
 նստաւ :

Այն ժամանակ Ռօզ եւ Ալանչ կրցան միտ-
 քերնին բերել իրենց հօրն այն նամակը՝ որուն մէջ
 Գարբիէլ անուն անաէրունչ որքի մը խօսք կը-
 նէր, զոր Տակօպէաի կի՛նն առեր իրեն որդեգիր
 ըրեր էր : Ռւսափ մանկական անմեղ ուրախու-
 թեամբ յնձալ սկսան :

« Մեր Գարբիէլը քուկդ է եղեր . . . մի եւ
 նոյնն է եղեր . . . ի՛նչ կը շանկութիւն, դոչեց
 Ռօզ : — Այո՛, սիրուն որդեակներս, ձերն ալ է,
 իմս ալ է . ամենս ալ մէկ մէկ բաժին ունինք . . . »
 Յետոյ Գարբիէլին դառնալով յնձութեամբ ը-

աաւ . « Չեռքդ ինձ տուր , քաջասիրտ աղաւ .
ձեռքդ ինձ տուր . . . մի նեղանար եղական
գէժք գործածելուս , որովհետեւ իմ Ակրիքօլս
քու եղբայրդ է . . . :

— Ա՛հ , պարոն , այդ սրչափ բարեւորու-
թիւն է որ կը ցուցընէք ինձ , — կարծեմ հիմա
պիտի սկսիս շնորհակալ իսկ ըլլալ մեզ՝ այսչափ
բարեւորութիւն ընելէդ ետեւ . — Մայրագիրս
խնայանձ է ձեր դալը , հարցուց Քաբրիէլ որպէս
զի Տակօպէտի դովեստներուն առաջքն առնու .
— Ասկէ հինգ ամիս առաջ գրած եմ իրեն , բայց
մինակ պիտի գամ ըսած եմ . . . եւ պատճա-
ռը . . . ետքը կը պատմեմ քեզ : Միթէ տա-
կաւին Պրիզ-Միշ փողոցը կը բնակի , ուր Ակրի-
քօլս ծնած է . — Այո՛ , հոն կը բնակի : — Ու-
րեմն նամակս ստացած ըլլալու է : Վիքսիքայի
բանտն եղած ժամանակս ալ կուզէի նամակ մը
գրել , բայց հնար չեղաւ : — Բանտն եղած ժա-
մանակնի՛դ մի . ուրեմն բանտէն կելնէք : — Այո՛ ,
Քերմանիայէն կուգանք՝ Էլպայէն ու Համպուր-
կէն անցնելով : Շատ հաւանական է որ տակաւին
Վիքսիքայի մէջ բանտարկեալ պիտի մնայի՝ եթէ
անակնկալ գէպք մը վրայ դալով զիս չաղատէր ,
այնպիսի գէպք մը՝ որուն համար սատանային
հաւատալս կուգայ . . . բայց բարի սատանա-
յին . . . — Ի՞նչ ըսել կուզէք , կաղաչեմ , մեկ-
նեցէք : — Գժուարին է ինձ մեկնել , վասն զի
ես ալ չեմ կրցած հասկընալ . . . : Այս մանկա-
մարդները կը տեսնեա , յարեց Ռօզն ու Պլանշը

ցուցընելով ժպտադէմ, այն տեսակ խնդիրներու մէջ ինքզինքնին աւելի շատգէտ կը համարէին, վասն զի անդադար կը կրկնէին. « Մեզ օգ-
 « նութեան հասնողը հրեշտակապետն է . . .
 « Տակօպէս, կը տեսնես հրեշտակապետին օգ-
 « նութիւնը, դուն որ կըսէիր թէ մեր պաշտ-
 « պանութեան համար Ռապա-Ժօային վրայ ա-
 « լելի վատահութիւն ունիմ : »

— Գաբրիէլ . . . ձեզ կ'սպասեմ . . . ըսաւ նոյն միջոցին հակիրճ ձայն մը՝ որմէ քարոզիչ քահանայն ցնցեցաւ : Տակօպէս եւ որբերն յանկարծ գլուխնին այն կողմը դարձուցին . . . : Ռապա-Ժօա ալ մրմռալ սկսաւ :

Այն ձայնը Պ. Ռօտէնին էր, որ նեղ անցքի մը մէջ բացուող դրան մ'առջեւ հանդարտ եւ անկարեկիր կանգնած՝ արագ եւ սուր նայուածք մը կուղղէր զօրականին եւ երկու որբերուն վրայ :

« Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց Տակօպէս մէկէն 'ի մէկ անախորժ տպաւորութիւն մ'զգալով անոր վրայ, վասն զի, ինչպէս որ իրաւամբ կըսէր, անոր դէմքը տարօրինակ կերպիւ անհաճոյ երեւցաւ իրեն : — Ի՞նչ կուղէ քեզնէ : — Հետք պիտի երթամ, ըսաւ Գաբրիէլ տրտում եւ հարկադրեալ դէմքով : Յետոյ Պ. Ռօտէնի դառնալով . « Ներեցէք, հիմա կուգամ, ըսաւ : — Ի՞նչ պիտի երթամ մի, ըսաւ Տակօպէս ապշեալ, դեռ հազիւ դտանք իրար : Ոչ, ոչ, երթալ չըլլար . . . ես շատ ըսելիք ու հարցընելիք ունիմ քեզ . փա-
 ըիղ'ի միասին կերթանք ուրախութեամբ : — Ան-

հընարին է կենալ . . . այս մարդն իմ մեծաւորս է ,
պէտք է որ հնազանդիմ : — Քու մեծաւորդ է
մի , ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ , քաղաքացիի կերպա-
րանք հագած է : — Սկեղեցական զգեստ հագ-
նելու պարտաւորեալ չէ : — Բեհ ուրեմն , քանի
որ համազգեստ չունի եւ ձեր արհեստին մէջ ալ
օստիկանութեան քանտ չկայ , ճանքու դիր եր-
թայ . . . : — Հաւատացէք , որ եթէ հոս կե-
նալ հնարաւոր ըլլար , վայրկեան մը չէի վարա-
ներ : — Իրաւունք ունիմ եղեր այս մարդուն
կերպարանքէն չախորժելու , ըսաւ Տակօպէռ
քթին տակէն . յետոյ տխուր անհամբերութեամբ
մ'աւելցուց . & Աուզես որ ըսեմ իրեն թէ շատ գոհ
կըլլանք եթէ ինքը մինակ կորսուի երթայ : — Աս-
ղաչեմ , բան մը միւրսէք , ըսաւ Գաբրիէլ , որով-
հետեւ անօգուտ է . . . ես իմ պարտականու-
թիւններս կը ճանչեմ . . . ես կամքի տէր չեմ .
ինչ որ մեծաւորս կամի՝ այն կընեմ : Նրբոր Փա-
րիզ հասնինք , կուգամ ձեզ կը տեսնեմ , ինչպէս
նաեւ մայրադիրս եւ Ակրիքօլ եղբայրս : — Թող
այդպէս ըլլայ , ես ալ ժամանակաւ ղինուորու-
թիւն ըրած եմ , ստորակարգեալի պարտակա-
նութիւնը կը ճանչեմ , ըսաւ Տակօպէռ նեղացած
արտով . քաղդին դէմ համբերատարութիւն ցու-
ցընելու է : Ուրեմն վաղուան յաջորդ առաւօ-
տուն Պրիզ-Միշ փողոցը կը տեսնուինք , որով-
հետեւ մեք ալ շատ չանցած ճանքայ պիտի ել-
նենք , եւ վաղ իրիկուն փարիզ կը հասնինք :
Աերեւի որ ձեր մէջ ալ խիստ հրահանդ եւ կանո-

նապահութիւն կայ : — Այո , վերջին աստիճան
խիտ , պատասխանեց Քարրիէլ ցնցուելով եւ
հառաչանք մը կոկորդին մէջ խեղդելով : — Օհ ,
համբուրէ զիս , եւ երթաս բարով . քիչ ժաման
նակէն կը տեսնուինք . . . քանեւչորս ժամը
չուտով կանցնի : — Մնաք բարով . . . մնաք
բարով . . . պատասխանեց քարողին այլայ-
լեալ ձայնիւ ծերունի զօրականին հետ պագտը-
ուելով : — Երթաս բարով , Քարրիէլ , դռնեցին
աղջիկներն ալ արտասուաթոր հառաչանք .
— Մնաք բարով , քոյրերս . . . ըսաւ Քարրի-
էլ , եւ դուրս ելաւ դնաց Ռօտէնի հետ՝ որ այս
տեսարանին ոչ մէկ խօսքը կամ պարագան չէր
կորսնցուցեր :

Երկու ժամ ետքը , Տակօպէռ եւ երկու որ-
բերն ալ Քարտովիլի ապարանէն մեկնելով Փարիզ
կերթային՝ առանց գիտնալու թէ ձալմա՝ վէրքե-
րուն ծանրութեան պատճառաւ՝ հոն կը մնար :

Խառնածին Չարէնկա՝ արքայազունին քով
կեցաւ ըսելով թէ իր հայրենակիցը մինակ թո-
ղուլ չէր ուզեր . . . :

Հիմա ընթերցողը տանինք Փարիզ՝ Պրիզ-Միշ
փողոցը՝ Տակօպէռի կնոջ տունը :

ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Պ Ր Ի Չ — Մ Ի Շ Փ Ո Ղ Ո Յ Ը

ՔԼՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԱԿՕՊԷՌԻ ԿԻՆԸ

Նաւարեկեալներուն Քարտովիլի ապարանքը հիւրընկալութիւն գտնելուն երկրորդ օրը հետեւեալ անցքը կանցնէր Փարիզի մէջ :

Պրիզ-Միշ փողոցը ձախող եւ տխուր երեւոյթ մ'ունի . մէկ ծայրը Սէն-Մէրի փողոցը կելնէ , միւսն ալ Քլօաթրի փոքրիկ հրապարակին եկեղեցւոյն քով : Այն կողմէն՝ Պրիզ-Միշ փողոցը՝ որ հազիւ ութ տասնչափ լայնութիւն ունի , երկու սեւ ցեխոտ եւ ճաթրտած պատերումէջ կը գտնուի , որոց չափազանց բարձրութեան պատճառաւ օդէ ու լոյսէ զուրկ է : Հազիւ թէ ամառուան երկար օրերուն ժամանակ արեւը քանի մը ճառագայթներ կրնայ արձակել հոն : Ուստի ձմրան խոնաւ ցուրտերուն ատեն՝ սառնային եւ կծու մէզով մը ծածկուած է այս տեսակ մը նեղ երկայն եւ տղմայտասակ հորը :

Ժամն իրիկուան ութը կար . փողոցի կանգեղին ազօտ լուսովը՝ որուն կարմիր ճոյլներն

հազիւ կրնային մէզին մէջ թափանցել, երկու
մարդ՝ բարձր պատերէն մէկուն անկիւնը կեցած
կը խօսակցէին :

« Աերջապէս, կըսէր մէկը, դուն փողոցին
մէջ պիտի սպասեա՝ մինչեւ որ անոնց Տ թիւ տու-
նը մտնելը տեսնես : — Այդ որոշուած է արդէն :
— Եւ երբոր ներս մտնելնին տեսնես, բոլորովին
աներկմիտ ըլլալու համար Ֆրանսօադ-Պօտուան
տիկնոջ բնակարանը պիտի ելնես : — Հարցընելու
պատճառանօք թէ արդեօք հոն կը բնակի սապա-
տող գործաւորուհի կինը, լա Ռէն Պաքանալ
մականուանեալ կնոջ քոյրը, այնպէս չէ
— Այո՛, ճիշդ այդպէս . . . այդ ետքի կնոջ ուր
բնակիլն ալ նայէ որ Սապատողէն իմանաս, վասն
դի շատ պէտք է մեզ . այս տեսակ կանայք թըռչ-
նոց պէս բոյներնին կը թողուն, եւ այսպէս իր
հետքը կորուսած ենք : — Անհող եղիք . . .
ես ամեն ջանք ընելով Սապատողէն կիմանամ
քրոջն ուր ըլլալը : — Քեզ ասպահովութիւն տա-
լու համար Քլօաթրին գիմացի գինեատունը կըս-
պասեմ, եւ ետ դառնալուդ դաւաթ մը տաք դի-
նի կը խմենք : — Քէշ շըլլար, ինչու որ վերջին
աստիճան սեւ ցուրտ մը կայ այս դիշեր : — Աւե-
լորդ է ըսելդ, այս առաւօտ մշտիկիս վրայ ջուրը
առեր էր, եւ ես ալ եկեղեցւոյն դուռը մոմիայի
պէս փայտ կտրած էի նստարանիս վրայ : Ո՛հ, տը-
ղան, օրհնած ջուր բաշխելու արհեստն ալ իր փու-
շերն ունի : — Բարեբաղդաբար շահաւոր
արհեստ է : — Է՛հ, շուտ ըրէ՛, գնան, բարի

յաջողութիւն . . . Յ թիւը մի մոռնար , ներկա-
րարին խանութին քովի փոքրիկ ճանքուն մէջ .
— Գիտեմ , գիտեմ . . . :

Այս ըսելով երկու մարդիկն իրարմէ բաժ-
նուեցան . մէկը Քլօաթրի հրապարակը գնաց , եւ
միւսը Սէն-Մէրի փողոցին կողմն երթալով փրն-
տրած տանը թիւը շուտով գտաւ : Այստունն
ալ փողոցին միւս տուներուն պէս նեղ ու բարձր
էր , եւ տխուր ու խեղճ երեւոյթ մ'ունէր :

Այն վայրկենէն մարդն սկսաւ Յ թիւ տանը
գրան առջեւ վեր վար պտըտիլ : Տուներուն ար-
տաքին տեսքը որչափ տխուր էր , մէջն ալ այն-
չափ գէշ ու ժահաբոյր էր . մանաւանդ Յ թիւ
տունը սոսկալի կերպով հինցած ու զազիր էր :
Պատերէն թորած ջուրը մութ ու ցեխոտ սան-
դուղներէն վար կը վազէր : Երկրորդ դասիկոնի
սանդուղին գլուխը չոր խոտ տարածուած էր որ-
պէս զի վեր ելնողն ոտքերը հոն մաքրէ . բայց
այն խոտը՝ անասնոց աղբի պէս փտելով առաւել
կը սաստկացընէր տանը մէջի տիրած գարշ հո-
տը , որ օդի պակսութենէն խոնաւութենէն եւ
կոյանոցներու արտաշնչութիւններէն յառաջ
կուգար . սանդուղքին դագաթը փոքրիկ լուսա-
մուտներ կային , որք հազիւ քանի մը աղօտ ճա-
ռագայթներ ներս կարձակէին :

Փարիզի ամենէն մարդաշատ թաղին այս
գծուծ պահ եւ վատաբողջ տօներուն մէջ ընդ-
հանրապէս դործաւորները կը բնակին՝ գրեթէ
իրարու վրայ դիզուած . մեր յիշած տունն ալ այս

կարդէն էր :

Գեանի վրայի դատիկոնը ներկարար մը կը բընակէր , որուն դորժարանէն բուրած նեխեալ հոտերն առաւել եւս կապականէին տանն օդը : Վերի դատիկոններն աղքատ արհեստաւորաց ընտանիքներ եւ տան մէջ աշխատող դորժաւորներ կը բնակէին : Զորրորդ դատիկոնին մէկ կողմնայ Տակօպէտի կիներ կը բնակէր :

Ս.յս նուաճա բնակարանը՝ որ սենեակէ մ' եւ խցիկէ մը կը բաղկանար , կանդեղով մը լուսաւորուած էր . Ակրիքօլ ալ ձեղնայարկին մէջ խըցիկ մ' ունէր :

Սենեակին որմերը հին մոխրադօյն թուղթով մը պատած էին , որոց ճաթրակէն տեղ տեղ թուղթն ալ պատուած էր : Փոքրիկ վարադոյրներ՝ երկաթէ բարակ դաւաղաններէ վար կախուելով պատուհանները գոցած էին : Գետինը աղիւսով յատակեալ էր , որ փոխանակ մօմազօծուելու ջրով լուացուելուն համար իր աղիւսի դոյնը պահած էր : Սենեակին մէկ ծայրը ձոյլ երկաթէ կլոր վառարան մը կար , որուն մէջ սանով կերակուր կեփուէր : Բեղինով ներկեալ ճերմակ փայտէ դզրոցի մը վրայ երկաթէ փոքրիկ տնակ մը դրուած էր , ճարտարութեան եւ երկայնմըտութեան գեղեցիկ օրինակ մը , որուն ամէն մէկ մասերն Ակրիքօլի ձեռքէն ելած եւ վարպետութեամբ իրարու յարմարցուած էին :

Պատին վրայ օրհնեալ տօսախմբու ռատերով շրջապատած Գրիստոս մը՝ եւ անարուեստ կեր-

պոլ նկարուած քանի մը արքայ պատկերներ՝ զօ-
րականին կնոջ կրօնասիրութիւնը կը յայտնէին .
Սրկու պատուհաններու մէջ տեղն ընկուզենիէ
մեծ պահարան մը դրուած էր , զոր տարիները
աւելցուցեր էին . Ութ բեխթի կանաչ թաւիչով զար-
դարուած հին թիկնասթոռ մը՝ զոր Ակրիքօլ ա-
ռաջին անգամ իր մօրն ընծայ տուած էր , քանի
մը յարդաշէն ասթոռակներ , եւ աշխատութեան
տեղան մը՝ որուն վրայ թանձր դորշ կտաւէ քանի
մը սլարկեր կային , ահա ասոնք էին տենեակին
կարասիները , որուն դուռը խարխուլած ըլլալուն
չաւ չէր գոցուեր : Քովի խցիկին մէջ ալ խոհա-
քանի վերաբերեալ եւ ուրիշ տնական քանի մը
կարասիներ դրուած էին :

Այս բնակարանին նկարագիրը որչափ ար-
խեղճ եւ տխուր թուի , ամեն արհեստաւորաց
համար չէր , այլ ինչպէս ռամկօրէն կըսեն , ձեռ-
քը բերանը համնող սակաւասթիւները միայն կըր-
նային ունենալ այսպիսի բնակարան մը , վասն
զի մահճակալին մէջ երկու անկողին , ճերմակ
տաւաններ եւ ջեռուցիչ վերմակ մը կար . մեծ
պահարանին մէջ ալ կտաւեղէններ կային . Աեր-
ջապէս Տակօպէտի կինը միայնակ դրուած էր այս
տենեակը՝ որուն նմաններուն մէջ ուրիշ պարկեշտ
եւ աշխատասէր արհեստաւորներ իրենց բազմա-
թիւ ընտանեօքը միատեղ կապրին ու կը ննջեն ,
եւ երջանիկ կը համարուին եթէ իրենց աղջիկնե-
րուն ու մանչերուն համար զատ զատ անկողիններ
տնենան , եւ տաւել երջանիկ՝ եթէ անկողնի

ծածկոյթներէն կամ վերմակներէն մէկը գրաւի
դրած չըլլան Մօն տը-Բիէթէ ըսուած տեղը :

Տրանսուազ Պօտուէն նստած էր երկաթէ փոք-
րիկ վառարանին քով՝ որ այն ցուրտ խոնաւ եւ լաւ
չգոցուած սենեկին մէջ հազիւ քիչ մը ջերմու-
թիւն կը ծաւալէր, եւ իր Ակրիքօլ որդւոյն իրիկ-
ուան կերակուրը կը պատրաստէր : Տակօպէտի
կինը գրեթէ յիսուէն տարու կար . կապոյտ ու վը-
րան ճերմակ ծաղիկներով հնդիկ կտաւէ բաճկոն
մ'եւ կէս մէջքէն վար հաստ կտաւէ կարճ շրջադ-
գեստ մը հագած էր . գլուխը ճերմակ գտակ մը
դրած եւ կզակին ներքեւէն կապած էր : Դէմքը
գեղնած ու նիհար էր , բայց վայելուչ էր եւ կա-
տարեալ բարութիւն ու համբերատարութիւն
ցոյց կուտար : Եւ արդարեւ այս կնոջ պէս բարի
ու քաջասիրտ մայր քիչ կը գտնուէր . աշխա-
տութենէ դատ ուրիշ միջոց բնաւ չունենալով ,
իր ժրաջանութեամբը կարող եղեր էր ոչ միայն
իր Ակրիքօլ որդին մեծցընել , այլ եւ երեսի վրայ
ձգուած խեղճ Գաբրիէլն ալ դարմանալի քաջու-
թեամբ քովն առնլով տածեր ու մեծցուցեր էր :

Իր թարմ հասակին մէջ՝ իր ապագայ առող-
ջութիւնը շահաւոր վաստակի մը զոհեր էր՝ տաս-
ներկու տարի չարաչար աշխատելով եւ ինքզինք
չատ բաներէ անխնայ զրկելով . վասն զի գիշեր
ցերեկ շարունակ բանելով կրցեր էր օրը մինչեւ
երկուք ու կէս ֆրանք շահիլ (ներկայ ժամանա-
կին հետ բաղդատելով փառաւոր բան) , սրով իր
դաւաակն ու որդեգիրը մեծցընելու կարող եղեր

էր : Տասներկու տարիէն ետեւ իր առողջութիւնը խանգարեցաւ եւ բոլորովին ուժէ ինկաւ . բայց գոնէ երկու որդիքը բանէ մը զուրկ չէին մնացած , եւ ինչ կրթութիւն որ ժողովուրդը կրնայ տալ իր որդւոց՝ ստացած էին : Ակրիքօյ՝ Պ. Ֆրանսուա Հարտիի գործարանը աշկերտութեան մտած էր . Գաբրիէլ ալ կղերական դպրոց մը մտնելու կը պատրաստուէր Պ . Ռօտէնի յօժարափոյթ պաշտպանութեամբ , որ 1820էն 'ի վեր խիստ յաճախ կը տեսնուէր Ֆրանսուազ Պօտուէնի խոստովանահայր քահանային հետ . վասն զի Տակօպէռի կիներ բարեպաշտ էր , եւ ազէտ ըլլալուն համար իր խոստովանահօր ջանքովը կոյր ջերմեռանդ մ'եղեր էր :

Այս կիներն այն բնութիւններէն մէկն էր , որոց պաշտելի բարեարտութիւնը պարզութիւնը եւ թաքուն մնացած մարտիրոսական անձնութիւնը երբեմն մինչեւ դիւցազնութեան կը հասնի . . . սուրբ եւ անխարդախ հոգիներ , որոց քով արտին բնազդու մը խելքին տեղը կը լցընէ :

Ֆրանսուազ Պօտուէնի միակ պակասութիւնը կամ մանաւանդ իր կոյր միամտութեան միակ հետեւան քն էր անընկճելի յամառութեամբ հաւատալը թէ պարտական էր հնազանդիլ իր խոստովանահօր ազդեցութեանը , որուն շատ տարիներէ 'ի վեր վարժուեր էր : Այս ազդեցութիւնն այն աստիճան սուրբ եւ պատկառելի կերեւէր իրեն , որ մարդկային որ եւ իցէ նկատու մ կարող չէր զինքն անոր հնազանդութենէն արգելուլ :

Այս նիւթիւ վրայ վիճաբանութիւն մ'երդած ժա-
մանակ՝ անհնար էր այս պատուական կնոջ միտ-
քը խախտել . իր ընդդիմութիւնը ոչ կ'իրք ունէր
եւ ոչ բարկութիւն , այլ իր բնաւորութեանը պէս
քաղցր եւ խղճմտանքին պէս հանդարտ էր , բայց
միանգամայն եւ անդրդուելի էր անոր պէս :

Մէկ խօսքով , Յրանսուաղ Պօտուէն այն
բարի տգէտ եւ դիւրահաւան էակներէն մէկն
էր , որք երբեմն առանց դիտնալու սարսափելի
գործիք մը կրնան ըլլալ ճարտար եւ վտանգաւոր
ձեռքերու մէջ :

Բաւական երկար ժամանակէ 'ի վեր իր վա-
տառողջութեան եւ մանաւանդ աչքին տկարա-
նալուն պատճառաւ ակամայ հանդիստ նստելու
հարկադրուած՝ հազիւ կրնար օրը երկու երեք
ժամ աշխատիլ , մնացեալ ժամանակը եկեղեցին
կանցունէր :

Յրանսուաղ քանի մը վայրկեանէ ետեւ ուաքի
վրայ ելաւ . սեղանին վրայ դրուած գորշ կտաւէ
պարկերուն մէկ քանին վերցուց , եւ մայրական
խնամով մ'իր որդւոյն ճաշի սպասները սեղանին
մէկ կողմը շարեց : Գնաց պահարանէն կաշիէ
քսակ մ'առաւ եւ մէջէն հին արծաթէ կլոր գա-
ւաթ մ'ու նոյնպէս արծաթէ թեթեւ դրդալ մը
պատառաքաղ մ'եւ դանակ մը հանեց , այնչափ
մաշած ու բարակցած , որ դրդալին ծայրը դա-
նակի պէս սուր էր : Չանոնք սրբեց , կրցածին
չափ շիկեց եւ իր որդւոյն պնակին քով շարեց :
Այս արծաթեայ սպասները Տակօպէտի փեսայու-

Թեան ընծայն ըլլալով, Ծրանսուազի ամենէն
ծանրագին կահերն էին ոչ միայն իրենց արժէքին՝
այլ եւ այն յիշատակներուն համար՝ որոց հետ
կապուած էին. ուստի նրչափ արտառք թափած
էր իսկոճ կլինը՝ երբ քանի մ'անգամ հիւանդութե-
նէ եւ անգործութենէ տառապելով՝ ստիպուեր
էր տանիլ դրաւի գնել այն սպասները՝ որ իրեն
համար նուիրական էին:

Յետոյ Ծրանսուազ պահարանին վարի դարաս-
կէն շիշ մը ջուր եւ շիշ մ'ալ գլինի հանեց՝ որուն
երեք չորրորդ մասը միայն լցուն էր, եւ տարաւ
որդւոյն պնակին քով դրաւ. յետոյ կերակուրին
վրայ հսկելու գնաց:

Թէպէտ Ակրիքօլ շատ ուշ չէր մնացած,
բայց եւ այնպէս մօրը սիրտն անհանգիստ ըլլա-
լով՝ երեսը տխրած էր: Աչքերուն կարմրութե-
նէն կը հասկցուէր որ շատ լացեր էր:

Խեղճ կլինն երկար եւ ցաւազին անստուգու-
թենէ մ'ետեւ համողուեր էր վերջապէս թէ իր
աչքին տեսութիւնն օր քան զօր տկարանալով,
քիչ ժամանակէն կարող չալիտի ըլլար նաև օրը
երկու երեք ժամ աշխատելու:

Առաջ պատուական կար կարող մ'էր ճեր-
մակեղենի. ետքը քանի որ աչքերը յոգնելով
տկարանալ սկսան, բարակ կարը թողլով հաստ
կարերու զբաղիլ սկսաւ, որով իր շահն ալ հաս-
մեմատաբար պակսեցաւ. վերջապէս այն աստի-
ճան հասաւ որ բանակի համար պարկ կարել սկը-
տաւ, որոց ամեն մէկը տասներկու ոտնաչափ

կար ունէր վրան, եւ հասին երկու — (18 փա-
րայի շափ) կ'ստանար՝ դերձանն ալ իր վրայ ըլ-
լալով: Այս գործը շատ ծանր էր, որովհետեւ
օրը հազիւ կրնար երեք պարկ կարել եւ հետե-
ւարար աւուրչէքը վեց — ի կուգար:

Կը սարսափի մարդ երբոր մտած է այն բաղ-
մաթիւ թշուառ կանանց վրայ, որոց տկարու-
թիւնը, զրկումները, տարիքն ու հիւանդու-
թիւնն այն աստիճան զիրենք ուժէ ձգած եւ
առողջութիւնն խանդարած են, որ ձեռքեր-
նէն եկած հանասղագօրեայ աշխատութեամբ հա-
զիւ այս ջնջին գումարը կրնան վաստըկիլ: Ուս-
տի քանի որ ծերութիւնն ու հիւանդութիւնները
նորանոր պիտոյքներ կաւելցընեն, շահերնն ալ
նոյն համեմատութեամբ կը պակսի:

Բարեբաղդաբար Ֆրանսուազ իրեն արժանի
նեցուկ մ' ունէր իր որդին. այս ընտիր գործա-
ւորը՝ Պ. Հարտիի շնորհած վարձուց եւ շահուց
արդար բաշխումէն օգուտ քաղելով, օրը հինգ
վեց ֆրանք կը վաստըկէր, այսինքն ուրիշ գոր-
ծարանաց բանւորներէն կրկնապատիկ աւելի.
ուրեմն եթէ մայրը բան մ'ալ չշահէր՝ կրնային
երկուքն ալ բաւական հանգիստ ապրիլ:

Բայց խեղճ կինը՝ որ իր դարմանալի խնայո-
ղութեամբ ինքզինք շատ պիտոյքներէ կը դըր-
կէր, ամեն օր անխափան իր թեմի եկեղեցին
յաճախելէն՝ ի վեր անաւէր շռայլութիւն մը ձեռք
առեր էր: Օր չէր անցնէր որ մէկ կամ երկու պա-
տարագ ըսել եւ կերոններ վառել շտար թէ Ցա-

կօպէսի համար՝ որմէ երկար ժամանակէ ՚ի վեր
բաժնուած էր, եւ թէ իր գաւկիսն հողւոյն փր-
կութեան համար՝ զոր կորստեան ճանքու մէջ կը
կարծէր: Ակրիքօլ այն աստիճան բարի եւ ազնիւ
օրրտ մ'ունէր, այն աստիճան կը սիրէր ու կը
պատուէր իր մայրը, որ երբէք տրտունջ մ'ըրած
չէր թէ իր շաքաթականը (զոր ամեն շաքաթ ի-
րիկուններն ամբողջ մօրը կը յանձնէր) մեծ մա-
տաւր կարգաւորներուն ձեռքը կերթար: Քանի
մ'անդամ Ակրիքօլ գորովալիւր ակնածութեամբ
դիտողութիւն ըրած էր իր մօրը թէ շատ կը ցաւի
տեսնելով որ ջերմնոանդական ծախքերու պատ-
ճառաւ իր հասակին եւ առողջութեան պահան-
ջած պիտոյքներէն ինքզինք կը զրկէր: Բայց
ի՞նչ պատասխան կրնար տալ իր պատուական
մօրը՝ երբոր արտասուալից աչօք կըսէր.

« Զաւակս, այն ծախքերը հօրդ եւ քու
հողւոյդ փրկութեան համար կընեմ. »

Ակրիքօլ իր մայրն յարգելուն չափ նաեւ ա-
նոր խղճին համոզումն ալ յարգելով՝ բնաւ չէր
ուզեր խնդիլ իր յարաւցանել եւ պատարագներուն
ու կերոններուն իր ծեր հօրը ներկայ եւ ասպ-
գայ փրկութեան մասին ունեցած ազդեցութեան
վրայ վէճ բանալ: Ուստի կամայ ակամայ կը լը-
ռէր՝ ցաւելով որ իր սիրելի մայրն իր փափաքա-
ծին չափ բարեկեցութիւն չէր կրնար վայելել:

Դուռը կամացուկ մը զարնուելով, Ֆրան-
սօսող պատասխանեց. « Մտէք »:

Եւ մէկը ներս մտաւ:

ՔԼՈՒԽ Բ .

ԼԱ ՌԷՆ-ՊԱՔԱՆԱԼԻ ՔՈՅՐԸ

Տակօպէոի կնոջ բնակարանը մտնողը գրեթէ տասնեւութ տարեկան նկնահասակ եւ վերջին աստիճան տձեւ օրիորդ մ'էր . առանց կատարեալ սապատող մ'ըլլալու , մէջքը կորացած , կրնակը կամարած եւ բարձրացած , կուրծքը խոռոչացած , եւ գլուխն երկու ուսերուն մէջ ընկըղմած էր : Երեսը բաւական կանոնաւոր , բայց երկայն , խիստ դժգոյն եւ ծաղկի հիւանդութենէ կուտած , մեծ քաղցրութիւն եւ միանգամայն մեծ տխրութիւն կարտայայտէր : Ասպոյտ աչքերը խելքով եւ բարութեամբ լի էին : Բնութեան մէկ դարմանայի կամահաճութեամբը՝ աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ կիներ կրնար նախանձիլ այն երկար ու գեղեցիկ թուխ մազերուն վըրայ՝ որ այս գծբաղդ օրիորդին գլխուն ետեւ թանձրահիւօ գալարուած էր : Չեռքը հին դամբիւղ մը կար : Թէ եւ կերպարանքը խիստ աղքատին էր , հազուսաներուն մաքրութիւնն ու կոկիկութիւնը հնար եղածին չափ աղքատութիւնը կը ծածկէին : Այն ցուրտ եղանակին մէջ անորոշ գունով հնդիկ կտաւէ խելճ շրջագդեատ մը հագած էր , որ յաճախ եւ շատ լուացուելուն համար սկզբնական դոյնն ու վրայի ծաղկենկարքը բարձրովին կորուսեր էր :

Այս ասարաբաղդ արարածին հիւանդութեան եւ համբերատար դէմքին վրայ ամեն տեսակ թշուառութեանց վշտաց եւ արհամարհանաց օտարոյթը նկարուած կերեւէր : Իր ախար ծննդեան օրէն 'ի վեր մարդոց ծաղրածութեանցը նշաւակ եղած էր . եւ որովհետեւ՝ ինչպէս որ ըսինք՝ մարմնով խիստ աճեւ էր , աամկական եւ առակային մականուն մը դրեր էին վրան եւ զինքը Վա Մայէօ կը կոչէին . սակայն այս անքաղաքաւար մականունը՝ որ ամեն ժամանակ անօր տճեւութիւնը կը յիշեցընէր իրեն , այնչափ բնական բան մը կերեւէր կոչողներուն , որ Յրանսուազ եւ Ակրիքօլ ալ՝ թէ եւ սերիշներուն պէս ծաղրող ու արհամարհող չէին , ընդհանուր օտարութեան հետեւելով նոյն մականունը կուտային անոր :

Վա Մայէօ , որուն մեք ալ այսուհետեւ այս անունը պիտի տանք , նոյն ան մէջ ծնած էր . ուր Տակօպէտի կինը քսան եւ աւելի ասրիէ 'ի վեր կը բնակէր , ուստի կրնայ ըսուիլ թէ Ակրիքօլի ու Գաբրիէլի հետ մեծցած էր :

Աշխարհիս վրայ կարգ մը խեղճ արարածներ կան՝ որք կարծեա թէ ճակատագրէն թշուառութեան նախաստահմանեալ են . Վա Մայէօ դեղեցիկ քոյր մ'ունէր , զոր մայրերնին՝ Բէրին Սօլիվօ՝ (սընանկացեալ խանութ պանի մ'այրին) կոյր եւ անտեղի խանդաղապանօք կը սիրէր . իսկ իր տճեւաղջկան հետ արհամարհանօք եւ խառութեամբ կը վարուէր . ուստի խեղճ աղջիկը Յրանսուազի

քով երթալով կուլար . նա ալ կը մխիթարէր ու
կը քաջալերէր զայն , եւ միտքն զբաղեցընելու
համար իրիկունները կարդալ եւ կար կարել կը
սովրեցընէր :

Ակրիքօլ եւ Գաբրիէլ , իրենց մօրը կարեկ-
ցութեան օրինակէն վարժուելով , փոխանակ ու-
րիշ աղոց պէս խեղճ աղջիկը ծաղրելու հետն իյ-
նալու եւ շատ անգամ ալ ծեծելու , կը սիրէին
կը խնամէին կը պաշտպանէին :

Լա Մայէօ տասնեւհինգ տարեկան էր եւ իր
Սէֆիդա քոյրը տասնեւեօթն տարեկան՝ երբոր
մայրերնին մեռաւ՝ երկուքն ալ յետին աղքատու-
թեան մէջ թողլով : Սէֆիդա խելացի ժրաջան եւ
ճարպիկ աղջիկ մ'էր , բնութեամբ ալ քրոջմէն
բոլորովին տարբեր , այսինքն աշխոյժ վառվռուն
եւ զուարթ , որ կեանք եւ կենդանութիւն կը շնու-
չէր , որ օղի շարժման եւ զուարճութեանց պէտք
ունէր : Սիրան ալ բարի էր , բայց մօրն անխել-
քութենէն քիչ մ'աւրուած :

Սէֆիդա՝ մօրը մեռնելէն ետեւ՝ քիչ մը ժա-
մանակ Յրանսուազի խոհական խրատները մտիկ
ըրաւ , ինքզինք սեղմեց , համբերեց , կար կա-
րել սովրեցաւ , եւ քրոջը հետ տարի մը աշխա-
տեցաւ , բայց աշխատութեան փոխարէն ստա-
ցած վարձքն այնչափ չնչին բան մ'էր , որ այս
գեղեցիկ մատաղ եւ վառվռուն աղջիկը չկրնա-
լով չքաւորութեան ցուրտի եւ մինչեւ իսկ ա-
նօթութեան դիմանալ , եւ չորս կողմէն հրա-
պոյրներն ու պայծառ խոստումներն ալ պակաս

չըլլալով, (պայծառ խոսամունք ըսելով ուրիշ
բան պէտք չէ հասկընալ՝ բայց եթէ անօթի չը-
մնալ, ցուրտէն պատասպարուիլ, մաքրութեամբ
հազուիլ, եւ մութ ու վատատող խցիկի մը մէջ
օրը տասն եւ հինգ ժամ չարաչար աշխատել
ազատիլ), Սէֆիզա փատարանի մը դրագրին
հրապուրանաց ականջ կախեց եւ անոր հետ կապ-
ւեցաւ. բայց ժամանակէ մ'ետեւ դրագիրը զին-
քը թողլով հեռացաւ. այն ժամանակ աղջիկը
խանութ պան երիտասարդի մը հետ կապուեցաւ.
բայց իր առջի սիրողէն տեսած օրինակին հետե-
ւելլովինք ալ զայն ձգեց՝ քաղքէ քաղաք պաշ-
տող վաճառականի մը գործակալ դառաւ. քիչ մը
ետքը զայն ալ թողուց՝ ուրիշ տարփուօրներու
յարեցաւ :

Կարճ խօսքով, մէկը ձգելով եւ միւսն առ-
նըլով մէկ երկու տարուան մէջ Սէֆիզա՝ ուսա-
նողներու, վաճառականաց գործակալներու եւ
անոնց սիրուհեաց ընկերութիւններուն մէջ իջ-
րեւ կուռք պաշտուիլ սկսաւ. այն աստիճան համ-
բաւ սաացաւ ստորին կարգի կաքաւատանց մէջ
իր կտրուկ բնաւորութեամբը, արտակերպոն մըտ-
քովը, ամեն տեսակ դուարձութեանց համար
ցուցըցած անխոնջ եռանդովը, եւ մանաւանդ
իր յախուռն խնձղանօքը, որ իր ընկերակիցները
միաձայն զինքը Լա Ռէն Պաքանալ (Բաքոսեան
թագուհի) անուանեցին. Սէֆիզա ամեն մա-
սամք ինքզինք արժանի ցուցուց այս ժխորա-
լից թագաւորութեան :

Այն ժամանակէն խեղճ Նա Մայէօ իր մեծ քրո-
ջըն երեսը շտեռաւ եւ հազիւ երբեմն անունը կը
լսէր : Շատ ցաւեցաւ զայն կորսնցընելուն վրայ ,
եւ ինք շարունակելով իր անդուլ աշխատութիւ-
նը , մեծ դժուարութեամբ շարաթը չորս Քրանք
կը շահէր : Տրանսուադէն կար սովրելով , հասա-
րակ մարդոց եւ զինուորաց համար հաստ կաւաւէ
շապիկներ կը շինէր տասներկու հատը երեք Քը-
րանքի : Կարել , եղերքը դարձընել , օճիքը յար-
մարցընել , մահեկաձեւ կարել , օղակներ բանալ ,
կոճակներ կարել , քիչ դործ չէր . ուստի օրը տա-
օընուերկու համ տասներկինգ ժամ աշխատելով
ութ օրը տասներկու չորս կամ տասներկեց շապիկ
հազիւ կրնար կարել , որով իրարու վրայ շարաթը
չորս Քրանք կը վաստընէր :

Թող չկարծուի թէ այս թշուառ աղջիկը բա-
ցառիկ կամ դիպուածական վիճակի մը մէջ կը
գտնուէր . ոչ . . . հազարաւոր դործաւորու-
հիներ այն ժամանակ եւ մեր օրերն ալ աւելի
բարձր վաստակ մը չունին : Ասոր պատճառն այն
է որ կանանց աշխատութեան վարձատրութիւնը
խիստ անիրաւ եւ բարբարոսական է . վասն զի
զգեստ բաճկոն ձեռնոց եւ այլն եւ այլն կա-
րող այր մարդոցմէ կրկնապատիկ պակաս կը վը-
ճարուի կանանց , եւ այս ալ անշուշտ անոր հա-
մար որ կանայք ալ անոնց չափ կաշխատին , ան-
շուշտ անոր համար որ կանայք աւելի տկար ու
քնքուշ են , եւ շատ անգամ ծննդաբերութեամբ
իրենք տեսուօր կը կրկնապատկի :

Ա երջապէս Լա Մայէօ շարաթը չորս Ֆրան-
քով կապրէր . . . : Սյո՛, կապրէր . . . այսին-
քըն ամեն օր տասներկու կամ տասներեկինդ ժամ
չարաչար աշխատելէ ետեւ՝ անօթութ կնէ ցուր-
տէ եւ թշուառութեանէ շուտ մը հմեռնելու չափ
կապրէր յեալին գրկման մէջ :

Չե՛ս՝ բառը ճշդիւ չբացատրեր այն շարու-
նակեալ սարսափելի չքաւորութիւնն այն ամեն
բաներէ՛ որք Աստուծոյ պարզ եւած կեանքն ու
առողջութիւնն անսխառ պահելու համար ան-
հրրաժեշտ են, այն է մաքուր օդ եւ բնակարան,
բաւական ըլլալու չափ աննդարար ուտելիք եւ
ջեռուցիչ հագուստ :

Մահացած բառն աւելի լաւ կը բացատրէ այս
էապէս կենսական բաներէն գրկումը, զորս ար-
դար օրինօք կառավարեալ աղգ մը սլէտք է ան-
պատճառ մատակարարէ ժրաջան եւ հաւատարիմ
աշխատաւորներու, որովհետեւ քաղաքակր-
թութիւնը զայն գրկած է հողին վրայ ունեցած
իրաւունքէն, եւ խեղճին ծնած ժամանակ ունե-
ցած միակ հայրենի ժառանգութիւնն իր բազուկ-
ներն են :

Այրենի մարդը քաղաքակրթութեան բա-
րիքներէն զուրկ է, բայց գո՛նէ ինքզինք սնու-
ցանելու համար՝ անտառաց կենդանիները օդին
թռչունները դետերուն ձուկերը եւ երկրին պը-
տուղներն իր տրամագրութեան ներքեւ են, եւ
ինքզինք պատասպարելու եւ տաքցընելու համար
անտառաց մեծամեծ ծառերը պատրաստ են :

Քաղաքակրթեան այս աստուածային պարգեւներէն զրկուած է. քաղաքակրթեալը՝ որ սեփականութիւնը սուրբ եւ անբռնաբարելի կը ճանչէ, երկիրն հարստացընող իր հանապազօրեայ տաժանելի աշխատութեանը փոխարէն իրաւունք ունի բաւական վարձք մը պահանջելու՝ որպէս զի առողջ կերպով ապրի: Սպաթէ ոչ, միթէ ապրի՞լ է կեանքն ու գերեզմանն իրարմէ բաժնող սահմանին ծայրը քաշքշուիլ, եւ ցուրտի անօթութեան ու հիւանդութեան դէմ յարաժամ մաքրուիլ:

Եւ որպէս զի տեսնուի թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ այս մահացումը, ուր մարդկային ընկերութիւնը՝ աշխատութեան արդարապէս վարձարուելուն վերաբերեալ խնդրոց մասին ունեցած անգութ անհոգութեամբ՝ անողոքապէս ձգած է բիւրաւոր պարկեշտ եւ աշխատասէր էակներ, ցուցընենք թէ խեղճ աղջիկ մը շաքաթը չորս ֆրանքով կնչպէս կրնայ ապրիլ: Թերեւս այն ժամանակ սիրտերը կարեկցին այնչափ տարաբաղդ արարածոց վրայ՝ որք համբերութեամբ կը տանին այս սոսկալի վիճակը. վիճակ մը՝ որ մարդկութեան ամեն վիշտերն զգալու բաւական ըլլալիք կեանք մը միայն կուտայ անոնց:

Ս,յո՛ . . . այսպիսի կեանք մը տանիլն . . . առաքինութիւն է . այո՛, այս կերպով կազմակերպեալ մարդկային ընկերութիւն մը՝ որ այսչափ թշուառութեանց պատճառ կըլլայ կամ թոյլատուութիւն կընէ, իրաւունք չունենար մե-

դադրելու այն տարաբաղդները որ ինքդինքնին
կը ծախենն չէ թէ անառակու թեամբ՝ այլ ցուրախ
ու անօթու թեանն չդիմանալով :

Տեսնենք հիմա թէ այս աղջիկը շաբաթը
չորս ֆրանքով ինչպէս կապրէր :

Երեք քիլօկրամ (գրեթէ 2½ հօխայ) հաց
ստորին տեսակէ 84 սանթիմ. երկու դոյլ ջուր
20 սանթիմ. ճարդ եղան կամ խոզի (կարող իւ-
ղը շատ սուղ է) 30 սանթ. հասարակ աղ 7
սանթ. մէկ գրուան ածուխ 40 սանթ. մէկ լի-
տըր ընդեղէն 30 սանթ. երեք լիտր գեանա-
խընձոր 20 սանթ. մում 33 սանթ. ասեղ դեր-
ձան 25 սանթ. դումար 3 ֆրանք 9 սանթիմ :

Վերջապէս, ածուխը խնայու թեամբ դոր-
ծածելու համար՝ Նա Մայէօ շաբաթը երկու կամ
երեք անգամ միայն թան մը կեփէր չորրորդ դըս-
տիկոնին սալայատակին վրայ լիտքրիկ վառարա-
նի մը մէջ, եւ մէկ օրը տաք՝ միւս օրը պաղ կու-
տէր այն թանը :

Ուստի բնակարանի հազուստի եւ տաքնա-
լու համար շաբաթը 90 սանթիմ կը մնար Նա
Մայէօի :

Բարեբաղդարար խեղճ աղջիկը բացառիկ
կացու թեան մը մէջ կը դանուէր : Ակրիքօլ անոր
չափազանց դիւրադգածութիւնը չվիրաւորելու
համար դոնապանին հետ խօսեր էր, որ ձեզնա-
յարկին մէջ տարին 12 ֆրանքի խցիկ մը վարձու
տուեր էր անոր : Այն խցիկին մէջ հազիւ անկողին
մը աթոռակ մ'եւ սեղան մը կը սղմէր : Ակրի-

քօլ ալ 18 ֆրանք վճարելով 30 ֆրանքի լցուցեր էր, որ էր խցիկին բուն վարձագիւր : Ասանկով Նա Մայէօի հազուստին եւ ուրիշ մանր ծախուց համար ամիօր 1 ֆրանք 70 սանթիմ կը մընար :

Իսկ այն բազմաթիւ գործաւորուհիները՝ որ Նա Մայէօի չափ չափելով անոր Բուրձուր վիճակին մէջ չեն գտնուիր, երբոր ոչ բնակարան ունին եւ ոչ ընտանիք, կտոր մը հաց եւ քիչ մը կերակուր կը գնեն, եւ մէկ երկու անգամ ամիսով ընկերակցի մ'անկողին կը պառկին գծուծ սենեակի մը մէջ, ուր ընդհանրապէս հինգ վեց անկողին կը գտնուի՝ մեծ մասն երիկ մարդոցմէ բռնուած, որովհետեւ անոնք առաւել շատուր են :

Այն, խեղճ՝ բայց պարկեշտ եւ մաքուր աղջիկ մը թէ եւ այսպիսի բնակակցութենէ մը կը զզուի, բայց վերջապէս հարկադրեալ է յանձն առնուլ, գիշերօթիկ սենեակ վարձու տուողը չի կրնար իր տանը սենեակները բաժնել եւ արանց ու կանանց յատկացընել

Գործաւորուհի մը՝ իրեն յատուկ սենեակ մ'ունենալու համար՝ որչափ եւ աղքատին ալ ըլլայ՝ պէտք է գոնէ 30 կամ 40 ֆրանք կանխիկ վճարէ : Արդ, ի՞նչպէս կարելի է այսչափ կանխիկ ստակ հանել շաբաթական 4 կամ 5 ֆրանք վարձքէն՝ որ հազիւ իր հազուստին եւ անօթութենէ չմեռնելուն կը բաւէ :

Ուրեմն հարկ է որ թշուառ աղջիկը կամ կիներն այս նողկալի բնակակցութիւնը յանձն առ-

նու, որով ամօթխածութեան բնազդումը քիչ
քիչ կը բթանայ, եւ ողջախօսութեան բնական
զգացումը՝ որ մինչեւ այն ժամանակ կրցեր էր
անառակութեան հրապոյրներու դիմանալ, տը-
կարանալով, իր անտանելի վիճակը բարւոքելու
միջոց մը կը աեսնէ մոլութեան մէջ եւ անձնա-
տուր կըլլայ . այն ժամանակ առաջին վաշխա-
ռուն կամ շահագէտը՝ որ իր աղջկանց համար
գոսափարակուհի մը կրնայ բռնել, կ'սկսի պոռալ
ու դանդաճիլ թէ ժողովրդեան դաւկըները գըլ-
խէ ելած ու վարքերնին ապականած է :

Բայց այս գործաւորուհիները՝ որչափ եւ
խղճալի վիճակի մէջ են՝ տակաւին երջանիկ կը
համարուին եթէ միշտ գործ դանեն բանելու :
Վասն զի կրնայ մէկը մտածել թէ ի՞նչ սարսա-
փելի վիճակի մէջ կ'իյնան եթէ մէկ կամ երկու օր
անգործ մ'նան, եթէ հիւանդութիւն մը գայ վը-
րանին, հիւանդութիւն՝ որ գրեթէ միշտ իրենց
կերակրոյն անբաւականութենէն կամ դէշու-
թենէն, օդի՝ խնամոց՝ եւ հանդատութեան պա-
կատութենէ յառաջ կուգայ, հիւանդութիւն՝ որ
շատ անգամ հիւանդանոցի մը մէջ խնամուելու
շնորհին արժանանալու չափ ծանր եւ վասնդա-
ւոր չըլլար, բայց զանոնք վերջին աստիճան տկա-
րացընելով աշխատութենէ կարգելու :

Այն ժամանակ ի՞նչ կըլլան այն աղօրմելիներ-
ը : Ստուգիւ մարդուս միտքը կը վարանի այն-
պիսի արտակառուր պատկեր մ'երեւակայելու :

Այսչափ վշտաց եւ շատ անգամ ալ մոլու-

Թեանց միակ եւ զարհուրելի աղբիւրը՝ այն է վարձուց անբաւականութիւնն՝ ընդհանուր է մասնաւանդ կանանց համար . եւ հոս խնդիրը մասնաւոր կամ անհատական թշուառութեանց վրայ չէ , այլ այնպիսի թշուառութեան մը վրայ է որ ժողովրդեան ամբողջ կարգեր կը տառապեցընէ : Լա Մայեօի վրայ ընելիք նկարագիրնիս՝ Փարիզի մէջ շաբաթը 4 ֆրանքով ապրելու ստիպուած հազարաւոր մարդկեղէն արարածոց բարոյական եւ նիւթական վիճակն իր մէջ կը բովանդակէ :

Խեղճ դորժաւորուհին՝ առանց իր դիտութեան Ակրիքօլի առաօտասրտութենէն դտած օգնութեամբն ալ տակաւին մեծ նեղութեամբ կապրէր , իր արդէն տկար առողջութիւնը՝ քաշած տառապանքէն բոլորովին խանդարեր էր . եւ թէպէտ Ակրիքօլի ըրած թեթեւ զոհողութիւնը չէր գիտեր , սակայն չափազանց փափուկ ըղձացմամբ մ'իր վաստակն իրօք եղածէն աւելի ցուցընել կը ջանար , որպէս զի իրեն նպաստ կամ ծառայութիւն մ'ընելու առիթ չտայ , որն որ կրկնապէս պիտի վշտացընէր զինքը , նախ անոր համար որ Ֆրանսուազի եւ որդւոյն նեղ վիճակը գիտէր , եւ երկրորդ անոր համար որ իր բնական դիւրադգածութիւնը պիտի վիրաւորէր . դիւրադգածութիւն մը՝ որ կրած կսկիծներովն ու անթիւ նուաստութիւններովն առաւել փափկացած էր :

Բայց , հազուադէպ բան , այս աճեւ մարմինը՝ սիրող ու ազնիւ հոգի մ'եւ մշակեալ միտք մը

կը կրէր , մշակեալ մինչեւ 'ի բանաստեղծութիւն . փութանք աւելցընել թէ այս զարմանալի երեւոյթն՝ Ակրիքօլ Պօտուէնի օրինակին արդիւնքըն էր , որուն հետ մեծցած էր Վա Մայէօ , եւ որուն վրայ բանաստեղծական բնազդումը բնականաբար յայտնուեր էր :

Խեղճ աղջիկն առաջին խորհրդականն եղեր էր նորատի երկաթագործին գրական փորձերուն , եւ երբոր Ակրիքօլ հասկըցուցեր էր անոր թէ ցերեկուան տաժանելի աշխատութենէն ետեւ անպատմելի հաճոյք եւ հեշտութիւն մը կ'զգար բանաստեղծական մտածութիւններէ , գործաւորուհին ալ իր բնական ուշիմութեամբն զգացեր էր որ այն զբաղմունքն իրեն ալ շատ օգտակար կրնար ըլլալ . քանի որ միայնակ եւ արհամարհեալ էր :

Օր մը՝ Ակրիքօլ իր շինած մէկ տաղաչափութիւնը կարդալով անոր , մեծ եղաւ զարմանքը երբոր Վա Մայէօ ալ կարմրելով թոթովելով եւ վախն 'ի վախը ժպտելով տաղաչափութիւն մը հանեց կարդաց անոր :

Աղջկան շինած տողերը թերեւս չափի ու ներդաշնակութեան կողմանէ պակասաւոր էին , բայց պարզ եւ բարեկամի մը սրտին աւանդուած գողտրիկ ողբի մը պէս սրտաշարժ էին . . . : Այն օրէն 'ի վեր Ակրիքօլ եւ Վա Մայէօ մէկ մէկու խորհրդական եւ քաջալեր էին . բայց Ակրիքօլէն դատ ոչ ոք իմացաւ Վա Մայէօի բանաստեղծական փորձերը . ընդհակառակն խեղճ աղջիկն

իր անընտել երկչոտութեանը պատճառաւ արխ-
մարի տեղ դրուած էր :

Հարկ էր որ այս տարաբաղդ աղջիկը վեհ եւ
գեղեցիկ հոգի մ'ունեցած ըլլար , վասն զի իւր
ծածուկ մ'նայցած երգերուն մէջ երբէք իր ձախող
վիճակին վրայ բարկութեան կամ ատելութեան
խօսք մը չէր գտնուեր , այլ արտուր՝ բայց քաղցր ,
յուսահատ՝ բայց համբերատար ողբեր էին , մա-
նաւանդ իրեն պէս ազեղութեան ու թշուառու-
թեան կրկին բեռանց ներքեւ ճմլելու դատա-
պարտեալ ամեն դժբաղդ էակաց վրայ անսահման
գորովոյ վշտագին համակրութեան եւ հրեշ-
տակային գթութեան աւաչներ էին :

Սակայն շատ անգամ գեղեցկութեան վրայ
ալ պարզ եւ անկեղծ զմայլում մը կը յայտնէր ,
եւ դժո ալ առանց նախանձու եւ դառնութեան ,
ինչպէս որ արեւուն փառաւոր պայծառութեանը
վրայ կ'զմայլէր :

Բայց , աւանդ . . . լա Սայէօի տաղաչա-
փութիւններէն շատերն Ս.կրիքօլ տեօած չէր եւ
երբէք չպիտի տեսնէր . նորասի երկաթագործը
թէ եւ գեղեցիկ չէր , բայց այրական եւ ան-
կեղծ դէմք մ'ունէր , քաջութեանը չափ բարի
էր , ազնիւ՝ եռանդուն եւ վեհ սիրտ մը , հազուա-
դիւս խելք մ'եւ քաղցր ու անկեղծ զուարթու-
թիւն մ'ունէր :

Աղջիկն անոր հետ մեծնելով սիրեց զայն
ինչպէս որ կրնայ սիրել ապերջանիկ արարած մը՝
որ ծաղրելի ըլլալու երկիւղով իր սէրը սրտին խո-

րոցը մէջ թաղելու կը հարկադրի . . . Այս
զգուշութեան եւ այս խորին ծածկապահութեան
հարկադրուելով՝ Նա Մայէօ ջանք չըրաւ այս սէ-
րէն խուսափելու . Եւ ինչու համար խուսափէր .
ո՞վ պիտի կրնար գիտնալ : Ակրիքօլի վրայ ունե-
ցած եղբայրական սէրը բաւական էր անոր վրայ
ունեցած համակրութիւնը մեկնելու . այս պատ-
ճառաւ երբոր 1830ի յեղափոխութեան միջոցին
Ակրիքօլ արիարար կռուելով վիրաւորուած ար-
իւնուշտ տուն բերուեցաւ , Նա Մայէօի աղիո-
ղորմ հեծութիւններուն վրայ ոչ ոք զարմացաւ :

Վերջապէս Ակրիքօլ ալ ամենուն պէս այս
զգացման երեւոյթէն խաբուելով՝ չկրցաւ կատ-
կածիլ թէ Նա Մայէօ սիրահարած էր իրեն : Ահա
այս վիճակին եւ պարագաներուն մէջ էր այն աղ-
քատին կերպարանքով աղջիկը՝ որ Ֆրանսուաղի
սենեակը մտաւ երբ ազնիւ կիներ իր սրդւոյն ընթ-
րիքը պատրաստելու կ'զբաղէր :

« Դմեն ես , խեղճ Մայէօս , ըսաւ անոր , այս
առաւօտ քեզ չտեսայ , հիւանդ էիր արդեօք ,
եկո զիս համբուրէ : »

Աղջիկը համբուրեց Ակրիքօլի մայրը եւ ը-
սաւ .

« Անպատճառ լմննալիք դորձ մ' ունէի , տի-
կին , եւ չուզեցի ժամանակ կորսնցընել . դեռ
հիմա լմցուցի , եւ պիտի երթամ ածուխ գնեմ .
դուք ալ բանի մը պէտք ունի՞ք : — Ոչ , աղջիկ-
կրս , շնորհակալ եմ . բայց կը տեսնե՞ս սրտիս ան-
հանգստութիւնը . ժամն ութուկէօր դիպց' դեռ

Ակրիքօյս չեկաւ : Յետոյ հառաչելով աւելցուց .
ինձ համար զաւակս հոգին կը հանէ աշխատելով .
նէ, շատ դժբաղդ եմ, խեղճ Մայէօս, աչքերս բո-
լորովին տկարացած են . եթէ քառորդ մը գործի
զբաղիմ, աչքս բնաւ չտեսներ . մինչեւ անգամ
այս պարկերը քառորդէ մ'աւելի չեմ կրնար կա-
րել . ուստի զաւակիս բեռ ըլլալուս վրայ սիրտս կը
տրորի : — Ա՛հ, տիկինն Ֆրանսուազ, եթէ Ակրի-
քօյ այդ խօսքդ լսէր . . . — Գիտեմ, սիրելի
զաւակիս խելքն ու միտքն իմ վրայ է . ասոր հա-
մար սրտիս ցաւն աւելի կը դառնանայ : Ասկէց
զատ՝ միշտ կը մտածեմ թէ զիս մինակ չթողու-
համար հրաժարած է այն հանգստութենէն՝ զոր
իր ընկերները կը գտնեն իր ազնիւ եւ պատուա-
կան վարպետին՝ Պ . Հարտիի՝ տանը մէջ : Փոխա-
նակ հոս խեղճ ձեղնայարկի մը մէջ բնակելու,
ուր կէս օրին հազիւ քիչ մը լոյս կըլլայ, գործա-
րանին միւս գործաւորաց պէս քիչ ծախքով լու-
սաւոր օղաւէտ եւ ձմեռը լաւ տաքցած սենեակ
մը կունենայ՝ պարտէզներու վրայ հայող, որ իր
սիրած բանն է . այն ժամանակ գործարանէն հոս
երթ եւեկելու աշխատութենէն ալ կազատի . ին-
չու որ գործարանը Փարիզէն դուրս ըլլալով ա-
ռաւօտ իրիկուն երթալ գալը դիւրին չէ : — Բայց,
տիկինն Պօտուէն, այդ յոգնութիւնը կը մոռնայ
զաւակդ՝ երբոր իրիկունը դռնէն ներս մտնելուն
պէս քեզ կը համբուրէ . ասկէց զատ գիտէ որ իր
հոս ծնած ըլլալուն համար այս տունը սիրելի է
քեզ : Կարծեմ թէ Պ . Հարտի առաջարկեր էր

քեզ որ բնակութիւնդ Յլէսիս փոխադրելով ,
գործաւորաց յատկացեալ տանը մէջ բնակիս Ակ-
րիքօլի հետ : — Այո՛ , աղջիկս , բայց այն ժամա-
նակ այս թեմէն բաժնուիլ հարկ պիտի ըլլար ,
եւ չէի կրնար : — Բայց ահա , տիկին Ֆրանսու-
ազ , Ակրիքօլ կաւգայ , անոր ձայնն է , ըսաւ
Լա Մայէօ կարմրելով :

Արդարեւ լիաձայն քաղցր եւ ուրախալի երգ
մը հնչեց սանդուղքին կողմէն :

« Գո՛նէ լալս շտեմնէ , ըսաւ բարի մայրն աշ-
քը սրբելով . այնչափ աշխատութեմէ ետեւ դաւ-
կիս հանգստանալու ժամն այս է , պէտք չէ որ
վրդովեմ : »

ԳԼՈՒԽ Գ .

ԱԿՐԻՔՕԼ ՊՕՏՈՒԷՆ

Երկաթագործ բանաստեղծը քսանեւչորս
տարեկան կայտառ եւ կորովի երիտասարդ մ'էր՝
արեւէն սեւցածի պէս թխորակ գունով , սեւաչ-
ուի , սեւահեր , արծռունդն , համարձակ ան-
կեղծ եւ նշանաւոր դէմքով . Տակօպէռի հետնը-
մանութիւնն առաւել զգալի էր՝ ժամանակին
սովորութեան համեմատ ունեցած հաստ ընչաց-
քովն եւ միայն կղակը ծածկող սրածայր մորու-
քովը . իսկ այտերը կղակին անկիւնէն մինչեւ
քունքն ամիլուած էին : Չիթագոյն թաւիչէ աա-

փատ մը , կապոյտ՝ բայց դարբնոցին մուխէն քիչ
մը դեղնած շապկաձեւ կարճ վերարկու մը , ջղալից
պարանոցին շուրջն անհողու թեամբ կապուած
սեւ փողպատ մը , նեղ պահպանակով փոքր դըլ-
խարկ մը , ահա այս էր Ակրիքօլի՝ կերպարանքը :
Մէկ բան մը միայն իր աշխատութեան զգեստներ-
ուն հետ տարօրինակ հակապատկեր մը կը ձե-
ւայրնէր , այն էր մայր ծիրանեգոյն թերթերով եւ
արծաթափայլ միջուկով մեծ եւ դեղեցիկ ծաղիկ
մը զոր ձեռքը բռնած էր :

« Բարի իրիկունն , մայրիկ . . . ըսաւ Ակրի-
քօլ ներս մտնելով եւ ուղղակի մօրը քով երթա-
լով ու զայն համբուրելով : Յետոյ գլխովը բարե-
կամական ակնարկ մ'ընելով լա Մայէօի , աւել-
ցուց « Բարի իրիկունն , փոքրիկ Մայէօս : — Ինձ
կը թուի որ այս իրիկունն շատ ուշ մ'նայիր , որդ-
եակօ . . . ըսաւ Պրանսուազ դէպ 'ի վառարանը
երթալով՝ ուր որդւոյն կերակուրը կը տաքնար .
սիրտս անհանգիստ ըլլալ սկսեր էր . . . — Ինձ
համար կամ իմ կերակրիս համար անհանգիստ ըլ-
լալ , սիրելի մայրիկ , ըսաւ Ակրիքօլ զուարթու-
թեամբ . հան , հան . . . չես ուզեր ներել որ ինձ
համար պատրաստած փոքրիկ ճաշդ ուշ մ'նայ՝
վախնալով որ կը պաղի կամ կաւրուի . . . այդ-
չափ որկրամոլ ես , մայրիկ . . . :

Այս ըսելով Ակրիքօլ վերստին համբուրել
ուղեց իր մայրը :

« Բայց հանգիստ թող դիս . . . անիրաւ-
տղայ , սատանայ մի ըլլալ , վառարանը կործա-

նէի պիտի : — Իրան կը ըսես, մայրիկ, գէշ բան կը լ-
 լարայդ . կերակրիդ հոտը խիտ անուշ բոներ
 է . նայիմ ինչ է . . . — Ոչ, չըլլար, սպասէ քիչ
 մը . . . — Գրաւ կը դնեմ որ խողի ճարպով
 դետնախնձոր է, զոր ես շատ կը սիրեմ : — Շա-
 քաթ օրով այնպիսի բան կեղտի, այնպէս չէ,
 ըսաւ Պրանսուաղ մեղմ յանդիմանական ճայնով* :
 — Իրաւունք ունիս, ըսաւ Ակրիքօլ Լա Մայէօի
 երեսը նայելով եւ անմեղ ժպիտ մը փոխանակելով
 անոր հետ : — Բայց աղէկ միտքս ձեզցիր այսօր
 շաքաթ ըլլալը, մայր իմ, յաւելցուց Ակրիքօլ :
 ան սա շաքաթականա : — Շնորհակալ եմ, տղաս,
 պահարանը դիր : — Շատ աղէկ, մայր իմ : — Ա՛հ,
 Աստուած իմ, ըսաւ յանկարծ դործաւորու հի աղ-
 ջիկը՝ երբ երիտասարդն ստակը պահարանը դը-
 նելու վրայ էր, այդ ի՞նչ դեղեցիկ ծաղիկ է ձեռ-
 քըդ, Ակրիքօլ . այդպիսի ծաղիկ երբէք տեսած
 չունէի, մանաւանդ ձմեռ ժամանակ . . . նայե-
 ցէք անգամ մը, տիկին Պրանսուաղ : — Է՛, մայր
 իմ, դեղեցիկ ծաղիկ չէ, ըսաւ Ակրիքօլ մօրը
 քով երթալով որպէս զի ծաղիկը մօտէն ցուցնէ :
 նայեցէք զմայլեցէք եւ մանաւանդ հոտտե-
 ցէք, վասն զի ստանկ անուշ ու հաճելի հոտ չի
 կրնար ըլլալ, կարծես թէ նարնջի ծաղկին եւ վա-
 նիլիայի հոտերն իրարու հետ խառնուեր են :
 — Յիրաւի, տղաս, շատ անուշ հոտ մ'ունի, եւ

* Ներուպայի Չերմնուանդ կաթ ոլիկները շա-
 քաթ օրերը պահք կը բռնեն :

ի՞նչ գեղեցիկ ծաղիկ մ'է, ըսաւ Ֆրանսուազ ըղ-
մայլելով. ուսկի՞ց գտար այդ, — Գտայ մի, սի-
րելի մայրիկ, մի՛թէ կը կարծես թէ Մէնի արուար-
ձանէն Պրիզ-Միշ փողոցն եկողն այսպիսի բաներ
կը գտնէ, ըսաւ Ակրիքօլ: — Ի՞նչպէս ձեռքդ
ինկաւ ուրեմն, ըսաւ Լա Մայէօ Ֆրանսուազի
պէս հետաքրքրութեամբ: — Իմանալ կուզէք,
ուրեմն հետաքրքրութիւննիդ դո՛ւ ընեմ, որ-
պէս զի այսչափ ուշ գայուս պատճառն հասկը-
նաս, մայր իմ. ասկէց դատ ուրիշ գէպք մ'ալ
պատճառ եղաւ ուշանալուս: Կարծես թէ ար-
կածներու իրիկուն մ'է . . . : Երբոր արագա-
քայլ տուն կուգայի, Պապիլոն փողոցին անկիւնը
հասած ժամանակս մեղմ եւ ողբաձայն հաշիւն մը
լսեցի: Գեռ մութը կոխած չէր: Տեսայ որ գե-
ղեցիկ էդ շնիկ մ'էր ձեռքիս մեծութեամբ, սեւ
ու փայլուն վարսերով եւ կախուած ականջներով
որոց երկայնութիւնը մինչեւ թաթերուն կը հաս-
նէր: — Անտարակոյս կորսուած ըլլալու էր, ըսաւ
Ֆրանսուազ: — Այո՛, բռնեցի խեղճ փոքրիկ կեն-
դանին՝ որ ձեռքերս լիզել սկսաւ: Պարանոցը մե-
տաքսեայ կարմիր լայն ժապաւէն մը կար մեծ
ծոպով մը կապուած, բայց վրան անուն մը կտտ
նշան մը չկար որպէս զի տէրն ո՛վ ըլլալը հասկը-
նայի. ժապաւէնին տակը նայելով փոքրիկ ման-
եակ մը տեսայ ոսկիէ կամ ոսկեզօծ արծաթի շրդ-
թայներէ հիւսուած եւ մէջ տեղը նոյն մետաղէն
փոքրիկ պնակիտ մը: Միատուփէս ծծմբառ մը
հանեցի, եւ անոր լուսովը նայելով պնակիտին վը-

բայ կարդացի . Ե Ն Ի Թ Ի Ն . օրիորդ Ատրիէն ար
Քարտօվիլինն է , Պապիլոն փողոցը թիւ 7 , »
— Բարերազգաբար այն փողոցին մէջ էիր , ըսաւ
Ղա Մայէօ : — Ըսածիդ պէս . շնիկը թեւիս տա-
կըն առի , եւ 7 թիւ տունը փնտռելով , մեծ պար-
տէզի մը երկար պատին տակէն խել մը քալելէ
ետեւ՝ փոքրիկ առանձին յարկի մը դրան առջեւ
հասայ , որ անշուշտ պատին միւս ծայրը գտնուած
մեծ ապարանի մը մասն էր : Ա եր նայեցայ եւ եր-
կաթի վանդակէ փոքրիկ դրան մը վրայ 7 թիւը
տեսայ դեռ նոր ներկուած : Քաշեցի դրան զան-
դակը , եւ քանի մը վայրկեան սպասելէ ետեւ որ
նային թէ ո՞վ եմ , վասն զի կարծեմ թէ դրան վան-
դակասիւներուն մէջէն երկու աչք տեսայ , վեր-
ջապէս դուռը բացուեցաւ : Ասկէ ետեւ պատմե-
լիքներու չպիտի հաւտաք : — Ինչո՞ւ համար ,
որդեակ : — Անոր համար որ դիւթական վի-
պասանութիւն մը պիտի թուին ձեզ : — Դիւ-
թական վիպասանութի՛ւն մի , ըսաւ Ղա Մա-
յէօ : — Անտարակոյս , վասն զի տակաւին իմ
ալ հիացումս չէ անցած . այն աստիճան սքանչա-
ցայ որ տեսածս երազ կը թուի ինձ : — Պատմէ
նայինք , պատմէ , ըսաւ բարի մայրն այնչափ
հետաքրքրութեամբ որ իր որդւոյն համար պատ-
րաստած կերակուրին այրելուն հոտը չկրցաւ ըզ-
դալ : — Նախ , ըսաւ Ակրիքօլ անոնց այնչափ
հետաքրքրութեանը վրայ ժպտելով , դուռը ծաղ-
կահասակ օրիորդ մը բացաւ , այն աստիճան դե-
ղեցիկ , այն աստիճան վայելուչ եւ շնորհալի կեր-

պիւ հաղուած , որ տեսնողը հին ժամանակէ մը
նացած պատկեր մը կը կարծէր : Դեռ ես բերանս
չբացած , օրիորդը մէկէն պռապ . « Ա՛հ , պա-
րո՛ն , Վիւթինը դտեր է ք ու հոս կը բերէ ք . նրչափ
ուրախ պիտի ըլլայ օրիորդ Սարիէն : — Եկէ ք ,
պարո՛ն , հետս եկէ ք , օրիորդը շատ կը ցաւի ե-
թէ անձամբ շնորհակալ չըլլայ ձեզ : » Եւ առանց
ժամանակ թողու ինձ որ պատասխանեմ , աչք
ըրաւ որ ետեւէն երթամ , Անհնար է ,
մայրիկ , պատմել ձեզ տեսած սքանչելի պեր-
ճութիւնս երբոր կէս լուսաւորուած փոքրիկ սը-
րահէ մ'անցայ , որ անուշ հոտեր կը բուրէր : Աղ-
ջիկը խիտ շուտ կը քայէր առջեւէս : — Դուռ
մը բացուեցաւ , եւ ա՛հ , այն տեղի շքեղութիւնը
կարգէ դուրս բան էր : Այն աստիճան աչքս շը-
լացաւ , որ ուրիշ բան չեմ յիշեր՝ բայց միայն ոս-
կիի լուսոյ բիւրեղի եւ ծաղկանց հրաշալի տե-
սարան մը , եւ այն ակնախափող փառաւորութեան
մէջ ծաղկահասակ օրիորդ մը՝ այնչափ աղւոր , ա՛հ ,
այնչափ չքնաղաղեղ որ չեմ կրնար նկարագրել . . .
բայց մաղերը խարտեաչ էին , կամ մանաւանդ
ոսկիի պէս փայլուն . . . որուն նմանը կենացս
մէջ տեսած չէի : Ասոր հետ սեւ աչքեր : կարմիր
շուրթեր եւ լուսոյ պէս ճերմակ դոյն մ'ունէր . . .
ասկէց աւելի բան չեմ յիշեր . . . վասն զի կըր-
կին կըսեմ , այն աստիճան սքանչացած ու շլա-
ցած էի որ կարծես թէ վարագուրի մ'ետեւէ կը
տեսնէի « Օրիորդ , ըսաւ աղջիկը՝ որուն
վայելչաղեղ կերպարանքը տեսնողը չէր կրնար

երբէք նաժիշտ համարիլ, ահաւասիկ Ախթիւնը՝
զոր այս պարոնը գտեր ու բերեր է: — Ա՛հ, պարոն,
ըսաւ ոսկեհեր օրիորդն անուշ ու հնչուն
ձայնով, սրչափ շնորհակալ ըլլալու պարտական
եմ ձեզ . . . : Այս շնիկը չափազանց սիրելի է
ինձ: » Յետոյ՝ անշուշտ կերպարանքիս նայելով
կարծեց թէ կրնար կամ պէտք էր ուրիշ կերպիւ
շնորհակալ ըլլալ՝ քան թէ լոկ խօսքով, քովէն
փոքրիկ մետաքսեայ քսակ մը ձեռքն առաւ ու
ըսաւ ինձ: — Անշուշտ, պարոն, Ախթիւնս ինձ
բերելու համար աշխատութիւն կրեցիք, եւ
թերեւս թանկագին ժամանակ մ'ալ կորուսիք . . .
ներեցէք ինձ որ . . . եւ քսակն ինձ երկնցուց:
— Ա՛հ, Ակրիքօ՛ւ, ըսաւ Նա Մայէօ տխրութեամբ,
սրչափ սխալեր է քու վրայ: — Վերջը նայէ,
եւ կը ներես օրիորդին: Աչքին ծայրովը նշմարե-
լով որ քսակն ինձ տալու շարժումը զիս սաստիկ
վիրաւորեց, քովը կեցած յախճապակեայ ծաղ-
կակալի մը մէջէ այս աղւոր ծաղիկն առաւ, եւ
շնորհակց ձայնով մը՝ որմէ կը գուշակուէր թէ
զիս վիրաւորելուն վրայ կը զղջար, ըսաւ ինձ:
— Գոնէ այս ծաղիկն ընդունեցէք, պարոն . . . :
— Իրաւունք ունիս, Ակրիքօ՛ւ, ըսաւ Նա Մայէօ
ժպտելով, ականայ սխալ մ'ատկէց աւելի լաւ
կերպով չէր կրնար դարմանուիլ: — Այդ ազնիւ
օրիորդն ի՛նչպէս լաւ հասկցըցեր է Ակրիքօ՛ւիս
քնաւորութիւնը, ըսաւ Ֆրանսուազ աչքը սրբե-
լով: — Այնպէս չէ, մայրիկ. բայց երբոր ծաղիկը
ձեռքէն կառնէի՝ առանց աչքս վեր վերցընե-

լու, վասն զի որչափ որ երկչոտ չեմ, օրիորդին
վրայ բան մը կար որ բարեարտութեանը հակա-
ռակ ակնածութիւն կազդէր ինձ, դուռ մը բաց-
ուեցաւ, եւ ցորենագոյն դէմքով ու տարօրինակ
բայց վայելուչ կերպարանքով բարձրահասակ եւ
գեղանի աղջիկ մը խարտիշահեր օրիորդին ըսաւ .
« Օրիորդ, հոս է, ձեզ կ'սպասէ . . . » « Իսկոյն
ոտքի վրայ ելնելով ըսաւ ինձ . — Ներում չնոր-
հեցէք, պարոն . երբէք չպիտի մոռնամ որ ձեր
չնորհիւ մեծ բերկրութիւն մ'զգայի . . . » Կա-
ղաչեմ որ իմ հասցէս ու Ատրիէն տը Քարտովիլ
անուհս ամեն առթիւ յիշելու հաճիք : » Այս ը-
սելով դռնէն դուրս աներեւոյթ եղաւ : Չկրցայ
խօսք մը գտնել պատասխանելու . դեռահասակ
նաժիշտը նորէն առջեւս իյնալով փողոցին դուռը
բերաւ, սիրուն յարգանօք զիս ողջունեց եւ ա-
հա ինքզինքս նորէն Պասիլիոն փողոցին մէջ դը-
տայ՝ սքանչացած հիացած եւ աչքերս շլացած .
այնպէս որ ինքզինքս յաւէրժահարսներու պա-
լատէ մը դուրս ելած կը կարծէի . . . : — Ճըշ-
մարիտ է, որդեակ, այդ պատմութիւնդ դիւթա-
կան վիպասանութեան մը կը նմանի . այնպէս չէ,
խեղճ Մայէօս : — Այո՛, տիկին Պրանսուազ, ը-
սաւ աղջիկն զբաղեալ եւ խոկուն դէմքով մը՝
զոր Ակրիքօլ չնշմարեց : — Օրիորդ Ատրիէնի մէկ
բանին ալ շատ դմայլեցայ, ըսաւ դարձեալ Ակ-
րիքօլ . այսինքն իր փոքրիկ կենդանին տեսած
ժամանակ՝ զիս չմոռցաւ եւ անոր չզբաղեցաւ,
ինչպէս որ սերիշ շատերու սովորութիւնն է . առ-

կէց կը հասկցուի որ աղնիւ ու փափուկ սիրտ մ'ունի , այնպէս չէ , Մայէօ' : Վերջապէս այս օրիորդն այնչափ բարեսիրտ եւ վեհանձն երեւցաւ ինձ , որ կարեւոր պարագաներու մէջ չպիտի վարանիմ անոր դիմելու . . . : — Այո՛ , իրաւունք ունիս , պատասխանեց լա Մայէօ , առաւել եւս մտածութեան մէջ ընկղմեալ :

Խեղճ աղջիկը դառն տխրութեամբ պաշարուած էր . . . : Բնաւ առելութիւն կամ նախանձութիւն մը չէր զգար այս անծանօթ օրիորդին դէմ , որ իր գեղեցկութեամբը հարստութեամբն ու փափուկ մարդավարութեամբն այն աստիճան բարձր ու փառաւոր դիրքի մը մէջ էր , որուն լա Մայէօի աչաց տեսութիւնն անգամ չէր կրնար հասնիլ . բայց խեղճն ակամայ իր վրայ նայելով , իր տգեղութեան ու թշուառութեան ծանրութիւնն աւելի դառն կերպով կ'զգար . . . :

Եւ սակայն աղնիւ արարածին խոնարհ եւ քաղցր համբերատարութիւնն այնչափ մեծ էր , որ Ատրիէն տը Քարտուլիլի դէմ մէկ բան մը միայն վայրկեան մը զինքը նեղացուց , այն է՝ Ակրիքօլին ոսկի պարգեւել ուղելը . բայց ետքն այնպէս զմայլելի կերպով իր սխալը դարմանելը մեծ գոհութիւն պատճառեր էր լա Մայէօի :

Այսու ամենայնիւ սիրտը կը մորմոքէր եւ արտառքը չէր կրնար բռնել նկատելով այն գեղեցիկ եւ անուշահոտ ծաղիկը , որ այնպիսի սիրուն ձեռքէ մը տրուած ըլլալուն համար խիստ մեծ արժէք պիտի ունենար Ակրիքօլի աչքին :

« Հիմա, մայր իմ, ըսաւ ծիծաղելով երիտա-
սարդը՝ որ Վա Մայէօի սրտին վրդովուժը հէրնը-
մարած, պատմութեան մասին առաջին ճերմակ
հացդ կերար. ես ալ ուշ մնալուս պատճառներէն
մէկը հասկցուցի ձեզ . . . ահա միւսն ալ . . .
Հոս մտած ժամանակս՝ ասնդ ուղին ստորտարներ-
կարարը դէմս ելաւ՝ ձեռքերը պատուական կա-
նանչ ներկով մը թաթախեալ. դիտ ըննեց եւ խը-
ռովեալ դէմքով մ'ըսաւ ինձ թէ բաւական վա-
յելուչ կերպարանքով մարդ մը տեսեր էր որ տա-
նը բոլորտիքը կը պտըտէր լրտեսելու կերպով . .
. . . — Ադ կէց ի՞նչ կելնէ ձեզ համար, հայր Լօ-
րիօ, ըսի. միթէ կը վախնաք որ մինչեւ արմուկ-
նիդ ներկուած այդ գեղեցիկ կանանչին գաղտ-
նիքը կը գողնան ձեզնէ. — Ո՞վ կրնայ ըլլալ արդ-
եօք այն մարդը, Ակրիքօ՛ւ, ըսաւ Ֆրանսուազ,
— Չեմ գիտեր մայր իմ, ոչ ալ հասկընալու կը
գրադիմ. Հայր Լօրիօ կաշաղակի պէս շատա-
խօս է. Տեսնելով որ կասկածած լրտեսութիւնն
ինչպէս ինձ՝ նոյնպէս անոր համար ալ փոյթ ընե-
լիք բան մը հէր, ստիպեցի զինքը որ իր գործա-
րանը դառնայ .

Այս խօսքն ըսելով Ակրիքօլ իր շաքաթա-
կանը պարունակող կաշիէ քսակը տարաւ պա-
հարանին մէջ տեղի դարակը դրաւ .

Նոյն միջոցին երբոր Ֆրանսուազ ալ կերա-
կուրին տապակը սեղանին մէկ կողմը կը դնէր,
Վա Մայէօ մտախոհութենէն սթափելով կոնքիմը
մէջ ջուր լցուց ու երկաթագործ երիտասարդին

տանկելով՝ քաղցր եւ երկչոտ ձայնով մ'ըսաւ .
— Ակրիքօ՛ւ, « ձեռքիդ համար է . — Շնորհակալ
եմ, փոքրիկ Մայէօս . . . նրչափ բարեսիրա
նս . . . Յետոյ բնական ձայնով ու շարժմամբ
մ'աւելցուց . — Ա՛ռ այս գեղեցիկ ծաղիկս քեզ
թող ըլլայ՝ աշխատութեանդ փոխարէն
— Ի՛նձ կուտաս . . . գոչեց գործաւորուհին
այլայլեալ ձայնիւ եւ իր գեղնած երեսը կարմը-
րելով . Ի՛նձ կուտաս այդ աղնիւ ծաղիկը՝ որ այն
գեղեցիկ հարուստ բարեսիրտ եւ շնորհալի օրի-
որդը քեզ տուաւ : Խեղճ Մայէօի դարմանքն հե-
տըզհետէ աւելնալով դարձեալ կրկնեց . — Ի՛նձ
կուտաս . . . — Հապա ի՞նչ կուզես որ ընեմ . . .
արտիս վրայ դնեմ . . . Հապիկիս կուրծքին գո-
հար մը շինել տամ գայն , ըսաւ Ակրիքօյ ծիծա-
ղելով : Սրդարեւ դմայլեցայ օրիորդին այնչափ
սիրուն կերպով ինձ շնորհակալ ըլլալուն վրայ .
ուստի շատ ուրախ եմ անոր շնիկը գանելուս վը-
րայ , եւ մանաւանդ շատ գոհ եմ այս ծաղիկը քեզ
տալուս վրայ , երբոր այնչափ հաճելի է քեզ . . .
Կը տեսնես որ այսօր յաջող օր մ'է եղեր :

Այս ըսելով , երբոր Լա Մայէօ ուրախու-
թեանէն սրտին շարժումէն եւ դարմանքէն գողա-
լով ծաղիկը կառնուր , երկաթագործ երիտա-
սարդն իր ձեռու ընկրը լուալ սկսաւ , որք երկա-
թի փոշիներէն ու ամխոյ մուրերէն այնչափ սեւ-
ցած էին որ կոնքին մէջի յատակ ջուրը մելա-
նի գոյն առաւ : Ակրիքօյ՝ աչքին ծայրովն այս
փոփոխութիւնը Լա Մայէօի ցուցընելով կամաց

մ, ըսաւ անոր ծիծաղելով . « Ս, հաւաստիկ դիւրա-
գին մեղան մը մեղի պէս թուղթ մրտադնելու
համար . . . երէկ քանի մը ստանաւորներ լը-
մընցուցի, որոցմէ շատ դժգոհ չեմ . զանոնք պի-
տի կարգամ քեզ : »

Ս, յսպէս խօսելով Ս, կրիքօլ ձեռքերն իր շաղ-
կածեւ վերարկուին սրբեց, երբոր լա Մայէօ ալ
կոնքը վերցընելով տարաւ գղրոցին վրայ, եւ իր
ծաղիկն ալ դգուշու թեամբ անոր մէկ կողմը դը-
րաւ :

« Չես կրնար ինձմէ անձեռոց մ'ուզել որ
ձեռքդ վերարկուիդ կը սրբես, ըսաւ Պրանսու-
ադ ուսերը վեր վերցընելով : — Վերարկուս բո-
լոր օրը դարբնոցին առջեւ կը տոչորի, գէշ չըլ-
լար եթէ իրիկուընէ իրիկուն քիչ մը զովանայ :
Ի՞նչ կըսես մայրիկ, անհնադմնդ եմ . . . ուրե-
մըն յանդիմանէ դիւ . . . եթէ կը համարձա-
կիս . . . տեսնենք . . . : »

Պրանսուադ՝ փոխանակ սրտասխանելու՝
որդւոյն անկեղծութեամբ խելքով եւ հաստա-
տամտութեամբ լցուն գեղեցիկ գլուխը ձեռուը-
ներուն մէջ առաւ, եւ մայրական գոռոզութեամբ
վայրկեան մ'անոր նայելով քանի մ'անգամ ճա-
կատը գորովանօք համբուրեց :

« Ալ նստէ նայինք, տղան, ըսաւ, օրն'ի բուն
դարբնոցին առջեւ ոտքի վրայ ես . . . ժամա-
նակն ալ ուշ է : — Շատ աղէկ . . . բայց ահա
դարձեալ քու թիկնաթուղ կուտաս ինձ . . .
նօրէն վէճի՞ սկսինք այս իրիկուն ալ . գիտես որ

անոր վրայ նստիլ չեմ ուզեր . . . վերցուր , ես
պարզ աթոռակի մը վրայ ալ կրնամ նստիլ . . .
— Ոչ , չեմ վերցըներ , պէտք է որ այնչափ ծա-
նրր աշխատութեանէ ետեւ քիչ մը հանգստանաս :
— Ս'հ , նայէ մէկ մը , խեղճ Մայէօս , ի՞նչ բըռ-
նաւորութիւն , ըսաւ Ակրիքօլ դուարթութեամբ ,
եւ մօրը տուած թիկնաթոռին վրայ նստաւ . սա-
կայն , մայր իմ , մի հաւատար ըսած իս , քու թիկ-
նաթոռիդ վրայ շատ հանդիստ կընեմ . յեղափո-
խութեան օրը Թիւլլրիի թագաւորական դահին
վրայ տարածուելէս 'ի վեր երբէք այսպէս հան-
դիստ նստած չէի : »

Յրանսուադ Պօտուէն սեղանին մէկ կողմը
կանդնած՝ որդւոյն համար հաց կը կտրէր . ժիւօ
կողմն ալ լա Մայէօ գինիին շիշն առաւ եւ ար-
ծաթէ բաժակը լցուց : Այս երկու աղնիւ արա-
բածներուն իրենց սիրելւոյն համար ունեցած ու-
շագիր փոյթը սրտաշարժ տեսարան մը կը ձե-
ւացընէր :

« Հետս ճաշել չես ուզեր , ըսաւ Ակրիքօլ
լա Մայէօի : — Շնորհակալ եմ , Ակրիքօլ , ըսաւ
աղջիկն առջեւը նայելով , ես ճաշս ըրած եմ .
— Ըսածս քաղաքավարութեան համար էր , վա-
սըն զի դիտեմ որ դուն միտքդ դրած էր չես խախ-
տիր , եւ աշխարհ մէկդի դայ՝ մեզ հետ հաց չես
ուտեր : Մայրս ալ քեզ պէս է , առանձին կը ճա-
շէ . . . եւ թերեւս՝ առանց իմ գիտնալու
ինքզինք կը գրկէ . . . — Չէ , սիրելի որդ-
եակս , չէ . . . կանուխ ճաշելն իմ առողջու-

Թեանս աւելի կը յարմարի . . . Ինչպէս է
 եւիած կերակուրս , աղէկ է : — Աղէկ մի . . .
 պատուական ըսէ , մայր իմ , չես գիտեր թէ շող-
 դամով Մէղիտ ձուկն իմ ամենէն սիրելի կերա-
 կուրս է . ես Թէր-Նէօլի մէջ ձկնորս ըլլալու հա-
 մար ծնած էի : »

Աղնիւ երիտասարդն ընդհակառակն օրա-
 կան տաժանելի աշխատութենէն ետեւ խիտ
 անբաւական կը գտնէր այս անհամ կերակուրը՝ որ
 քիչ մ'ալ այրած էր շնիկին պատմութիւնն ըրած
 ժամանակ . բայց մայրիկը գոհ ընելու համար
 անտրտուն յանձն կառնուր պահք բռնել , եւ
 մեծ ախորժակով այն ձուկն ուտել կը ձեւադը-
 նէր . ուստի մայրն ալ ուրախ ըլլալով աւելցուց .

« Ո՛հ . . . կը տեսնեմ որ այս կերակուրը
 շատ համով կուգայ քեզ . ուստի գալ ուրբաթ եւ
 շաբաթ օրերը նորէն եփեմ : — Շնորհակալ եմ ,
 մայր իմ , բայց երկու օր իրարու վրայ մի եփեր ,
 ստամոքսս կաւրէ Հիմա այս խօսքերը թո-
 դունք եւ տեսնենք թէ վաղը ինչպէս պիտի ան-
 ցունենք կիրակին . պէտք է որ շատ մը դքոս-
 նունք . սիրելի մայր իմ , քանի մ'օրէ 'ի վեր քեզ
 տխուր կը տեսնեմ եւ պատճառը չեմ հասկը-
 նար , արդեօք ինձմէ դժգոհութի՞ւն մ'ունիս :
 — Ո՛հ , սիրելի որդեակ , քեզնէ դժգոհութիւն
 ունենամ . . . քեզնէ . . . որ ուրիշ դաւակ-
 ներու տխար մը . . . — Շատ լաւ . . . ու-
 բեմն գոհ ըլլալդ գործով ցոյց տուր քիչ մը զը-
 ւարճանալով , Թերեւս այս օրիորդն ալ անցեալ

անդամուն պէս ընկերանալու պատիւ կընէ մեզ ,
ըսաւ Սկրիքօլ յարգանօք Նա Մայէօի առջեւ ծը-
ռելով :

Սյս խօսքին վրայ աղջիկը կարմրեցաւ , աչ-
քերը խոնարհեցուց եւ երեսին վրայ դառն տըխ-
րութիւն մը տիրելով՝ պատասխան չտուաւ :

« Քաջ դիտես , որդեակ , որ ես ցերեկները
ժամ կերթամ ու բոլոր օրը աղօթքի կը պարա-
պիմ , ըսաւ Ֆրանսուազ : — Ես աղէկ կընես ,
մայր իմ , բայց իրիկները : Ես քեզ չեմ առաջար-
կեր որ թատրոն երթամ , բայց խիստ դուարձալի
ձեռնածու մը կայ եղեր , դայն տեսնելու եր-
թանք : — Ենորհակալ եմ , որդեակ , այդ ալ
տեսարան չէ մի , դէչ բան է . . . — Ս'հ , սի-
րելի մայր իմ , այդ ըրածդ չափազանցութիւն է :
— Որդեակ , մի թէ ես ուրիշներու դործին կը
խառնուիմ , եւ ուղածնին ընելու արդելք կըլ-
լամ . . . — Յշմարիտ ըսիր , մայր իմ , թողու-
թիւն չնորհէ , ուրեմն եթէ օդը բայ ըլլայ ,
խեղճ Մայէօն կ'առնունք եւ պարզապէս Պուլ-
ներուն (ծառադարդ փողոց) վրայ կը ձեմենք .
գրեթէ երեք ամիս կայ որ Մայէօ հետերնիս դուրս
ելած չէ , եւ առանց մեզ ալ բնաւ դուրս չեներ :
— Ոչ , որդեակ , դուն մինակ դուրս ել , կիրակիդ
կրցածիդ չափ դուարձութեամբ անցուր : — Սի-
րելի Մայէօս , դոնէ դուն օգնէ ինձ որ մայրիկա
համողենք : — Գիտես , Սկրիքօլ , որ ես այսուհե-
տեւ ոչ քեզի եւ ոչ . . . ճօրդ հետ դուրս չափաի
կրնամ ելնել , ըսաւ աղջիկը կարմրելով եւ առջե-

ւը նայելով : — Ինչո՞ւ համար , օրիորդ . . .
կրնանք արդեօք՝ առանց անքաղաքալարու-
թիւն մ'ըրած ըլլալու՝ այդ մերժմանդ պատճա-
ռը հարցընել , ըսաւ Ակրիքօլ զուարթ ու թեամբ :

Աղջիկը տրտում կերպիւ մը ժպտելով պա-
տասխանեց . « Վասն զի չեմ ուզեր որ իմ պատ-
ճառաւս ուրիշներուն հետ կռիւ ընես , Ակրի-
քօլ . . . » — Ո՛հ , թողու՞թիւն ըրէ , թողու-
թիւն . . . ըսաւ Ակրիքօլ անկեղծ ապաշաւա-
նօք , եւ անհամբերութեամբ ձեռքը ճակտին
դարկաւ :

Լա Մայէօի ակնարկած իրողութիւնն այս
էր : Երբեմն , բայց խիստ քիչ անգամ , վասն զի
այս մասին ալ շատ զգուշաւոր էր , Լա Մայէօ
պտըտելու կերթար Ակրիքօլի եւ անոր մօրը հետ
Այս ճեմելու օրերը գործաւորուհիին համար մեծ
տօնի օրեր էին , ինչու որ շատ զիշերներ անքուն
անցունելով եւ շատ օրեր ալ ծոմ բռնելով հազիւ
կրցէր էր գլխարկ մ'եւ ուսնոց (չալ) մը դնել , որ-
պէս զի Ակրիքօլի եւ անոր մօրը հետ պտըտած
ժամանակ դանոնք չամչցընէ : Այսպէս խեղճ աղ-
ջիկը հինգ կամ վեց անգամ Ակրիքօլի թեւը մըտ-
նելով , զոր սրտէն կաթողին կը սիրէր , պտըտե-
լու ելեր էին , եւ իր բոլոր կենացը մէջ այնպիսի
երջանիկ օրեր անցուցած չէր . բայց վերջին ան-
գամ պտըտած ժամանակնին՝ վայրենաբարոյ մարդ
մը՝ արմուկովն այնպէս ուժգին մշտեր էր զայն ,
որ խեղճ աղջիկը ցաւէն չէր կրցեր ինքզինք բռ-
նել ու կամաց մը պոռացեր էր . . . իսկ մշտող

կոպիտը՝ փոխանակ թողու թիւն խնդրելու՝ «չաս
աղէկ եղաւ, անպիտան սասպատող» պատասխա-
ներ էր :

Ակրիքօլ՝ իր հօրը պէս համբերող բարեսրբ-
տու թիւն մ'ունէր, զոր ուժն ու քաջութիւնը
կուտան վեհսիրտ մարդոց . բայց վաս թշնա-
ման քներու չէր կրնար համբերել եւ իր վրէժ-
խընդրութիւնը սարսափելի էր : Ուստի այն ան-
կիրթ մարդուն չարութեանը վրայ զայրանալով
մօրը թեւը թողուց եւ երկու այնպիսի լաւ
աստակ իջուց՝ անոր երեսին, որ երբէք երկա-
թագործի մը լայն եւ ուժեղ ձեռքը մարդկային
դէմքի մը վրայ իջուցած չէր : Այն տմարդին
ալ՝ որ տարիքով հասակաւ եւ ուժով Ակրիքօլէն
վար չէր մնար, փոխադարձաբար Ակրիքօլին
զարնել ուղեց, բայց Ակրիքօլ աւելի ճարպիկու-
թեամբ նորէն քանի մը հարուած տուաւ անոր՝ ի
մեծ դոհութիւն հոն գանուող բաղմութեան, որոց
այսպանողական հայհուհներովն ալ խայտառակ-
ուելով անպիտանը փախաւ աներեւոյթ եղաւ :

Այս դիպուածն էր որ խեղճ Մայէօ կը յիշէր
ըսելով թէ Ակրիքօլի հետ դուրս ելնել չուղեր,
որպէս զի իր պատճառաւ կռուի չբռնուի :

Նրիտասարդ երկաթագործը զղջաց այս ան-
հաճոյ դէպքին յիշատակն ակամայ արթնցընե-
լուն վրայ, որ, աւանդ, իր կարծածէն աւելի վըշ-
տառիթ էր լա Մայէօի, որովհետեւ խեղճ աղ-
ջիկը զայն կաթոգին կը սիրէր եւ իր ծաղրաչարժ
տձեւութեամբն այս կռուին պատճառ եղեր էր :

Ակրիքօլ՝ իր ուժին եւ քաջասրտութեան հետնաւել տղու մը պէս դիւրադգամ էր . խորհելով որ այս յիշատակութիւնն աղջկան սիրտը վիրաւորեց , աչքն արտասուօք լցուեցաւ , եւ ձեռքն եղբայրաբար անոր երկնցընելով՝ ըսաւ . « Ներէ ա՛նխոհեմութեանս եւ եկ դիտողագութե . . . » : Աւ երկու անգամ համբուրեց Լա Մայէօի գեղնած ու նիհար այտերը :

Այս սրտադին գրկախառնութեան վրայ աղջկան շրթունքը մտմի պէս ճերմկեցաւ , եւ իր դիւրադգամ սիրտն այնչափ ուժգին բարախեց որ խեղճը սեղանին անկեանը կը թնկուէ հարկադրեցաւ :

« Աը ներես ինձ , այնպէս չէ՛ , ըսաւ Ակրիքօլ : — Այո՛ , այո՛ , ըսաւ Լա Մայէօ սրտին վերդովմանը յաղթելու ջանալով . ես ալ քեզնէ ներսում կը խնդրեմ տկարութեանս համար . . . այն կռուին յիշատակը սիրտս դող կը հանէ . . . վասն զի այն օրը շատ վախցայ ձեզ համար . . . եթէ բազմութիւնն այն մարդուն կողմը բռնէր . . . — Ա՛հ , ըսաւ Ֆրանսուազ Լա Մայէօի օգնութեան հասնելով առանց գիանալու , կենացս մէջ այնչափ դող ելած չէի : — Ա՛հ , սիրելի մայր իմ , ըսաւ Ակրիքօլ այս անհաճօյ խօսակցութիւնը փոխելու դիմելով , դուն որ դօրականի մը , հինաւուրց կայսերական հեծեալ ողմբաձիգի մը կին ես , կը տեսնեմ որ աներկիւղ չեա եղեր Ա՛հ , հայր իմ . . . քաջարի հայր իմ . . . բայց ոչ . . . չեմ աւզեր անոր դալուն

վրայ խորհիլ . . . այս մտածութիւնը զիս տակն
 'ի վերայ կընէ . — Կուգայ , ըսաւ Յրանտուաղ
 հառաչելով , եթէ Սատուած կամի : — Ի՛նչ , ե-
 թէ Սատուած կամի . . . անշուշտ Սատուած կը
 կամի . որովհետեւ բաւական աղօթքներ ու պա-
 տարագներ ընել տուած ես անոր համար
 — Սկրիքօլ . . . դաւանկս , ըսաւ Յրանտուաղ
 որդւոյն խօսքը կարելով եւ ակորութեամբ գլու-
 խըն երեցընելով , այդպիսի խօսք մի ընել . . .
 մանաւանդ երբոր խնդիրն հօրդ վրայ է
 — Սգէկ . . . շատադէկ . . . այս իրիկուն բաղ-
 դրս բայ է : Հիմա կարգը քուկդ է . . . բայց
 ի՛նչ կըսեմ . . . ստուգիւ տխմարի կամ խենդի
 գործ է ըրածս Ներէ , մայր իմ , այս ի-
 րիկուն բերանս ուրիշ խօսք չկայ , ներէ
 դուն գիտես որ տեսակ մը բաներու վրայ եթէ
 երբեմն խօսք մը կը փախչի բերնէս՝ ահամայ է ,
 վասն զի գիտեմ որ քեզ կը վշտացընէ . — Սյգ
 խօսքերդ չէ թէ ինձ կը դպչին , դաւանկս , այլ
 — Մի եւ նոյն բան ըսել է , վասն զի , ըսա իմ
 համազման՝ մայրը վիրաւորելէ աւելի գէշ բան չի
 կայ Իսկ հօրս քիչ օրէն համեղու խօս-
 քին գալով՝ ես անտարակոյս եմ : — Բայց չորս
 ամսէ 'ի վեր դիր չենք առած իրակէ , ըսաւ Յրան-
 տուաղ : — Սյո՛ , բայց կը յիշեա որ դրել տուած
 վերջին նամակին մէջ , որովհետեւ իր գինուորա-
 կան անկեղծութեամբը կըսէր մեզ թէ քիչ շատ
 կարդալ գիտէր՝ բայց դիր չէր կրնար գրել , արդ՝
 գրել տուած վերջին նամակին մէջ ըսել էր մեզ

Թէ բնաւ հող չընենք իր վրայ, թէ յունկարի
վերջը Փարիզ պիտի հասնի, եւ թէ հոս հասնելէն
երեք չորս օր առաջ խմաց պիտի տայ մեզ Փարիզի
որ դռնէն մանելիքը, որպէս զի երթամ զինքը
դիմաւորեմ: — Ճշմարիտ է, դաւակն . . . բայց
ահա փետրովար մտանք եւ դեռ ձայն մը չկայ . . .
— Ըսել է թէ, մայր իմ, երկար չպիտի սպա-
սենք . այսօր կամ վաղը պիտի դայ . մինչեւ ան-
գամ այս ալ կըսեմ թէ չպիտի դարմանամ եթէ
մեր սիրելի Գարրիէն ալ այս օրերս Փարիզ հաս-
նի, ինչպէս որ Սմերիկայէն ինձ դրած վերջին
նամակն յոյս կուտար: Ի՞նչ երջանկու թիւն, մայր
իմ, եթէ ամենքս մէկտեղ դանք: — Ստուած
լսէ ձայնդ, որդեակ, ինձ համար ամենադեղե-
ցիկ օր մը պիտի ըլլայ . . . — Եւ այն օրը խիտ
մօտ է, հաւատան ինձ: Հօրս մասին՝ երբոր լուր
չկայ՝ բարի նշան մ'է . . . — Ար յիշես հայրդ,
Ակրիքօլ, ըսաւ Նա Մայէօ: — Շիտակն ըսելով
ամեն բանէ աւելի իր մուշտակէ մեծ գլխարկն ու
ընչադքը կը յիշեմ որք սատանայի պէս կը վախ-
ցընէին զիս . միայն իր համադդեստինն մէջի ճեր-
մակ կողմը կախուած խաչանշանին կարմիր մա-
պաւէնն ու թուրինն ոսկեճամուկ երախակալը
քիչ մը զիս կը հաշտեցընէին անոր հետ . այնպէս
չէ, մայր իմ . . . բայց ինչո՞ւ կուլաս: — Ո՞հ,
խեղճ Պօտուէն . . . նրչափ տառապանք քա-
շեց արդեօք մեզնէ բաժնուելէն 'ի վեր, մանա-
ւանդ այս տարիքին մէջ, վասն զի վաթսուներ
անցած է . . . Ա՛հ, սիրելի դաւակն, սիրտա

կը մորմոքի երբոր կը մտածեմ որ խեղճ հայրդ
 հոս ալ աղքատութեան մէջ պիտի տառապի •
 — Դ՞նչ կըսես, մայր իմ . . . : — Աւանդ, ես
 բան բանելու կարողութիւն չունիմ . . . :
 — Մի՛թէ ես ալ չունի՞մ, մայր իմ, մի՛թէ սեն-
 եակ մը չունի՞նք թէ անոր եւ թէ քեզ հա-
 մար, սեղան մը չունի՞նք թէ անոր եւ թէ քեզ
 համար . . . : Միայն թէ, սիրելի մայր իմ, ո-
 բովհետեւ ապրուստի վրայ կը խօսինք, յաւել-
 ցուց երիտասարդը դորովալից ձայնիւ որպէս զի
 մայրը չվշտացընէ, ներէ ինձ որ բան մ'ըսեմ
 քեզ : Երբոր հայրս ու Քարրիէլ հոս վերադառ-
 նան, ալ անոնց համար ամեն օր սպասարագ ըսել
 տալու եւ կերոններ վառելու պէտք չի՞նար քեզ •
 ուստի այդ ծախքերը քո՛ւրիսիա մ'նալով, սիրելի
 հայրս ամեն օր շիշ մը դիմի եւ բաւական ծխա-
 խոտ կրնայ ունենալ . . . ասկէց դատ կիրակի
 օրերն ալ չաւ ճաշ մը կրնանք ընել պանդոկը :

Այս միջոցին դուռը զարնուելով՝ Ակրիքօլի
 խօսքն ընդմիջեցաւ :

« Մտէք » ըսաւ :

Բայց դուռը բախող անձը՝ փոխանակ ներս
 մտնելու՝ կէս մը բացաւ դռն, եւ գեղեցիկ կա-
 նանչով ներկուած ձեռքով մը երիտասարդ եր-
 կաթագործը դուրս կանչեց :

« Ա՛, մեր հայր Լօրիօն է, ներկարարներուն
 տիպարը, ըսաւ Ակրիքօլ : ներս մտէք, հայր Լօ-
 րիօ, ներս մտէք : — Անհնար է, տղաս, գլխէս
 մինչեւ ոտքս ներկի մէջ թաթախուած եմ, եթէ

ներս մտնեմ, սենեակնուղ բոլոր գետինը կա-
նանչի կը ներկուի: — Ս.Լեւի աղէկ, դալարա-
վայրի երևույթ կառնու, ես ալ դալարիի խենդ
եմ: — Կատակը մէկդի, Ս.կրիքօլ, քեզ ըսելիք
կարևոր խօսք մ'ունիմ եւ շուտով պիտի երթամ:
— Արդեօք լրանաող մարդուն վրայ է: Սննդ
եղիր, ի՞նչ կրնայ ընել մեզ: — Ո՛չ, անոր համար
չէ, ան դնաց, կամ մանաւանդ մէզն այնչափ
թանձր է որ ալ չեմ տեսներ . . . բայց շուտ ը-
րէ, եկու, ուրիշ կարևոր դործի մը վրայ է
ըսելիքս, յաւելցուց ներկարարը խորհրդազգած
դէմքով մը, այնպիսի դործի մը՝ որ միայն քեզ
կը վերաբերի: — Միայն ի՞նչ կը վերաբերի, ը-
սաւ Ս.կրիքօլ դարմացմամբ ոտքի վրայ ելնելով:
Ի՞նչ կրնայ ըլլալ: — Գնա՛ ուրեմն, որդեակ, ը-
սաւ Ֆրանսուազ: — Երթամ, մայր իմ, բայց
սատանան առնու դիս եթէ բան մը կը հասկը-
նամ: Ծ

Երիտասարդը դուրս ելաւ՝ իր մայրը մինակ
թողլով Լա Մայէօի հետ:

ԳԼՈՒԽ Դ .

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հինդ վայրկեան ետքն Ակրիքօլ ներս մտաւ
դէմքն այլայլած ու դեղնած , աչքն արասառօք
լցուած , ձեռքերնորդ դողալով , բայց դէմքէն
կարդէ դուրս ուրախութիւն ու խանդազատանք
կը պայտէր : Վայրկեան մը դրան առջիւր մնաց .
կարծես թէ սրտին վրդովու մը թող չէր տար ի-
րեն որ մօրը մօակնար . . . :

Յրանսուաղի աչքն այնչափ տկարացած էր
որ չկրցաւ սրդւոյն երեսին փոփոխութիւնը նըշ-
մարել :

« Ի՞նչ է եղեր ըսելիքը , սրդեակ իմ , հար-
ցուց :

Դեռ Ակրիքօլ պատասխան չտուած , Լա
Մայէօ անոր երեսին դեղնութիւնը տեսնելով .
« Աստուած իմ . . . ի՞նչ կայ , Ակրիքօլ , այդ
ի՞նչ երեսի դոյն է . . . — Մայր իմ , ըսաւ այն
ժամանակ երխտասարդն յուղեալ ձայնիւ հւ Յը-
բանսուաղի քով վաղելով՝ առանց Լա Մայէօի
հարցման պատասխանելու . մայր իմ , հիմա այն-
պիսի բան մը պիտի տեսնես , որ քեզ շատ պիտի
զարմացընէ . խօսք առեր ինձ որ հանդարտ պիտի
կենաս : — Ի՞նչ ըսել կուզես . . . ինչո՞ւ կը դո-
ղաս . . . երեսս նայէ մէկ մը . . . բայց Լա

Մայէօ իրաւունք ունի . . . ինչո՞ւ այդպէս դեղ-
 ներ ես . . . — Սիրելի մայր իմ . . . ըսաւ ե-
 րիտասարդը ծռնելի վրայ դաշտի եւ Տրանսուազի
 ձեռքը բռնելով, սէտք է որ . . . չես դիտեր . . .
 քայց . . . »

Սիրիքօլ չկրցաւ խօսքն աւարտել . ուրա-
 խական լայն իր ձայնը կընդհատէր :

« Աւելան , դաւտիս . քայց , տէր Աստուած ,
 ի՞նչ կայ . զիս դող կը հանես . . . — Դող հա-
 նել . . . նո՛ւ , ոչ . . . ընդհակառակն , ըսաւ
 Սիրիքօլ աչքը սրբելով , ուրախ պիտի ըլլաս . . .
 քայց նորէն կըսեմ , հանդարտ պիտի կենան ,
 վասն զի չափազանց ուրախութիւնը չափազանց
 վշտակրութեան սէս վնասակար է : — Ի՞նչպէս .
 — Չէ՞ր ըսեր քեզ թէ պիտի դայ . . . — Հայ-
 բըդ . . . գոչեց Տրանսուազ , եւ ստքի վրայ
 ելաւ : Բայց սրտին վրդովումն այնչափ սասախիկ
 էր որ մէկ ձեռքը սրտին վրայ դրաւ սրտէս զի
 քարախօւժը դսպէ . յետոյ նուազիւ սկսաւ : Ու-
 դին բռնեց զայն եւ նորէն թիկնաթ ստին վրայ
 նստուց : Կա Մայէօ մինչեւ այն ժամանակ մէկ
 կողմ քաշուած այս սրտաշարժ տեսարանը կը
 դիտէր , որ բարձրակին Սիրիքօլի եւ մօրն ուշը
 գրաւած էր . քայց Տրանսուազի դէմքին հեարդ-
 հեատէ այլայլիւր տեսած ժամանակ վախն ՚ի վա-
 խըն անոր մօտեցաւ սրտէս զի ձեռքէն եկած օդ-
 նութիւնն ընէ :

« Օ՛ն , մայր իմ , սիրտ մա , ըսաւ երիտա-
 սարդը , ալ լմնցաւ , հիմա հայրս տեսնելու եր-

Չանկու թիւնը միայն կը մնայ քեզ : — Իմ սիրելի
 Պօտուէնս . . . տասնուութ մարտան բա-
 ցակայութեանէ ետեւ . . . չեմ կրնար հաւատալ ,
 դռնից Ծրանսուաղ արտասուելով . ճշմարիտ է
 արդեօք . . . ճշմարիտ է . . . : — Այնչափ
 ճշմարիտ է , որ եթէ խօսք տաս ինձ որ շատ չեմ
 յուզուիր , դայն երբ տեսնելիքդ ալ կըսեմ : — Ո՛հ
 քիչ ժամանակէն , այնպէս չէ : — Այո . . . քիչ
 ժամանակէն : — Բայց երբ կը հասնի : — Մէկ
 ժամէն միւսը . . . վաղը . . . թերեւս այ-
 սօր . . . : — Այո՞ք . . . : — Այո , մայր իմ ,
 վերջապէս պէտք է ըսեմ . . . կուգայ . . . ե-
 կաւ . . . : — Եկու մի . . . եկ . . . »

Ծրանսուաղ թո՛թովելով չկրցաւ լմնցընել :

« Քիչ մ'առաջ վարն էր . վեր ելնելէ առաջ
 աղաչեր էր ներկարարին որ դայ ինձ խմաց տայ ,
 որպէս զի ես ալ քեզ պատրաստեմ զինքը տես-
 նելու . . . որովհետեւ բարեսիրտ հայրս վախ-
 ցեր է որ եթէ յանկարծակի ներս մտնէ՝ սիրադ
 չափազանց վրդովելով՝ վնաս մը կը հասնի քեզ :
 — Ո՛հ , Սառուած իմ . . . : — Եւ հիմա , դռ-
 նից երխասարդն անպատմելի ուրախութեամբ ,
 հոս դուրսը կ'սպասէ . . . : Ա՛հ , մայր իմ , ալ
 չեմ կրնար դիմանալ . . . տասն վայրկեանէ 'լ վեր
 սիրտս այնչափ ուժգին կը բաբախէ որ կարծեա
 թէ կուրծքս կը խորտակի . . . : »

Եւ վաղեց դուռը բացաւ :

Տակօսէա՛ Ռօզին ու Պլանչին ձեռքէն բռ-
 նած դրան սեմին վրայ տեսնուեցաւ . . . :

Յրանսու աղ՝ փոխանակ իր ամուսնոյն բաղ-
կացը մէջ իյնալու , ծուռնկի վրայ եկաւ ու աղօ-
թեց : Հոգին առ Սասուած ամբառնալով իր ա-
ղօթքն ու խնդրուածքը լսելուն եւ իր նաւէր-
նեին այսպէս վարձատրելուն համար 'ի սրտէ շը-
նորհակալ կըլլար :

Վայրկենի մը չափ այս տեսարանին դերա-
տաններն անշարժ եւ անշշուռն իկեցան :

Սկրիքօլ՝ ակնածական փափուկ զգաց-
մամբք իր խանդաղատանաց թափը դապելով
չէր համարձակէր Տակօպէրի պարանոցն իյնա-
լու . այլ դժուարասանձ անհամբերութեամբ
կ'սպասէր որ մայրն աղօթքը լմնցընէ :

Զօրականն ալ նոյն զգացումը կը կրէր . հայ-
րըն ու որդին առաջին նայուածքով մ'իրարու
հասկըցուցին այս պատուական կնոջ վրայ ունե-
ցած գորովալից ակնածութիւնն , որ իր երկիւ-
ղած բարեպաշտութեամբն՝ արարածն Սրաբչին
համար կը մտնար :

Ռօղ եւ Պլանշ՝ առչած եւ սրտերնին շար-
ժած՝ ու շաղրութեամբ Տրանսու աղի կը նայէին ,
մինչդեռ Նա Մայէօ ալ՝ Սկրիքօլի երջանկու-
թեանը վրայ ուրախութեան արտառք թափե-
լով եւ այս ընտանեկան համախմբութեան մէջ
ինքզինք օտար եւ 'ի հարկէ մոռցուած զգալով
կամացուկ մը սենեակին մէկ մութ խորշը կը
քաշուէր :

Յրանսու աղ ռաքի վրայ ելաւ եւ քայլ մ'առ-
աւջ դնաց դէպ 'ի Տակօպէս՝ որ իր լծակիցը

Թեւերուն մէջ առաւ . վայրկեան մը խոր լռու-
թիւն տիրեց : Տակօպէս եւ Ծրանսուազ բնաւ
խօսք մը չըսին իրարու , այլ միայն քանի մը հա-
ռաչանք լսուեցան՝ հեծեծանքներով եւ սրա-
խական շնչումներով ընդմիջեալ . . . : Երբոր
երկու ծերունիները գլուխնին վեր առին , դէմ-
քերնին հանդարտ դուարթ եւ պայծառ էր , վա-
սըն դի պարզ եւ մաքուր զգայմանց լիապատար
գոհութիւնն երբէք Չղային եւ բուն յուզմունք
մը չձգեր իրմէ ետեւ :

« Արդեակներս , ըսաւ զօրականը որքերուն՝
Ծրանսուազը ցուցընելով , որ իր առաջին սրտա-
յուզութիւնն անցնելէ ետեւ զարմանալով մ'ա-
նոնց կը նայէր . այս իմ բարի եւ պատուական
կիսնա է . . . ինչ որ ես ինքս Միսօն զօրապետին
աղջկանց համար ըրի , ինքն ալ նոյնը պիտի ը-
նէ . . . : — Աւրեմն տիկին , մեզ ձեր զաւա-
կաց պէս պիտի նայիք , ըսաւ Թօզ՝ քրոջը հետ
Ծրանսուազի մօտենալով : — Միսօն մարաջախ-
տին աղջիկները , գոչեց Տակօպէսի կիներ՝ եւս
առաւել զարմանալով : — Այո , սիրելի Ծրան-
սուազս , ասոնք անոր աղջիկներն են , հեռաւոր
երկիրներէ կը բերեմ շատ նեղութիւններով զո-
րըս ետքը կը պատմեմ քեզ : — Խեղճ աղայք . . .
կարծես թէ երկու համանման հրեշտակներ են ,
ըսաւ Ծրանսուազ կարեկցութեամբ եւ զարմա-
նօք անոնց երեսը նայելով : — Հիմա ալ քեզ հետ
տեսնուինք , ըսաւ Տակօպէս իր որդւոյն գառ-
նալով : — Վերջապէս » գոչեց այն ատեն երի-

տասարդը :

Անհնար է նկարագրել Տակօպէսի եւ որդւ-
ւոյն մոլեգին ուրախութիւնն ու գորովալից կա-
տաղութեամբ իրար համբուրելը, զորս սաէպ
կընդմիջէր զօրականը, որպէս զի լաւ մ'իբ որդ-
ւոյն նայի, եւ ձեռքերն անոր լայն ուսերուն վրայ
դնելով՝ անոր այրական եւ անկեղծ երեսն եւ
բարձր ու կորովի հասակը կը դիտէր զմայլելով .
յետոյ դարձեալ կը գրկէր ու սրտին վրայ կը սեղ-
մէր ըսելով . « Ի՛նչ գեղեցիկ երիտասարդ է . . .
ի՛նչ առոյգ եւ կորովի կազմուածք ունի . . .
ի՛նչ բարի դէմք մ' ունի . . . »

Լա Մայէօ միշտ սենեակին մէկ անկիւնը քաշ-
ուած՝ Սկրիքօլի երջանկութիւնը կը դիտէր
բերկրութեամբ, բայց կը վախնար որ մինչեւ այն
ժամանակ աննշմարելի մնացած իր ներկայու-
թիւնն անվայել չերելի : Արեւէր որ առանց մէկէ
մը տեսնուելու կամացուկ մը դուրս ելնէր, բայց
չէր կրնար, ինչու որ Տակօպէս եւ որդին դրան
մօտն ըլլալով՝ գրեթէ բոլորովին ճանքան դոցեր
էին . ուստի հարկադրեցու հոն մ'ուալ, եւ աչքը
երկու որբերուն զմայլելի երեսներէն չէր կրնար
զատել : Նրբէք տեսած չէր այնպիսի գեղեցկու-
թիւն, մանաւանդ երկուքին ալ կարգէ դուրս
նմանութեանը վրայ շատ կը զարմանար : Աեր-
ջապէս անոնց սուգի համեատ զգեստներէն հե-
տեւցընելով թէ աղքատ էին, առաւել համակ-
րութիւն մը կը զգար անոնց վրայ :

« Սիրուն դաւակներս մսեր են, փոքրիկ

ձեռուքնին սառ կտրած է, եւ դժբաղդարար
վառարանին կրակն ալ մարեր է, ըսաւ Յրան-
սուազ . եւ կը ջանար անոնց ձեռքնիր երկու ձե-
ռաց մէջ տաքցընել, մինչդեռ Տակօպէս եւ որ-
դին՝ իրենց երկար ժամանակէ՛ի վեր զսպեալ կա-
րօտակէզ սիրոյն զեղմանն անձնատուր կըլլային .

Երբոր Նա Մայէօ Յրանսուազի բերնէն լսեց
թէ վառարանը մարած էր, իր անպատեհ կարծած
ներկայութիւնը ներելի ընելու համար ծառայու-
թիւն մ'ընելու փութով՝ քովի փոքրիկ սենեակը
վազեց, եւ քանի մը փայտի կտոր ու ածուխ
առնելով եկաւ վառարանին քով, եւ մօխրին
ներքեւ մ'նայած քանի մը կայծ գտնելով կրակ
մը վառեց, որ՝ ինչպէս սովորաբար կըսեն՝ ճար-
ճատիլ ու որօտալ սկսաւ . յետոյ սրճեփոցը ջուր
լեցընելով վառարանին խոռոչին մէջ դրաւ՝ մը-
տածելով որ աղջիկները տաք բան մը խմելու
պէտք ունէին .

Նա Մայէօ անչափ արագութեամբ եւ լռիկ
այս փոքրիկ ծառայութիւններն ըրաւ, եւ այս
ընտանեկան խանդաղատանաց սրտայուզութիւն-
ներուն մէջ բնականաբար անչափ մտոցուած էր
ինքը, որ տիկին Յրանսուազ՝ բոլորովին երկու
որբերուն զբաղած ըլլալով՝ վառարանին բորբո-
քիլն այն ժամանակ միայն նշմարեց՝ երբոր անոր
քաղցր ջերմութիւնն զգաց եւ քիչ մ'ետքն ալ
սրճեփոցին մէջի ջրոյն եռալը լսեց : Բարի կիներ
բոլորովին այս մտածութեամբ զբաղած ըլլալով
թէ երկու աղջիկներն ո՛ւր պիտի տեղաւորցընէր .

վասն զի՝ ինչպէս որ յայտնի է՝ դօրականն իր դա-
լուստը յառաջուց չէր իմացուցած, ուստի վա-
ռարանին մէկէն՝ ի մէկ ինքնիրեն բորբոքելուն
վրայ չզարմացաւ:

Յանկարծ դրան ետեւէն շուն մը երեք կամ
չորս անգամ հաչեց:

« Ա՛. . . ծերունի Ռապա-Ժօաա է, ըսաւ
Տակօպէս դուռը բանալով, ներս մտնել կուզէ
որ ընտանիքս ինք ալ տեսնէ ու ճանչէ. »

Ռապա-Ժօաա ցատկըտելով ներս մտաւ, եւ
վայրկենի մը մէջ ընտանեցաւ ամենուն հետ. դը-
նաց կարգաւ աղջիկներուն Ֆրանսուազի եւ Ակ-
րիքօլի ձեռքը լիղեց. յետոյ տեսնելով Նա Մայէօ
որ սենեկին մէկ անկիւնը խոնարհաբար կեցած էր
եւ որուն ուշադրութիւն ընող չկար, աամկական
այն առած ին համեմատ որ կըսէ թէ « Մեր բարե-
խմայ բարեխմայերը մեր ալ բարեխմայերն են » զնաց անոր ալ
ձեռքը լիղեց: Այս դգուանքէն Նա Մայէօի սիր-
տը կարգէ դուրս դգացմամբ շարժելով իր եր-
կայն նիհար եւ ճերմակ ձեռքով քանի մ'անգամ
շանք հանձարեղ գլուխը փայփայեց: յետոյ տես-
նելով որ իր հոն կենալն անօգուտ էր, սրովհետեւ
ձեռքէն եկած փոքրիկ ծառայութիւնները կա-
տարեր էր, Ակրիքօլէն ընդունած գեղեցիկ ծա-
ղիկն առաւ, եւ դուռը կամացուկ մը բանալով
այնպէս դգուշութեամբ դուրս ելաւ որ մէկը չի
նշմարեց անոր երթալը:

Տակօպէս՝ կիներ եւ որդին կաթոգին խան-
դադատածք իրար ողջագուրելէ ետեւ, կենաց

իրականութիւններուն վրայ խորհիլ սկսան :
« Խեղճ Պրանսուադ , ըսաւ դօրականն աչ-
քովը Ռօզ եւ Պլանշ ցուցընելով , այսպիսի դեղե-
ցիկ եւ անակնկալ դաշտեան մը չէի՞ր սպասեր :
— Եստ ուրախ եմ , սիրելիս , բայց միայն կը ցա-
ւիմ որ Սիմօն դօրապետին օրիորդներն հիւրընկա-
լելու համար այս խեղճ սենեակէն լաւագոյն բը-
նակարան մը չունինք . . . վասն զի այս սենե-
ակն ու Ակրիքօլի խուցը . . . — Ատնցմէ կը
բաղկանայ մեր ապարանքն , այնպէս չէ , յարեց
Տակօպէս . Փարիզի մէջ ասկէց աւելի դեղեցիկ
ապարաններ կան , բայց անհող եղիր , այս խեղճ
աղջիկները վարժուած են ասանկ բաներու . . .
վաղ առաւօտ տղուս հետ թեւ թեւի տալով Պ .
Հարաիի գործարանը պիտի երթամ Սիմօն դօրա-
պետին հայրը տեսնելու , որուն հետ քանի մը
գործերու վրայ խօսելիք ունիմ : Պիտի տեսնես ,
Պրանսուադ , որ երկուքէս նրն աւելի շիտակ եւ
խրոխտ կը քալէ : — Ապրը՝ ոչ Պ . Հարաի եւ ոչ
Սիմօն մարաջախտին հայրը չէք կրնար գործա-
րանը գտնել , հայր իմ , ըսաւ Ակրիքօլ : — Ի՞նչ
կըսես , տղաս , ըսաւ Տակօպէս , մարաջախտ մի :
— Այո՛ , մարաջախտ , պատասխանեց Ակրիքօլ .
1830ի յեղափոխութենէն ետեւ՝ Սիմօն դօրապե-
տին բարեկամները աէրութեան հասկըցուցին
որ կայսրը Վինեիի պատերազմէն ետեւ մարա-
ջախտի աստիճան եւ դքսութեան փառքս տը-
ուած էր անոր : — Ի՞նչ կըսես , տղաս , դոչեց
Տակօպէս սիրտը շարժելով . . . բայց պէտք չէր

որ այդչափ զարմանայի, վասն զի այդ եղածն
արդարութիւն է . . . եւ երբոր կայսրը տուած
է այդ տխաղոսն ու աստիճանը, այնուհետեւ զայն
այնպէս ճանչնալն ու կոչելը մեծ բան մը չէ . . .
ինչ եւ իցէ այդ լուրը զիս ուրախացուց եւ սիր-
տըս շարժեց: Յետոյ աղջիկներուն դառնալով .
& Ար լսէք, որդեակներս . . . Փարիզ հասած
ժամանակնիդ դուքսի եւ մարաշախափի աղջիկ
էք . . . արդարեւ, խեղճ դքսուհիներս, ձեզ
այս համեստ սենեկին մէջ տեսնողը չհաւատար,
բայց համբերութիւն, ամեն բան կարգի կը մտնէ:
Սրդեօք Միսօն զօրապետին հայրը նրչափ ուրախ
եղաւ երբոր իմացաւ թէ որդւոյն աստիճանն ու
տխաղոսը աէրութենէն ճանչուեր է: — Աչ այն-
չափ, հայր իմ, վասն զի ըսաւ մեզ թէ ամեն հը-
նար եղած աստիճաններն ու տխաղոսները կը դո-
հէր իր որդին տեսնելու համար . . . ինչու որ
Միսօն զօրապետը հօս չէր երբոր իր բարեկամ-
ներն աշխատեցան ու այս արդարութիւնը ձեռք
բերին . . . սակայն մարաշախափն բացակայու-
թիւնն աւելի երկար չկրնար տեւել, վասն զի
Հնդկաստանէն գրած վերջին նամակները կիմա-
ցընեն թէ Գաղղիա կը դառնայ: »

Այս խօսքին վրայ աղջիկներուն աչքը լըց-
ւելով իրարու երես նայեցան:

Օրհնեալ է Աստուած, գոչեց Տալօպէս, ես
եւ իր գաւակներն յոյս ունինք որ յաջողութեամբ
Փարիզ կը հասնի: Բայց ի՞նչ պատճառաւ մարա-
շախափն հայրը եւ Պ. Հարափի վաղը դորձարանը

չպիտի գտնենք : — Չարդիոյ հարաւային դա-
ւառներուն մէկուն մէջ անգղիական ճարտարու-
թեամբ գործարան մը շինուած ըլլալով, դայն
դննելու գացին ասկէ տասն օր առաջ, բայց այ-
սօր վաղը կը դառնան : — Այդ լուրը սիրտս նե-
ղացուց, ըսաւ Տակօպէս . ես յոյս ունէի որ զօ-
րապետին հայրը կրնայի վաղը տեսնել եւ կարեւ-
որ գործերու վրայ հետը խօսիլ . սակայն ուր ըլ-
լայն անշուշտ դիտեն եւ կրնանք նամակ մը գը-
րել : — Ուրեմն, տղաս, վաղը նամակ մը գրէ ի-
րեն, եւ թողնելուն Փարիզ հասած ըլլալը իմա-
ցու : Առ այժմ, որդեակներս, յաւելցուց զօրա-
կանն աղջիկներուն դառնալով, բարի կլինա իր
անկողինը ձեզ կուտայ, եւ դուք ալ գտնուածով
բաւականացէք, դ՛նէ հոս ճանրէն աւելի ան-
հանգիստ չէք ըլլար : — Գուն դիտես որ մեք
միշտ հանգիստ կըլլանք քու եւ տիկնոջդ քով,
ըսաւ Ռօզ : — Ասկէց զատ՝ Փարիզ հասնելնուս
վրայ այնչափ ուրախ ենք որ ուրիշ բաներն ամե-
նեւին հոգ չենք ընել . — վասն զի քիչ օրէն հոս
պիտի գտնենք մեր հայրը, յաւելցուց Պլանշ :
— Եւ այդ յուսով մարդ ամեն բանի կը համբերէ,
դիտեմ, ըսաւ Տակօպէս . սակայն Փարիզի վրայ
այնչափ դովետաներ լսելնէդ ետեւ՝ հիմա շատ
զարմացած պիտի ըլլաք, վասն զի մինչեւ հիմա
ձեր երազած ոսկեղէն քաղաքը չգտաք . բայց
համբերութիւն . . . համբերութիւն . . . պի-
տի տեսնէք, որ այս քաղաքը երեւցածին չափ
տղեղ չէ . . . : — Ասկէց զատ ըսաւ Սկրիքօլ

դուարթութեամբ, անտարակոյս եւ որ այս օրի-
որդներուն համար Փարիզ ատուգիւ ոսկեղէն քա-
ղաք մը պիտի դառնայ երբոր Միսօն մարաջախտ
հոս հասնի: — Իրաւունք ունիք, պարոն Ակրի-
քօլ, ըսաւ Ռօզ ժպտելով, մեր մտքէն անցածն
աղէկ դուշակեցիք: — Իմ անունս ինչէն գիտէք,
օրիորդ, հարցուց երիտասարդը: — Անշուշտ,
պարոն Ակրիքօլ, շատ անգամ ձեր խօսքն ըրած
ենք Տակօպէտի հետ: — վերջին ժամանակներս ալ
Քարրիէլի հետ, յաւելցուց Պլանչ: — Քարրիէ-
լի հետ » գոչեցին միաբերան Ակրիքօլ եւ իր մայ-
րը զարմանալով:

Է՛հ, այո՛, ի՞նչ կը զարմանաք, ըսաւ Տակօ-
պէտ աչք ընելով աղջիկներուն, անոր վրայօք
պատմելիքներս տասն եւ հինգ օրը չլմնար, մա-
նաւանդ անոր հանդիպելնիս: Առ այժմ այս միայն
կրնամ ըսել թէ իր տեսակին մէջ աղէս վար չմը-
նար, (կը տեսնէք, որո՞ւ ըսելով չեմ կշտանար), եւ
երկուքն ալ արժանի են իբրեւ եղբայր իրար սի-
րելու . . . Աղնիւ . . . աղնիւ կին, յաւելցուց
Տակօպէտ սիրտը շարժելով, ըրածդ շատ գեղե-
ցիկ բան է . . . աղքատութեանդ հնայելով այն
գժբաղդ աղան առնուլ ինամել եւ զաւկիդ հետ
մեծցընելդ . . . — Սիրելիս, այդպէս մի խօ-
սիր, կաղաչեմ, իմ ըրածս խիստ պարզ բան մ'է:
— Իրաւունք ունիս, բայց ես քու հաշիւիդ
պիտի անցունեմ: Առ այժմ վաղ առաւօտ դինքը
կը տեսնես: — Նղբայրս ալ եկեր է . . . գոչեց
Ակրիքօլ, թող ըսեն տակաւին թէ երջանկու-

թեան համար նշանակեալ օրեր չկան կենաց մէջ :
 Բայց ի՞նչպէս պատահեցաք դուք անոր, հայր
 իմ : — Այդ ի՞նչ պիտի ըլլայ որ միշտ քո կրօնա
 ինձ՝ փոխանակ քո ըսելու, մի՞թէ ստանաւ որ կր-
 զեր շինելուդ համար ինքզինքդ բարձր մար-
 դու մը տեղ դրեր ես որ ինձ հետ եղակի գէմքով
 չես խօսիր : — Ի՞նչ կրսէք, հայր իմ . . . — Ը-
 տել կուղեմ թէ պէտք է որ համարձակ եւ յաճախ
 քո, քո ըսես ինձ, որպէս զի ասանկեւ թ տա-
 րիէ՛ ի վեր չըսած իդ տեղը լցնեն : Իսկ Գաբրիէլի
 դալով, մէկ պահէն կը պատմեմ քեզ թէ ուր եւ
 ինչպէս պատահեցանք անոր, վասն զի եթէ կը
 կարծես որ այս գիշեր պիտի կրնաս քնանալ, կը
 սխալիս : սենեակիդ կէսն ինձ պիտի տաս եւ կը
 կարօրէն պիտի խօսակցինք : Գապա-Ժօա այս
 անեկին դրան առջեւ պիտի կենայ, անոր հին սո-
 վորութիւնն է որ այս աղջիկներէն չհեռանար :
 — Ա՛, սիրելիս, ըսաւ Ծրանսուտը, ես ամենեւին
 միաք չըրի, բայց այսպիսի վայրկեանի մը մէջ . . .
 վերջապէս . . . եթէ այս օրիորդներն եւ դու ճաշել
 կուղէք, Ակրիքօյ կրթայ շուտով կերակուր ճարե՛
 պանդոկէն : — Սկսեցինք բան մը կուղէ աղ-
 ջիկներս : — Այ, Տակօպէս, շտրհակալ կեք, այն-
 շափ գոհ եւ ուրախ ենք որ անօթութիւն չու-
 նինք : — Բայց վերջապէս պէտք է դնէ շաքա-
 րով ու գինիով խառնած քիչ մը տաք ջուր խը-
 մէք որպէս զի սաքնաք, սիրելի օրիորդներս,
 ըսաւ Ծրանսուտը, վասն զի գժբաղդարաք ու-
 թիչ բան մը չունիմ : — Իրաւունք ունիս, Ծրան-

տուազ, այս սիրուն տղայքը յողնած են, անկողին
պատրաստէ որ պառկին քնանան: Ես ալ տղուն
սենեակը կերթամ իրեն հետ, եւ վաղ առաւօտ
Ռօզ եւ Պլանշ դեռ չարթնցած՝ կիջնեմ կը խօ-
սակցիմ քեզ հետ, որպէս զի Ակրիքօլին ալ քիչ
մը հանդ չելու ժամանակ թողում:

Այս միջոցին դուռը դարնուեցաւ բաւակայն
ամուր կերպիւ:

« Բարի Մայէօն է անշուշտ, որ եկեր է հար-
ցընելու թէ իրեն պէտք մ'ունինք, ըսաւ Ակ-
րիքօլ: — Բայց կարծեմ թէ Տակօպէռի եկած
ժամանակ հոս էր, պատասխանեց Տրանսուազ:
— Իրաւունք ունիս, մայր իմ, խեղճ աղջիկը
վախնալով որ մեզ նեղութիւն կը պատճառէ,
կամացուկ մը դուրս ելեր գացեր է. նրչափ ըղ-
գուշաւոր է . . . բայց ան ասանկ ուժով չդար-
ներ դուռը: — Ուրեմն նայէ, տղաս, ուլ է, ըսաւ
Տրանսուազ: Ակրիքօլ դեռ դրան քով չհասած
դուռը բացուեցաւ, եւ վայելուչ կերպարանօք
ու յարդելի դիմօք մարդ մը ներս մտնելով քա-
նի մը քայլ յառաջ եկաւ, եւ արագ հայեացք մը
պտտցընելով սենեկին մէջ՝ վայրկեան մ'աղջիկ-
ներուն նայեցաւ:

Ակրիքօլ անոր առջեւը երթալով, ներեցէք,
պարոն, իմացընել ձեզ թէ դուռը դարնելնէդ
ետեւ կրնայիք սպասել որ մտէք ըսէին ձեզ . . .
բայց վերջապէս . . . ի՞նչ կուզէք: — Թողու-
թիւն կը խնդրեմ ձեզնէ, պարոն, ըսաւ մարդը
վերջին ծայր քաղաքավարութեամբ եւ ծանր

ծանր խօսելով թերեւս սենեակին մէջ աւելի երկար կենալու համար . ներեցէք շատ կը ցաւիմ ըրած անքաղաքաւարու թեանս վրայ , եւ ամօթով եմ որ . . . — Լաւ , պարոն , լաւ , ըսաւ Ակրիքօլ անհամբերութեամբ , ըսէք նայիմ ի՞նչ կուզէք : — Պարոն . . . միթէ հոս չի՞ բնակիր օրիորդ Սօլիլօ անուն սապատող դործաւորու հինս — Ոչ , պարոն , վրայի յարկը կը բնակի , ըսաւ Ակրիքօլ : — Ա՛հ , պարոն , դոչեց քաղաքաւար ճարդը նորէն յարգական ողջոյններով , շատ ամօթով եմ ըրած ձախող ամարդութեանս վրայ . . . կը կարծէի թէ դործաւորու հինս սենեակն է այս , որուն դործ առաջարկելու կուգայի յարդոյ անձի մը կողմէ . . . — Ժամանակն ուշ է , պարոն , ըսաւ Ակրիքօլ զարմացմամբ . դործաւորու հի աղջիկը մեզ ծանօթ է , բայց հիմա պառկած է , չէք կրնար տեսնել , վաղը նորէն եկէք : — Ուրեմն , պարոն , վերստին թողութիւն կը խնդրեմ ձեզնէ . . . — Շատ աղէկ , պարոն , շատ աղէկ , ըսաւ Ակրիքօլ դէպ ՚ի դուռը քայլ մ'առնելով : — Կաղաչեմ տիկինն ու օրիորդները , ինչպէս նաեւ ձեզ , պարոն , որ համոզուիք թէ . . . — Եթէ տակաւին այդպէս շարունակէք , պարոն , ըսաւ Ակրիքօլ , հարկ կըլլայ որ խնդրած ներումներնուդ երկայնութեանը համար ալ ներում խնդրէք , եւ այն ժամանակ վերջը չգար : &

Ակրիքօլի այս խօսքին վրայ Ռօզ եւ Պլանչ ժպտեցան , Տակօպէս ալ գոռոզութեամբ իր

ընչացքը շիկեց : « Ի՞նչ խելացի է տղաս , ըսաւ
կանհաց մ'իր կնոջը . բայց դուն վարժուած ըլլա-
լով աչքիդ չերեւիր : »

Այս միջոցին քաղաքավար մարդը դուրս ե-
լաւ վերջին եւ երկար ճայեացք մը ձգելով երկու
քոյրերուն եւ Ակրիքօլի ու Տակօպէտի վրայ :

Քանի մը վայրկեան ետքը , երբոր Յրան-
տուազ իրեն համար դեռտիր խշտեակ մը ձգելով
եւ իր անկողնոյն վրայ ալ մաքուր սաւաններ փը-
ռելով մայրական խնամօք աղջիկներն հանդչե-
ղնելու հ'ըբաղէր , Տակօպէտ եւ Ակրիքօլ ձեռ-
նայարկի խուցը կելնէին : Բայց երբոր երկուս-
տարդը ճրագ մը ձեռքը հօրն առջեւէն երթալով
լա Մայէօի խցիկին դրան առջեւէն կանոյնէր ,
դորձաւորու հին կէս մը մուտքին մէջ պահուրտած
կամացուկ մ'ըսաւ անոր . « Ակրիքօլ , մեծ վը-
տանդի մէջ ես . . . քեզ խօսելիք ունիմ . . . »

Այս խօսքն այնչափ շուտով եւ զած ձայնիւ
ըսուեցաւ , որ Տակօպէտ չկրցաւ լսել . բայց ո-
րովհետեւ Ակրիքօլ քիչ մը կանգ առեր ու զնոյը
ւերէր , դօրականն ըսաւ անոր .

« Ի՞նչ կայ , տղաս , ի՞նչ եղաւ : — Բան չի
կայ , հայր իմ , պատասխանեց երկուստարդն ե-
տեւը դառնալով , վախցայ թէ բաւական լոյս չեմ
ցուցըներ քեզ : — Անհող եղիր . . . ես այս իրի-
կուն տասնեւ հինգ տարեկան տղու աչք եւ սը-
րունք ունիմ » ըսաւ դօրականը , եւ առանց իր
արդեոյն դարձանքը նշմարելու երկուքը մէկէն
փաքրիկ խուցը մտան , ուր գիշերը պիտի անցու-

նէին

Քաղաքաւար մարդը՝ որ Տալօպէտի կնոջ սենեակը մտնելով Վա Մայէօն հարցուցեր էր, առհէն դուրս ելնելէն ետեւ՝ Պրիզ-Միշ փողոցին ծայրը Սէն-Մէրիի վանքին հրատարակն ստատոյ կառքի մը քով դնաց, որուն մէջ Պ. Ռօտէն վերարկուով մը վաթ թուած նստեր էր:

« Ի՞նչ լուր, հարցուց Պ. Ռօտէն:

— Երկու աղջիկներն եւ մօխրադոյն ընչացքով մարդը Ֆրանսուազ Պօտուէնի տունը մտան, պատասխանեց միւսը. դուռը բաղխելէս առաջ քանի մը վայրկեան անոնց խօսակցութիւնը մտիկ ըրի Սղջիկներն այս դիշեր Ֆրանսուազ Պօտուէնի սենեակը պիտի պառկին. մօխրադոյն ընչացքով ծերունին ալ երկաթադործ երիտասարդին սենեակը պիտի պառկի: — Ետտ աղէկ ըսաւ Ռօտէն. — Բայց, ըսաւ քաղաքաւար մարդը, Վա Ռէն-Պաքանալի պատճառաւ սատատող դործաւորուհին այս իրիկուն անպատճառ տեսնելու չհասարձակեցայ. վաղը կու դամ եւ դայն կը տեսնամ հասկընալու համար թէ երկաթադործ երիտասարդին վրայօք այս իրիկուն բոսթայով առած նամակն ինչ աղդեցութիւն ունեցեր է: . . . — Չերթալիք չընես, ըսաւ Ռօտէն. հիմա Ֆրանսուազ Պօտուէնի խոստովանահօրը պիտի երթաս իմ կողմանէս, եւ ըսես թէ դինքը կ'սպասեմ Միլիօ-Տէզ-Իւրսէն փողոցի տունը. թէ եւ ժամանակը խիտառեչ է, բայց եւ այնպէս շուտով պէտք է դայ . . . դուն ալ հետն եկու. եւ եթէ ես

տակաւինն տունն դարձած չըլլամ, թող ապաստան
 վանն զի ամենակարեւոր գործերու համար է որ
 զինքը տեսնել կուզեմ: — Այդ ամենն ալ հա-
 շատարմութեամբ կը կատարուին, ըսաւ քաղա-
 քաւարմարդը խորին յարգանքով Ռօտէնը ողջու-
 նելով, որուն կառքն արագութեամբ հեռացաւ
 այն տեղէն:

ԳԼՈՒԽ Ե .

ԱԿՐԻՔՈՒ ԵՒ ԼԱ ՄԱՅԷՕ

Այս դանաղան անցքերէն մէկ ժամ կաքը
 խոր բռնութեան կը անցնէր Պրիդ-Սիշ փողոցին
 տանը մէջ:

Պատուհանաւոր դրան մ'ապակիկներուն մէ-
 ջէն սկսեցան տկար լայնէ մը կը հասկցուէր թէ
 Լա Մայէօ տակաւինն արթնուն հասած էր. իր ան-
 յայտեալ անօտ խոյսիկը դնէն դատարիշ լոյս առ-
 նելու տեղ չունէր, որ ձեռնայարկին մէջ ներու
 մթին անցքի մը վրայ կը բացուէր: Խեղճ անկո-
 ղին մը, սեղան մը, հին սնտուկ մ'եւ արթնալի մը
 այս պողոտեղը բոլորովին դրամ ըլլալով,
 երկու հոգի չէին կրնար հոն նստիլ, այլ մէկն ան-
 կողմին վրայ ելնելու կը հարկադրէր:

Ակրիքօլի տուած գեղեցիկ ծաղիկը՝ զոր Լա
 Մայէօ զգուշութեամբ սեղանին վրայ դաւաթ

մը ջուրի մէջ դրած էր , իր ծիրանեղոյն կոկոնը
բացած աղնիւ հոտ մը կը բուրէր այն գծուծ խը-
ցիկին մէջ , որուն խոնաւ պատերը մոխրագոյն
գածով ծեփուած էին եւ որ բարակ մամի մը ալար
լուսովը լուսաւորուած էր :

Լա Մայէօ՝ առանց զգեստներն հանելու՝ ան-
կողնին վրայ նստած էր արտասուելից աչօք , մէկ
ձեռքն իր գլխու բարձին կրթնած , զլուխը
դէպ ՚ի դուռը ծռած , անձկութեամբ ալանջ կը
դնէր եւ վայրկեան վայրկեան Ակրիքօյի սանա-
ձայնը լսելու ալնկալութեամբ անհամբեր կըս-
տասէր : Խեղճին սիրան ուժղին կը բարախէր -
իբր ամ գոյն երեսը թեթեւ մը կարծրած էր սրտին
վրդովումէն . . . : Մերթ ընդ մերթ ահաբեկ
նայուած ք մը կը ձգէր ձեռքը բնած թուղթի մը
վրայ , որ այն իրիկուն բոսթայով հասեր եւ
ներկագործ գոնասպանն ալ բերեր Լա Մայէօի
սեղանին վրայ դրեր էր , մինչդեռ նա Տակօպէսի
ընտանեաց անսակցութեանը ներկայ կը դանը-
ռէր :

Քիչ մ'ետքը՝ աղջիկն իր խցիկին մօտագոյն
դրան մը մեղմով բացուելը լսեց : « Ահա կուգայ
վերջապէս » ըսաւ ինքնիրեն : Եւ արդարեւ Ակ-
րիքօյ ներս մտաւ :

« Ա՛սպասէ՛ր որ հայրս ննջէ , ըսաւ երիտա-
սարդը , որուն դէմքն անհանդատութենէ աւելի
հեռաքրքրութիւն կը յայտնէր . ի՞նչ կայ նայինք ,
բարի Մայէօս , ինչո՞ւ դէմքդ այդպէս այլայլած
է . . . ինչո՞ւ կուլաս , ի՞նչ կայ , ի՞նչ վատն-

գի վրայ է խօսելիքդ : — Այն այս նամակը . . .
կարդան . . . ըսաւ իւր Մայքօ զողորմ շուն
ձայնիւ եւ բաց նամակն անոր երկնցընելով . . .
Ակրիքօյ ճրագին մտեցաւ եւ հետեւեալը
կարդաց .

« Անձ մը որ չկրնար ինքզինք յայտնել ,
« Ակրիքօյ Պօտուէնի վրայ ձեր ունեցած եղ-
« բայրական համակրութիւնը գիտնալով կիմա-
« ցընէ որ այս երկաթաարդ եւ պարկեշտ գործա-
« ւորը վաղը ձերբակալ պիտի ըլլայ ու բան-
« ասարկուի . . . »

« Ե՛ս . . . զոչեց Ակրիքօյ ապշեալ դէմ-
քով մը իւր Մայքօյ նայելով . ի՞նչ ըսել կուզէ
այս . — Երբունակէ . . . » ըսաւ աղջիկը տա-
տամբութեամբ եւ ձեռքերն իրար կցելով .

« Ակրիքօյ սկսաւ շարունակել , եւ չէր կրնար
իր աչացը հաւատալ . . . »
« Աղարկուլ աշխարհաւոր անուամբ շինած երդը
« անբաստանուեցաւ . Բրուիէր փողոցին մէջ
« երեւան ելած դաւադրութենէն ետեւ դադար-
« նի ընկերութեան մ'ալ դըռնները բռնուելով ,
« անոնց թիւղթ երուէն մէջ այն երդին բաղմա-
« թիւ օրինակները դանուեցան . »

« Աւանդ , ըսաւ դործաւորուհին լալով , հիմա
ամեն բան կը հասկընամ . Առջի իրիկունը ներ-
կարարին անսած մարդն իրաւ լրտես մ'է եղեր
որքու դալդ կը դիտէր : — Ականջ մի կախեր ,
այս անբաստանութիւնն անակողի է , զոչեց Ակ-
րիքօ . մի վախնար , բարի Մայքօս , ես քաղա-

քականութեան չեմ գրադիր . իմ շինած երգերս
մարդասիրութիւն միայն կը շնչեն . եթէ գաղտ-
նի ընկերութեան մը թուղթերուն մէջ իմ երգե-
րըս գտնուած են , ես ի՞նչ յանցանք կրնամ ու-
նենալ . . . » Եւ արհամարհանօք նամակը սե-
ղանին վրայ նետեց .

« Շարունակէ , կաղաչեմ , ըսաւ Լա Մայէօ ,
շարունակէ : — Եթէ կուզես . . . շատ աղէկ .

Եւ Ակրիքօլ շարունակեց .

« Ձերբակալութեան հրամանագիր ելած է
« Ակրիքօլ Պօտուէնի դէմ : Անշուշտ իր անմե-
« դութիւնը կանուխ կամ ուշ կը հասկցուի . . .
« Բայց լաւ կընէ ժամանակ չկորսնցընելով ա-
« պաստան մը գտնել այս հալածման դէմ եւ ինք-
« ղինք ազատել երկու երեք ամիս բանտարկու-
« թենէ , որ սարսափելի հարուած մը կըլլայ իր
« մօրը համար՝ որուն միակ նեցուկն է : »

« Անկեղծ Բարեկամ մը՝ որ եր անունը
Լյայրնիւս հարկադրեալ է : »

Պահ մը լռութենէ ետեւ՝ երիտասարդն ու-
սերը վեր վերցուց արհամարհոտ կերպով , երեսը
նորէն զուարթացաւ , եւ ծիծաղելով ըսաւ գոր-
ծաւորուհիին . « Անհոգ եղիր , բարի Մայէօս ,
այս կատակն ընողները սխալեր են , ապրիլի ա-
ռաջին օրը կարծեր են . . . — Աստուծոյ սի-
րոյն ըլլայ , Ակրիքօլ , ըսաւ գործաւորուհին ա-
ղերտական ձայնիւ , այս գործը թեթեւ բանի
տեղ մի դներ . . . հաւատա՛ իմ նախազգացու-

Թեանցս . . . ուշադրութիւն ըրէ այս ազդա-
րարութեան . . . — Արկին կըսեմ քեզ, խեղճ
Մայէօս, անհոգ եղիր . երկու ամսէն աւելի է որ
Ս. Նիսիտոս-որայ երգս ապուած ու հրատարակուած է,
բնաւ յարաքերութիւն չունի քաղաքականու-
թեան հետ, եւ եթէ այնպէս ըլլար, մինչեւ հիմա
չէին սպասեր զայն արգիլելու եւ զիս դատաւիե-
տելու համար: — Բայց մտածէ որ պարագաները
հիմա փոխուած են. . . հազիւ երկու օր կայ որ դա-
ւադրութիւնը երեւան ելաւ մեր մօտի Բոսուլէր
փողոցին մէջ . . . եւ եթէ քու ոտանաւորներդ՝ որ
թերեւս մինչեւ հիմա անձանօթ մ'նայած էին՝
բռնուած մարդոց քով դանուեցան, ձեզ կաս-
կածելի ընելու համար այսչափն ալ բաւական է:
— Զիս կասկածելի՛ ընեն . . . այն ոտանաւոր-
ներս, որոց մէջ աշխատասիրութիւնն ու սղոր-
մածութիւնը գոված եմ . . . : Ըսել կըլլայ թէ
արդարութիւնը կատարեալ կոյր մ'է՝ որուն չուն
մ'եւ դաւադան մը տալու է որպէս զի կարե-
նայ իր ճանքան գանել: — Սկիբօլ, ըսաւ
ազձիկը վշտագնելով որ երիտասարդն այսպիսի
վայրկենի մը մէջ ծաղրաբանելէ չէր դադրիր .
կաղաչեմ . . . խօսքս մտիկ ըրէ: Սրդարեւ
դուն ոտանաւորներուդ մէջ աշխատութեան
սուրբ սէրը կը քարոզես, բայց միանգամայն կը
ցաւիս եւ կողբաս այն սղորմելի աշխատաւորաց
վրայ՝ որք իրենց անարդար վիճակին պատճա-
ռաւ կենաց ամեն թշուառութիւններու ձեռք
մատնուած են անյոյս կերպիւ: Դուն աւետարա-

նական և դրայրսիրութիւն կը քարոզես . . . բայց
միանգամայն բարի եւ ազնիւ սիրտդ կը դայրա-
նայ չարերուն ու անձնասէրներուն դէմ : Վեր-
ջապէս դուն յամենայն սրտէ կը բաղձաս փու-
թացընել այն աշխատաւորաց ազատութիւնը ,
որ քեզ չափ երջանիկ չեն եւ առատասիրտ Պ .
Հարտիի պէս վարպետներ չունին : Սրդ , ըսէ ինձ ,
Ակրիքօլ , այս աղմկալից ժամանակիս մէջ քու
այդ երգերէդ բազմաթիւ օրինակներ դաւադ-
րաց քով գտնուելը բաւական պատճառ մը չէ
քեզ կասկածելի ընելու : »

Այս իրաւացի եւ եռանդուն խօսքերը որք
ազնիւ դործաւորուհիին սրտէն կը բղխէին , աղ-
դեցին երիտասարդին , եւ սկսաւ աւելի լրջու-
թեամբ խորհիլ իրեն և դած աղդարարութեան
վրայ :

Ըստ Մայէօ տեսնելով որ երիտասարդին միտ-
քը խախտեցաւ , նորէն շարունակեց . « Վերջա-
պէս միտքդ բեր Ռըմին . . . դործատան ընկե-
րդ : — Ռըմին : — Ս,յո . . . Ռըմին , որուն
մէկ չնչին նամակը գտնուեր էր անցեալ տարի
դաւադրութեան պատճառաւ բռնուած անձի մը
քով . . . խեղճն ամիս մը բանտը մնաց : — Ճըշ-
մարիտ է , բարի Մայէօս , բայց ամբաստանու-
թեան անիրաւութիւնը շուտ ճանչուելով ար-
ձակուեցաւ : — Ս,յո , ամիս մը բանտը կենալէ
ետեւ . . . հիմա ալ իրաւամբ խրատ կը արուի
քեզ որ նոյն գօթաղդութիւնը քեզ ալ չպատա-
հելու համար առաջքն առնելու ջանաս . . . Ակ-

բիքօլ . լաւ մտածէ . . . ամիս մը բանտարկու-
թիւնը . . . եւ մայրդ . . . »

Լա Մայէօի այս խօսքերը խոր տպաւորու-
թիւն մ'ըրին Ակրիքօլի վրայ . ուստի նամակը
ձեռքն առնելով նորէն կարդաց ուշադրու-
թեամբ :

« Եւ այն մարդը՝ որ գիշեր ցբուն մեր տանը
բողորտիքը կը պտըտէր , ըսաւ գործաւորուհին ,
այն ալ վարկպարագի բան է . . . ո՛հ , տէր Աստ-
ուած , ի՛նչ սարսափելի հարուած կըլլայ հօրդ եւ
խեղճ մօրդ՝ որ ալ բան մը չկրնար վաստըկիլ , եւ
քեզնէ զատ ուրիշ ապաւէն չունին . . . մտածէ
ուրեմն , Ակրիքօլ , մտածէ թէ առանց քեզ՝ ա-
ռանց քու աշխատութեանդ՝ ի՛նչ կըլլայ անոնց
վիճակը : — Արդարեւ սարսափելի կըլլայ , ըսաւ
Ակրիքօլ նամակը սեղանին վրայ նետելով . Ռը-
միի համար ըսածդ իրաւ է . . . բայց դարձ-
եալ կըսեմ թէ մէկ մարդ մ'առանց հարցընելու
չեն բանտարկեր : — Նախ կը բանտարկեն . . .
յետոյ կը հարցաքննեն , ըսաւ Լա Մայէօ դառ-
նութեամբ . . . եւ . . . եթէ կին ու զաւակ-
ներ ունի՝ որք անոր օրական վաստակովը կապ-
րին , ի՞նչ կընեն անոր բանտարկութեան միջո-
ցին . անօթի կը մնան . . . ցուրտէն կը չար-
չարուին . . . եւ կուլան . . . »

Լա Մայէօի այս պարզ եւ սրտաշարժ խօս-
քերէն Ակրիքօլ ցնցուեցաւ :

« Ամիս մ'առանց աշխատութեան մնալ . . .
ըսաւ տրտում եւ մտախոհ դիմօք : Ի՛նչ կըլլան

մայրս . . . հայրս . . . եւ այս երկու դեռա-
հաս աղջիկները՝ որք մինչեւ Միսօն մարաշախ-
տինս կամ անոր հօրը Փարիզ հասնիլը՝ մեր ընտա-
նիքէն կը համարուին . . . ճիշտ , իրաւունք ու-
նիս , այս մտածութիւնն ակամայ դիս կը սար-
սափեցընէ . . . : — Ակրիքօլ , գոչեց յանկարծ
Լա Մայէօ , եթէ Պ . Հարտի դիմեա՝ չը՞լար .
գիտես ինչ բարեսիրտ ըլլալը , միանդամայն այն-
չափ պատուաւոր եւ յարգի է , որ եթէ քեզ ե-
րաշխաւոր ըլլայ , թերեւս ետեւէդ չեն իյնար :
— Դժբաղդաբար Պ . Հարտի չոս չէ , Միսօն մա-
րաշախտինս հօրը հետ ճանապարհորդութեան ե-
լած է : »

Յետոյ , նոր լռութենէ մ'ետեւ՝ Ակրիքօլ իր
անհանգստութիւնը դսպելու համար աւելցուց .
« Բայց ոչ , այս նամակին չեմ կրնար հաւատալ .
աւելի լաւ կը սեպեմ ըլլալիքին սպասել . . .
այն ժամանակ գոնէ առիթ կունենամ առաջին
հարցաքննութեան մը մէջ անմեղութիւնս յայտ-
նելու . վասն զի , բարի Մայէօս , թէ բանտարկ-
ուիմ եւ թէ երեսս պահեմ , անհնար պիտի
ըլլայ ինձ աշխատիլ , եւ ընտանիքս պիտի զըր-
կուի իմ օգնութենէս : — Աւանդ , ճշմարիտ է ը-
սածդ , պատասխանեց խեղճ աղջիկը . ուրեմն
ի՞նչ ընելու է , տէր Աստուած . . . ի՞նչ ընե-
լու է . . . : — Ա՛հ , դժբաղդ հայրիկս , որ հի-
մա այնչափ ուրախութեամբ ննջեց , ի՞նչպէս
պիտի արթննայ վաղ առաւօտ եթէ այս փորձու-
թիւնը գլխուս գայ , ըսաւ Ակրիքօլ ինքնիրեն ,

եւ ձեռօքը ճակատը գոցեց :

Գծբաղդաբար Լա Մայէօի վախը չափա-
դանցութիւն չէր , վասն զի ամեն մարդ կրնայ
յիշել որ 1832ին Բրուզէր փողոցին դաւադրու-
թենէն առաջ եւ ետքը՝ սամկավարական դադա-
փարաց դէմ հակառակութիւնը սաստկանալով
բազմաթիւ դործաւորներ պարզ կասկածով բռն-
ուելցան ու բանտ դրուեցան :

Լա Մայէօ՝ որ քանի մը վայրկենէ՛ի վեր լուռ
կեցած կը մտածէր , յանկարծ լաութիւնը խղեց ,
երեսը կարծրեցաւ եւ ճնշման տխրութեան եւ
յուսոյ անսահմանելի երեւոյթ մ'առաւ :

Սկրիքօլ , աշատեցանք , գոչեց : — Ի՞նչ կը-
սես : — Այն գեղեցիկ ու բարեսիրտ օրիորդը՝ որ
այս ծաղիկը քեզ տուած ժամանակ (եւ ձեռօքը
ցուցուց դայն) այնչափ փափուկ քաղաքավարու-
թեամբ դարմանեց քու սիրտդ վիրաւորող ընծա-
յին առաջարկութիւնը . . . այն օրիորդն աղնիւ-
սիրտ մը պէտք է ունենայ . . . ուստի պէտք է
որ անոր դիմես : »

Այս խօսքն ըսած ժամանակ Լա Մայէօ օտ-
մենայն դօրութեամբ ինք պինք բռնելու ջանաց,
բայց եւ այնպէս երկու խոչոր կաթիլներ սահե-
ցան այտերն ՚ի վար : Իր կենաց մէջ առաջին ան-
գամ էր որ ցաւագին նախանձութիւն մը կ'զգար
սրտին մէջ . . . որովհետեւ իր սիրած ու պաշտած
անձին ուրիշ երջանիկ կին մ'օգնութեան հաս-
նելու կարող կըլլար . իսկ ինքն անկարող խեղճ
ու թշուառ արարած մ'էր :

Ար կարծես , հարցուց Ակրիքօլ դարմանա-
լով . ի՞նչ կրնայ ընել այն օրիորդն այս պարագա-
յիս մէջ : — Միթէ չըսանք քեզ թէ « իմ անունս
մի մոռնաք եւ ամեն պարագայի մէջ ինձ գիմե-
ցէք » : — Այո՛ , ըսաւ : — Այդ օրիորդն իր բար-
ձրր վիճակին մէջ մեծամեծ ծանօթներ ու բա-
րեկամներ ունի անշուշտ՝ որք կրնան քեզ պաշտ-
պանել . . . : Վաղ առաւօտուն դնա գլինքը գը-
տիր , գլխուդ եկածն անկեղծ ու թեամբ խոստո-
վանէ եւ իր պաշտպանութիւնը խնդրէ : — Բայց
նորէն կը հարցընեմ քեզ , բարի՛ Մայէօս , ի՞նչ
կուզես որ ընէ : — Մտիկ ըրէ որ ըսեմ
միտքս կուգայ որ ժամանակաւ հայրս կըսէր թէ
իր բարեկամներէն մէկը բանտարկութենէ ազա-
տեր է՝ անոր երաշխաւորութեան համար ստակ
դնելով դատաւորին քով . . . հիմա դուն ալ
կրնաս դիւրութեամբ օրիորդը համոզել անմե-
ղութեանդ վրայ եւ խնդրել որ երաշխաւոր ըլ-
լայ քեզ . այն ժամանակ կարծեմ թէ վախնա-
լու բան մը չմնայ քեզ : — Ա՛հ . . . խեղճ
Մայէօս . . . դիմես որչափ ծանր բան է այդ-
պիսի ծառայութիւն մը խնդրել անծանօթ մէկէ
մը : — Հաւատան ինձ , Ակրիքօլ , ըսաւ Նա Մա-
յէօ տխրութեամբ , ես երբէք այնպիսի խրատ մը
չեմ տար քեզ՝ որով պղտիկ իյնաս ու նուստա-
նաս որ եւ է մէկու մ'առջեւ , մանաւանդ . . .
կը լսես . . . մանաւանդ այն օրիորդին առ-
ջեւ . . . Դուն քեզ համար ստակ չպիտի խընդ-
րես անկէ , այլ միայն երաշխաւորութիւն մը՝ ո-

րով կարող ըլլաս գործդ շարունակել եւ ընտա-
նիքդ խեղճութենէ պահպանել . Հաւատան ինձ ,
Ակրիքօլ , այսպիսի խնդրուածք մ'աղնիւ եւ
յարդելի է . . . այն օրիորդը վեհանձն սիրտ
մ'ունի . . . կը հասկընայ քու միտքդ . . .
քեզ համար երաշխաւորութիւն տալն իրեն հա-
մար չնչին բան մ'է , բայց քեզ համար ամենա-
մեծ բան , վասն զի ընտանեացդ կեանքն անկէ
կախեալ է , — Իրաւունք թւնիս , բարի Մայէօս ,
ըսաւ Ակրիքօլ վշտահար եւ բեկեալ , թերեւս
լաւ կըլլայ այդպիսի փորձ մ'ընել . . . եթէ օ-
րիորդը հաճի այս ծառայութիւնն ինձ ընել եւ
եթէ երաշխաւորութիւն մը կարենայ զիս բան-
տարդելութենէ ազատել , ամեն բան աչքս կառ-
նում . . . բայց ոչ , ոչ , յաւելցուց երիտասար-
դը ոտքի վրայ ելնելով , երբէք չպիտի համար-
ձակիմ այն օրիորդին դիմել . եւ ի՞նչ իրաւամբ
պիտի դիմեմ . իմ անոր ըրած ծառայութիւնս
մեծ բան մ'է որ երթամ այսպիսի մեծ բան մը
խնդրեմ անկէ . — Աը կարծես , Ակրիքօլ , թէ
վեհանձն հողի մ'իր ձեռքէն եկած ծառայու-
թիւններն իր ստացածներուն հետ համեմատէ :
Աստահ եղիր ինձ՝ սրտի վերաբերեալ բաներու
մէջ : Ես թշուառ արարած մ'եմ որ ինքզինքս
մէկու մը հետ չեմ կրնար բաղդատել . բան մը
չեմ եւ բան մը չեմ կրնար ընել . եւ սակայն ան-
տարակոյս եմ . . . այն , Ակրիքօլ . . . ան-
տարակոյս եմ որ այն ինձմէ անհամեմատ կեր-
պով բարձր օրիորդը հոյն զգացումը պիտի կրէ ,

ինչ որ ես կը կրեմ այս պարագայիս մէջ : Այո՛ , նա ալ ինձ պէս պիտի հասկընայ քու կացութեանը դառնութիւնը , եւ ուրախութեամբ սիրով ու շնորհակալութեամբ պիտի կատարէ ինչ որ ես պիտի ընէի . . . եթէ , աւանդ , կարող ըլլայի անօգուտ անձնութիւնէ աւելի բան մ'ընելու : »

Այս վերջին խօսքերը Լա Մայէօ՝ ակամայ՝ աննշափ սրտակէզ կերպով մ'ըսաւ , եւ այն ատիճան մորմօքեցուցիչ էր այս բաղդատութիւնը որ տարաբաղդ աննշան արհամարհեալ թշուառ եւ տձեւ աղջիկը կընէր իր եւ Ատրիէն Տը Քարտօվիլի մէջ , գեղեցկութեան թարմութեան եւ ճոխութեան այն պայծառաշուք տիպարին մէջ , որ Ակրիքօվի աչքն արտասուօք լցուեցաւ , եւ ձեռքը Լա Մայէօի երկնցընելով կարեկից ձայնով մ'ըսաւ .

« Ա՛րչափ բարեսիրտ ես . . . որչափ ազնուութիւն ողջմտութիւն եւ փափկութիւն կայ քու սրտիդ մէջ : — Դժբաղդաբար ձեռքէս ուրիշ բան չգար . . . բաց 'ի խրատ տալէ : — Եւ քու խրատներդ ալ պիտի կատարուին , բարի Մայէօս , վասն զի անձնուէր սրտէ մը կեղնեն : Ասկէց դատ , առած խրատդ կատարելու համար զիս քաջալերեցիր հաւաստելով թէ Քարտօվիլ օրիորդին սիրաը . . . քուկինէդ վար չմընար . . . : »

Այս պարզ եւ անկեղծ բացատրութեան վերայ Լա Մայէօ դրեթէ բուրբովին մոռցաւ իր կը-

րած վիշտերը . այնչափ քաղցր եւ մխիթարական
եղաւ իր սրտին շարժումը . . . : Ասան զի տա-
ռապանաց դատապարտեալ կարգ մը դժբաղդ
արարածոց համար այնպիսի վիշտեր կան՝ որ աշ-
խարհի անծանօթ են . նմանապէս երբեմն ալ այն-
պիսի խոնարհ եւ երկչոտ ուրախութիւններ կան՝
որք նոյնպէս անծանօթ են : Գորովալից սիրոյ
փոքրիկ խօսք մը՝ որ զանոնք բարձրացընէ ի-
րենց աչաց առջեւ՝ վերջին աստիճան ուրախա-
ռիթ մխիթարար եւ քաջալերիչ է այն խեղճ
էակաց՝ որք սովորաբար արհամարհանաց խըս-
տութեանց եւ իրենց վրայ յուսահատ անվստա-
հութեան դատապարտեալ են :

« Ուրեմն որոշուած է , վաղ առաւօտ պիտի
երթաս օրիորդին տունը , այնպէս չէ , գոչեց Վա
Մայէօ յուսալից : Ես առաւօտուն կանուխ տանը
դուռը կիջնեմ հսկելու , որպէս զի եթէ կասկած
կայ՝ հասկընամ ու քեզ իմացընեմ . . . : — Բա-
րի եւ պատուական աղջիկ , ըսաւ Ակրիքօլ եւս
առաւել սիրտը շարժած : — Պէտք է ջանաս որ
առաւօտուն՝ հայրդ դեռ չարթնցած՝ երթաս . . .
օրիորդին բնակած թաղն այն աստիճան անմար-
դի է , որ հոն երթալը գրեթէ պահուրտիլ է . . . :
— Ար թուի թէ հօրս ձայնը կը լսեմ » ըսաւ յան-
կարծ Ակրիքօլ :

Եւ յիրաւի , Վա Մայէօի խցիկն այնչափ մօտ
էր Ակրիքօլի խցիկին , որ երիտասարդն եւ գոր-
ծաւորուհին ականջ դնելով Տակօպէսի ձայնը լը-
սեցին որ կըսէր մութին մէջ .

« Ակրիքօլ . . . տղաս . . . կը քնանան . . .
Ես արդէն առաջին քունս առի . . . լեզուս սա-
տանայաբար կը մարմաջէ հետդ խօսելու հա-
մար . . . : — Վազէ շուտով, Ակրիքօլ, ըսաւ
լա Մայէօ, բացակայութիւնդ կրնայ զինքն ան-
հանգիստ ընել: Առաւօտուն դուրս մի ելնէր մին-
չեմ որ ես քեզ չխմացընեմ թէ կասկածելի բան
մը չկայ փողոցին մէջ: — Ակրիքօլ . . . հոս
չես, կըսէր Տակօպէռ ձայնն աւելի բարձրացը-
նելով: — Հոս եմ, հայր իմ, ըսաւ երիտասարդը
լա Մայէօի սենեակէն դուրս ելնելով եւ իր սեն-
եակը մտնելով. ձեզնայարկին պատուհաններէն
մէկը հովէն դարձուելուն համար գոցելու գացի
որպէս զի անոր շոինդէն քունդ անհանգիստ չըլ-
լայ: — Ապրիս, տղաս, բայց ես այն շոինդէն
չարթնցայ, ըսաւ Տակօպէռ զուարթութեամբ,
այլ քեզ հետ խօսելու սաստիկ անօթութե-
նէս . . . : Ա՛հ, խեղճ տղաս, չես գիտեր ի՞նչ
խրոխտ կարօտակէզ մ'է ծերուկ հայր մը՝ որ տա-
սընեւութ տարիէ 'ի վեր տեսած չէ իր որդին . . . :
— Ճրագ կուզես, հայր իմ: — Ոչ, ոչ, աւելորդ
շռայլութիւն մ'է . . . մութին մէջ խօսինք,
որպէս զի վաղ առաւօտ երեսդ տեսած ժամանա-
կըս նոր բերկրութիւն մ'զգամ . . . երկրորդ ան-
գամ . . . առաջին անգամ տեսածի պէս: »

Ակրիքօլի սենեակին դուռը գոցուեցաւ, եւ
լա Մայէօ ոչ եւս բան մը լսելով՝ անկողնին վը-
րայ ինկաւ առանց զգեստներն հանելու, եւ բո-
լոր գիշերն աչքը չփակեց՝ անձկութեամբ լուս-

նալուն սպասելով, որպէս զի հսկէ Ակրիքօլի վը-
րայ : Սակայն, հետեւեալ աւուր համար ունե-
ցած սրտատանջութեան հակառակ՝ մերթ ընդ
մերթ դառնատխուր երազներու մէջ կընկղմէր .
իր պաշտած անձին հետ գիշերին լռութեան մէջ
ըրած խօսակցութիւնը միտքը բերելով՝ կը մտա-
ծէր թէ նրչափ քաղցր եւ խանդաղատալի պիտի
ըլլար այն խօսակցութիւնը՝ եթէ ինքը գեղեց-
կութեան թովիչ ձիրքն ունենար, եւ եթէ իր ան-
մեղ եւ անձնուէր սիրոյն փոխարէն ինք ալ սիր-
ուէր . . . : Բայց յետոյ խորհելով որ ինքը եր-
բէք Հպիտի կրնար փոխադարձ կրից զմայլելի
քաղցրութեան ճաշակն առնուլ, Ակրիքօլի օգ-
տակար ըլլալու յուսովն ինքզինք մխիթարեց :

Առաւօտուն կանուխ լա Մայէօ ելաւ եւ կա-
մացուկ մը սանդուղէն վար իջաւ, որպէս զի
տեսնէ թէ փողոցին մէջ Ակրիքօլի վտանգ ըս-
պառնացող բան մը կ'ար :

ԳԼՈՒԽ Զ .

ԶԱՐԹՈՒՄՆ

Օգը՝ որ առջի գիշերը խոնաւ եւ միգամած
էր, առաւօտուն պարզ եւ ցուրտ էր . Ակրիքօլի
խցիկը լուսաւորող փոքրիկ պատուհանէն կա-
պուտակ երկնից մէկ խորշը կը տեսնուէր :

Երկաթագործ երիտասարդին խցիկը Լա Մա-
յէօինէն վար չէր մնար խեղճութեան կողմանէ .
փայտէ փոքրիկ սեղանի մը վերեւը , որուն վրայ
Ակրիքօլ իր բանաստեղծական ներշնչութիւններ
ըը կը գրէր , իբրեւ միակ դարդ՝ Պէրանժէի պատ-
կերը կը տեսնուէր պատին վրայ գամուած , այն
անմահ բանաստեղծին՝ զոր ժողովուրդը կը սիրէ
ու կը մեծարէ . . . վասն զի այն գերազանց
հանճարը սիրեց ու լուսաւորեց ժողովուրդը եւ
անոր փառքն ու ձախորդութիւններն երգեց :

Թէ եւ նոր լուսանալ կը սկսէր , Տակօպէտ եւ
Ակրիքօլ արդէն ելած էին : Երիտասարդն ինք-
զինք բռնելով կրցեր էր սրտին տաղնապը ծած-
կել , որ խորհրդածութեամբ աւելի սասակացեր
էր :

Բրուվէր փողոցի յանդուգն եւ ձախող դա-
ւադրութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութեանց
պատճառ տուած էր . եւ Ալիսարտարտ ազատեալ եր-
գէն բազմաթիւ օրինակների դաւադրաց գլխա-
ւորներէն մէկուն քով գտնուիլն իրօք կասկա-
ծելի կրնէր երկաթագործ երիտասարդը . բայց
ինչպէս որ ըսինք՝ հայրը բոլորովին անտեղեակ
էր անոր կրած սրտատանջութեան :

Առաւօտուն կանուխ ելնելով իր զինուորա-
կան ճշդութեամբ հագուելէ եւ ամիլուելէ ետեւ՝
բարակ անկողնին եզերքը նստեր էր որդւոյն
քով , անոր երկու ձեռքն իր ձեռաց մէջ բռնած .
դէմքէն ուրախութիւն կը ցայտէր , եւ չէր յա-
գենար որդւոյն երեսը նայելէ :

« Հիմա թերեւս պիտի ծիծաղիս վրաս, որդեակ իմ, կըսէր անոր, բայց քանի քանի անգամ գիշերը նզովեցի որ շուտով չէր լուսնար որպէս զի ժամ առաջ քեզ լոյս աչօք տեսնէի . . . ինչպէս որ հիմա կը տեսնեմ . . . սէ, առանց բան մ'աչքէս վրիպեցընելու . . . : Աւրիշ խենդութիւն մ'ալ ըսեմ . . . ընչացքդ զիս կը շողոքորթէ . ի՞նչ գեղեցիկ հեծեալ ումբաճիդ մը կըլլայիր . . . արդեօք զինուոր ըլլայու բաղձանք չունեցար : — Մայրս ի՞նչ ընէի . . . : — Իրաւունք ունիս, ատկէց զատ կարծեմ թէ սուրին ժամանակն անցած է : Մէք հին մարդիկս՝ ուրիշ քանի չենք յարմարիր՝ բայց եթէ հին ժանդոտած հրազէնի պէս վառարանին մէկ խորշը ձգուելու մեք մեր օրերն անցուցինք : — Այո, ձեր դիւցազնութեան եւ փառաց օրերը, ըսաւ Ակրիքօլ դմայլմամբ, յետոյ դորովալից եւ յուզեալ ձայնիւ մ'աւելցուց . գիտես ի՞նչ գեղեցիկ եւ քաղցր բան է քու որդիդ ըլլալ . . . : — Գեղեցիկ ըլլալը չեմ գիտեր . . . իսկ քաղցր . . . պէտք է ըլլայ, վասն զի քեզ պարծանօք կը սիրեմ . . . եւ երբ կը մտածեմ որ այս սկիզբն է . . . կը հասկընանս, Ակրիքօլ : Ես այն անօթ իներուն կը նմանիմ, որք օրերով բան մը կերած չեն ըլլար, եւ քիչ քիչ ճաշակելով ինքզինքնին կը գտնեն եւ համ կառնուն . . . : Արդ դուն ալ կրնաս սպասել որ քեզ քիչ քիչ ճաշակեմ, տղաս . . . իրիկուն առաւօտ . . . ամեն օր . . . , բայց ոչ, ամեն օրը միտքս բերել չեմ ուզեր, վասն զի զիս կը շը-

լացրնէ . . . կը շփոթեցրնէ , եւ ինքզինքս կը
կորսնցրնեմ . . . »

Տակօպէսի այս վերջին խօսքը տխուր ազ-
դեցութիւն մ'ըրաւ Ակրիքօլի , վասն զի իր վը-
րայ սպառնացեալ բաժանման նախազգացութիւն
մը կարծեց նշմարել անոր մէջ :

« Է՛, ըսէ նայինք , տղան , երջանի՞կ ես ,
Պ . Հարտի միշտ լաւ կը վարուի՞ հետդ : — Ս . . .
ըսաւ երիտասարդը , աշխարհի ամենէն բարե-
սիրտ , արդարախոհ եւ վեհանձն մարդն է . եթէ
գիտնայիր ի՞նչ սքանչելի բարեկարգութիւններ
ըրաւ իր գործարանին մէջ : Ուրիշ գործարան-
ներու հետ բազդատութեամբ դժոխոց մէջ ար-
քայութիւն մ'է : — Ի՞նչ կըսէք . . . — Տես-
նես . . . ի՞նչ բարեկեցութիւն , ի՞նչ ուրախու-
թիւն եւ ի՞նչ սէր ու համակրութիւն կը փայլի
իր գործաւորաց դէմքին վրայ , եւ ի՞նչպէս ե-
ռանդով ու բերկրութեամբ կ'աշխատին : — Ու-
րեմն՝ այդ Պ . Հարտիդ մոգի՛չ մ'է : — Մեծ
մոգիշ մը , հայր իմ . աշխատութիւնը սիրե-
լի ընելու հնարքը գտած է . . . եւ այս պատ-
ճառաւ բերկրառիթ է . . . : Սրդար վարձ-
քէ մը զատ՝ իր ըրած շահերէն ալ մաս մը կը
հանէ մեզ մեր արժանաւորութեան համեմատ . . .
եւ ասոր համար ալ ամեն մարդ եռանդով կ'աշ-
խատի : Սակէց աւելին կայ . մեծ եւ գեղեցիկ
շէնքեր շինել տուած է , ուր բոլոր գործաւորք՝
ուրիշ տեղերէ պակաս ծախքով լուսաւոր եւ օ-
դաւէտ բնակարաններ ունին , եւ ուր ընկերակ-

ցուծեան ամեն բարիքը կը վայելեն . . . : Պի-
տի տեսնես . . . պիտի տեսնես : — Իրաւամբ
ըսած են թէ Փարիզ սքանչելեաց երկիր մ'է , ուր
հասայ վերջապէս , եւ ալ չպիտի թողում ոչ քեզ
եւ ոչ իմ բարի կիսն : — Ա՛չ , հայր իմ , ալ չպիտի
հեռանաս մեզնէ . . . ըսաւ Ակրիքօլ հառաչք
մը խեղդելով կոկորդին մէջ . պիտի ջանանք՝
մայրս ու ես՝ բոլոր կրած վիշտերդ քեզ մոռցը-
նելու : — Կրած վիշտերս մի՛ . ո՞վ ըսաւ թէ վիշտ
կրեր եմ . . . երեսս աղէկ նայէ , միթէ վիշտ կը-
րած մարդու կը նմանի՞մ . . . : Քանի որ ոտքս
հոս դրի , ինքզինքս երիտասարդ կ'զգամ . . . :
Մէկ պահէն քալելս պիտի տեսնես . դրաւ կը դը-
նեմ որ քեզ ճանքան կը թողում : Դուն ալ ինք-
զինքդ ազւոր պիտի ցուցընես , հէ՛ , տղան : Արդ-
եօք ի՞նչպէս ամեն մարդ մեզ պիտի նային . . . :
Գրաւ կը գնեմ որ քու սեւ ընչացքդ եւ իմ ալ
մոխրագոյն ընչացքս տեսնելով իսկոյն պիտի ը-
սեն . « Ահա հայրն ու որդին » : Բայց քիչ մ'ալ
այսօրուան ընելիքնիս կարդադրենք . . . : Պի-
տի գրես Սիմօն մարաջախտին հօրը թէ իր երկու
աղջիկ թոռները Փարիզ հասան եւ թէ պէտք է
որ ինքը փութայ շուտով Փարիզ դառնալ՝ անոնց
վերաբերեալ ամենակարեւոր գործերու համար :
Դուն այս նամակը գրած միջոցիդ՝ ես ալ վար
կիջնեմ՝ բարի լոյս ըսելու կնոջս եւ այն սիրելի
աղջկանց . յետոյ պատառ մը հաց կուտենք ,
մայրդ պատարագ տեսնելու կերթայ , վասն զի
կը տեսնեմ որ պատուական կիսը մեծ ջերմեռան-

դուժիւն ունի . մեք ալ նոյն միջոցին քեզ հետ
պատոյտ մը կընենք : — Հայր իմ , ըսաւ Ակրիքօլ
չփոթուժեամբ , այս առաւօտ հպիտի կրնամ հե-
տըդ պտըտիլ : — Ի՞նչպէս հպիտի կրնաս , այսօր
կիրակի չէ՞ մի : — Այո՛ , հայր իմ , ըսաւ Ակրիքօլ
վարանամբ , բայց խօսք տուած եմ որ այս ա-
ռաւօտ կանուխ դործարանն երթամ ստիպողա-
կան դործ մը լմնցընելու . . . եթէ չերթամ ,
Պ . Հարտիի վնաս կը պատճառեմ : Քանի մը ժա-
մէ ետեւ ազատ եմ : — Այդ ուրիշ խօսք է , ըսաւ
դօրականը դղջական ժպիտով մը . ես կուզէի որ
այս առաւօտ Փարիզին առաջին այցելութիւն մը
ընէի քեզ հետ . . . թող քանի մը ժամ ետքն
ըլլայ , հոգ չէ . աշխատութիւնն աւելի առաջ է ,
աւելի նուիրական է , վասն զի մօրդ նեցուկն է . . .
այսու ամենայնիւ այս բանը սիրտս նեղացուց ,
չատ նեղացուց . . . բայց ոչ , ոչ , իրաւունք
չունիմ . . . նայէ՛ մէկ մը ի՞նչպէս մարդ շուտով
կը վարժուի երջանկութեան . . . ես որ տասն-
եւութ տարի համբերութեամբ եւ քեզ տեսնելու
մեծ յոյս մը չունենալով սպասեցի , քանի մը ժամ
ետ մնացած պատոյտի մը համար աժգոհ մարդոց
պէս կը քրթմնջեմ . . . իրաւ խենդ ծերուկ
մ'եմ եղեր . . . կեցցէ՛ ուրախութիւն եւ իմ
Ակրիքօլս . . . »

Եւ ինքզինք մխիթարելու համար դօրակա-
նը զուարթութեամբ եւ սիրով համբուրեց իր որ-
դին :

Այս գգուանքը արամեցուց Ակրիքօլի սիր-

տը, վասն զի կը վախնար որ լա Մայէօի կասկած-
ները կրնային վայրկենէ վայրկեան ստուգուիլ :
« Հիմա որ սրտիս նեղութիւնն անցաւ . . .
ըսաւ Տակօպէռ ծիծաղելով, քիչ մ'ալ դործի վրայ
խօսինք : Գիտես տրդեօք ուր կրնամ գտնել Փա-
րիզի նօտարներուն հասցէները : — Չեմ գիտեր ,
բայց գտնելը դիւրին է : — Հարցընելուս պատ-
ճառն այն է որ Ռուսաստան եղած ժամանակս՝
այս հետս եկող երկու աղջկանց մօրը հրամանաւ
կարեւոր թուղթեր դրկած եմ Փարիզի նօտարնե-
րէն մէկուն . եւ որպէս զի հոս հասնելուս պէս
երթամ զինքը տեսնեմ , անունն ու բնակարանը
թղթապանակիս մէջ նշանակած էի . բայց ճան-
քան թղթապանակս գողցան . . . եւ որովհե-
տեւ նօտարին անունն ալ մոռցած եմ, կը կարծեմ
որ եթէ անոնց ցանկը նայիմ՝ կրնամ միտքս բե-
րել . . . :

Այս միջոցին խցիկին դուռն երկու անգամ
դարնուեցաւ , եւ Ակրիքօլ զինքը բռնելու հրա-
մանագիրը միտքը բերելով ցնցուեցաւ : Բայց
հայրը՝ դրան դարնուիլը լսելուն պէս՝ գլուխն
այն կողմը դարձունելով չկրցաւ նշմարել Ակրի-
քօլի այլայլութիւնը , եւ ամուր ձայնով մը « մը-
տէք » ըսաւ :

Գուռը բացուեցաւ եւ Գարրիէլ ներս մտաւ
կաթոլիկ քահանայի կերպարանքով :

Ակրիքօլ իր եղբայրագիրը տեսնելուն պէս՝
դայն ճանչելն ու վազել թեւերուն մէջ իյնալը
մէկ ըրաւ : « Եղբայր իմ . . . — Ակրիքօլս . . . :

— Գաբրիէլս . . . : — Այսչափ երկար բացա-
կայութենէ կտեւ . . . վերջապէս կը տեսնեմ
քեզ . . . : » Այս խօսքերն արտասանեցին եր-
կաթագործ երիտասարդն ու քարոզիչ քահա-
նայն կարօտակէզ իրարու փաթթուած :

Տակօպէռ այս եղբայրական գրկախառնու-
թեան վրայ զմայլելով սիրտը շարժեցաւ եւ աչ-
քը լցուեցաւ : Եւ արդարեւ երկու երիտասար-
դաց իրարու վրայ ցուցըցած սէրը սրտաշարժ
բան էր . սրտով իրարու համանման , բայց դէմ-
քով եւ վարուք իրարմէ խիստ տարբեր : Ակրի-
քօլի առնական դէմքին քով Գաբրիէլի հրեշտա-
կագեղ դէմքին փափկութիւնն առաւել աչքի
կը զարնէր . . . :

« Հայրս իմացուցեր էր ինձ քու Փարիզ հա-
սած ըլլալդ , ըսաւ Ակրիքօլ իր եղբայրադրին,
եւ վայրկենէ վայրկեան քեզ տեսնելու կ'սպա-
սէի . . . եւ սակայն . . . երջանկութիւնս յու-
սացածէս հարիւրապատիկ մեծ է : — Եւ իմ սի-
րելի մայրս . . . ըսաւ Գաբրիէլ Տակօպէռի ձեռ-
քը կաթողին սեղմելով . . . քաջառողջ վիճա-
կի մէջ դամբ : — Այն , ազնիւ տղան , անոր ա-
ռողջութիւնը հարիւրապատիկ աւելի պիտի զօ-
րանայ , որովհետեւ ամենս ալ ահա մէկտեղ ե-
կանք . . . միթէ ուրախութեան պէս առողջա-
բար բան կայ . . . : » Յետոյ դարձաւ Ակրիքօլի ,
որ իր ձերբակալութեան վախը մոռնալով ան-
պատմելի ուրախութեամբ քարոզչին երեսը կը
նայէր . « Եւ երբոր մարդ կը մտածէ թէ այս

մատաղ աղջկան գէմքին հետ Գաբրիէլ առիւծի սիրտ ունի . . . վասն զի պատմեցի քեզ թէ ի՞նչ անվեհեր քաջութեամբ մարաջախտ Սիմօնի աղջիկները մահուանէ ազատեր եւ զիս ալ ազատելու ջանք ըրեր էր . . . — Բայց, Գաբրիէլ, ի՞նչ ունիս ճակատիդ վրայ, գոչեց յանկարծ Ակրիքօլ, որ քանի մը վայրկենէ 'ի վեր ուշադրութեամբ անոր երեսը կը նայէր :

Գաբրիէլ ներս մտած ժամանակ փեղոյրը մէկ զի նետեր էր, եւ պատուհանին տակը գտնուելով ապակի շրջանակէն ներս մտած լոյսն ուղղակի անոր դժգոյն եւ անուշ երեսին զարկած ըլլալուն, արտեւանուն քին վրայ մէկ քուն քէն միւսը երկնցած շրջանակաձեւ սպին կատարելապէս կը տեսնուէր :

Այն բազմադիմի սրտայուզութեանց եւ յանկարծահաս պատահարաց մէջ՝ որք նաւարեկութենէն ետեւ իրարու յաջորդեր էին, Տակօպէս Քարտօվիլի ապարանին մէջ Գաբրիէլի հետ ունեցած կարճ տեսակցութեան ժամանակ շէր կրցած անոր ճակատին վրայի սպին նշմարել, ուստի ան ալ Ակրիքօլի հետ զարմանալով հարցուց .
 « Յիրաւի՛, ի՞նչ է այդ սպին ճակատիդ վրայ . . . »
 — Չե՞ս քերու՞ն վրայ ալ կայ . . . նայէ՛, հայր իմ, գոչեց Ակրիքօլ քահանային ձեռքը բռնելով զոր իրեն կերկնցընէր սիրտն անդորրելու համար .
 — Գաբրիէլ, աղան, մի՛ վ քեզ այդպէս վիրաւորեց, յաւելցուց Տակօպէս . եւ ինքն ալ քարողչին ձեռքը բռնելով՝ իբրեւ հասկըցող զննեց

սպին եւ աւելցուց . « Սպանիա եղած ժամանակ-
նիս , զինուորակիցներէս մէկը փողոցաց անկիւնը
անկուած խաչերէն մէկուն վրայ դամուած գըտ-
նուեցաւ , ուր կրօնաւորները դայն բեւեռեր էին
որպէս զի անօթի ծարաւ հոն մեռնի . . . : Վար
առնուեցաւ խաչէն եւ աղատեցաւ , բայց ձեռ-
քերուն վրայ ասոնց նման սպիներ մնացին : — Ի-
րաւունք ունի հայրս . . . կերելի թէ քեզ ալ
փայտի վրայ բեւեռեր են . . . խնդճ եղբայրս ,
ըսաւ Ակրիքօլ ցաւադին կարեկցութեամբ :
— Բան մը չէ , անհող եղիք , ըսաւ Քաբրիէլ հա-
մեատ շիտթութեամբ մը կարծրելով . ափափայ
լերանց մէջ վայրենիներու քով քարոզութեան
դացեր էի , զիս խաչը հանեցին . եւ երբոր զիս
յոշոտելու վրայ էին . . . Նախախնամութիւնը
զիս աղատեց անոնց ձեռքէն , — Տարաբաղդ
աղայ , զէնք չունէի՞ր եւ հետդ զինեալ մարդիկ
չկայի՞ն , ըսաւ Տակօպէռ : — Մեք չենք կրնար
զէնք կրել , ըսաւ Քաբրիէլ մեղմ ժպիտով մը ,
եւ չենք կրնար հետերնիս զինեալ մարդիկ առ-
նուլ : — Քու ընկերներդ կամ հետդ եղողներն
ի՞նչպէս չպաշտպանեցին քեզ , գոչեց Ակրիքօլ
ցասամբ : — Մինակ էի , եղբայր : — Մինակ մի՞ :
— Այո՛ , մինակ էի եւ միայն ուղեցոյց մ'ունէի :
— Ի՞նչ կըսես , այդպիսի բարբարոս երկիր մը
ի՞նչպէս միայնակ եւ անդէն դացիր , կրկնեց Տա-
կօպէռ չկրնալով լսածին հաւատալ : — Այդ ըրա-
ծող վսեմ բան է : — Հաւատքը բռնութեամբ չի
քարոզուիր , պատասխանեց Քաբրիէլ , եւ միայն

համողութիւնը կրնայ աւետարանական գթութիւնը
տարածել այն խեղճ վայրենիներուն մէջ, — Բայց
երբոր համողութիւնն օգուտ չընէ, ըսաւ Ակրիքօլ :
— Ի՞նչ կուզես որ ընենք, եղբայր . . . այն
ժամանակ հաւատոյ համար մեռնիլ հարկ կըլլայ . . .
դայն չընդունողներուն վրայ ցաւելով . . . վասն
զի հաւատքը բարիք մ'է մարդկութեան : Գար-
րիէլի այս պարզ եւ սրտաշարժ պատասխանէն
ետեւ վայրկեան մը խոր լռութիւն տիրեց :

Տակօպէս կտրիճ ըլլալով լաւ կը հասկընար
այս հանդարտ եւ համբերատար դիւցադնու-
թեան վսեմութիւնը, ուստի իր որդւոյն հետ
զմայլմամբ եւ յարգանօք Գարրիէլի երեսը կը
նայէր : Իսկ Գարրիէլ, առանց կեղծ համեատու-
թիւն ցուցընելու՝ իր խօսքերովն անոնց սրտին
մէջ ծագած զգացմանց բոլորովին անձանօթ կը
թուէր . ուստի զօրականին դառնալով . « Ի՞նչ
ունիք, հարցուց : — Ի՞նչ պիտի ունենամ, գո-
չեց զօրականը, երսուն տարի պատերազմ ընելէս
ետեւ . . . կը կարծէի թէ ինձմէ աւելի քաջ
մարդ չկրնար գտնուիլ . . . եւ հիմա վարպետ
մը կը գտնեմ . . . եւ այն վարպետն ալ . . .
դունես . . . : — Ե՛ս . . . ի՞նչ ըսել կու-
զէք . . . ես ի՞նչ ըրած եմ որ . . . : — Ալ ի՞նչ
պիտի ընէիր, գոչեց հինաւուրց զօրականը, դի-
տես որ այս արիական վէրքերը (Գարրիէլի ձեռ-
քը բռնելով) մեր վէրքերուն չափ, մեր վէրքե-
րէն աւելի փառաւոր են . . . մեք որ արհեստիւ
պատերազմող ենք . . . : — Այո՛, ճշմարիտ է

հօրս ըսածը » գոչեց Ակրիքօլ, եւ յաւելցուց
եռանդագին խանդով . « Ահա այսպիսի քահա-
նայները ես կը սիրեմ կը յարգեմ, դժու թեան,
քաջութեան եւ համբերութեան տիպարներ . . .
— Ասղաչեմ . . . դիս այդպէս մի գովէք . . .
ըսաւ Քարրիէլ շփոթելով : — Քեզ գովէլ մի . . .
ըսաւ Տակօպէս . այս գովէլ է . . . երբոր ես
պատերազմի կրակին դէմ կերթայի, մի թէ քեզ
պէս առանձինն էի . մի թէ իմ հրամանատարիս
աչքին առջեւ չէի . մի թէ ընկերներս հոն չէի .
եթէ ճշմարիտ քաջութիւն ալ չունենայի, անձ-
նական պատիւս դիս չէր դրդուեր, սուանց հաշ-
ուելու պատերազմին ազադակները, վառօղին
հոտը, վտղերուն հնչումը, թնդանօթին որս-
տումը, ձիուս եռանդը որ սրունքներուս մէջ
կը կայթէր . ո՞ր մէկն ըսեմ . վերջապէս կայսեր
ներկայութիւնը, որ ծակծկած մօրթս պատելու
համար ոսկեթել ժապաւէնի կտոր մը կուտար
ինձ . . . : Այսչափ քաջալերութեան շարժա-
ռիթներ ունենայէ ետեւ քաջի համբաւ ստա-
ցայ . . . շատ աղէկ . . . բայց դուն, ինձմէ
հազարապատիկ քաջ ես, ազնիւ տղաս, դու որ
միայնակ ու անդէն այնպիսի թշնամիներու դէմ
կերթաս, որ մեր թշնամիներէն հարիւրապատիկ
կատաղի եւ վայրագ են . մեք մեր թշնամիներուն
բազմութեամբ կը մօտենայինք նիզակի եւ սուրի
խոշոր հարուածներով, ումբերէ եւ թնդանօթ-
ներէ ընկերացեալ : — Պատուական հայրս, գո-
չեց Ակրիքօլ, ի՛նչպէս ազնիւ եւ գեղեցիկ կեր-

պով արդար իրաւունք կուտայ մեզ . . . — Ա՛հ,
եղբայր իմ, դիս սիրելուն համար է որ ըրած բը-
նական բանս չափադանց կը մեծցընէ
— Բնական . . . այն . . . քու սիրտդ ունեցող
կտրիճներու համար, ըսաւ զօրականը, բայց այդ
սիրտը խիստ հաղուագիւտ է . . . — Այն, խիստ
հաղուագիւտ, վասն զի այդ քաջութիւնն ամեն
քաջութիւններէ գերադանց է, յարեց Ակրիքօլ-
ի՛նչ, Գաբրիէլ, դուն գիտնալով մեռնելու կեր-
թաս . ձեռքդ խաչ մը բռնած միայնակ վայրենի-
ներուն մէջ կը մտնես գթութիւն եւ եղբայրսի-
րութիւն քարոզելու . քեզ կը բռնեն, կը չար-
չարեն, եւ դուն առանց տրտնջելու, առանց
բարկանալու, առանց ատելութեան, առանց ո-
խակալութեան . . . ներումը բերանդ, ժպտող
չրթունքդ կ'սպասես որ քեզ մեռցընեն, եւ այն
ալ անտառներու խորը, միայնակ, առանց մէկը
գիտնալու, տեսնելու, եւ եթէ աղատիս, վեր-
քերդ սեւ համեստ զգեստիդ ներքեւ պահելէ
դատ ուրիշ յոյս մը չունենալով . . . ստու-
գիւ . . . հայրս իրաւունք ունի . ուստի պնդէ
ասկաւին թէ դուն անոր պէս քաջ չես : — Եւ
այս ամենը, ըսաւ Տակօպէռ, Բրոսեոյ Բաճաւրին
համար* կընէ խեղճ տղան, վասն զի ինչպէս որ դուն
ըսիր, տղաս, իր քաջութիւնն ու վերքերը չպի-
տի կրնան երբէք իր սեւ պատմութեանը եպիսկո-

* Գաղղիացւոց մէջ առածի պէս խօսք մ'է՛-
ջի կամ առանց վարչարարական ըսելու տեղ : Ծ . Թ .

պոսական պատմութեանի փոխել : — Իմ գործերս
ձեզ երեւցածին չափ ապարդիւն եւ անվարձ
չեն , ըսաւ Քաբրիէլ մեղմաբար ժպտելով . եթէ
արժանի ըլլամ , մեծ վարձք պատրաստուած է
ինձ երկինքը : — Կարելի է որ այդպէս ըլլայ :
տղան , իմ խելքս չհասնիր երկինքի բաներուն ,
ուստի եւ չեմ վիճաբանիր հետդ ատոր վրայ . . .
բայց կրնամ պնդել որ իմ հին Պատուոյ Ղէզէոնի
խաչս՝ կրնայ գոնէ այնչափ վայելչապէս կախ-
ուիլ քու քահանայական պատմութեանիդ վրայ ,
որչափ իմ զինուորական համազգեստիս : — Բայց
այդ վարձատրութիւնները Քաբրիէլի նման խո-
նարհ քահանայներու համար չեն , ըսաւ երկա-
թագործ երիտասարդը , եւ սակայն եթէ գիտ-
նայիր , հայր իմ , թէ որչափ առաքինի ու քաջ
մարդիկ կան այս կարգի քահանայից մէջ՝ զորս
եկեղեցականաց մէկ մասը լրբաբար «տե՛ն հե-
կանուանեն» Ո՛րչափ ծածկեալ տաղանդ-
ներ , որչափ անտես մնացած անձնութիւն-
ներ կան գիւղօրէից նուաստ բայց պատուարժան
քահանայից մէջ , որք եպիսկոպոսաց անողոք
լուծին ներքեւ չարաչար կը հարստահարին : Ս. յո
թեղճ քահանայներն ալ մեզ նման աշխատաւոր-
ներ են , որոց ազատութիւնը պէտք է խնդրեն
ամեն վեհանձն սիրտեր : Անոնք ալ մեզ պէս
ժողովրդեան որդիք են , մեզ պէս օգտակար ան-
ձինք են , ուստի պէտք է որ անոնց ալ՝ ինչպէս
մեզ ալ՝ արդարութիւն ըլլայ . . . : Ճշմարիտ չէ
ըսածս , Քաբրիէլ . . . չեմ կարծիր որ չէ ըսես ,

բարի եղբայրս , վասն զի քու ալ փափաքդ , ինչ-
պէս որ ժամանակաւ կըսէիր ինձ , փոքրիկ գիւ-
ղի մը մէջ ծխատէր քահանայ ըլլալ էր , որովհե-
տեւ գիտէիր թէ նրչափ բարիք կրնայիր ընել
հոն . . . : — Գարձեալ նոյն փափաքն ունիմ ,
ըսաւ Գաբրիէլ տխրութեամբ , բայց դժբաղդա-
բար . . . : Յետոյ կարծես թէ ցաւագին մտա-
ծութիւն մը վանել ուղելով խօսքը դարձուց եւ
Տակօպէսի դառնալով ըսաւ . « Հաւատացէք
ինձ եւ առաւել արդար եղիք ձեր դատողու-
թեանց մէջ . ձեր քաջութիւնը վար մի դարնէք
եւ մերը չափազանց պանծացնէք . . . ձեր
քաջութիւնը մեծ է , շատ մեծ է , վասն զի կըռ-
ւէն ետեւ պատերազմի դաշտին վրայ ներկայա-
ցած արիւնքառչա կոտորածին տեսիլը սոսկում
կազդէ վեհանձն սրտի մը . . . : Մեք գոնէ՛ եթէ
մեզ սպաննեն՝ մարդ չենք մեռցըներ . . . : »

Քարոզչին այս խօսքերուն վրայ՝ զօրականը
գլուխը վեր առաւ եւ ուշադրութեամբ երեսը
նայելով ըսաւ . « Այդ խօսքդ դարմանալի խոր-
հըրդածութիւն մը միտքս կը բերէ : — Ի՞նչ խոր-
հըրդածութիւն , հայր իմ , հարցուց Սկրիքօլ :
— Գաբրիէլին այս խօսքը միտքս բերաւ ինչ որ
կզգայի պատերազմներու մէջ՝ քանի որ կը ծե-
րանայի . . . : » Եւ քիչ մը լուռ կենալէ ետեւ՝
ծերունի զօրականն աւելցուց ծանր ու տրտում
ձայնով մը՝ որ իրեն սովորական չէր . « Այո՛ ,
որդեակք իմ , շատ անգամ երբոր մեծ պատե-
րազմի մը յաջորդող իրիկունը պահակ կը կար-

գուէի . . . միայնակ . . . լուսնի լուսով . . .
մեր ձեռքը մնացած դաշտին վրայ, ուր հինգ վեց
հազար դիակ փռուած էին, որոց մէջ հինաւուրց
զինուորակից ընկերներ ալ ունէի . . . այն ար-
խուր տեսարանը, այն խոր լռութիւնը զիս կը
թափեցրնէր մարդ ջարդելու արբեցութենէս եւ
կըսէի ես ինձ . « Ահա այսչափ մարդիկ սպաննը-
ուեցան . . . ինչո՞ւ համար . . . ինչո՞ւ հա-
մար . . . » Բայց այս խորհրդածութիւնն ընե-
լէս ետեւ դարձեալ երկրորդ օրը՝ պատերազմի
նշանը տրուած ին պէս՝ կ'սկսէի խուլի պէս մարդ
ջարդել . . . եւ երբոր թեւս յոգնելով արիւ-
նաչաղախ սուրս ձիուս բաշերուն կը սրբէի . . .
նորէն կըսէի ես ինձ . ահա դարձեալ սպաննե-
ցի . . . սպաննեցի . . . սպաննեցի . . . ինչո՞ւ
համար : »

Քարոզիչն ու երկաթագործը դօրականին
այս դարմանալի յիշատակութիւնները լռելով ի-
րարու երես նայեցան :

Ափսոս, ըսաւ Գաբրիէլ, ամեն վեհանձն
սիրտեր նոյնը կ'զգան ինչ որ դուք կ'զգայիք այն
վսեմ ժամերուն մէջ՝ ուր մարդ փառաց արբե-
ցութենէն սթափելով մինակ կը մնայ այն ազնիւ
բնազդմանց հետ՝ զոր Աստուած իր սրտին մէջ
դրած է : — Ահա այդ ալ ասպացոյց մ'է, ազնիւ
տղաս, որ դուն ինձմէ աւելի արժէք ունիս,
վասն զի այդ քու ըսած ազնիւ բնազդումներդ
երբէք չեն բաժնուած քեզնէ : Բայց պատմէ՛նա-
յի՛նք, ի՞նչպէս կրցար ազատիլ այն կատաղի վայ-

րենեաց ձեռքէն՝ որք քեզ 'ի խաչ հաներ էին : »

Տակօպէսին այս հարցման վրայ Գաբրիէլ ցնցուելով երեսն այն աստիճան կարմրեցաւ որ զօրականը տեսնելով ըսաւ անոր . « Եթէ չեա կրնար կամ չես ուղեր հարցմանս պատասխանել , համարէ թէ բան մը չհարցուցի քեզ . . . »
— Ձեզնէ եւ եղբօրմէս ծածկելիք բան մը չունիմ , ըսաւ քարոզիչն յուղեալ ձայնիւ , միայն թէ դժուար պիտի ըլլայ ինձ հասկըցընել ձեզ . . .
ինչ որ ես ինքնին չեմ կրցած հասկընալ . . . »
— Ի՞նչպէս կըլլայ այդ , ըսաւ Ակրիքօլ զարմացմամբ : — Կերեւի թէ , ըսաւ Գաբրիէլ նորէն կարմրելով , խաբուած զգայարանքներս զիս պատրեցին . . . վասն զի այն վերջին վայրկենին մէջ ուր համբերու թեամբ մահուան կ'սպասէի . . . միտքս՝ ակամայ ակարացած ըլլալով՝ երեւոյթէ մը խաբուած ըլլալու է , եւ այն բանը՝ որ դեռ այս ժամուս մէջ անդամ անհասկանալի կերեւի ինձ , ժամանակէ ետեւ պիտի յայտնուէր ինձ . . . եւ հարկաւ պիտի դիտնայի թէ ո՞վ էր այն զարմանատեսիլ կիներ . . . »

Տակօպէս՝ քարոզչին այս խօսքը լսելով ապշեցաւ , վասն զի ինք ալ ընդունայն կաշխատէր մեկնելու թէ ուրկէ եւ ինչպէս եկաւ այն անակնկալ օգնութիւնը որ զինքն ու որբերը Վիքսիքայի բանաէն ազատեց :

« Ո՞ր կնոջ վրայ է խօսքդ հարցուց երկաթագործը քարոզչին : — Ձիս ազատող կնոջ վրայ : — Ի՞նչ կըսես , վայրենիներուն ձեռքէն

քեզ աղատողը կի՞ն մ'էր, ըսաւ Տակօպէս :
— Այո՛, պատասխանեց Քարրիէլ՝ զբաղեալ յիշո-
ղութեամբ, առոյգ եւ գեղեցիկ կին մը : — Ո՞վ
էր այդ կինը, ըսաւ Ակրիքօլ : — Չեմ գիտեր . . .
երբոր հարցուցի իրեն . . . « Տառապելոց քոյրն
եմ » պատասխանեց : — Ուստի՞ կուգար, ո՞ւր
կերթար, հարցուց Տակօպէս հետ զհետէ զար-
մանքն աւելնալով : — Ուր որ տառապանք կայ՝
հոն կերթամ » ըսաւ ինձ, պատասխանեց քարո-
ղիչը, եւ իր ճանքան դէպ 'ի Հիւսիսային Ամերի-
կա շարունակեց, դէպ այն տխուր ու անբնակ
երկիրներն որք յաւիտենական ճիւղով պատած
են, եւ ուր գիշերներն անվերջանալի են . . .
— Սիպերիոյ պէս, ըսաւ Տակօպէս մտածութեան
մէջ ընկզմեալ : — Բայց, ըսաւ Ակրիքօլ քա-
րողչին, որ նոյնպէս մտազբաղ կերեւէր, այդ
կինն ի՞նչ կերպով քեզ օգնութեան հասաւ : »

Քարողիչը պատասխան տալու վրայ էր, սեն-
եակին դուռը կամացուկ մը զարնուելով նորէն
արթնցուց Ակրիքօլի կասկածը՝ զոր Քարրիէլի
գալէն 'ի վեր մոռցեր էր :

« Ակրիքօլ, ըսաւ անուշ ձայն մը դրան ետե-
ւէն, հիմա խօսք մ'ընել կուգեմ քեզ . . . : »

Երկաթագործը Լա Մայէօի ձայնը ճանչելով
դուռը բացաւ : Աղջիկը՝ փոխանակ ներս մանե-
լու՝ քայլ մը ետ դնաց մութ նրբաշաւղին մէջ,
եւ սրտատանջ ձայնիւ մ'ըսաւ . « ի՞նչ կընես,
Ակրիքօլ, լուսնալէն 'ի վեր ժամ մ'եղաւ եւ դու
դեռ հոս ես . . . ի՞նչ անխոհեմութիւն . . . »

Ես արշարոյսէն մինչեւ հիմա վարը փողոցին մէջ
հսկեցի եւ վախնալու բան մը չտեսայ . բայց կըր-
նան վայրկենէ վայրկեան քեզ բռնել տանե-
լու գալ . . . : Կաղաչեմ . . . շուտ ըրէ , Տը
Քարտովիլ օրիորդին տունը գնա . . . վայրկեան
մը կորսնցընելու չգար . . . : — Եթէ Գաբրիէլ
չգար , շատոնց դացած էի . . . բայց կրնայի՞
քանի մը վայրկեան անոր հետ տեսնուելու երջան-
կութեան դիմանալ : — Գաբրիէլ հոս՞ է » , ըսաւ
Լա Մայէօ քաղցր զարման քով , վասն զի , ինչպէս
արդէն ըսինք , Լա Մայէօ Գաբրիէլի եւ Ակրիքօ-
լի հետ մեծցած էր : — Այո՛ , սլատասխանեց Ակ-
րիքօլ , կէս ժամ կայ որ ինձ եւ հօրս հետ է : . . .
— Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլամ ես ալ զինքը
տեսնելով , ըսաւ Լա Մայէօ . անշուշտ այն միջո-
ցին վեր ելեր է՝ երբոր ես մօրդ գացեր էի հար-
ցընելու թէ կրնամ ծառայութիւն մ'ընել երկու
դեռահաս օրիորդաց . . . բայց անոնք այնչափ
յողմած են եղեր որ դեռ կը ննջեն . . . : Տիկին
Ֆրանսուազ աղաչեց ինձ որ այս նամակը բերեմ
քեզ տամ որպէս զի հօրդ տաս . . . հիմա եկեր
է . . . : — Շնորհակալ եմ , բարի Մայէօս . . . :
— Հիմա որ Գաբրիէլը տեսար . . . ալ մի կե-
նար . . . մտածէ թէ ինչ ծանր հարուած կըլլայ
հօրդ՝ եթէ գան իր աչքին առջեւ քեզ բռնեն ,
նո՛ւ , Աստուած իմ : — Իրաւունք ունիս . . .
հարկ է որ շուտով մեկնիմ . . . : Հօրս եւ Գաբ-
րիէլի հետ գտնուելով կասկածներս մոռցեր էի :
— Շուտ ըրէ գնա . . . եւ թերեւս երկու ժա-

մէն կրնաս հանդարտ սրտով հոս դառնալ՝ եթէ
 Տը Քարտովիլ օրիորդն այս մեծ ծառայութիւնն
 ընէ քեզ . . . — Չշմարիտ է ըսածդ . . .
 քանի մը վայրկենէն կերթամ : — Ուրեմն ես եր-
 թամ նորէն գրանը քով հսկեմ . եթէ քան մը
 տեսնեմ , շուտ մը կելնեմ քեզ կիմացընեմ . բայց
 կադաչեմ , մի ուշանար : — Անճող եղիր . . . »

Լա Մայէօ փութով սանդուղէն վար իջաւ
 գնաց փողոցին դուռն հսկելու . Ակրիքօլ ալ նո-
 րէն սենեակը մտաւ :

« Հայր իմ , ըսաւ Տակօպէսի , ահա նամակ
 մը՝ զոր մայրս հիմա ստացեր է , եւ կադաչէ որ
 կարդաս : — Իմ տեղս դու կարդա , աղմս : »

Ակրիքօլ ալ նամակը քանալով հետեւեալը
 կարդաց .

« Տիկին .

« Կիմանամ որ ձեր ամուսնոյն ամենակարե-
 « ւոր գործ մը յանձնուած է Սիմօն զօրապետին
 « կողմանէ : Ուստի ձեր այրը Փարիզ հասնելուն
 « պէս՝ հաճեցէք աղաչել իրեն որ առանց ժա-
 « մանակ կորսնցունելու՝ Շարթը քաղաքը դայ
 « զիս տեսնէ , վասն զի Սիմօն զօրապետին շա-
 « հուցը վերաբերեալ խիստ հարկաւոր թուղթեր
 « կան քովս , զոր իրմէ դատ ուրիշ մէկու մը
 « չեմ կրնար յանձնել :

ՏԻԻՐԱՆ . Նօտար 'ի Շարթը : »

Տակօպէս զարմանալով որդւոյն երեսը նա-
 յեցաւ . « Ո՞վ իմացուցեր է այդ պարոնին իմ Փա-
 րիզ հասնելիքս : — Թերեւս այս նօտարն է որուն

հասցէն կորուսած եւ եւ որուն թուղթեր դրկած էիր, հայր իմ, ըսաւ Ակրիքօլ: — Բայց անոր անունը Տիւրան չէր, եւ լաւ կը յիշեմ որ Փարիզ կը նստէր եւ ոչ թէ Շարթր . . . : Միւս կողմանէ, յաւելցուց զօրականը խորհելով, եթէ ամենահարկաւոր թուղթեր կան քովը, զորս ինձմէ դատ ուրիշի չպիտի կրնայ տալ . . . : — Կարծեմ թէ, հայր իմ, հարկ կըլլայ որ շուտով ճանքայ ելնես ու Շարթր երթաս, ըսաւ Ակրիքօլ ուրախ ըլլալով մտքէն որ այս առթիւ հայրը երկու օրի չափ կը հեռանար, եւ այն միջոցին իր ալ վիճակը որ եւ իցէ կերպով կորոշուէր: — Տընուած խորհուրդդ լաւ է, ըսաւ Տակօպէս: — Այդ բանը ձեր դիտաւորութեանց արդելք կըլլայ, հարցուց Քարրիէլ: — Քիչ մը, որդեակք իմ, վասն զի այս օրը ձեզ հետ անցունել կը յուսայի . . . : Աերջապէս . . . պարտականութիւնն ամեն բանէ առաջ է: Միպերիայէն Փարիզ դաւլէս ետեւ, Փարիզէն Շարթր երթալը բան մ'ըսել չէ այսպիսի կարեւոր գործի մը համար: Երկու օրէն կերթամ կուգամ: Բայց դարձանալի բան, սատանան զիս առնու եթէ այսօր ձեզ թողլով Շարթր երթալս մտքէս կրնար անցնիլ: Բարեբաղդարար Ռօզ եւ Պլանշ իմ բարի կնոջս քով կը թողում եւ իրենց Քարրիէլ հրեշտակն ալ ինչպէս որ իրենք կը կոչեն՝ պիտի ընկերակցի իրենց: — Այդ բանն անհնար պիտի ըլլայ ինձ, ըսաւ քարոզիչը ախրութեամբ. դուրսէն վերադառնալուս առթիւ բարի մօրս եւ Ակրիքօլ եղ-

բօրս ըրած այս այցելութիւնս . . . միանգամ
մայն մնաք բարովի այցելութիւն մ'է : — Ի՞նչ,
մնաք բարովի այցելութիւն մի , գոչեցին մէ-
կէն Տակօպէս եւ Ակրիքօլ : — Աւանդ , այն :
— Մի՞թէ անմիջապէս ուրիշ տեղ քարոզչու-
թեանն պիտի երթաս, ըսաւ Տակօպէս , այդ անհր-
նարին է : — Չեմ կրնար այս մասին պատասխան
մը տալ ձեզ , ըսաւ Չաբրիէլ հառաչանք մը դրօ-
պելով . բայց ժամանակէ մ'ետեւ . . . չեմ
կրնար եւ չպիտի կրնամ այս տունը դալ . . . :
— Ա՛ , ըսաւ դօրականն յուզեալ սրտիւ , քու
վարմունքիդ մէջ բան մը կայ որ ճնշում . . .
բռնութիւն կը հոտի . . . ազնիւ տղաս . . . ես
մարդ ճանչելու մասին բաւական վարժ եմ . . . այն
մարդը՝ որ քու մեծաւորդ է կըսես եւ մերնաւա-
բեկութենէն քանի մը վայրկեան ետքը Քարաօւ-
վիլի ապարանին մէջ տեսայ , դէչ դէմք մ'ու-
նի , եւ կը ցաւիմ որ այդ պիտի հրամանատարի մը
հերքեւ գլխուորած կը տեսնեմ քեզ : — Քար-
աօւվիլի ապարան քը մի՛ . . . գոչեց Ակրիքօլ ան-
ուան նամանութենէն դարնուելով , մի՞թէ ձերնա-
ւաբեկութենէն ետեւ Քարաօւվիլի ապարան քը
ձեզ առին : — Այո՛ , տղաս , ի՞նչ կայ դարմանա-
լու : — Բան չկայ , հայր իմ . . . ապարանին
տէրերը հո՞ն կը բնակին . — Ոչ , վասն զի երբոր
մատակարարէն խնդրեցի որ ապարանին տէրը
տեսնեմ եւ շնորհակալ ըլլամ , ըսաւ ինձ թէ ա-
պարանին տէրը Փարիզ կը նստէր . . . : — Ի՞նչ
դարմանալի գուգադիպութիւն , ըսաւ Ակրիքօլ

ին քնիրեն , եթէ իր տեսած օրիորդն էր համա-
նուն ապարանին տէրը . . . : Ս. Ս. խորհրդա-
ծուծ իւնը Նա Մայէօի տուած խոստումը միտքը
ձգելով՝ ըսաւ Տակօպէսի . « Հայր իմ , ներեցէք
ինձ . . . արդէն ուշ մնացի . . . ժամ ուծ ին
գործարանը պիտի գտնուէի . . . — Իրա-
ւունք ունիս , տղաս . . . օ՛ն . . . այսպէս թող
ըլլայ . . . Շարժը երթալ գալէս ետեւ . . . :
Համբուրէ գիտ անգամ մ'ալ եւ գնա : »

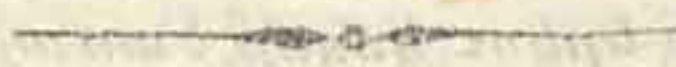
Գաբրիէլ , Տակօպէսի բերնէն ճնշման եւ
բռնութեան խօսքերը լսելէն 'ի վեր մտածու-
թեան մէջ ընկղմեր էր . . . : Երբոր Ակրիքօլ
քովը գնաց ձեռքը սեղմելու եւ մնաս բարով
ըսելու , քարոզիչը ծանր լուրջ եւ կտրուկ ձայնով
մը՝ որուն վրայ երկաթ ագործն ու զօրականը դար-
մացան , ըսաւ . « Բարի եղբայր իմ . . . խօսք
մ'ունիմ քեզ . . . ես եկած եմ ըսելու թէ ասկէց
քանի մ'օրէն պէտք պիտի ունենամ
քեզ . . . ձեզ ալ , հայր իմ . . . թոյլ տուէք որ
այս անունը տամ ձեզ , յաւելցուց Գաբրիէլ խը-
ռովեալ ձայնիւ եւ գէպ 'ի Տակօպէս դառնալով .
— Որովհետեւ այդպէս կըսես . . . ի՞նչ կայ , նա-
յինք , գոչեց երկաթ ագործ երիտասարդը — Ս. Ս. ,
կրկնեց Գաբրիէլ , երկու պատուաւոր եւ քաջ
մարդոց խորհրդին եւ օժանդակութեան պէտք
պիտի ունենամ . ուստի կրնամ վստահիլ ձեր վը-
րայ , այնպէս չէ . . . որ օր եւ որ ժամ ըլլայ . . .
ձեզ իմաց տուածիս պէս կը հասնի՞ք : »

Տակօպէս եւ օրդին իրարու երես նայեցան

լառութեամբ՝ Գաբրիէլի խօսուածքի կերպին վը-
րայ դարմանալով Ակրիքօլի սիրտը ճըմ-
լեցաւ խորհելով որ եթէ եղբայրն իրեն պէտք
ունեցած ժամանակ ինքը բանտարկեալ ըլլար ,
ի՞նչպէս պիտի ընէր :

« Ամեն ժամու մէջ , գիշեր կամ ցորեկ ,
կրնաս վստահիլ մեր վրայ , աղնիւ որդեակ , ը-
սաւ Տակօսէռ ապշած եւ միանգամայն սիրտը
շարժած , դուն հայր մ'եւ եղբայր մ'ունիս , վըս-
տահութեամբ դորձած է դանոնք — Շը-
նորհակալ եմ . . . շնորհակալ եմ , ըսաւ Գաբ-
րիէլ , դիս երջանիկ կընէք : — Բան մ'ըսեմ քեզ ,
ըսաւ դօրականը , եթէ քահանայական պատ-
մուճանդ չըլլար , խօսքիդ եղանակէն պիտի
կարծէի թէ մենամարտութեան պիտի ելնես . . .
անողոք մենամարտութեան մը — Մե-
նամարտութեան մը ըսաւ քարոզիչը
սարսռելով . այո՛ . . . տարօրինակ . . . սար-
սափելի մենամարտութեան մը թերեւս , որուն
համար երկու ձեզ պէս վկաներ պէտք են ինձ . . .
հայր մը . . . եւ եղբայր մը »

.
Բանի մը վայրկեան կտքը , Ակրիքօլի սրտա-
տանջութիւնն աւելնալով՝ աճապարանօք դուրս
ելաւ օրիորդ Քարտօլիլի տունը դնաց , ուր մեք
ալ մեր ընթերցողը պիտի տանինք :

ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՍԷՆ ՏԻԶԻԷԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱԶԻՆ

ՊԱՏԵԳԱՄ

ՍԷՆ Տիզիէի ապարանքը Փարիզի Պատիլոնի
փողոցին ամենէն ընդարձակ եւ դեղեցիկ բնա-
կարաններէն մէկն էր : Այս հինօրեայ շէնքը
դուրսէն պարզ՝ բայց ահեղ եւ ախուր տեսք մ'ու-
նէր : Գորշ սպիտակ դուրով ներկուած եւ փոք-
րիկ ապակիներով մեծամեծ պատուհաններն ա-
ռաւել եւս ախուր կերեւորնէին ժամանակէն սեւ-
ցած կոփածոյ քարերուն շարքը՝ որոցմով ապա-
րանին որմերը շինուած էին Այս ապարանքն ալ՝
անցեալ դարուն կէսին միջոցները շինուած ապա-
րաններուն կը նմանէր : Առանկիւնի ճակատով
եւ կտրած յարկով մեծ շէնք մ'էր երկու դասի-
կոնով, մէկը դեռսէն քիչ բարձր, ուր դուրսէն
քանի մ'աստիճան բարձաութիւն ունեցող լայն
եւ վրան բայց քարէ սանդուղով մը կերնէին : Շէն-
քին մէկ ճակատն ընդարձակ բակի մը վրայ կը
նայէր, որուն երկու կողմը ծառայից ընդարձակ
բնակարաններու հետ հաղորդակցող սիւնադարդ

կամարայարկեր կային : Միւս ճակատը պարտի-
զին վրայ կը նայէր , որ տասներկու-տասներեկինդ
արտափար մեծութեամբ ճշմարիտ դարաստան
մ'էր : Շէնքին այս ճակատը երկու քովէն մէկ
մէկ թեւ ունէր , որք անոր կից երկու կողմնա-
կան ճեմելիներ ձեւացուցած էին :

Թաղին դրեթէ բոլոր մեծ տուներուն պէս՝ ա-
սոր ալ պարտիզին ծայրը փոքրիկ ատարան ք կամ
դբաստուն մը կը տեսնուէր , որ Բոմբաստուրի
ձեւով կը որ պատշգամ (քէօշկ) մ'էր՝ անցեալ դա-
րուն զեղծ ճաշակաւը շինուած : Իր ամեն մասե-
րուն մէջ՝ ուր քարը կրցեր էր փորուիլ , անհա-
ւատալի առատութիւն մը կը տեսնուէր քանդակ-
եալ եղերդներու , ժապաւէնի կապերու , ծաղկ-
եայ պսակներու , սիրոյ փքուռոյց դիցուհիներու :
Սյս փոքր ատարանքը՝ որ Ստրիէն տը Քարաօ-
վիլ օրիորդին բնակարանն էր , գետնէն քիչ բար-
ձրը դասիկոնէ մը կը բազկանար , ուր քանի
մ'աստիճան բարձրութեամբ սիւնադարդ ճեմելի-
քէ մը կը մանէին , եւ փոքրիկ գաւիթէ մ'անց-
նելով կը որ դահլիճ մը կերթային՝ որ լոյսը վե-
րէն կ'առնուր : Դահլիճին բոլորտիքն ալ չորս
տեսնակ կար . ասոնցմէ դատ քանի մը գաղանի
տեսնակներ կային առաջին՝ դասիկոնին ու ձե-
ղունին մէջ տեղը ծածկուած :

Հին ատարաններուն մասն եղող այս դատ շէն-
քերուն կամ պատշգամներուն մէջ հիմա մարդ
չբնակիր եւ նարնջենեաց բուրաստաններու
փոխուած են . բայց հազուադէպ բացառութեամբ

մը՝ Սէն-Տիգիէի ապարանին պատշգամբ մաք-
րուած քերթ ուած ու նորոգուած էր : իր ճերմակ
քարերը մարմարիոնի պէս կը փայլէին , եւ իր զը-
ւարթ ու պճնեալ կերպարանքը տարօրինակ հա-
կապատկեր մը կը ձեւացընէր այն տխուր շէն-
քին քով՝ որ տեղ տեղ կանանչ ծառերու փուն-
ջերով զարդարեալ ընդարձակ մարդագեանի մը
ծայրը կը տեսնուէր :

Տակօպէտին եւ Սիմօն դօրապետին աղջիկ-
ներուն Պրիշ-Միշ փողոցը հասնելուն երկրորդ օ-
րըն հետեւեալ անցքը կանցնէր :

Առաւօտեան ութ երորդ ժամընոր զարկեր
էր մօտակայ եկեղեցւոյն ժամացոյցը . ձմեռուան
պայծառ արեւը կը բարձրանար լճիտ եւ կապոյտ
երկինքի մը վրայ՝ բարձրաբերձ անտերեւ ծա-
ռերու ետեւէն , որք ամառը կանանչ դմբեթ մը
կը ձեւացընէին պատշգամբին վրայ :

Քաւթին դուռը բացուեցաւ եւ արեւուն
ճառագայթներն զմայլելի արարած մը լուսաւո-
րեցին , կամ մանաւանդ երկու զմայլելի արարած-
ներ , վասն զի մէկը՝ որչափ որ ստեղծագործու-
թեան կարողին մէջ համեատ տեղ մը բռնած էր ,
այսուամենայնիւ դարձեալ համեմատական դե-
ղեցկութիւն մ'ունէր : Պարզ խօսելով , դեղանի
օրիորդ մ'եւ փոքրիկ ու սիրուն անդղիական ըս-
կունդ մը Քինկ Չարլ'զ ըսուած տեսակէն՝ բոլոր-
շի շէնքին սիւնազարդ ձեմելիքին վրայ տեսնը-
ուեցան : Օրիորդին անունն էր Ժօրժէթ եւ ըս-
կունդինը Նիւթին :

Ժօրժէթ տասնեւութ տարեկան էր : Երբէք
Տլօրին կամ Մարթօն , երբէք Մարիլօի նածիշտ
մ'այս օրիորդին չափ հանճարեղ դէմք , վառւը-
ռուն աչք , խորամանկ ժպիտ , սպիտակ ատա-
մունք , վարդագոյն այտեր , վայելչագեղ հա-
սակ , բարեձեւ ոտք եւ նազելի շարժուածք
չունէր : Թէ եւ դեռ շատ կանուխ էր , Ժօրժէթ
խնամով հաղուած էր . Վալանսիէնէ փոքրիկ
կէս գեղջկական դասկ մը՝ վարդագոյն ժապա-
ւէններով եւ գեղեցիկ խարտեաչ մազերէ վար-
սակալներով քիչ մ'ետեւուն վրայ դրուած՝ պը-
սակեր էր իր թարմ եւ աշխոյժ երեսը . մոխրա-
գոյն Նէվանթինէ շրջագրեստ մ'եւ նուրբ շղար-
չէ ուսնոց մը՝ որ վարդագոյն սաթէնէ ծոպով մը
կուրծ քին վրայ կոճկուած էր , իր գեղեցիկ իրա-
նին ձեւը կը նկարէր . Հոլանտայի ձիւնափայլ
կտաւէ գոգնոց մը՝ վարի կողմէն երեք լայն ու
կխտուած աւոր ժապաւէններով իր կլոր ու կնիւ-
նի պէս ճապուկ մէջքը պատած էր . իր կարճ եւ
ասղնենկար եղերքով թեղանիքն իր գէր երկայն
եւ ուժեղ թեւերն երեւան կը հանէին , զորս իր
Շուէաի երկայն ձեռնոցները մինչեւ արմուկը
ծածկելով ցուրափն խստութենէն կը պահպա-
նէին : Երբոր Ժօրժէթ պատշգամին աստիճան-
ներէն շուտով վարիջնելու համար շրջագրեստը
վեր առաւ , ճերմակ մետաքսէ գուլպաներով բա-
րակ ու կլոր սրունքի մը վարի ծայրն եւ տաճկա-
կան սաթէնէ սեւ կոշիկներով բարեձեւ փոքրիկ-
ոտքերը ցոյց տուաւ : Այլ թէնի տնտարբեր աչ-

քերուն :

Երբոր ժօրժէթի պէս խարտեաց օրիորդ մը սիանգամայն վառվառն աշխոյժութիւն մը կու- նենայ , երբոր իր դուարթ ու մեղմ կապոյտ աչքերուն մէջ կայծակ կը փայլի , երբոր իր փայլուն դէմքն ուրախալից կենդանութեամբ մը կը դու- նաւորի , թխահեր օրիորդէ մ'աւելի սիրուն ու օրտագրաւ է :

Այս հաճոյակատար ու աշխոյժ օրիորդը՝ օր նախընթաց իրիկունը Ակրիքօլ ապարանքը մը ա- ցուցած էր , Սէն Տիգիէ իշխանուհւոյն եղբօրորդի Ատրիէն օրիորդին առաջին նաժիշտն էր :

Ղիւթին՝ որ բարեբաղդաբար երկաթագոր- ծէն գանուելով իր ախուհւոյն տունը տարուեր էր , իր փոքրիկ հասակին համեմատ ցնծալից հա- չիւններ արձակելով կոստոստէր կը վաղվաղէր ու կը խաղար մարդագեանին վրայ . մարդու մը ձեռքէն քիչ մը մեծ էր . սեւ ու բարակ մորթն օտնիադի պէս կը փայլէր կարմիր սաթէնէ լայն ժապաւէնին ներքեւ՝ որ պարանոցը պատած էր . թաթերը՝ որ կարծեա թէ մետաքսէ վերջաւորնե- րով դարդարուած էին , բոցադոյն կարմրութիւն մ'ունէին , ինչպէս նաեւ իր տափակ ցոռկը . աչքերէն հանճար կը ցայտէր , եւ իր դանդրամորթ ահանջներն այնչափ երկայն էին որ դեախնը կը քսուէին :

Ժօրժէթ ալ Ղիւթինին պէս կայտառ ու դը- ւարթ էր , եւ անոր զբօսանացը կը մասնակցէր՝ ինք անոր ետեւէն վազելով եւ դայն ալ իր ետե-

ւէն վաղցընելով դալարադեղ մարգագետնին վրայ :

Յանկարծ երկրորդ անձ մը երեւան ելնելով, որ ծանրաքայլ յառաջ կուգար, Նիւթին եւ Ժորժէթ կանգ առին : Սկունդը որ քանի մը քայլ առաջ կը գտնուէր, սատանայի պէս աներկիւղ եւ իր անուանն ալ հաւատարիմ ըլլալով հաստատ կեցաւ իր ջղոտ թաթերուն վրայ եւ խրոխտաբար թշնամոյն սպասեց երկու կարգ ալուաներ ցուցընելով, որք փղոսկրի պէս ճերմակ բայց սուր էին :

Թշնամին տարիքն առած կին մ'էր, որ հետը գէր շնիկ մ'ունէր կաթով խահուէի գոյն, փորը կլոր, մորթը փայլուն, պարանոցը քիչ մ'եռին դարձած եւ պոչը բոկեղի պէս դալարած : Ս,յս կենդանին սրունքներն իրարմէ խիստ հեռու բռնելով բաց բաց կը քալէր առ քթ որական ծանրութեամբ : Իր սեւ խոժոռ ու կռուասէր ցրտուկը՝ որ երկու դուրս ցցուած ալուաներու պատճառաւ ձախ կողմէն վեր դարձած էր, նենդաւոր եւ ոխակալ երեւոյթ մ'ունէր : Ս,յս անհաճոյ կենդանին՝ որ նանրահաւատ բարեպաշտուհիներու պահած շուներուն կատարեալ տիպարն էր, Մօսիւ կանուանէր :

Մօսիւին տիրուհին դրեթէ յիսուն տարեկան միջահասակ եւ թանձրամարմին կին մ'էր, պարզ եւ տխուր հագուստով, որ Ժորժէթի դըւարթ եւ պճնապաճոյճ կերպարանքին հակառակն էր : Թխորակ շրջազգեստ մը հագած էր

սեւ մետաքսէ թիկնոցով եւ գլուխն ալ սեւ փե-
ղոյր մը դրած : Իր գէմքը թարմութեան ժամա-
նակ վայելչագեղ եղած կերուէր . առոյգ այտերը
թաւ յօնքն ու վառվռուն սեւ աչքերը չէին հա-
մաձայնիր զոյց տալ ուղած խտակրօն եւ դա-
ժան գէմքին հետ : Այս ծանրաքայլ եւ զգուշա-
ւոր բարեպաշտուհին էր Օկիւսթին Արիւօա ախ-
կինը՝ առաջին սպասուհի Սէն-Տիգրէ իշխանու-
հւոյն :

Ոչ միայն այս երկու կանանց տարիքը գէմ-
քըն ու կերպարանքը բացարձակապէս իրարու
հակառակ էին, այլ եւ հետերնին եղած շոբներն
ալ . նոյն տարբերութիւնը կար Աիւթինի ու
Մօսիւի մէջ՝ ինչ որ Ժօրժէթի ու Արիւօայի մէջ
կը տեսնուէր :

Երբոր այս վերջինը փոքրիկ Աիւթինը տե-
սաւ, չկրցաւ ինքզինք զսպել եւ դարմանաց ու
դժգոհութեան շարժում մ'ըրաւ, զոր Ժօրժէթ
կրցաւ նշմարել :

Աիւթին՝ որ Մօսիւն տեսնելէն 'ի վեր մատ
մ'ետ քաշուած չէր, քաջաբար անոր կը նայէր
գրգռեալ գէմքով, մինչեւ անդամ քայլ մ'առաջ
քայեց սպառնալից կերպիւ : Մօսիւն՝ որ Աիւթի-
նէն եռապատիկ մեծ էր, ահաբեկ ճիչ մ'արձա-
կելով տիկին Արիւօայի ետեւն ապաստանեցաւ .
Այն ժամանակ տիկին Արիւօա դառնութեամբ
ըսաւ Ժօրժէթի . « Օրիորդ, կարծեմ թէ ձեր
շունը գրգռելէ եւ խմինիս վրայ արձակելէ կըր-
նայիք զգուշանալ : — Անտարակոյս, տիկին :

այդ յարգի բայց գծուծ կենդանին այսպիսի ան-
հաճոյ հանդիպումէ մ'ապատ պահելու համար էր
որ երէկ իրիկուն Նիւթինը պարտէզին գոնէն
գուրս ըրիք որպէս զի կորնչի . բայց բարե-
բաղդաբար առաքինի եւ քաջ երիտասարդ մը
զայն Պապիլոն փողոցին մէջ գտնելով՝ առաւ տի-
րուհւոյս բերաւ . բայց , տիկին , արգեօք ի՞նչ
երջանկառիթ պատճառաւ ձեզ այսչափ կանուխ
հոս տեսնելու պատիւ ունիմ : — Իշխանուհին
զրկեց զիս որպէս զի հիմա Սարիէն օրիորդը տես-
նեմ կարեւոր գործի մը համար՝ զոր իրմէ դատ
ուրիշի չեմ կրնար ըսել , ըսաւ տիկին Արիւօս
յաղթական գոհուածեան ժպիտով մը՝ զոր չկրցաւ
ծածկել : »

Այս խօսքին վրայ Ժորժէթ ծիրանիի պէս
կարմրելով սրտատանջութեան թեթեւ շարժում
մ'ըրաւ , զոր բարեբաղդաբար տիկին Արիւօս
Մօսիւն պատասպարելու դրաղած ըլլալուն համար՝
չկրցաւ նշմարել . որովհետեւ Նիւթին անդադար
անոր վրայ յարձակիլ կ'ապառնար : Ուստի Ժոր-
ժէթ սրտին վաղանցուկ շարժումը զսպելով վըս-
տահութեամբ պատասխանեց . « Օրիորդն երէկ
գիշեր շատ ուշ պառկեցաւ . . . եւ պատուի-
րեց ինձ որ կէս օրէն առաջ իր սենեակը չմտնեմ :
— Չսածնիդ հնարաւոր է . . . բայց որովհետեւ
իր իշխանուհի հօրաքեն հրամանը կայ , հաճե-
ցէք , օրիորդ , հիմա ձեր տիրուհին արթնցընել :
— Տիրուհիս մէկէ մը հրաման չընդունիր հոս
իր տանը մէջ , ուստի չեմ կրնար զինքը կէս օ-

րէն առաջ արթնցընել : — Ուրեմն ես անձամբ
կերթամ . . . : — Հեպէ դուռը չբանար ձեզ . . .
ահա դահլիճին բանալին ձեռքս է . . . եւ օրի-
որդին սենեակը երթալու համար դահլիճէն դատ
ուրիշ ճանրայ չկայ : — Ի՞նչպէս կը համարձա-
կիք թող չտալ ինձ որ իշխանուհւոյն հրամանը
կատարեմ : — Այո, տիրուհիս չարթնցընելու մեծ
ոճիրը կը համարձակիմ կատարել : — Ահա այս
է իշխանուհւոյն իր եղբօր աղջկան վրայ ունե-
ցած կոյր բարեսրտութեան պտուղը , ըսաւ տի-
կին Արիւօա նեղանալով . Ատրիէն օրիորդն՝ ալ իր
հօրաքեռ հրամաններուն չհնազանդիր եւ այս-
պիսի թեթեւամիտ աղջիկներ կը լցընէ իր քով ,
որք դեռ առտու չեղած՝ սիրամարդի պէս կը
դարդարուին : — Ա՛հ , տիկին , ի՞նչպէս կրնաք
դէշ խօսիլ դարդարանաց համար , դուք որ ժա-
մանակաւ իշխանուհւոյն ամենէն պճնասէր եւ
բոցավառ կիներէն մէկն եղած էք . . . ինչպէս
որ մինչեւ հիմա աւանդութեամբ ազդէ յազդ կը
դրուցուի այս ապարանիս մէջ : — Ի՞նչ , ապէ՛տ
մի՛ . լսողը դիս հարիւր տարու պիտի կարծէ . . .
հայեցէք մէկ մը սա լրբութեանը . . . : — Ապէ՛տ
յապէ՛ ըսելով եկած դացած սենեկապանուհիներ-
ուն ու նաժիշտներուն յաջորդութիւնը հասկը-
ցընել կուզեմ . . . վասն զի ձեզնէ՛ դատ ուրիշ
մը տեսնուած չէ որ երկու կամ երեք տարի-
էն աւելի մնայ իշխանուհւոյն քով . յիրաւի
չատ գութ եւ խնամք ունի իշխանուհին այն
խեղճ աղջիկներուն վրայ : — Խօսքերնիդ ճանչ-

Թէ ք, օրիորդ, չեմ ուզեր որ այդ կերպով խօսիք
 տիրուհւոյս համար՝ որուն անունը ծունկի վրայ
 դալով պէտք է բերան առնուի, — Բայց եթէ անոր
 վրայ դէշ խօսիլ ուզուի, նրչափ նիւթ կրնայ
 դանուիլ : — Մինչեւ այդ աստիճան կը յանդըդ-
 նի՞ք, օրիորդ . . . : — Դեռ երէկ իրիկուն,
 ժամը ասանեւմէկուկէսին . . . : — Երէկ իրի-
 կուն մի՞ . . . : — Այո՛, դոց կառք մ'եկաւ
 ապարանէն քանի մը քայլ անդին կեցաւ . . .
 վերարկուի մէջ փաթ թուած մարդ մը դադտա-
 դողի դուրս ելաւ, եւ փոխանակ դուռը բաղխե-
 լու՝ կամացուկ մը դռնապանին պատուհանը զար-
 կաւ . . . ժամը մէկն էր, կառքը դեռ փողոցին
 մէջ կեցած այն ծածկադէմ մարդուն կ'սպասէր,
 որ բոլոր այն ժամանակ . . . անշուշտ . . . ձեր
 ըսածին պէս . . . ծունկի վրայ եկած . . . իշ-
 խանուհւոյն անունը կարտասանէր . . . : »

Աարեւի էր որ տիկինն Արիսօսա չէր իմացեր
 այն գիշերուան այցելութիւնը, որ Պ. Ռօտէն՝
 Սիմօն զօրապետին աղջկանց Փարիզ հասնիլն ըս-
 տուղելէ ետեւ՝ Սէն-Տիգրիէ տիկնոջ ըրեր էր, կամ
 թէ գիտնալով ինքզինք անձանօթ ցուցընել
 ուղեց այն այցելութեան, ուստի արհամարհոտ
 կերպիւ մ'ուսերը թոթվելով . « Օրիորդ, չեմ
 հասկընար ինչ ըսել կուզէք, ըսաւ, ես հոս ձեր
 լրբենի բարբանջը մտիկ ընելու չեմ եկած . ուստի
 նորէն անգամ մ'ալ կըսեմ . զիս օրիորդ Ատրիէ-
 նի քով պիտի մտցընէք, այո՛ կամ ոչ : — Ես
 ալ նորէն կըսեմ ձեզ, տիկին, թէ տիրուհիս

քնացած է, եւ ինձ պատուէր տուած է որ կէտ
օրէն առաջ սենեակը չմտնեմ : »

Այս խօսակցութիւնը փոքր ասպարանէն բա-
ւական հետուն կըլլար, որուն սիւնադարդ ճե-
մելին սատրինջաճեւ աւարտած ծառուղիի մը
ծայրը կը անսուէր :

Յանկարծ Արիւփօս տիկինը ձեռքն այն կողմը
երկնցընելով գոչեց . « Աստուած մեծ . . . հնա-
րաւոր բան է . . . այս ի՞նչ էր որ տեսայ : — Ի՞նչ
կայ, տիկին, ի՞նչ տեսաք, հարցուց Ժօրժէթ
գլուխն այն կողմը դարձընելով : — Ի՞նչ տեսայ,
կրկնեց տիկին Արիւփօս ասպառ : — Այո, կը հար-
ցընեմ թէ ի՞նչ տեսաք : — Ստրիէն օրինորդը :
— Ա՛ւր տեսաք : — Ճեմելիքին սանդուղէն վեր
կեշնէր արագութեամբ . . . այո, նոյն ինքն
էր . . . քալուած քէն փեղոյրէն ու թիկնոցէն
ճանչեցի . . . առաւօտեան ժամ ութին տուն
դռո՞նակ, գոչեց տիկին Արիւփօս, հաւատալու
բան է : — Ի՞նչ կըսէք, օրինորդ տեսաք մի՛,
ըսաւ Ժօրժէթ բարձրաձայն խնդալով, կը հառ-
կընամ, տիկին, երէկ իրիկունն կառքին վրայ ը-
րած ստոյգ պատմութիւնս ծածկելու համար
այդ հնարքը մտածեցիք . . . դէչ վարպետու-
թիւն չէ . . . — Արկին կըսեմ ձեզ թէ հի-
մա . . . տեսայ դինքը : — Թող տուր Աստուած
տիրա, տիկին Արիւփօս, կերելի թէ ակնոցնիդ
մոտցեր էք . . . — Փառք Աստուծոյ, իմ
աչքս խիտ լաւ կը տեսնէ, ակնոցի կարօտ չէ . . .
անշուշտ ծառուղիին ծայրի փոքր դռնէն ներս

մտաւ օրիորդը . . . : Ի՛նչ յանդգնութիւն . . .
նէ , ի՛նչ պիտի ըսէ իշխանութիւն . . . իր նախադ-
րուշութիւններն իրաւ են եղեր . . . ահա օրի-
որդին հաճոյքները կատարելու թուլութիւնն
ներ հասուց դայն . սարսափելի՛ բան , սննչափ
սարսափելի որ աչքովս տեսնելէս ետեւ անգամ
հաւատալս չգար . . . — Արովհետեւ այդպէս
է , տիկին , հիմա իմ պարտքս կը սեպեմ ձեզ օրի-
որդին սենեակը տանիլ , որպէս զի դուք ինքնին
հասկընաք երեւոյթէ մը խաբուած ըլլալնիդ :
— Ա՛հ , օրիորդ , կը տեսնեմ որ վարպետ էք ,
բայց ինձ չափ չէք կրնար ըլլալ . . . Հիմա կա-
ռաշարկէք որ օրիորդին քով երթամ . անշուշտ
վստահ էք որ օրիորդն իր սենեակը կրնամ գտնել :
— Բայց , տիկին , հաւատացէք ինձ . . . : — Աչ ,
ոչ , մի ուրիշ բան չունիմ ձեզ ըսելիք , միայն թէ
դու Յլօրին եւ Հէպէ՝ քսանեւ չորս ժամ չանցած
պիտի ճանբուիք հոսկէ . այսպիսի սարսափելի
գայթակղութեան մը չկրնար իշխանութիւն հան-
դուրծել . ահա ես հիմա պիտի երթամ այս ամե-
նը հասկըցընեմ իրեն : Գիշերը դուրս ելնել եւ
առաւօտեան ժամ ութին տուն դառնալ . . . նէ ,
խելքիս կը դպչի . եթէ աչքովս չտեսնէի՝ չպիտի
կրնայի հաւատալ : Բայց այսպէս պիտի ըլլար . . .
եւ մարդ չպիտի դարմանայ . . . ոչ . . . որու
որ պատմեմ՝ անշուշտ պիտի պատասխանէ ինձ
թէ « Զարմանալի բան մը չէ , ըլլալիքն այս էր » :
Ա՛հ , ի՛նչ դառն վիշտ իշխանութեոյն , ի՛նչ ահա-
դին հարուած : »

Այս ըսելէ ետեւ տիկին Արիփօա արտորնօք
ապարանքը վաղեց, Մօսիւն ալ ետեւէն, որ իր
տիրուհւոյն պէս բարկացած կերեւէր:

Ժօրժէթ ալ՝ արագ եւ թեթեւ՝ վաղեց փոքր
ապարանքը դնաց իմացընելու Ատրիէն օրիորդին
թէ պարտէզին փոքր դռնէն գաղտնաբար ներս
մտնելը տիկին Արիփօա տեսեր կամ տեսնել կար-
ծեր էր:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՏՐԻԷՆԻ ՀԱԳՈՒԻԼԸ

Գրեթէ մէկ ժամ անցած էր այն պահէն ի վեր
որ տիկին Արիփօա տեսեր կամ տեսնել կարծեր էր
թէ օրիորդ Ատրիէն տը Քարտօլիլ առաւօտուն
Սէն-Տիգիէի ապարանին պատշգամը մտեր էր:

Հետեւեալ նկարագրութեանց արտառոցու-
թիւնը լաւ հասկըցընելու՝ եւ ոչ թէ արդարացը-
նելու համար՝ հարկ է օրիորդ Քարտօլիլի տարօ-
րինակ բնաւորութեան աչքի զարնոզ կողմերն ե-
րեւան հանել:

Այս տարօրինակութիւնն ուրիշ բան չէր՝
բայց եթէ մտքի չափազանց անկասութիւն մը,
տգեղ եւ գղուելի բաներէ բնական սոսկում մը
եւ գեղեցիկ ու ակնապարար բաներով իր շուրջը
զարդարելու անյաղթելի պէտք մը:

Մրանդներու փափկութեան ամենէն ջերմ սիրահար նկարիչն, եւ ձեւոց կատարելութեան ամենէն սաստիկ սիրահար արձանագործն Ատրիէնէն աւելի չէր զգար այն ազնիւ խանդը՝ զոր կատարեալ գեղեցկութիւնը կազդէ ընտիր բնութեան տէր եղող անձանց: Բայց այս օրիորդը ոչ միայն աչաց զուարճութիւնը հաճեցընել կը սիրէր, այլ եւ երգոց ներդաշնակաւոր ելեւէջները, նուագարանաց գողարիկ եղանակները, բանաստեղծութեան գեղգեղներն ալ անհուն զուարճութիւն կը պատճառէին անոր. իսկ անախորժ ձայն մը՝ աններդաշնակ հնչիւն մը՝ մի եւ նոյն անհաճոյ կամ մանաւանդ տխուր տալաւորութիւնը կը նէին վրան՝ ինչ որ տգեղ բան մը տեսած ժամանակ կ'զգար: Ծաղիկներն ու անուշ հոտերն այնչափ կը սիրէր, որ երաժշտութենէ կամ նիւթապան գեղեցկութենէ զուարճանալուն չափ անուշահոտ նիւթերէ ալ կը զուարճանար: Վերջապէս համրկ է խոստովանիլ այս մեծ մտլութիւնն ալ: Ատրիէն համեղ կերակուրներն ալ շատ կը սիրէր. ամենէն լաւ կընտրէր գեղեցիկ սլտոյ մը թարմ միսը, ոսկեգոյն փասիանի մը փափուկ համը կամ ազնիւ գլխուոյ մը անուշ հոտը:

Բայց Ատրիէն այս ամեն հաճոյքներն ազնիւ զգուշաւորութեամբ մը կը վայելէր. Աստուծոյ իրեն պարգեւած զգայարան քները կրօնական երկիւղածութեամբ կը մշակէր ու կը կատարելագործէր, աններելի ապերախտութիւն կը համարէր այս աստուածային ձիրքերը չափազանցու-

Թեամբ բթացընել կամ անարժան ընտրութիւններով նուաստացընել, որոցմէ հեռու էր դիտաւորապէս իր ճաշակին չափազանց եւ անմերտ փափկութեամբը: Իրեն համար գեղեցիկն ու տրգեղը բարւոյ եւ չարի տեղը կը բռնէին:

Բնական գեղեցկութեան շնորհի եւ վայելչութեան սէրը՝ բարոյական գեղեցկութիւնն ալ սիրելու առաջնորդեր էր դինքը. վասն զի, ինչպէս որ չար եւ ջած կրից արտայայտութիւնն ամեն գեղեցիկ երեսները կը տղեղացընէ, նոյնպէս ազնիւ զգացմանց արտայայտութիւնն ալ տղեղ երեսները կը գեղազարդէ:

Մէկ խօսքով, Ատրիէն հեշտասիրութեան ամենէն կատարեալ եւ ամենէն երեւակայական անձնաւորութիւնն էր... Բայց ոչ այն գռեհիկ աղէտ անհանձար եւ ճախող հեշտասիրութեան, որ թանձր եւ կոշտ զուարճութեանց ունակութեամբ կը թիւրի կը դեղձանի եւ կապականի, այլ այն փափուկ հեշտասիրութեան, որ նոյն շարքերութիւնն ունի զգայարանաց հետ՝ ինչ որ ատարիկեան կիրթ ճաշակն ունի մտաց հետ: Այս օրիորդին բարուց անկախութիւնն ալ անսահման էր. Այն տեսակ մը նուաստացուցիչ լուծը՝ որուն կանայք ենթարկեալ են իրենց ընկերական կացութեան պատճառաւ՝ ատելի էր իրեն, ուստի եւ քաջարար միտքը գրեթէ որ ինքզինք ազատ պահէ այն լուծէն:

Սակայն Ատրիէնի վրայ այրական բան մը չէ կար. այլ ամեն մասամբ կատարեալ կին մ'էր՝ որ-

չափ որ մարդ կրնայ երեւակայել . կին էր իր շը-
նորհ քովը հաճոյ քներովը հրապոյրներովն եւ ակ-
նասխախղ ու իգական գեղեցկութեամբը . կին
էր իր երկչոտութեամբը , ինչպէս նաեւ յանդըգ-
նութեամբը . կին էր՝ մարդոց բիրա բնաւորու-
թեան դէմ ունեցած ատելութեամբը , ինչպէս
նաեւ իր անձը մոլեգնաբար եւ կուրօրէն արժա-
նաւոր մարդու մը նուիրելու պիտոյ քով . կին էր
նաեւ իր սուր եւ քիչ մ'ալ տարօրինակ մտքովը .
Վերջապէս կին էր իր արդար եւ հեզնիչ արհա-
մարհանօքը որ ունէր կարգ մը բարձրաստիճան
եւ շողոքորթեալ մարդոց դէմ՝ որոց երբեմն
պատահեր էր իր հօրաքեռ Սէն-Տիդիէ իշխանու-
հւոյն ասպարանքը՝ երբոր անոր հետ կը բնակէր .
Սյա անհրաժեշտ բացատրութիւնները տա-
լէ ետեւ . Սարիէն օրիորդին բաղնիքէն ելնել-
ով հաղուելուն հանդիսատես ընենք ընթեր-
ցողը . Բայց պէտք էր Վենետիկի պատկերհաննե-
րուն ճարտար վրձինն ունենալ այս զմայլելի աե-
օարանը նկարագրելու համար , որ կարծես թէ
աասն եւ վեցերորդ դարուն Տիօրէնցայի կամ Պո-
լօնիայի պալատներուն մէկուն մէջ կանցնէր .
քան թէ Պարիզի Սէն-Ճերմէն արուարձանը 1832
փետրուար ամսոյ մէջ .

Սարիէնի հաղուելու սենեակը կարծես թէ
գեղեցկութեան պաշտօնին նուիրեալ փոքրիկ
տաճար մ'էր՝ Աստուծոյ շնորհակալութեան հա-
մար՝ որ այնչափ հրապուրիչ շնորհներ կառատա-
ձեռնէ կնոջ . չէ թէ այն նպատակաւ որ կինը

զանոնք անտես ընէ, մոխրոյ տակ ծածկէ, գը-
ծուծ ու դժնդակ խորդի մը ներքեւ չարչարէ,
այլ որպէս զի ջերմեռանդ երախտադ խորութեամբ
ջանայ շնորհաց եւ վայելչութեանց ամեն վաղ-
փիւններովը դայն զարդարել ու պայծառացընել,
որպէս զի Աստուծոյ գործն ամենուն առ ջեւ վա-
ռաւորի: Այս կիսարտուր սենեակը դերմանաց-
ւոց հնարած ջերմանոցներուն ձեւով կրկնակ
պատուհանէ մը լոյս կառնուր: շէնքին պատերը
հաստ կոփածոյ քարերէ ըլլալով՝ պատուհանին
խորութիւնը շատ մեծ էր: գուրսէն միասպակեաց
փեղկով մը կը գոցուէր, ներսէն ալ մեծ ու ան-
փայլ հայելիով մը: Այս երկու թափանցիկ փեղ-
կերուն մէջ տեղը մնացած երեք ոտնաչափ ան-
ջըրպետին մէջ սախի հողով լցուն անտուկ մը
գրուած էր, որուն մէջ անկուած շաղապատուն
բաղեղներն անփայլ հայելիին չորս կողմէն բարձ-
րանալով՝ ծաղկալից տերեւներէ պսակ մը ձե-
ւացուցած էին: Արմերն արաբացի պայծառ ե-
րանդներով նկարէն նունագոյն տամասկոյէ օթս-
ցով ծածկուած էին: նոյն գունով հաստ գորդ
մ'ալ գետինը փռուած էր: Այս չէզոք եւ քիչ
մ'ալ գոց գոյնը միւս բոլոր զարդերուն երանդ-
ներն սքանչելի կերպով երեւան կը հանէր:

Պատուհանին առ ջեւ, որ գէպ'ի հարաւ կը
նայէր, Ատրիէնի զարդարանաց վերաբերեալ կա-
հերը կը տեսնուէին, որք ոսկերչական ճշմա-
րիտ ճարտարակերաներ էին: Գոճազմէ լայն սե-
ղանի մը վրայ կը տեսնուէին սակեզօծ արծաթէ

տուփեր ծանրագին մանրանկար խուփերով,
վանակնէ շիշեր եւ ուրիշ սատափեայ եւ փղոս-
կըրեայ ոսկեճամուկ զարդագործիներ՝ հրաշալի
ճաշակաւ շինուած : Նախնի մաքուր ձեւով յօ-
րինուած երկու արծաթեայ արձաններ՝ ձուածեւ
եւ շրջուն հայելի մը բռնած էին, որուն շուրջը՝
փոխանակ քանդակագործ շրջանակի՝ բնական
թարմ ծաղիկներէ պսակ մը բուրբուած էր, որ
պարահանդէսի ծաղկեփունջերուն պէս ամեն օր
կը նորոգուէր :

Երեք օանաչափ արամագլիծով եւ կապոյտ
ծիրանի եւ ոսկի նկարներով երկու ճաբոնեան
հսկայաձեւ ծաղկակալներ, որ Քամէլիաներով
Իսլուսքուսներով եւ Աարաէնիաներով լցուած
էին, սեղանին երկու կողմը երկնաբանագ թու-
փեր ձեւայուցած էին :

Սենեակին խորը՝ պատուհանին դէմ՝ ուրիշ
ծաղկակոյտէ մը շրջապատեալ Տաֆնիսի եւ Քը-
լօէի մանր կճեայ արձանները դրուած էին, ա-
մօթ խած շնորհի եւ անտիական դեղեցիութեան
ամենամաքուր եւ անարատ տիպարներ : Այս
երկու դեղեցիկ արձաններուն տակի կանանչ
քարէ պատուանդանին վրայ երկու ոսկի բուրա-
նոցներ դրուած՝ մէջը անուշահոտութիւններ կը
վառէին :

Ոսկեղօծ պատկերներով եւ գոյնզգոյն քա-
րերով դրուադեալ արծաթէ մեծ անտուկ մը՝ որ
չորս ոսկեղօծ պղնձի ոտքերու վրայ դրուած էր,
զարդարանաց վերաբերեալ մանր մաւնր ապամանե-

բը կը պարունակէր : Շրջուն տաքերու վրայ կե-
 ցած եւ բազմաստեան ճրագարաններով զարդար-
 ւած երկու հայելի, քանի մ'ընտիր պատկերներ՝
 զորս Ատրիէն իր ձեռօք նկարած էր Ռափայէլի
 եւ Տիաիէնի հրաշակերտներէն օրինակելով՝ որք
 ամենադեղեցիկ մարդոց եւ կանանց կենդանա-
 դիրներ էին, քանի մ'արեւելեան յասպիսէ պատ-
 օւանդաններու (քօնօլ) վրայ անուշահոտ ջու-
 րերով լցուն եւ վրան ծաղկենկար զարդերով
 դոցուած ձերմակ եւ ոսկեզօծ արծաթէ սափոր-
 ներ, փափուկ բազմոց մը, քանի մ'աթուներ եւ
 ոսկեզօծ սեղան մ'այս քաղցրաբոյր սենեակը
 զարդարած էին :

Ատրիէն բաղնիքէն նոր ելեր՝ զարդարանաց
 սեղանին առջեւ նստեր էր՝ իր երեք նաժիշանե-
 րէն շրջապատեալ : Իր անձնահաճութեամբը
 կամ մանաւանդ ամեն բանի մէջ դեղեցիկութիւն
 առ ներդաշնակութիւն սիրող բնաւորութեամբն
 ուղեր էր որ իրեն ծառայող աղջիկները խիստ
 վայելուչ եւ անօրինակ կերպիւ հաղուած ըլ-
 լան : Այդէն խարտեաց ու վառվռուն Ժօրժէ-
 թը անսանք Մարիվօի նկարապրած սիրաբոյր
 նաժիշաին հրապուրիչ կերպարանօքը : Երկու
 ընկերներն ալ անկէ վար չէին մնար դեղեցիկու-
 թեան ու շնորհքի կողմէ :

Մէկը Յլօրին անուն քարճրահատակ եւ վա-
 յելչաձեւ աղջիկ մ'էր թուխ մաղերով եւ դըժ-
 դոյն դէմքով, որ բանաստեղծներուն նկարագրած
 Արաեմիա սրտորդ սեռոյն ձեւն ու կերպարանքը

կը յիշեցընէր . իր խիտ մաղերը հիւսուած եւ
 գլխուն ետեւը ուտրուելով երկայն սակի զնաա-
 սեղով մը հաստատուած էին . Միւս աղջիկնե-
 րուն պէս ասոր ալ թեւերը մերկ էին սպասաւո-
 բելու գիւրութեան համար . շրջազգեստ մը հա-
 գած էր բաց կանանչ գունով որ Վենետիկցի
 պատկերհաններուն ընտանի գոյնն էր . Շրջազ-
 գեստին վարի կողմը խիտ լայն էր . եւ իր նեղ
 մէջքնոցն ալ մահեկամ ձեւ ծածկած էր պարանո-
 ցէն վար իջած եւ հինգ սակի կոճակներով դոց-
 սեւած ճերմակ կտաւէ վիզնոցին ծալքերը .

Ատրիէնի երրորդ նաժիշտն այնչափ թարմ
 եւ անմեղ գէմք մ'ունէր . հասակն այնչափ բա-
 րեձեւ ու կառարեայ էր . որ տիրուհին շեղէ
 անուաներ էր դայն . Նուաղ վարդագոյն եւ յու-
 նական ձեւով շրջազգեստ մը հագած էր . որ իր
 գեղեցիկ պարանոցն ու թեւերը մինչեւ ուտր բաց
 կը թողուր .

Սյա աղջիկներուն երեքն ալ ծիծաղադէմ
 եւ երջանիկ երեւոյթ մ'ունէին . երբէք չէր տես-
 նուէր իրենց վրայ այն նենդամիա դառնութեան
 նախանձոտ հնազանդ ու թեան անվայել համար-
 ձակութեան կամ ցած հլութեան նշանները . որք
 ծառայութեան սովորական արդիւնքն են . Ատ-
 րիէնի մատուցած փութաշան խնամքնուն մէջ
 այնչափ սէր կար . որչափ մեծարանք եւ հրա-
 պոյր . եւ կարծես թէ չափազանց դուարձութիւն
 մը կ'զգային իրենց տիրուհին շքնաղաղեղ ընե-
 լու . Ար թուէր թէ զայն պճնելն ու պաճուճելն

անոնց համար զուարճալից արհեստ մ'էր, որուն
տիրով ուրախութեամբ եւ սլանձանօք կ'ըբա-
ղէին:

Արեւն իր պայծառ ճառագայթներով կը լու-
սաւորէր Ատրիէնի զարդարանաց սեղանը՝ որ
ինչպէս ըսինք՝ պատուհանին դիմացն էր. Ատ-
րիէն զած յինարանով աթոռի մը վրայնստամ էր.
Բայ կասոյտ զուէնով եւ վրան տերեւներ բան-
ուած բնկեղեաց երկայն սննեկազգեստ մը հա-
գած էր, զոր տասներկու տարու ազջկան մը բա-
րակութիւնն ունեցող մէջքին վրայ կասկեր էր մե-
տաքսեայ ժապաւէնով մը՝ որուն երկայն ծայրե-
րը վար կախուած կը ծածանէին: Եւ զեղեցիկ եւ
թռչնոց վզի պէս թեթեւ ու արձակ պարանոցը,
ինչպէս նաեւ ուսն ու անմման թեւերը մերկ է-
ին. թէ եւ ըրած բազդատութիւնն իսկաւ հա-
տարակ է, ամենէն ազնիւ ու անարատ փղոսկրն
հազիւ կրնայ զազափար մը տալ անոր փայլուն
ողորկ թարմ եւ կենդանի մարմինն ակնախափող
սպիտակութեան վրայ. Բազնիքէն ելած ժամա-
նակ մտղերուն արմատին ներքեւ քանի մը կա-
թիլ ջուր մ'նացած ըլլալով, ուսերէն վար գա-
լարապատոյտ սահած ժամանակնին կարծես թէ
բիւրեղեաց մարդարիաներ կը գլորէին ճերմակ
մարմարի վրայ. Խարտեաչ մարմիններու յատուկ
եզած այս սքանչելի սպիտակութեան փառլիւ-
նը կը կրկնապատակէր Ատրիէնի բոսորագոյն շուր-
թերսը, վարդագոյն փոքրիկ ականջներովը
բայ սունգներովն եւ փայլուն եղունգներովը, որք

կարծես թէ թախանցիկ նիւթով մ'օծուած էին.
 վերջապէս ուր որ իր զուտ կենդանի եւ տաք ար-
 իւնը կրնար մարմնոյն մորթը դունաւորել, հոն
 կեանք առողջութիւն եւ երիտաւարդութիւն
 կարտայայտէր: Ատրիէնի խոշոր եւ թաւիշակերպ
 սեւ աչքերը մերթ խելք ու խորամանկութիւն
 կը դայտէին, մերթ թալահար եւ սքողեալ կը
 քացուէին երկու երկայն արտելանանց դանդուր
 ծոպերու մէջ՝ որք իր կամարածեւ բարակ յօն-
 քերուն պէս սեւ էին . . . զիստեմէն
 մէկ զմայլելի կամածութեամբը՝ գլխուն մաղերը
 խարտեալ եւ յօնքերը սեւ էին. ճակատը՝ յու-
 նական արձաններու ճակատին պէս փոքր էր,
 բայց երեսը կատարեալ ձուածեւ. քիթը փա-
 փուկ ու թեթեւ կերպիւ արծուային, ակռանե-
 րը գոհարի պէս սպիտակափայլ, եւ բոսորագոյն
 ու պաշտելի կերպով հեշտասէր բերանը կարծես
 թէ քաղցր համբոյրներ զուարթ ժպիտներ եւ
 փափուկ համադամոց ճաշակներ կը խնդրէր:
 Վերջապէս անհնար էր տեսնել առաւել աղատ,
 առաւել խրոխտ, առաւել գեղեցիկ գլխու
 դիրք մը, որովհետեւ պարանոցին ականջին եւ
 իր լայն ու դողաւոր ուսերուն մէջ ընդարձակ
 միջոց կար: Ենչպէս որ ըսինք, Ատրիէն խարտ-
 եաշ էր, բայց Տիաիէնի ու Ղէօնար տը Վէնտիի
 նկարած կանանց սքանչելի պատկերներուն կը
 նմանէր . . . ըսել կուզենք թէ հալած ոսկին
 այն աստիճան ակնախառն եւ շողշողուն ցոլացում
 չունէր՝ որչափ Ատրիէնի մաղերը, որ բնակա-

Նաբար կոհակաձեւ եւ մետաքսի պէս կակուղ ու
բարակ էին, եւ այնչափ երկայն՝ որ կանգնած
ժամանակ մինչեւ գետինը կը հասնէին եւ որովք
կրնար Աստղեան պէս իր մարմինը պատել: Այն
վայրկենին մէջ մանաւանդ հիանալի տեսիլ մ'ու-
նէին իր մազերը: Ժօրժէթ՝ մերկ թեւերով տիրու-
հւոյն ետեւը կանգնած՝ մեծ գոլարու թեամբ
հաղիւ կրցեր էր իր փոքրիկ ձերմակ ձեռքե-
րուն մէկուն մէջ առնուլ այն փառաւոր վարսերը՝
որոց փայլն արեւուն ճառագայթներէն կը կրկ-
նապատկէր: Նրբոր դեղադէշ սենեկապանուհին
փղոսկրեայ սանտրը խոթեց այն մետաքսաման
բարդ՝ ի բարդ վարսերուն ոսկեծածան կոհակաց
մէջ, կարծես թէ բիւրաւոր կայծեր կը ցայտէին.
լոյսն ու արեւը սակեգոյն բեկբեկումներ կը ծա-
ւալէին բազմաթիւ թեթեւ խոպոպեաց ողկոյղ-
ներուն վրայ, որք ճակտին երկու քովէն Ատրի-
էնի այտերն ի վար կախուելով՝ իրենց առածգա-
կան դիւրաթեքութեամբ կը փայփայէին անոր
դեռափթիթ ճիւղափայլ ստինքը, եւ անոնց ըզ-
մայլելի ծածանման հետ կերերային:

Նրբոր Ժօրժէթ՝ ոտքի վրայ կանգնած իր
տիրուհւոյն գեղեցիկ մազերը կը սանտրէր, Հէ-
պէ մէկ ծունկը գետինը եւ միւս ծունկին վրայ
ալ Ատրիէնի քնքուշ ոտքը դրած, սեւ սաթէնէ
փոքրիկ կոշիկ մը կը հագցընէր, եւ անոր բարակ
ժապաւէնները խաչաձեւ կը կապէր մետաքս-
եայ ծակոտկէն գուլպայի մը վրայ, որմէ մորթին
վարդագեղ սպիտակութիւնն ու կոճին անհամե-

մատ նրբութիւնը կը նշմարուէր : Յլօրին ալ՝
քիչ մ'ետեւօք կանգնած՝ ոսկեզօծ տուփի մը մէջ
անուշահոտ դանդուած մը տիրուհւոյն կը ներ-
կայացընէր , որով Ատրիէն իր կարմրածայր բա-
րակ մատներով զմայլելի ձեռքը թեթեւ մը շփեց :

Վերջապէս շնորհաւոր լիւթիւնն ալ , որ տի-
րուհւոյն ծունկին վրայ պառկած՝ իր խոշոր աչ-
քերն ամենայն զօրութեամբ կը բանար եւ կար-
ծես թէ խորին ուշադրութեամբ Ատրիէնի հագ-
ուելուն այլ եւ այլ պարագաները կը դիտէր :

Յանկարծ դուրսէն արծաթեայ դանդակ մը
հնչելով , Յլօրին՝ տիրուհւոյն ակնարկութեամբ
դուրս ելաւ եւ քիչ մ'ետքը ներս մտաւ արծաթ-
եայ փոքրիկ ամսէի մը վրայ դրուած նամակ մը
բերելով :

Ատրիէն , մինչդեռ իր նաժիշտները զինքը
կը հագուեցընէն , առաւ նամակը՝ զոր Քարտօ-
վիլի հողերուն մատակարարը գրած էր , եւ պա-
րունակութիւնն այս էր .

« Օրինորդ .

« Ձեր բարի սիրտն ու վեհանձնութիւնը
« ճանչելով , ամենայն վստահութեամբ առ ձեզ
« դիմելու կը համարձակիմ : Քսան տարի ձեր
« հանդուցեալ հօրը Քարտօվիլի կոմս եւ դուք
« սին ծառայեցի , կրնամ ըսել , հաւատարմու-
« թեամբ եւ եռանդով . . . , Հիմա ապարանը
« վաճառուեր է , եւ ահա կինս ու ես այսօր վա-
« ղը պիտի ճանքուինք եւ առանց ապրուստի
« պիտի մնանք : Մեր այս հատակին մէջ , աւանդ ,

« որչափ սարսափելի հարուած մ'է այս, Օրի-
« որդ . . . »

— Խեղճ անձինք . . . ըսաւ Ատրիէն ընթեր-
ցումն ընդհատելով . արդարեւ հայրս միշտ կը
գովէր ասոնց ուղղութիւնն ու անձնութիւն-
նր »

Եւ շարունակեց ընթերցումը .

« Թէպէտ մեր պաշտօնը չկորսնցընելու մի-
« ջոց մը կառաջարկուի մեզ, բայց վատութիւն
« պէտք է ընենք . արդ՝ ոչ ես եւ ոչ կինս չենք
« ուղեր այն գնով մեր հացը գնել . . . »

— Լաւ, լաւ . . . միշտ նոյն անձինքն են,
ըսաւ Ատրիէն . աղքատութեան մէջ արժանա-
պատուութիւնը դաշտային ծաղկանց անուշահո-
տութեանը կը նմանի . »

« Օրիորդ, մեզնէ պահանջուած անարժան
« գործը ձեզ հասկըցընելու համար պէտք է
« նախ ըսեմ թէ երկու օր առաջ Պ. Ռօտէն Փա-
« ըիդէն հոս եկաւ . . . »

— Ա՛. Պ. Ռօտէնը, ըսաւ Ատրիէն ընթեր-
ցումը նորէն ընդհատելով . Տ'էկրինելի արբային
քարտուղարը . . . այլ չեմ դարմանար եթէ նեն-
գութիւն մը կամ խաւարային դարանագործու-
թիւն մը կայ բանին մէջ . տեսնենք . »

« Պ. Ռօտէն եկաւ իմացուց մեզ թէ երկիրը
« ծախուեր է եւ թէ ինք կարող է մեզ մեր պաշ-
« տօնին մէջ պահելու՝ եթէ երկիրը գնող տիկ-
« նոջ վատահամբաւ քահանայ մը խոստովանա-
« հայր տալու աշխատինք իրեն հետ, եւ եթէ

« այս նպատակին գիւրաւ հասնելու համար՝
« յանձն առնունք ուրիշ պատուական յարգի եւ
« սիրելի ծխատէր քահանայ մը զըպարտել .
« Ասկէց աւելին կայ . Պ . Ռօտէն առաջարկեց
« ինձ որ ապարանին մէջ ինչ որ դառնայ՝ շարժա-
« թը երկու անդամ դադանաբար գրեմ իրեն .
« Պէտք է խոստովանիմ ձեզ , Օրիորդ , թէ այս
« ամօթալի առաջարկութիւններն հնար եղա-
« ծին չափ պատրուակեալ ու ծպտեալ էին ճշշ-
« մարտակերպ պատճառաբանութիւններով .
« բայց որչափ որ ձեւը ճարտար ըլլար , իմաստը
« պատմածիս պէս էր »

— Արշաքաբեկութիւն . . . զըպարտու-
թիւն , քսութիւն , ըսաւ Ատրիէն զգուանօք .
այս մարդիկը (ճիզութիւնները) միտքս բերածիս
պէս՝ խաւարի թոյնի եւ զազիր սեւ զեռուններ
րու գաղափարներ կը պաշարեն զիս ակամայ . . .
եւ յիրաւի խիտ ահռելի տեսարան մ'է . Այս
պատճառաւ աւելի կը սիրեմ խեղճ Տիւբօնի եւ
անոր կնոջ հանդարտ եւ քաղցր երեւները միտ-
քըս բերել . »

Յետոյ շարունակեց ընթերցումը .
« Անշուշտ կրնաք մակաբերել , Օրիորդ ,
« թէ ընաւ չվարանեցանք . քսան տարի ծառա-
« յելէ ետեւ պիտի ելնենք ապարանէն , բայց
« անարատ անուէնով Հիմա , Օրիորդ ,
« եթէ գուք որ այնչափ աղնիւ սիրտ ունիք՝
« ձեր հարուստ ծանօթներուն յանձնարարու-
« թիւն ընելով կրնաք պաշտօն մը դանել մեզ ,

« Թերեւս ձեր շնորհիւ այս անգուժ տարակու-
« սանքէն կապատինք . . . »

— Անշուշտ , ինձ դիմելնին պարասպ շայտի
եղնէ , ըսաւ Ատրիէն , Ասանկ առաքինի մարդիկ
Ռօսէնի ճիրաններէն ազատելը ոչ միայն պարտք
այլ եւ բերկրութիւն մ'է , վասն զի արդար եւ
միանգամայն վտանգաւոր է . . . եւ ես ալ կը
սիրեմ տկարները կեղեքող հղօրաց դէմ մաքա-
ռիլ :

Ատրիէն վերստին շարունակեց ընթերցումը .
« Մեր վրայ այսչափ ձեզ խօսելէ ետեւ , Օ-
« ըրնորդ , ներեցէք որ ուրիշներու վրայ ալ ձեր
« պաշտպանութիւնը հայցենք , վասն զի միայն
« ինքզինք մտածելն աղէկ բան չէ . երեք օր
« առաջ երկու նաւ փոթորիկի բռնուելով մեր
« ծովերքն ինկան . քանի մը նաւորդ միայն
« ազատուելով հոս բերուեցան , ուր ես եւ կինս
« ամեն պէտք եղած խնամքն ու դարմաններն
« ըրիք անոնց . արդէն մէկ քանին Ֆարիդ դա-
« ցին , բայց մէկը հոս մնաց , վասն զի ծանրա-
« պէս վիրաւորեալ ըլլալով չկրցաւ մեկնիլ եւ
« տակաւին քանի մ'օր հոս մնալու հարկադ բեալ
« է Այս անձը գրեթէ քսան տարեկան
« հնդիկ արքայազուն մ'է եւ գեղեցկութեանը
« չափ բարեսիրտ ալ երկտասարդ մը կերելի , որ
« հասարակ բան չէ , թէ եւ ինչպէս որ կըսեն
« իր երկրի մարդոց պէս դէմքը պղնձագոյն է : »

— Հնդիկ արքայազուն մը , քսան տարե-
կան , գեղանի եւ բարեսիրտ երկտասարդ մը ,

գոչեց Ատրիէն զուարթութեամբ, արդարեւ ըղ-
մայլելի եւ մանաւանդ հաղուագիւտ բան է. այս
նաւաբեկեալ արքայազունն արդէն իմ բոլոր
համակրութիւնս գրաւեց. . . բայց ինչ կրնամ
ընել Գանգէսի եղերքէն եկող այս Ադոնիսին
համար՝ որ Բիքարաիոյ ծովեղերքը ցամաքն ին-
կեր է : Ծ

Ատրիէնի երեք նաժիշաներն իրենց տիրու-
հւոյն երեսը նայեցան առանց շատ զարմանալու,
վասն զի վարժուած էին անոր տարօրինակ բնա-
ւորութեանը : Ժօրժէթ եւ Հէպէ կամացուկ մը
ժպտեցան : Յլօրին ալ, այն բարձրահասակ գե-
ղեցիկ թխահեր եւ գեղնած աղջիկն ալ իր տիրուն
ընկերացը պէս ժպտեցաւ, բայց քիչ մ'ուշ եւ
դրեթ է մտածելով, որպէս թէ իր տիրուհւոյն
խօսքն ուշադրութեամբ լսելու եւ միտքը պահ
հելու դրաղեալ էր : Ատրիէն՝ իր խելքը միտքը
Գանգէսի եղերքէն եկող Ադոնիսին տալով շա-
րունակեց նամակին ընթերցումը .

« Հնդիկ արքայազունին հայրենակիցներէն
« մէկը՝ որ զայն խնամելու համար քովը կենալ
« ուղեց, հասկըցուց ինձ թէ երիտասարդ ար-
« քայազունն իր բոլոր ունեցածը կորուսեր է
« այս նաւաբեկութեան մէջ . . . եւ թէ չգի-
« տեր ինչ միջոց պիտի գտնէ Փարիզ հասնելու
« համար՝ ուր իր անյապաղ ներկայութիւնն ան-
« հրրաժեշտ է եղեր մեծ շահերու նկատմամբ. . .
« Այս տեղեկութիւններն ինձ տուողն արքայա-
« զունը չէ. ան իր մեծանձնութեանը չձգեր

« արանջել . այլ իր հայրենակիցն է , որ աւելի
« դիւրահաղորդ ըլլալով՝ այս բաները խորհրդ-
« դարար իմացուց ինձ , աւելցընելով թէ իր երի-
« տասարդ հայրենակիցն արդէն մեծ դժբաղ-
« դու թիւններ կրած էր . հայրը՝ որ Հնդկաս-
« տանի մէկ մասին թագաւորն է եղեր , վերջին
« ժամանակներս անդդիացւոցմէ սպանուեր եւ
« բոլոր ունեցածներէն կողոպտուեր է »

— Զարմանալի՛ բան , ըսաւ Ատրիէն մտա-
ձելով , այս պարագաները կը յիշեցընեն ինձ թէ
հայրս շատ անգամ մեր մէկ աղգականին խօսքը
կընէր որ Հնդկաստան երթալով հնդիկ թագա-
ւորի մը հետ ամուսնացեր է , որուն քով Սիւծոն
դօրապետն ալ՝ որ մօտ ժամանակներս մարաջախտ
եղաւ՝ զինուորական հրամանատարութիւն կընէ
եղեր » Յետոյ խօսքը կարելով աւել-
ցուց ժպտադէմ . « Տէր Ատուած , ի՛նչ տարօ-
րինակ բան մը պիտի ըլլայ եթէ . . . եւ այս բա-
ներն ալ ինձ կը պատահին չգիտցող-
ներն ալ կըսեն թէ տարօրինակ բնաւորութեան
տէր աղջիկ մ'եմ կարծեմ թէ ոչ ես՝ այլ
Նախախնամութիւնը երբեմն տարօրինակ դար-
ձեր կընէ . Բայց նայինք թէ մեր խեղճ Պ . Տիւ-
բօնն այս գեղեցիկ արքայազունին ամուսն ալ
կիմացընէ ինձ »

« Մնչուշտ , Օրիորդ , կը ներէք մեր անքա-
« դաքալարութեանք . բայց կարծենք թէ բո-
« լորովին անճնասէր մարդիկ եղած պիտի ըլ-
« լայինք եթէ միայն մեր վիշտը հասկըցնէինք

« ձեզ , մինչդեռ մօտերնիս քաջ եւ արժանի ար-
« քայազուն մ'ալ կայ գթալի վիճակի մէջ : Վեր-
« ջապէս , օրիորդ , հաւատացէք ինձ , ես ծեր
« եմ եւ մարդ ճանչելու բաւական վարժուած .
« ուստի այս նորաստի Հնդկին ազնիւ եւ քաղցր
« դէմքը միայն տեսնելով կրնամ երդնուլ թէ
« արժանի է ձեր կարեկցութեանը . բաւական
« է միայն փոքրիկ գումար մը դրկել , որպէս զի
« քանի մ'ելրոպական հագուստներ գնենք ա-
« նոր , ինչու որ նաւարեկութեան միջոցին իր
« բոլոր հագուստները կորուսած է : »

— Ելրոպական հագուստներ . . . գոչեց
Ատրիէն զուարթութեամբ : Խեղճ արքայազուն
պատանի . Աստուած պահէ ան ալ զիս ալ այն ըզ-
գեստներէն . Քիպուածն ինձ Հնդկաստանի խո-
րերէն մահկանացու մը կը դրկէ , որ բարեբաղ-
դաբար եւրոպացւոց անճոռնի զգեստն եւ սար-
սափեյի փեղոյրը չէ հագած , որք մարդն այն աս-
տիճան կը տգեղացընեն ու ծիծաղելի կընեն , որ
ստուգիւ անոնց չհաւենելու համար այնչափ կիրթ
ճաշակ եւ առաքինութիւն հարկաւոր չէ . . .
Վերջապէս ահա գեղեցիկ իշխանազուն երի-
տասարդ մը կուգայ ինձ Սրեւելքէն , ուր մար-
դիկ մետաքս շղարշ եւ շալ կը հագնին . ուս-
տի այս հագուադէպ եւ միակ աթիթը չեմ կոր-
սընցըներ փորձ մ'ընելու . . . ոչ , ոչ , եւ-
րոպական զգեստ չըլլար , ինչ կուղէ թող ըսէ
խեղճ Պ. Տիւբօն . . . Բայց ի՞նչ է արդեօք այս
սիրուն արքայազնին անունը : Նորէն կըսեմ , ի՞նչ

զարմանալի հանդիպում մը կըլլար այս, եթէ
Գանդէսի միւս կողմը գտնուող ազգականնիս ըլ-
լար այս արքայազունը: Տղայու թեան ժամանակս
այնչափ գովեառ լսած եմ իր թագաւոր հօրը վը-
րայ, որ անպատմելի բերկրութիւն պիտի զգամ
արժանաւոր ընդունելութիւն մ'անոր որդւոյն ը-
նելով . . . : Բայց տեսնենք, անունը տես-
նենք . . . : » Եւ շարունակեց .

« Եթէ խնդրուած փոքրիկ գումարէն զատ
« հաճիք նաեւ միջոց մը շնորհել իրեն որ հայրե-
« նակցին հետ Փարիզ հասնի, մեծ բարիք մ'ը-
« րած կըլլաք այս դժբաղդ արքայազուն երի-
« տասարդին :

« Ա երջապէս, օրիորդ, ձեր փափկասրտու-
« թիւնը բաւական ճանչելուս համար կը կար-
« ծեմ որ թերեւս այս օգնութիւնն արքայազնին
« դրկած ժամանակնիդ չուղէք ձեր անունը
« յայտնել . այն ժամանակ, հաճեցէք, կաղաչեմ
« ինչպէս որ կամք կընէք՝ այնպէս հրամայել ինձ
« եւ փստահ ըլլալ խորհրդապահութեանս վրայ :
« Իսկ եթէ՝ ընդհակառակն՝ ուղէք ուղղապէս
« իրեն հասցընել, ահա անոր անունը, ինչպէս
« որ իր հայրենակիցը գրով տուաւ ինձ . « Ճալմա
« իշխան, որդի Քաճա—Սինկ թագաւորին
« Մունաթի : »

— Ճալմա . . . ըսաւ Ստրիէն յիշողութիւնն
ամփոփելու ջանալով . . . Քաճա—Սինկ . . .
այո . . . ան է . . . ան է . . . այս անունները
քանի քանի անգամ հայրս յիշած է ըսելով թէ այս

մեր ազգական ծերունի հնդիկ թագաւորին պէս
քաջ եւ դիւցազնաբարոյ մարդ քիչ կը գտնուի
աշխարհիս մէջ . . . Կերեւի թէ որդին ալ անկէ
վար չմնար : Այո՛ , ճարմա . . . Քաճա—Սինկ . . .
Տշդիւ ասոնք են . . . այս անունները , ըսաւ
ժպտելով , հասարակ անուններ չեն որ մոռցուին
կամ ուրիշ անուններու հետ շփոթին : Ուրեմն
ճարմա իմ ազգականս է , քաջ եւ ազնուասիրտ
է , երիտասարդ եւ գեղանի է . մանաւանդ եւրո-
պական սարսափելի զգեստը բնաւ հագած չէ , եւ
հիմա չքաւոր ու անօգնական է : Սրդարեւ դմայ-
լելի բան է . անակնկալ բարեբաղդութիւն մ'է ինձ
համար : Ուրեմն շուտ ընենք , յաւերժահարսանց
վիպասանութեան պէս բան մ'ընենք , որուն դիւ-
ցազն այս սիրելի արքայազունն ըլլայ : Ոսկերանդ
եւ երկնագոյն տարաբաղդ թռչնիկ , որ եկեր
մեր տխուր կլիմայներուն մէջ ինկեր է . . . դո-
նէ հոս այնպիսի բան մը գտնէ . . . որ իր լու-
սապայծառ եւ հոտաւէտ երկիրն յիշեցընէ : » Ատ-
րիէն ասոնք ըսելէ ետեւ դարձաւ իր նաժիշտնե-
րէն մէկուն .

« Ժօրժէթ , թերթ մը թուղթ առ եւ գրէ : »

Աղջիկը ոսկեղօծ սեղանին քով գնաց որուն
վրայ դրագրական նիւթերու փոքրիկ արկղ մը
կար , նստաւ անոր առջեւ եւ ըսաւ տիրուհւոյն .

« Օրիորդ , ձեր հրամաններուն կսպասեմ . . . »

Ատրիէն Տը Քարտովիլ , որուն հրաշագեղ
դէմքն ուրախութիւն երջանկութիւն ու զը-
ւարդութիւն կը ցոլար , հետեւեալ նամակը գը-

րել տուաւ՝ ծերունի պատկերհանի մ' ուղղեալ ,
որ երկար ժամանակ ուրուագծութիւն ու նկար-
չութիւն սովորեցուցած էր իրեն . վասն զի Ատ-
րիէն՝ ինչպէս ուրիշ արհեստներու՝ այնպէս եւ
պատկերհանութեան մէջ յաջողակ էր :

« Սիրելի Գիդիէնս , բարեսիրտ Վերօնէզս ,
աղնիւ Ռափայէլս , մեծ ծառայութիւն մը կը
խնդրեմ ձեզնէ . . . վստահ եմ որ կը կատարէք
այն սիրալիր յօժարափութութեամբ զոր միշտ
գտած եմ ձեր վրայ :

« Պիտի երթաք շուտով գանէք այն վար-
պետ պատկերհանը՝ որ իմ տասնեւհինգերորդ դա-
րու ձեւով հազուատներուս ուրուագիծը շինեց .
Այս անգամ շինուելիքն Հնդկական արդի հա-
զուատներ են երիտասարդի մը համար , եւ կու-
ղեմ որ Անդինուսին կամ մանաւանդ Հնդկական
Բաքոսին վրայ չափ առնուք , որն որ աւելի պատ-
շաճ կըլլայ . . . :

« Այս հազուատները պէտք է որ քաջայար-
մար եւ միանգամայն ճոխ ու վայելչաձեւ ըլլան .
ուստի ջանացէք որ խիստ ընտիր կերպասներէ
ըլլան , եւ մանաւանդ ջանացէք որ Հնդկական
կերպասներու նմանին կամ անոնց մօտենան .
գօտիի եւ գլխու փաթթոցի համար ալ վեց ըն-
տիր ու երկայն Նահօր շալ առէք , երկու ճեր-
մակ , երկու կարմիր , երկուք ալ նարնջագոյն .
այս գոյները խիստ լաւ կը յարմարին թխորակ
դէմքերու :

« Ասոնք երկու կամ առ առաւելն երեք ա-

և ուր մէջ պատրաստելէ ետեւ , իմ ուղեւորական
կառքս նստելով անյապաղ Քարտովիլի ապարան-
քը կերթաք , ուր ձեր վաղեմի բարեկամ աղնիւ-
ճիւքօն մատակարարը ձեզ ձալմա անուն երիտա-
սարդ հնդիկ իշխանազունի մը քով պիտի տանի :
Արսէք այն արեւելեան բարձրաստիճան եւ մեծ
իշխանազնին թէ անձանօթ բարեկամ մը՝ եւրո-
պական անտանելի հազուսաներէն զին քն աղատ
պահելու համար՝ պէտք եղածը եղբայրաբար կը
ղրկէ իրեն . եւ կաւելցընէք թէ յիշեալ բարեկա-
մըն անհամբերութեամբ իրեն սպասելով՝ կը
խնդրէ որ շուտով Փարիզ գայ : Եթէ իշխանա-
զունն իր հիւանդ ըլլալը պատճառ ցուցընէ , կը-
սէք իրեն թէ իմ կառքս պատուական ննջարան
մ'է , որուն մէջ անկողինը տարածուելով շատ
հանդիստ կրնայ ընել . Հարկ չէ ըսել թէ խոնար-
հաբար ներում կը խնդրէք անձանօթ բարեկա-
մին կողմանէ , որ ոչ չքեղ պատգարակներ եւ ոչ
ալ գոնէ համեստ փիղ մը կը զրկէր իրեն . վասն
զի , աւանդ , հոս պատգարակները միայն Օրէրա-
յին եւ փիղերն ալ դազանաց փակարանին մէջ կը
տեսնուին , որն որ մեզ տարօրինակ կերպիւ վայ-
րենի պիտի երեւցընէ մեր պաշտպանած իշխա-
նազնին աչքին :

« Երբոր զինքը Փարիզ գալու հաճեցընէք ,
իսկոյն ճանքայ կելնէք ու հոս Պապիլոն փողոցն
իմ փոքր ապարանս կը բերէք (ի՛նչ յարմար զու-
գաղիպութիւն Պապիլոն փողոցը բնակելնիս .
գոնէ այս անունն անհաճոյ չերեւիր Արեւելքցիի

մը) , վերջապէս ինձ կը բերէք այն սիրուն իշխանադուներ՝ որ ծաղկանց գոհարաց եւ արեգական աշխարհին մէջ ծնած ըլլալու բարեբաղդու թիւնն ունի :

« Կը յուսամ , աղնիւ եւ վաղեմի բարեկամ , որ այս նոր կամահաճութեանս վրայ չէք դարմանար եւ մանաւանդ արտառոց ենթադրութիւն մը չէք ընել : Ստոյգն ըսելով , այս պարագայիս մէջ ձեզ ընտրելս , ձեզ՝ որ անկեղծաբար կը սիրեմ ու կը յարգեմ , բաւական է ձեզ համողելու թէ այս յիմարական երեւցած դործին ներքեւ ուրիշ բան կայ : »

Ասորիէն այս վերջին խօսքը լուրջ եւ ծանր ձայնով մ'արտասանեց , մինչդեռ նախընթաց խօսքերը ծիծաղադէմ զուարթութեամբ մը դրբել կուտար : Բայց յետոյ նորէն դէմքն ու ձայնը փոխելով զուարթութեամբ շարունակեց .

« Կնցիք բարով , վաղեմի բարեկամ , ես քիչ մ'այն հին ժամանակի դորավարին կը նմանիմ , որուն դիւցադնական քիթն ու աշխարհակալ ծնօտը քանի քանի անգամ ուրուադծել տուած էք ինձ . ճակատամարտի ժամանակ անհողութեամբ կը զուարճաբանեմ . այն , վասն զի ժամէ մ'ետեւ պատերազմ մ'ունիմ ընելիք , մեծ պատերազմ մը սիրելի մոլեռանդ հօրաքեաս հետ : Բարեբաղդաբար անվեհերութիւն ու քաջութիւն չպակսիր վրաս , եւ սիրտս անհամբերութեամբ կը տոչորի ժամ առաջ կռիւն սկսիլ այն խստակրօն իշխանուհիին հետ :

« Կեցիք բարով, հաղարաւոր բարի յիշատակութիւններով կողջունեմ ձեր պատուական կիներ : Ս.յս գրիս մէջ ձեր յարգելի կինը յիշելուս նպատակը դիւաւորապէս ձեզ քաջալերել է դեղեցիկ երիտասարդ իշխանագուն մ'ինձ համար արեւմտեան հետեւանացը վրայ . որովհետեւ ուրկէց որ պէտք էր սկսիլ՝ հոն հարկ է վերջացընել , խոստովանելով ձեզ թէ սխրալի երիտասարդ մ'է :

« Գարձեալ կեցիք բարով . . . »

Յետոյ դարձաւ Ժորժէթին .

« Գրեցի՞ր , աղջիկ , — Ս.յո՛ , Օրիորդ , — Ուրեմն աւելցու յետագրին մէջ .

« Սեղանաւորիս ուղղեալ հրամանագիր մը կը դրկեմ ձեզ , որպէս զի բոլոր այս ծախուց համար պէտք եղած ստակը ձեզ անմիջապէս վճարէ . ուստի բան մի խնայէք . դուք գիտէք որ ես բաւական չեմ եֆեմ^{*} մ'եմ . (հարկ է որ այս արական բառը գործածեմ , որովհետեւ դուք ձեր բռնաւորութեամբը մի միայն ձեզ սեփականած էք այս բառը՝ որ աղնիւ առատաձեռնութեան նշանակ է) : »

« Հիմա , Ժորժէթ , ըսաւ Սարիէն , երես մը թուղթ բեր ինձ , եւ այդ նամակն ալ որ ստորագրեմ . »

Քարտովիլ օրիորդն առաւ գրիչը՝ դոր Ժորժէթ ներկայացուց իրեն , նամակն ստորագրեց եւ

* Գաղղ . կռան Սէնեէօր :

իր օեղանաւորին ուղղեալ հրամանագիր մը գրաւ մէջը , այսպէս .

« Պ . Նօրվալին ինձ համար ընելիք ծախուց & պէտք եղած ստակն իրեն վճարուի՝ ստացագիր & առնուելով :

ԱՏՐԻԷՆ ՏԸ ՔԱՐՏՕՎԻԼ : »

Այս անցքին եւ ժօրժէթի գրած ժամանակ՝ Յլօրին եւ Հէպէ իրենց ախրուհւոյն զարդարանաց օպասաւորելու պաշտօնը շարունակեր էին , որ դիշերագգեսաց հանելով հագուեր էր հօրաքրոջը քով երթալու համար :

Յլօրինի անընդհատ եւ յամառ՝ բայց պատըրուակեալ ու շաղրութենէն՝ որով Ատրիէնի առ Պ . Նօրվալ գրել առած նամակին ականջ գրած էր , դիւրաւ կը հասկցուէր որ անոր բերնէն ելած ամեն մէկ բառերն իր սովորու թեան համեմատ միտքը պահելու կը ջանար :

« Աղջիկ , ըսաւ Ատրիէն Հէպէի , այս նամակը շուտով Պ . Նօրվալի զրկէ :

Այս միջոցին արծաթեայ զանգակը նորէն հնչեց դուրսը :

Հէպէ զանգակին հնչման պատճառն հասկընալու եւ միանգամայն ախրուհւոյն հրամանը կատարելու համար երբոր դէպ 'ի դուռը դիմեց , Յլօրին անոր առաջքն անցնելով ըսաւ Ատրիէնի .

« Օրիորդ , կը հաճի՞ ք որ այս նամակն ես զըրկել տամ . վասն զի մեծ ապարանքը պիտի երթամ : — Ուրեմն դու տար , ըսաւ Ատրիէն . դուն ալ , Հէպէ , նայէ ինչ կուզեն դուրսը . » եւ հը-

րաման ըրաւ Ժորժէթի որ նամակը շուտով կըն-
քէ :

Նրբոր Ժորժէթ նամակը կը կնքէր , Հէպէ
դուրսէն ներս դարձաւ .

« Օրիորդ , ըսաւ , այն դորձաւորը՝ որ երէկ
Վիւթինը գտեր բերեր էր , կաղաչէ որ վայրկեան
մը ձեզ ներկայանայ . երեսին դոյնը նետած է եւ
շատ տխուր կերեւի . — Սրդէն պէտք մ'ունե-
ցեր է ինձ , շատ ուրախ եմ , ըսաւ Ատրիէն զը-
ւարթութեամբ . փոքր դահլիճը տար այն առա-
քինի եւ պարկեշտ երկատասարդը , եւ դու Յլօ-
րին , նամակը շուտով դրկէ : »

Յլօրին դուրս ելաւ .

Տը Քարտովիլ օրիորդն ալ՝ Վիւթինն ետեւէն՝
փոքր դահլիճը մտաւ , ուր Ակրիքօլ կ'սպասէր :

ԳԼՈՒԽ Գ .

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻԻՆ

Նրբոր Ատրիէն տը Քարտովիլ Ակրիքօլի ըս-
պասած փոքր դահլիճը մտաւ , վերջին աստիճան
վայելուչ պարզութեամբ հաղուած էր . նեղ
մէջքնոցով եւ ժամանակին նորաձեւութեան
համեմատ առջեւը սեւ մետաքսէ բարակ ժա-
պաւէններով բանուած կարմիր քաղմիրէ շրջա-
դդեւա մը՝ իր յաւերժահարսի հասակն ու կըոր

կուրծ քը երեւան կը հանէր . ճերմակ կերպասէ
փոքր օձիք մը՝ վարդաձեւ կապերով սկովտեան
լայն ժապաւէնէ փողկապի մը վրայ դարձած էր .
ոսկեփայլ մազերն իր սպիտակ դէմքը շրջանա-
կաձեւ պատած էին անթիւ երկայն ու թեթեւ
խոպոպիներով որ մինչեւ ուսերը կիջնէին :

Ակրիքօլ՝ իր հօրը հաւատացընելու համար թէ
Պ . Հարտիի գործարանը կերթար , գործի զգեստ-
ներ հագնելու ստիպուեր էր . միայն թէ նոր կա-
պոյտ կտաւէ շապկաձեւ վերարկու մը հագած էր ,
եւ շապիկին օձիքն ալ՝ որ ճերմակ հատակտաւէ
էր , վզին բոլորտիքն անխնամ կերպով կապուած
սեւ փողկապի մը վրայ ինկած էր . իր մոխրագոյն
լայն սափատին ներքեւ մաքրապէս մօմաղօծ-
եալ կոշիկները կը տեսնուէին , եւ իր մկանուտ
ձեռացը մէջ նոր չուխայէ գեղեցիկ գլխարկ մը
բռնած էր . վերջապէս կարմիր ասղնենկար եղեր-
քով կապոյտ վերարկուն՝ որ անոր ցորենագոյն
ջղալից դէմքն երեւան կը հանէր , վայելչաձեւ
ծալքերով կորովի ուսերն 'ի վար իջած՝ ոչ միայն
իր աղատ եւ անկեղծ շարժմանցն արդելք չէր
ըլլար , այլ եւ ընդհանրապէս հագնուած չուխա
զգեստէն կամ վերարկուէն շատ աղէկ վայլեր էր
իրեն :

Ակրիքօլ՝ Քարտովիլ օրիորդին դալուն սպա-
սած ժամանակ՝ սքանչելի արուեստիւ քանդակ-
եալ արծաթէ գեղեցիկ սկահ մը տեսնելով դայն
կը զննէր , որուն հին եւ ազնիւ կճէ պատուան-
դանին կցուած արծաթէ փոքրիկ տախտակի մը

վրայ հետեւեալ բառերը դրոշմուած էին . Քան-
դակաւ 'ի Ժամ-Մտի Ժողովել Գործարել 1831 .

Ատրիէն՝ իր սենեակէն դռնով մը միայն դատ-
ուած դահլիճն անցնելու ժամանակ՝ այնչափ
մեղմով քալեր էր դորդին վրայ , որ Ակրիքօլ չի
կրցաւ նշմարել անոր ներս մտնելը . ուստի մէկէն
'ի մէկ ցնցուելով ասդին դարձաւ երբոր քաղց-
րահնչիւն ու ներդաշնակաւոր ձայն մը լսեց որ
ըսաւ իրեն .

«Ահա գեղեցիկ սկահ մը, այնպէս չէ, պարոնս
— Այո՛ , շատ գեղեցիկ , Օրիւորդ , պատասխա-
նեց Ակրիքօլ բաւական շիտթութեամբ . — Կը
տեսնէ՞ք որ ես արդարութիւնը կը սիրեմ , աւել-
ցուց օրիորդը մատովն արծաթեայ փոքրիկ տախ-
տակը ցուցընելով . պատկերհանն իր քաշած կեն-
դանագիրը կ'ստորագրէ . . . մատենագիրն իր
հեղինակութիւնը , ուստի կուղեմ որ արհեստա-
ւոր մ'ալ իր շինած գործն ստորագրէ . — Ի՞նչ
կըսէ՞ք , Օրիւորդ , այս անունը . . . — Խեղճ
փորագրիչ գործաւորի մ'է , որ այս ճարտարակերտ
քանդակը հարուստ սակերչի մը համար շինած
էր . . . Երբոր ոսկերիչն այս սկահն ինձ ծա-
խեց , զարմացաւ մնաց իմ կարգէ դուրս եւ թե-
րեւս ըստ իւր կարծեաց անարդար պահանջմանս
վրայ , երբոր այս հազուագիւտ գործը շինողին
անունը հասկընալէ ետեւ՝ ուղեցի որ ոսկերչին
անունանը տեղ անոր անունը դրոշմուի պատ-
ուանդանին վրայ : Խեղճ գործաւորը՝ եթէ հա-
րրատութիւն չունի՝ դոնէ համբաւ մ'ունենայ .

այնպէս չէ, պարոն, »

Անհնար էր Ատրիէնին ասկէց աւելի շնորհալից կերպով խօսակցութիւն բանալ Ակրիքօլի հետ : Ուստի երկաթագործը քաջալերուիլ սկըսելով պատասխանեց . « Ես ալ գործաւոր ըլլալով, Օրիորդ, կրկնապատիկ կ'ըմայլիմ ձեր այս արդարախօհութեան վրայ : — Որովհետեւ դուք ալ գործաւոր էք, պարոն, ուրախ կ'ըլլամ այս բարեգիպութեան վրայ . բայց հաճեցէք նստիլ : »

Եւ սիրալիր քաղաքավարութեամբ ոսկեթել ծիրանի մեծաքսէ թիկնաթու մը ցուցուց . ինքն ալ նոյն կերպաօէն շինուած բազմոցի մը վրայ նստաւ :

Տեսնելով Ակրիքօլի վարանումը, որ նորէն առջեւը կը նայէր շիտթութեամբ, Ատրիէն զայն քաջալերելու համար լիւթինը ցուցուց եւ ըսաւ դուարթութեամբ . « Այս խեղճ փոքրիկ կենդանին, դոր շատ կը սիրեմ, ձեր բարեսիրութեան կենդանի յիշատակ մը պիտի ըլլայ միշտ ինձ համար, պարոն . ուստի ձեր այս այցելութիւնն ալ բարենշան կը թուի ինձ . չեմ դիտեր ինչ բարի նախազգացութիւն մը կըսէ ինձ թէ կրնամ թերեւս օգտակար ծառայութիւն մ'ընել ձեզ : — Օրիորդ, ըսաւ Ակրիքօլ համարձակութեամբ, իմ անունս Պօտուէնէ, եւ ետ երկաթագործ եմ Փարիզի մօտ Բլէսիս դիւղը Պ. Հարաիի գործարանը . երէկ քսակնիդ պարգեւել ուղեցիք ինձ . . . չընդունեցի . . . այսօր եկած եմ ձեր այնպէս ազնուաբար ինձ առաջարկած դու-

մարին թերեւս տասնապատիկը կամ քսանապատիկը խնդրելու . . . : Ամենէն առաջ այս կը զիտեթամ ըսել ձեզ , Օրիորդ , որովհետեւ ամեն բանէ աւելի ծանր է ինձ համար . . . այս խօսքերը շրթունքս կայրէին . հիմա աւելի հանգիստ եմ . . . : — Աը հասկընամ ձեր խղճին վաւիկութիւնը , ըսաւ Ատրիէն . բայց եթէ դիս ճանչէիք՝ առանց երկիւղի կը դիմէիք ինձ . որչափ ստակ պէտք է ձեզ : — Չեմ դիտեր օրիորդ : — Ի՞նչ կըսէք , պարոն . . . որչափ ստակի պէտք ունենալնիդ չէք գիտեր : — Ոչ , Օրիորդ , չեմ գիտեր , եւ եկեր եմ ձեզնէ խնդրել ոչ միայն ինձ պէտք եղած ստակը , այլ եւ հասկընալ թէ որչափ ստակ պէտք է : — Նայինք , պարոն , ըսաւ Ատրիէն ժպտելով , բացատրեցէք ըսածնիդ . . . կրնաք զգալ թէ որչափ եւ յօժարաւորոյթ ըլլամ՝ չեմ կրնար գործին ինչ ըլլալն աղէկ գուշակել . . . : — Օրիորդ , երկու խօսքով հասկըցընեմ ձեզ , Բարի ծեր մայր մ' ունիմ , որ իր թարմութեան ժամանակ դիս եւ ուրիշ ըքեալ խեղճ աղայ մը մեծցընելու համար չարաչար աշխատութեամբ իր առողջութիւնը խանգարեց . հիմա ալ կարգն իմս է դայն ինամելու , եւ բարեբաղդ եմ որ այս պարտքս կը կատարեմ . . . : Բայց ասոր համար աշխատութենէս զատ ուրիշ միջոց մը չունիմ . Արդ՝ եթէ ես աշխատելու վիճակի մէջ չգտնուիմ , մայրս խեղճ կըլլայ : — Ձեր մայրն այսուհետեւ բանի մը կարօտութիւն չպիտի ունենայ , պարոն , վասն զի

կը կարեկցիմ իրեն . . . — Աը կարեկցի՛ք իրենս .
— Անշուշտ . — Աը ճանչէ՛ք ուրեմն իմ մայրս .
— Հիմա , այո՛ . . . — Ա՛հ , օրիորդ , ըսաւ
Ակրիքօյ յուզեալ սրտիւ վայրկեան մը լռելէ
ետեւ . կը հասկընամ ձեր միտքը . . . արդա-
րեւ . . . աղնիւ սիրտ մ'ունիք եղեր . Աա Մայէօ
իրաւունք ունէր . . . — Աա Մայէօ մի՞ յ ըսաւ
Ատրիէն զարմացմամբ Ակրիքօյի նայելով , վասն
զի այս խօսքն առեղծուած մ'էր իրեն համար :

Գործաւորը՝ որ իր բարեկամներուն վրայ
ամաչելու բան մը չունէր , քաջաբար շարունա-
կեց . « Օրիորդ , բացատրեմ ըսածս : Աա Մայէօ
խեղճ օրիորդ մ'է խիտ աշխատասէր , որուն հետ
մեծցած եմ . մարմնով տձեւ ըլլալուն համար Աա
Մայէօ կը կոչեն զինքը . Աը առանէք որ դժբաղդ
օրիորդն այնչափ ստորին վիճակի մէջ կը գտնուի .
որչափ դուք բարձր վիճակի մէջ . բայց սրտի
կողմանէ , զիւրազգացութեան կողմանէ . . .
ան , օրիորդ , անստարակոյս եմ որ ձեզնէ վար չի
մնար . . . Երբոր երէկուան ձեզ ներկայա-
նալս եւ ինչ կերպով այն գեղեցիկ ծաղիկն ինձ
տուած ըլլալնիդ անոր պատմեցի , իսկոյն այս-
պէս մտածեց ձեր վրայ . . . — Հաւատացէ՛ք ,
պարոն , ըսաւ Ատրիէն շարժեալ սրտիւ , այդ
բաղդատութիւնն ուրիշ ամեն խօսքերէ աւելի
զիս կը շողօքորթէ ու կը պատուէ . . . Սիրտ
մը՝ որ անգութ դժբաղդութեանց մէջ բարի եւ
փափուկ կը մնայ , հաղուագիւտ գանձ մ'է . . .
Գիւրին է մէկու մը բարեօրտ ըլլալ՝ երբոր գեղե-

ցիկ եւ դեռահասակէ , փափկասիրտ եւ վեհանձն
ըլլալ՝ երբոր հարուստ է : Ուրեմն կընդունիմ ձեր
այդ բազմատուժիւնը , բայց այս պայմանաւ որ
ատոր արժանի ըլլալու առիթ մը տաք ինձ շու-
տով : Եարունակեցէք ուրեմն , կաղաչեմ : Ծ

Որչափ որ Ատրիէն մտերմական շնորհալից
քաղցրութեամբ կը լճարուէր Ակրիքօլի հետ ,
բայց եւ այնպէս բնական վեհութիւն մը կար իր
վրայ , որ բարուց անկախութենէ , մտաց բարձ-
րութենէ եւ զգացմանց աղնուութենէ յառաջ
կուգայ : Ուստի Ակրիքօլ իր պաշտպանուհւոյն
չքնաղ գեղեցկութիւնը մտնալով , քիչ քիչ սի-
րալիր եւ խորին ակնածութիւն մ'զգալ սկսաւ ,
որ օրիորդին հասակին եւ գուարթութեանը նա-
յելով հակասական կը թուէր :

« Եթէ միայն մայրս ունենայի , Օրիորդ , ը-
սաւ նորէն Ակրիքօլ , բռնի անգործութեան դա-
սապարտուիլս այնչափ մեծ հոգ մը չէր ըլլար
ինձ . վասն զի աղքատներն իրարու կօգնեն .
մեր բարի դրացիներն հոգի կուտան մօրս վրայ ,
եւ զայն անօթի չեն թողուր , բայց անոնք ալ
խեղճ մօրս օգնելու համար ինքզինքնին պիտի
զրկեն , որով մօրս ընելիք փոքրիկ նպաստնին
նոյն իսկ չքաւորութենէ աւելի ծանր եւ անտա-
նելի պիտի ըլլայ իրեն . բայց եւ այնպէս միակ մօրս
համար չէ որ աշխատելու պէտք ունիմ , այլ եւ
հօրս համար՝ զոր տասնեւութ տարիէ 'ի վեր տե-
սած չէինք եւ դեռ երէկ Փարիզ հասաւ Միպե-
րիայէն , ուր իր վաղեմի զօրապետին՝ որ հիմա

Միտօն մարաջախա է՝ սիրոյն համար մնացեր էր : — Միտօն մարաջախաը մի՛ . . . ըսաւ Ատրիէն զարմացմամբ : — Կը ճանչէ՞ք զինքը , Օրիորդ : — Անձամբ չեմ ճանչեր , բայց մեր ընտանեաց մէջէն կին առած է . . . : — Ի՞նչ բարեբաղդութիւն . . . գոչեց երկաթագործը : Ուրեմն Ռուսաստանէն հօրս բերած երկու աղջիկները ձեր ազգականն են : — Մարաջախան երկու աղջիկ ունի . . . հարցուց Ատրիէն զարմանքն ու հետաքրքրութիւնն աւելնալով : — Ա՛հ , Օրիորդ , տասնեւհինգ կամ տասնեւվեց տարեկան երկու հրեշտակներ , երկու գեղեցիկ ու սիրուն երկւորեակներ , այնչափ համանման , որ իրարմէ զանազանել խիստ դժուարին է . . . : Մայրերնին աքսորի մէջ մեռեր է , եւ ունեցած քիչ մը հարստութիւնն ալ գրաւուելով , Միայերիոյ խորերէն հօրս հետ աղքատաբար ճանապարհորդելով հոս եկած են . հայրս իր անձնութեամբն ու գորովայիր սիրովն անոնց թշուառութիւնը մոռցընել տալու ջանացեր է . . . ան , ազնիւ հայրս . . . անհաւատալի պիտի թուի ձեզ , Օրիորդ , եթէ ըսեմ թէ առիւծի քաջութեան հետ մօր մը գորովասրտութիւնն ունի . . . : — Եւ ի՞նչ են այդ սիրուն աղջիկները , պարո՞ն , ըսաւ Ատրիէն : — Մեր տունը , Օրիորդ . . . անա այս պատճառաւ իմ կացութիւնս դժուարին եղած էր , եւ ասոր համար է որ համարձակեցայ ձեզ դիմելու : Բայց ասով ըսել չեմ ուզեր որ այսպէս աւելցած ընտանիքս իմ աշխատութեամբս պա-

հելու կարող չեմ, ոչ, այն չէ միաքս . . . բայց
 եթէ դիւ բանտարկեն . . . — Ձեզ բանտար-
 կեն մի' . . . եւ ինչո՞ւ համար : — Ս, հա, օրի-
 սրդ, հաճեցէք կարդալ այս ազգարարութիւնը
 որ Լա Մայէօի դրկած են, այն խեղճ օրիորդին՝
 զոր քիչ մ'առաջ յիշեցի . . . եւ որ քոյր մ'է ինձ
 համար . . . »

Այս ըսելով Ակրիքօյ՝ Լա Մայէօի գրուած ա-
 նանուն նամակն Ատրիէնի տուաւ :

Օրիորդը զայն կարդալէ ետեւ զարմանալով
 մ'ըսաւ երկաթագործին . «Ս, սլարոն, դուք բա-
 նասանդ էք կղեր : — Ոչ այդ կարծիքն ունիմ
 վրաս, ոչ ալ փառասիրութիւնը, օրիսրդ . . . մի-
 այն թէ ցերեկուան աշխատութենէս ետեւ երբոր
 առն կը դառնամ մօրս քով, կամ շատ անգամ ալ
 երկաթ ձեծած ատենս միաքս դրաղեցընելու կամ
 մարմինս հանդստացընելու համար, մերթ տաղեր
 եւ մերթ երգեր յօրինելով կ'դբօսնում : — Եւ այդ
 նամակին մէջ յիշուած Ա. Խորատուայ երէց թշնամա-
 կան եւ վտանգաւոր բան մ'է : — Ս, մենեւիտ ոչ,
 օրիսրդ, վասն դիւ կս'բարեբաղդաբար Պ. Հարալի
 քով կը բանիմ, որ իր դործաւորաց վիճակն հը-
 նար կդամին չափ կը ջանիկ ըրած է, մինչդեռ ու-
 ըիշ դործարաններու մէջ աշխատող մեր բաղմա-
 թիւ ընկերները դժբաղդ վիճակի մէջ են . . .
 ուստի յօրինած կրդս կռանդաղին անկեղծ եւ ար-
 դարախոհ բողոք մ'է 'ի նպաստ անոնց, եւ ոչ ա-
 ւելի բան մը . բայց թերեւս դիւտէք, օրիսրդ,
 որ ժամանակէ մ'ի վեր դառաղբութիւններն ու

խառնութիւններն յաճախած ըլլալուն, թեթեւ
պատճառներով մարդ կամբաստանուի ու բանա-
կը դրուի . . . : Նթէ ինձ ալ այնպիսի դժբաղ-
դութիւն մը պատահի, ինչ պիտի ընեն մայրս . . .
հայրս, եւ երկու որս աղջիկներն որք մեր ընտա-
նիքը կը համարուին մինչեւ որ Սիմօն մարաջախ-
տը Փարիզ վերադառնայ . . . : Ահա այսպիսի
թշուառութենէ մ'ազատ մնալու համար եկեր եւմ
խնդրել ձեզնէ, օրիորդ, որ եթէ դիպուած ուղիւ
բռնեն՝ երաշխաւորութիւն մը տաք ինձ համար,
որպէս զի բանտը դրուելով դործէս չմնամ, ո-
րովհետեւ կրնամ ձեզ վատահայրնել թէ իմ աշ-
խատութեամբս կրնամ սմենուն հասնիլ, — Գո-
հութիւն Աստուծոյ, ըսաւ Ատրիէն դուարթու-
թեամբ, այդ դործը կրնայ կարգի դրուիլ, այ-
սուհետեւ, պարոն բանաստեղծ, ձեր ներշնչու-
թիւնները երջանկութենէ քաղեցէք եւ ոչ վըշ-
տաց տխուր մուսայէն . . . ուստի նախ կ'իմացը-
նեմ թէ ձեր երաշխաւորութիւնը կը տրուի .
— Ա՛հ, օրիորդ . . . մեր ազատարարը պիտի ըլ-
լաք, — Նրկրորդ, մեր բժիշկը մտերիմ բարե-
կամութիւն ունի եւե-եւէ սպաշտօնէի մը հետ
(ինչպէս կուզէք այնպէս հասկըցիք, ըսաւ Ատ-
րիէն ժպտելով, չէք սխալիր) . բժիշկը մեծ աղ-
դեցութիւն ունի այն ձե՛ մարդուն վրայ, վասն
զի ամեն անգամ պաշտօնէ ձգուելէն մէկ օր ա-
ռաջ բարեբաղդաբար խրատ տուած է անոր որ
տնողջութեան պատճառաւ քաղաքական կեան-
քէ հրաժարի, Ուրեմն բոլորովին անհոգ եղիք .

եթէ երաշխաւորութիւնը բաւական չըլլայ, ուրիշ միջոցներ կը խորհինք: — Օրինորդ, ըսաւ Ալբրիքօյ շարժեալ սրտիւ, մօրս հանգստութիւնը եւ թերեւս կեանքն իսկ ձեզ պարտական պիտի ըլլամ . . . հաւատացէք որ զիս ապաշնորհ չի պիտի դանձք: — Այդ բնական բան մ'է, Հիմա ուրիշ բանի վրայ խորհինք. պէտք է որ շատ ունեցողներն իրաւունք ունենան չունեցողներուն օգնելու . . . Սիմօն մարաշախախին աղջիկներըն իմ ընտանիքէս են, պէտք է որ հոս դան հետըս նստին. կը խնդրեմ որ այս բանը ձեր բարի մօրն իմացընէք. այս իրիկուն ես անձամբ պիտի դամ եւ իմ աղգականներուս ըրած հիւրընկալութեան համար շնորհակալութիւնս իրեն յայանելով դանոնք պիտի առնուիմ հոս բերեմ: »

Այս միջոցին յանկարծ Ժօրժէթ քովի սենեակին վարադուրը բանալով՝ ահաբեկ դէմքով մը ներս եկաւ:

« Ա՛հ, Օրինորդ, գոչեց, փողոցին մէջ կարգէ դուրս անցքեր կանցնին. — Ի՞նչ անցք, պատմէ նայիմ, ըսաւ Ատրիէն, — կար կարողա փոքր դռնէն ճանքու գնելու գացեր էի, փողոցին մէջ ժանաադէմ մարդիկներ տեսայ, որ փոքր ապարանին քովի շէնքին պատերն ու պատուհանները կը դննէին մէկը լրտեսելու կերպով: — Օրինորդ, ըսաւ Ալբրիքօյ արտամութեամբ, կասկածըս սխալ չէր, ահա զիս կը փնտռեն . . . — Ի՞նչ կըսէք: — Ինձ այնպէս թուեցաւ որ Սէն-Սէրիի փողոցէն լրտեսներ կուգային ետեւէս . . . տա-

բախոյս չմնաց . . . հոս մանելս տեսեր են եւ զիս
բռնել կուզեն . . . : Հիմա որ , Օրիորդ , ձեր
համակրական սլաշտպանութիւնը հաճեցաք շը-
նորհել մօրս . . . եւ ես ալ Սիւսոն մարաջախ-
տինն աղջկանց համար հող մը չունիմ , անհաճոյ
բան մը ձեզ չսլաշտակելու համար՝ կերթամ ինք-
զինքս կը յանձնեմ . . . — Մի ընէք , սլարոնն ,
ըսաւ Սարիէն , աղատութիւնն այնպիսի թանկա-
ղին բան մ'է որ կամովին զսկելու չգար . կարելի է
որ Ժօրթէթ սխալած ըլլայ . . . բայց ինչ որ ալ ըլ-
լայ , կազաչեմ որ ինքզինքնիդ չմասնէք . . .
հաւատացէք ինձ . . . զգուշացէք որ չբռնը-
ռելիք . . . ասանկով իմ ալ ընելիք միջնորդու-
թիւնս կը դիւրանայ . . . վասն զի ես այնպէս
կը կարծեմ որ դատաւանական վարչութիւնը
մէկ անգամ ձեռք ձգածը դիւրաւ թող չտալու
չափազանց փոյթ մ'ունի : — Օրիորդ , ըսաւ Հէ-
պէ հոյնպէս շուարեալ ներս մանելով , մարդ մը
հիմա փոքր դուռը դարկաւ եւ հարցուց թէ կա-
սոյս մեկնոցակով երիտասարդ մ'եկաւ հոս . . . եւ
աւելցուց թէ փնտռած անձին անուր Սկրիքօլ
Պօտուէն է . . . եւ թէ խիտ կարեւոր բան
մ'ունի անոր խնայընելու : — Սկրիքօլ Պօտուէն
իմ անունս է , ըսաւ երկաթադօրծ երիտասար-
դը , եւ յայանի կը տեսնուի որ վարդիտութեամբ
մը զիս տակէ դուրս հանել ապա կուզեն : — Ասոր
տարակոյս չկայ , ըսաւ Սարիէն , ուստի պէտք է
ի դերեւ հանել այս որոգայթը : Ի՞նչ պատաս-
խան տուիր , աղջիկս , յաւելցուց Սարիէն Զօրթի-

նի ուղղելով խօսքը . — Օրիորդ . . . պատաս-
 խան տուի թէ չկամ գիտեր որու վրայ կը խօսիք .
 — Շատ աղէկ պատասխաներ ես . . . հարցընող
 մարդն ի՞նչ ըսաւ ատոր վրայ . — Մեկնեցաւ դը-
 նաց , Օրիորդ . — Մնչուչա քիչ մ'ետքը նորէն
 գալու համար , ըսաւ Ակրիքօլ . — Շատ հաւա-
 նական է , յարեց Ատրիէն , անոր համար պէտք է
 որ , պարոնն , քանի մը ժամ հոս մնալ յանձն առ-
 նուք . . . վասն զի դժբաղդարար ստիպուած
 եմ հիմա իմ հօրաքուստ Սէն-Տիդիէ իշխանուհեոյն
 քով երթալ կարևոր խօսակցութեան մը համար .
 որ արդէն ես չէի կրնար ձգուիլ , բայց հիմա եւս
 առաւել ստիպողական եղաւ Սիմօն մարաջախտին
 աղջկանց վրայ ձեր տուած տեղեկութիւննե-
 րով . . . : Արեւմն հոս մնացէք , պարոնն , վա-
 րն զի դուրս ելնելուդ պէս պիտի բռնեն ձեզ .
 — Օրիորդ , ներում չնորհեցէք ինձ եթէ ձեր այդ
 վեհանձնական առաջարկութիւնը չընդունիմ .
 — Ինչո՞ւ համար . — Անոր համար որ զիս վարպե-
 տութեամբ հասկէց դուրս ձգել կուղեն որպէս զի
 ըստ օրինաց տունը կոխելու հարկ չմնայ . բայց
 հիմա եթէ ես դուրս չելնեմ՝ անոնք պիտի գան
 հոս մանեն . եւ ես երբէք չեմ ուզեր այսպիսի
 անհաճոյ խուղարկութեան մը պատճառ ըլլալ .
 Քանի որ հիմա մօրս վիճակին վրայ վախճալու
 բան մը չունիմ , բանտ մտնելն հողս չէ : — Միթէ
 ձեր մօրը կրելիք արամութիւնը մտատանջու-
 թիւնն ու երկիւղները բան մը չեն : Եւ ձեր հայ-
 րըն ու այն խեղճ գործաւորուհին որ ձեզ եղբօր

պէս կը սիրէ եւ սրտովն ինձմէ վար շմար կը
սէք, կը մոռնանք դանոնք ալ, պարոն . . .
Հաւատացէք ինձ, ընտանիքնիդ արտատանջու-
թեան մէջ մի ձգէք . . . հոս կեցէք: Ես ան-
տարակոյս եմ, որ իրիկուն չեղած ձեզ այս ձանձ-
րութեանէն կազատեմ, թէ երաշխաւորութիւն
տալով եւ թէ ուրիշ միջոցաւ, — Բայց, Օրի-
որդ, ենթադրենք թէ ձեր այդ աղնուախոհ ա-
ռաջարկութիւնն ընդունեցի, միթէ դիւս հոս չե՞ն
կրնար դանել: — Ամենեւին, ըսաւ Ատրիէն,
այս փոքր ապարանին մէջ թաքուտի տեղ մը
կայ՝ այն աստիճան սքանչելի վարայետութեամբ
շինուած, որ ամենաբարակ խուզարկութիւննե-
րըն իսկ չեն կարող գտնել: Ժօրժէթ ձեզ հոն կը
աանի, եւ հանդիստ կը նստիք հոն, մինչեւ ան-
գամ կրնաք ատանաւորներ ալ յօրինել ինձ հա-
մար՝ եթէ այս վիճակնիդ ներշնչէ: — Ա՛հ, Օրի-
որդ, այս հրչափ բարեսրտութիւն է ինձ համար,
գոչեց Ակրիքօլ, ի՞նչպէս արժանի եղայ ատոնց .
— Ինչպէս մի՛, կեցիք որ ըսեմ, Ենթադրեցէք
թէ ձեր բնաւորութիւնը՝ ձեր վիճակը համակ-
ըութեան արժանի չըլլայ. ենթադրեցէք թէ Գը-
ւիրական պարտականութիւն մ'ունեցած չըլլամ
ձեր հօրը՝ որ այնչափ գորովադին անձնուիրու-
թեամբ խնամեր է Սիմօն մարաջախտին աղջիկ-
ները՝ որ իմ աղդականս են, գոնէ այս Լիւթինը
մտքերնիդ բերէք, պարոն, Լիւթինը, ըսաւ
Ատրիէն ծիծաղելով, գոր իմ սիրոյս դարձու-
ցիք . . . Իրաւ կրտեմ . . . ծիծաղելու մի

նայիք, յարեց տարօրինակ եւ զարմանալի օրի-
որդը, ամենաւիտքր վտանդ մը չկայ ձեզ համար,
եւ ես ալ շատ ուրախ եմ այս միջոցիս. ուստի,
պարոն, շուտով դրեցէք այս թղթապանակիս վը-
րայ ձեր եւ մօրերնուդ հասցէն, եւ դացէք թօր-
ժէթին ցուցընելիք թաքուն սենեակը, եւ եթէ
ուրիշ բանտէ մ'աղատելու համար այս մանե-
լիք բանտերնիդ ձեզ չձանձրացընէ, ինձ համար
գեղեցիկ ստանաւորներ շինեցէք: »

Երբոր թօրժէթ երիտասարդին առջևն ին-
կած՝ թաքստեան տեղը կը տանէր, Հէպէ կաս-
տորի մոխրագոյն մօրթէ եւ մօխրագոյն փետուր-
ներով փոքրիկ փեղոյր մը բերաւ արուհեոյն.
որովհետեւ Ատրիէն՝ Սէն-Տիդիէ իշխանուհեոյն
բնակած մեծ ապարանքն երթալու համար՝ մեծ
պարտէզէն պիտի անցնէր:

Այս տեսարանէն քառորդ ժամ կտքը, Ֆը-
լօրին գաղտնաբար Տիկին Արիւօայի սենեակը գը-
նաց, որ՝ ինչպէս ըսինք՝ Սէն-Տիդիէ իշխանու-
հեոյն առաջին սենեկապանն էր:

« Է՛, նայինք ի՞նչ տեղեկութիւն բերիր,
հարցուց Արիւօա արկինն օրիորդին: — Ահաւա-
տիկ այս առաւօտ տեսած ու լսածներս, դորս դրի
առած եմ, ըսաւ Ֆլօրին թուղթ մը տալով կա-
ւատուհեոյն ձեռքը. բարեբաղդաբար յիշողու-
թիւնս սուր է. . . . — Այս առաւօտ ժամը քա-
նիփ՞ն տուն դարձաւ, հարցուց կաւատուհին
կիրքով: — Ո՞վ, արկին: — Ատրիէն օրիորդը:
— Բայց դուրս ելած չէր, արկին, ժամ իննին

բաղնիք մտցուցինք : — Բայց գիշերը դուրսն
անցունելէ կտեւ՝ ժամ իննէն առաջ տուն դար-
ձաւ : Տես սր աստիճան անկարգութեան հա-
սած է : »

Ճլօրին խոր դարմացմամբ տիկին Արիստայի
կը նայէր :

« Չեմ հասկընար , Տիկին , ձեր ըսածը :
— Ի՞նչպէս , միթէ Աարիէն օրիորդն այս առա-
ւօտ ժամ ութ ին դուրսէն տուն չգարձաւ սրար-
տէղին փոքր դռնէն : — Ես երէկ տկարութիւն
ունենալով այս առաւօտ ժամ իննին վար իջայ ,
որպէս զի օրիորդը բաղնիքէն հաննք թօրժէթի
ու շէպէի հետ . . . ուստի կերդնում , տիկին ,
որ անկէ առաջ եղածը չեմ գիտեր : — Այդ ու-
րիշ . . . ուրեմն այս ըսածս ստուգէ ընկերմե-
րէդ . անոնք քեզնէ կասկած չունենալով ամեն
բան կը յայտնեն քեզ . . . — Այո՛ , տիկին :
— Օրիորդն այս առաւօտ ի՞նչ ըրաւ՝ զինքը տես-
նելէդ 'ի վեր : — Թօրժէթին նամակ մը գրել
տուաւ առ Պ . Նօրվալ . այն նամակն ես ուղեցի
դրկել , որպէս զի սլաածառ մ'ունենամ դուրս
եղնելու եւ տեսած ու լսածս դրի առնելու . . .
— Լաւ . . . նամակն ի՞նչ ըրիր : — Ժերօմ
գուրա սլաաի եղնէր՝ անոր տուի որ բոսթան ձը-
գէ . . . — Մնխէլք , գոչեց տիկին Արիստա .
չէի՞ր կրնար ինձ բերել : — Բայց որովհետեւ օ-
րիորդն իր սովորութեան համեմատ բարձրաձայն
գրել տուաւ Թօրժէթի , բոլոր ըսածները գիտէի
եւ այս տեղեկագրիս մէջ անցուցի : — Մի եւ նայն

բան չէ . . . կարելի է որ նամակին յուզարկու-
մըն ու շարժման պէտք կըլլար . . . իշխանութիւն
եթէ լսէ՝ պիտի ներգանայ . . . — Նս կարծեցի
թէ ըրածս աղէկ էր . . . տիկին . . . — Այո՛, դի-
տեմ որ յօժարամտութիւն չպակտիր քու վրայ .
ժեց ամսէ՛ ի վեր դո՛ւ եմ ք քեզնէ . . . բայց այս
անգամ մեծ անխոհեմութիւն մ'ըրիր . . .
— Ներողամիտ եղիք . . . տիկին . . . արդէն
ըրածս բաւական վշտալի է ինձ . . .

Նս սրտէն բոլորով հառաչք մը դատեց աղջի-
կը .

Տիկին Արիստա խոժոռ գէմքով մ'անոր նա-
յելով երգիծական ձայնով մ'ըսաւ . ուրեմն ,
տիրելիս , եթէ խղճմտանքդ չներեր՝ աղաատ ես ,
մի շարունակեր , եւ ել դնա . . . — Աղէկ
գիտէք , տիկին , որ ես աղաատ չեմ , ըսաւ Յլօրին
կարմրելով , աչքը լցուեցաւ եւ յաւելցուց . դիտ
Պ . Ռօտէն դրաւ հոս , եւ ես անկէ կախեալ եմ .
— Ուրեմն ի՞նչ օգուտ ունին այդ հառաչանք-
ները . — Խղճմտանքս ակամայ կը խայթէ դիտ . . .
այնպիսի բարեսիրտ եւ անկասկած օրիորդ մը
լրանակէ . . . — Ստուգիւ ամեն կերպով կա-
տարեալ է օրիորդը . բայց դուն անոր վրայ դո-
վետ խօսելու չեկար , Ուրիշ ի՞նչ եղաւ , պատմէ
նայինք . — Այն գործաւորը՝ որ երէկ իրիկուն
Ղիւթինը գտեր ու բերեր էր , հիմա նորէն եկաւ
եւ օրիորդին ներկայանալու հրաման խնդրեց .
— Նեա հոն է այդ գործաւորը . — Չեմ գիտեր . . .
ան ներս մտած ժամանակ՝ ես նամակն առեր դաւրա

կելնէի . . . — Ուրեմն նայէ որ հասկընաս թէ
այն գործաւորն ինչ բանի համար եկեր է օրիոր-
դին քով, եւ այսօր իրիկուն չեղած՝ պատճառով
մը նորէն հաս եկ ու խմացու ինձ : — Գլխուս վը-
րայ, տիկին . . . — Օրիորդը մտայոյզ եւ սրը-
տաաանջ կերեւէր իշխանուհւոյն հետ այսօր ը-
նելիք տեսակցութեանը վրայ, անիկա մաքէն
անցածը չպահեր, անշուշտ հասկըցած ըլլալու
ես : — Սովորականին պէս ուրախ զուարթ էր,
եւ մինչեւ անդամ զուարճաբանեց անոր վրայ :
— Ա՛, զուարճաբանեց ալ հմ, ըսաւ կաւատու-
հին, եւ Յլօրինէն շլսուելու կերպիւ աւելցուց
քթին տակէն, « ով որ ամենէն եաքը կը ծիծա-
ղի՝ աղէկ կը ծիծաղի, որչափ եւ յանդգնութիւն
ու սատանայական բնաւօրութիւն ունենայ . . .
պիտի սարսափէր ու սաքերնիս լյնալով շնորհ
պիտի խնդրէր՝ եթէ այսօր գլխուն գալիքը գիտ-
նար . . . »

Յետոյ դարձաւ Յլօրինին, « դարձիր փոքր
ասլարանքը դնա, եւ զգուշացիր այդ խղճմտու-
թենէդ՝ որ կրնայ քեզ որոգայթի մը մէջ ձգել .
մի մոռնար այս խրատս : — Աչ, չեմ կրնար մոռ-
նալ որ ես ինքզինքիս տէր չեմ, տիկին . . . »
— Աւելի աղէկ, ուրեմն մէկ պահէն : » Յլօրին
մեծ ասլարանքէն ելաւ եւ դարաստանէն անցնե-
լով փոքր ասլարանքը դնաց :

Տիկին Արիւփօս ալ անմիջապէս Սէն-Տիգրիէ իշ-
խանուհւոյն քով դնաց :

ՃԻՋՈՒԻԹՈՒՀԻ ՄԸ

Նրբոր Սարիէն օրիորդին բնակած փոքր ապարանին մէջ վերոյիշեալ անցքը կանցնէր, Սէն-Տիդիէ իշխանուհեոյն բնակած մեծ ապարանին մէջ ալ ուրիշ անցք կանցնէր :

Փոքր ապարանին վայելչութիւնն ու շքեղութիւնը տարօրինակ հակապատկեր մը կը ձևաւորէր Սէն-Տիդիէ իշխանուհեոյն ապարանին ներքին տխրութեան քով : Գեանի վրայի դասիկոնը կոչուէր քննիչ ու հանդէսներ տալու տրամադրութեամբ շինուած ու յարդարուած էր, բայց Սէն-Տիդիէ իշխանուհին երկար ժամանակէ՛ր վեր հրաժարած էր աշխարհային պերճութիւններէ : Փերուհի եւ սեւադդեսա ծառայներուն ծանր եւ անժպիտ դէմքը, բնակարանին մէջ տիրած խոր լռութիւնը, ուր ամեն մարդ զած ձայնով կը խօսէր, եւ գրեթէ վանական կանոնաւորութիւնը՝ տխուր եւ խիստ երեւոյթ մը կուտային իշխանուհեոյն շուրջը դանուող բոլոր իրաց եւ անձանց :

Աշխարհային մարդ մը՝ որ բարուց անկախութեան հետ մեծ ալ քաջասրտութիւն ունէր, Սէն-Տիդիէ իշխանուհեոյն վրայ խօսելով (որուն հետ Սարիէն մեծ պատերազմ մը պիտի ընէր իր խօսքով), կըսէր. « Սէն-Տիդիէ տիկինն ինձ թըշ-

նամի շննելու համար, ես՝ որ ոչ նուաասաբարոյ
եւ ոչ վատ եմ, կենացս մէջ առաջին անգամ նը-
ւաստութիւնս ու վատութիւնս մ'ըրած եմ: »

Եւ այս մարդն անկեղծութեամբ կը խօսէր:

Բայց Սէն-Տիդրիէ տիկինը մէկէն 'ի մէկ հա-
սած չէր այս աստիճանն Կարեօրո-Յեան:

Հոս քանի մը խօսք հարկաւոր են այս վաճ-
գաւոր, եւ անողոք կնոջ կենաց զանազան պա-
րադաներն ակն յանդիման դնելու համար, որ
ճիղութեաց ուխտին անգամակցելով՝ ծածուկ եւ
ահեղ դօրութիւնս մ'ատացած էր. վասն զի եթէ
ճիղութե մ'աւելի սարսափելի բան մը կայ՝ ճիղ-
ութեութի մ'է, եւ ով որ կարգ մ'ընստանի քնե-
րու մէջ մտած ելած է, գիտէ թէ դժբաղդարար
առաւել կամ նուազ կարճազգեստ՝ անգամուհի-
ներ շատ կը գտնուին:

Սէն-Տիդրիէ տիկինը՝ որ ժամանակաւ խիստ
դեղեցիկ էր, Ս. Նաբօլէոնի վերջին տարիները
եւ Պուրպոնեանց վերահաստատութեան օկիղբ-
ները՝ Փարիզի ամենէն համբաւաւոր կանանց մէ-
կըն եղած էր. անհանդարտ, ժիր, յանդուգն եւ
տիրող մտքի՝ պաղ սրտի՝ եւ վառվռուն երեւակա-
յութեան տէր ըլլալով, ինքզինք տարիանաց
տուեր էր, չէ թէ սրտի զգացմամբ, այլ գաղտնի
մեքենայութիւններ նիւթելու բաղձանօք, զոր
շատ կը սիրէր, ինչպէս որ կարգ մը մարդիկ խա-
ղը կը սիրեն՝ սրտի շարժումներ պատճառելուն

* Ճիղութեաց ընկերութեան աշխարհական
անգամները կարճազգեստ հեղափոխ կը կոչուին:

համար : Գժբաղդարար, իր ամուսինը՝ Սէն-Տիդիէ
իշխանը՝ (Ստրիէնի հօրեղբայրը) այն աստիճան
կուրուժեան կամ անհողուժեան մէջ ինկած էր,
որ կենացը մէջ երբէք չհանեց բերնէն այնպիսի
խօսք մը՝ որմէ կարենար հասկցուիլ թէ կնոջը
տարիական արկածները նշմարած էր :

Ս. յապէս Սէն-Տիդիէ արկինն իր տարիակցու-
թեանց դէմ բաւական արդելք չդանելով, մա-
նաւանդ որ կայսրուժեան օրով շատ դիւրին ալ
էր, կարծեց թէ քաղաքական մեքենայու-
թեանց խառնուելով առաւել ուժ ու ազդուու-
թիւն կուտար անանց : Նարօլէոնի դէմ որոգայթ
նիւթել, հսկային օտից ներքեւ խորխորատ փո-
րել, արդարեւ այնպիսի վտանգաւոր եւ օրտա-
դող պատճառելիք բան էր որ ամենէն յանդուգն
բնաւորութիւնները կրնար գոհ ընել : Ժամանակ
մ'ամեն բան յաջող գնաց : Անքը գեղեցիկ եւ
նրբամիտ, ճարպիկ եւ խաբերայ, հրապուրիչ եւ
նենգաւոր, զինքը շրջապատող երկրպագուներ-
ըը մօլեռանդութեամբ վառելով, եւ տեսակ մը
գազանային պչրանօք զանոնք վտանգաւոր դա-
ւադրութեանց մէջ ձգելով, յուսաց որ Նուգո-
վիկոս չորեքտասաներորդի մանկուժեան ժա-
մանակ արքունեաց դէմ ելած ապստամբու-
թիւնը պիտի նորոգէր. ուստի գաղտնի եւ անընդ-
հատ թղթակցութիւն մը բացաւ օտար երկիր
գտնուող քանի մը նշանաւոր եւ ազդեցութեան
տէր անձանց հետ՝ որոց կայսեր եւ Գաղղիոյ դէմ
առելութիւնն ամենուն ծանօթ էր : Ասկէց սկը-

ասն իր առաջին թղթակցական յարաբերութիւնները Տ'Էկրինեի մարքիզին հետ, որ այն ժամանակ Ռուսիոյ զօրաց գնդապետ եւ Քաղղիայէն փախչող Մօրօ զօրապետին բանակի օգնական էր. բայց օրին մէկն իր ամեն մեքենայութիւններն երեւան ելան, Սէն-Տիդիէ ատկնոջ ասպետներէն շատերը Աէնաէն դրկուելով հրացանի բռնուեցան, եւ կայսրը՝ որ կրնար աւելի սարսափելի պատիժ մը տալ իշխանուհւոյն, բաւական համարեց Տիւն քէրքի մօտ ունեցած ագարակն աքսորել զայն :

Երբոր Պուրպոնեանք վերահաստատուեցան, Սէն-Տիդիէ ատկնոջ կրած հալածանքն անվարձ չմնաց, եւ այն ժամանակն ալ՝ իր բարուց թեթեւութեան հակառակ՝ բաւական աղդեցութիւն ստացաւ. Տ'Էկրինեի մարքիզն ալ Քաղղիոյ մէջ պաշտօնի մանելով՝ հոն բնակութիւն հաստատեց : Ասիկա խիստ վայելչադէմ հաճելի եւ նորասէր մարդ մ'էր. իշխանուհւոյն հետ հեռուէն թղթակցեր եւ դաւակցութիւն ըրեր էր՝ առանց զայն ճանչելու. ուստի երբոր Քաղղիա դարձաւ, մէջերնին բնականաբար սերտ կապակցութիւն մը հաստատուեցաւ :

Անանձ ինքնասիրութիւնը, աղմկալից զըւարճութեանց ճաշակը, ատելութեան դուռըութեան եւ իշխանասիրութեան պէտքը, տեսակ մը դէշ համակրութիւնը՝ որ ապականեալ բնութեան աէր անձինքն իր նենդածէտ հրապոյրներով իրարու կը մօտեցընէ՝ առանց զանոնք

իրարու հետ շփոթելու, մարքիզն ու իշխանու-
հին առաւել իրարու մեղսակից ըրեր էին՝ քան
թէ սիրակից։ Այս կապակցութիւնն ինքնասէր
եւ դառն զգացմանց վրայ հիմնեալ էր, այն ա-
հաւոր պաշտպանութեան վրայ՝ զոր երկու մտան-
դաւոր բնութիւններ իրարու կը նուիրէին այն-
պիսի ընկերական աշխարհի մը դէմ, ուր իրենց
մեքենայող տախտակէր եւ վատահամբաւիչ ողին
շատ թշնամիներ յարուցած էր իրենց դէմ։ Այս
կապը տեւեց մինչեւ այն օրը, ուր մարքիզը Սի-
մօն զօրապետին հետ մենամարտութիւն մ'ընելէ
ետեւ՝ կրօնաւորաց ընծայարանը մտաւ՝ առանց
իր այս յեղակարծ որոշման պատճառը հասկըց-
ուելու։

Իսկ իշխանուհին՝ ընդհակառակն՝ իր դար-
ձին ժամանակը դեռ չեկած համարելով՝ իր աշ-
խարհամուտ զեղծ կեանքը շարունակեց՝ կծու նա-
խանձօտ եւ քինասէր եռանդով մը, վասն զի կը
տեսնէր որ իր գեղեցկութեան տարիները լմնա-
լու վրայ էին։ Հետեւեալ իրողութենէն կրնայ
հասկցուիլ այս կնոջ բնաւորութիւնը։ Գեռ իր
հրապուրիչ ազդեցութիւնը բոլորովին չկորուսած,
վերջին եւ պայծառ յաղթանակով մը կնքել ուղեց
իր աշխարհամուտ կեանքը, ինչպէս որ ճարտար
կատակերգակ դերասանուհի մը յարմար ժամա-
նակին թատերաբեմէն կը հրաժարի, որպէս զի
ամենուն սրտին մէջ կակիծ թողու։ Իշխանուհին
ալ իր սնամիտութեան այս վերջին մխիթարու-
թիւնը տալու համար՝ վարպետութեամբ ընտրե-

իր որոտերը : Երկու դեռահասակ տարփաւոր ու
 տարփուհի դտաւ . որք իրարու վրայ կը խենթե-
 նային . այնչափ հնարք , այնչափ նենդուպատիր
 միջոցներ բանեցուց , որ վերջապէս տարփաւորը
 տարփուհւոյն ձեռքէն յափշտակեց . խեղճը տա-
 սընեւութ տարեկան հրաշագեղ աղջիկ մ'էր , որ
 իր տարփաւորին վրայ հողի կուտար : Այս մեծ
 յաջողութիւնը տեսնուելէ եւ ամենուն յայտնի
 ըլլալէ ետեւ , Սէն-Տիդիէ աիկինն իր յաղթանա-
 կին պայծառութեան մէջ աշխարհէս քաշուե-
 ցաւ : Քանի մ'անգամ երկար տեսակցութիւններ
 ըրաւ Տ'էկրիննի մարքիզ-արքային հետ , որ այն
 ժամանակ հռչակաւոր քարոզիչ մ'էր , եւ օրին
 մէկն ալ յանկարծ Փարիզէն մեկնելով դնաց եր-
 կու տարի Տիւնքէրքի մօտ իր աղարակը նստաւ ,
 ուր իր սենեկապանուհիներէն Արիփօա աիկինը
 միայն քովը պահած էր :

Երբոր Փարիզ դարձաւ , առջի թեթեւաբա-
 րոյ տարփասէր եւ զեղխ կինը չէր . փոփոխու-
 թիւնը կատարեալ կարգէ դուրս եւ գրեթէ
 սարօափելի էր : Սէն-Տիդիէի ապարանքը , որ եր-
 բեմն ուրախութեանց տօներու եւ զուարճու-
 թեանց միայն բաց էին , լուռ եւ խստամբեր ե-
 րեւոյթ մ'առաւ . փոխանակ հարուստ գեղազարդ
 եւ զուարճասէր ընտանիքներ ընդունելու , ջերմ
 բարեպաշտութեամբ համբաւեալ կանայք եւ
 կրօնական ու միապետական սկզբանց ծայրայեղ
 մոլեռանդութեամբ նախանձաւոր մարդիկ մի-
 այն ընդունիլ սկսաւ : Մանաւանդ բարձրաստի-

ձան կղերին քանի մը գլխաւոր անդամներն իր
բոլորովի քը պատեցին : Աւստաւոր կանանց միա-
բանութիւն մ'իր պաշտպանութեան ներքեւ
դրուեցաւ : Յատուկ խոստովանահայր , մատուռ ,
ողորմաբաշխ , եւ մինչեւ իսկ հոգեւոր անօրէն ու-
նեցաւ , բայց այս վերջինը փոխանորդաբար կը
կատարէր իր պաշտօնը , վասն զի բուն հոգեւոր
անօրէնը Տ'էկրինելի մարքիզ-աբբան էր : Աւելորդ
է ըսել թէ իրենց տարիական յարաբերութիւննե-
րը բոլորովին դադրած էին : Այս յանկարծական
լիակատար եւ մանաւանդ մեծահռչակ դարձը շա-
տերուն սքանչանք եւ ակնածութիւն ազդեց ,
իսկ նրբամիտները ծիծաղեցան :

Հաղարաւոր օրինակներու մէջէ մէկ հաար մի-
այն պատմենք ցոյց տալու համար թէ իշխանու-
հին ճիւղութեաց ուխտին անդամակցելէն 'ի վեր-
ինչ օարսափելի դօրութիւն ձեռք բերեր էր : Այս
պատմութենէն կը հասկցուի նաեւ այս կնոջ ստո-
բերկրեայ քինախնդիր եւ անագորուն բնաւո-
րութիւնը՝ որուն դէմ անխոհեմաբար խիզախելու
կը պատրաստուէր Ստրիէն :

Սէն-Տիգրիէ տիկնոջ դարձին վրայ քիչ շատ
ծիծաղողներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ վերոյիշ-
եալ դեռահաս եւ սիրալառ զոյգը , զորոք աշխարհի
տարիական տեսարանէն քաշուելէ առաջ ան-
գըթաբար իրարմէ բաժներ էր : Ասոնք՝ այն ան-
ցաւոր փոթորիկէն ետեւ վերստին միանալով , ի-
րենց այնչափ գէշութիւն քնող իշխանութիւն վը-
րէժ առնելու համար՝ կծու կատակներ ըրեր էին

անոր դարձին վրայ :

Բայց շատ հանցաւ աղէտալի փորձութիւն մ'եկաւ գլխունուն :

Սյրը՝ որ մինչեւ այն ժամանակ սիրուելոյն վրայ կոյր վատահոլութիւն ունէր, անանուն յայտնութիւններով յանկարծ լուսաւորուեցաւ, սարսափելի գայթակղութիւն մը ծագեցաւ քաղաքին մէջ, եւ նորատի կինը վատահամբաւութեամբ կորսուեցաւ :

Տարիաւոր երիտասարդին վրայ ալ անորոշ եւ տարտամ՝ բայց նենդամութեամբ հաշուեալ եւ յայտնի զրպարտութիւններէ հազարապատիկ նսողիալի զրոյցներ սկսան տարածուիլ՝ այնպիսի սառանայական վարպետութեամբ յարատեւութեամբ եւ տարբեր ճանքաներով, որոց դէմ անհրնար էր մաքառիլ եւ ցրել . ուստի խեղճ մարդուն մտերիմ բարեկամներն անգամ այն անդու եւ խառնաշփոթ շշուէններուն ծանր բայց անգիմադրելի ազդեցութիւնն անդդալաբար կրելով՝ կամաց կամաց պաղեցան ու հեռացան անկէ :

Պարտած զրոյցներն հետեւեալ խօսքերուն մէջ կրնան բովանդակիլ :

« Է՛, իմացանք . . . : — Ա՛ : — Գէշ բաներ կը խօսուին անոր վրայ : — Իրան, ի՞նչ կը խօսուի : — Ստոյգ չեմ գիտեր, բայց գէշ բաներ . . . պատուոյն գպչելիք շշուէններ : — Ս՛ . . . շատ գէշ բան . ասոր համար է ուրեմն որ ամեն գացած տեղերը պաղ ընդունելութիւն կընեն իրեն . հիմա հասկըցայ պատճառը : — Շիտակն ըսելով

եւ այսուհետեւ անոր հետ չպիտի տեսնուիմ: — Ես
այ չեմ տեսնուիր » եւ այլն, եւ այլն:

Ահա այսպէս է աշխարհս. մարդու մը պա-
տիւը կտարելու համար շատ անգամ ասկէց աւել-
լի բան պէտք չէ, մանաւանդ երբոր մեծ յաջող-
ուածներու պատճառաւ շատ նախանձորդներ ու-
նենայ: Այսպէս եղաւ այս մարդուն ալ: Խեղճը
տեսնելով որ բոլորտիքը մարդ չմնար եւ կար-
ծեա թէ զգալով որ ոտքին տակի գետինը կը սա-
հի, չէր գիտեր ուր փնտռէ ուր գտնէ այն անըմ-
բրոնելի թշնամին՝ որուն հարուածները միայն
կ'զգար, վասն զի բնաւ միտքը չէր եկեր կատ-
կածիլ իշխանաւհիէն՝ զոր վերոյիշեալ արկածէն
ետեւ տեսած չէր: Բայց վերջապէս այս լքման ու
արհամարհանաց պատճառը հասկընալ ուղելով,
իր վաղեմի բարեկամներէն մէկուն գիմեց: Ան
այ արհամարհոտ եւ անորոշ պատասխաններ տը-
ւաւ: Ասիկա բարկացաւ եւ գոհացուցիչ հա-
տուցում պահանջեց. հակառակորդն ալ ըսաւ ի-
րեն թէ « զնայէք ձեր եւ իմ ծանօթներէս երկու
վկայ գտէք եւ մենամարտինք: » Խեղճը չկրցաւ
եւ ոչ մէկ վկայ մը գտնել: Վերջապէս առանց
երբէք պատճառն հասկընալու՝ ամենուն երեսէն
ինկած, եւ իր պատճառաւ սիրուհւոյն կորսուե-
լուն վրայ ալ չարաչար վշտացած, օրտին ցաւէն
կատաղութենէն ու յուստահատութենէն խենդե-
ցաւ եւ ինքզինք սպաննեց . . . :

Մեռած օրը Սէն-Տիդիէ Թիկինն ըսաւ թէ
այնպիսի ամօթալից կեանք մը հարկաւ այնպիսի

վախճան մը պիտի ունենար . եւ թէ այն մարդը՝
որ երկար ժամանակ աստուածային եւ մարդկա-
յին օրէնքներն իրեն խաղալիկ ըրած էր, իր թըշ-
ուառ կեանքը ոճիրով մը միայն կրնար վերջացը-
նել, այսինքն անձնասպանութեամբ . . . : Սէն-
Տիգրիէ տիկնոջ բարեկամներն ալ այս սոսկալի
խօսքերը բերնէ բերան կրկնեցին կեղծ բարե-
պաշտական տրտում ու համոզեալ դէմքով :

Բայց ամենն այս չէր . պատիժին քով վար-
ձատրութիւն ալ կար : Նիտող անձինք կը նշմա-
րէին որ Սէն-Տիգրիէ տիկնոջ կրօնական կուսակ-
ցութեան բարեկամներն ու սիրելիները զարմա-
նալի արագութեամբ բարձր վիճակներու կը հաս-
նէին : Այն երիտասարդները՝ որ բարեպաշտու-
թիւն կը ցուցընէին եւ անդադար քարոզ մտիկ
ընելու կերթային, ճիզուիթաց հովանաւորու-
թեան ներքեւ պահեստի դրուած Սուրբ-Սրտի
աղջիկներէն հարուստ օրքերու հետ կամուսնա-
նային : Խեղճ աղջիկներն ուչ կը հասկընային
թէ ինչ էր սուտ բարեպաշտուհիներէ ընա-
րուած եւ իրենց ամուսնութեան տրուած այր
մը, ուստի շատ անդամ դառն արաստուօք կը քա-
ւէին այս կեղծաւոր ու խարդախ ընկերութեան
մէջ ընդունուելու խաբուսիկ շնորհը, ուր իրենք
օտար եւ անպաշտպան գտնուելով՝ եթէ իրենց
հրամայուած ամուսնութեանց դէմ գանդատելու
համարձակէին, խօտիւ կը պատժուէին : Սէն-Տի-
գրիէ տիկնոջ ակմբանոցին մէջ կուսակալներ գըն-
դապետներ ընդհանուր հարկահաւաքներ ճե-

մականներ եպիսկոպոսներ խորհրդարանի եւ ծե-
րակուաի անդամներ կընտրուէին, որոցմէ՝ այս
հզօր պաշտպանութեան փոխարէն՝ ուրիշ բան
չէր խնդրուեր, բայց եթէ բարեպաշտ երեւնայ,
մերթ ընդ մերթ հրապարակաւ հաղորդուիլ, ան-
հաշտ թշնամութիւն երդնուլ ճիղուիթաց հա-
կառակ եղող եւ յեղափոխական մարդոց դէմ,
եւ մանաւանդ Տ'Էկրիմեի արքային ցուցըցած դա-
նադաննիւթոց վրայ դադանաբար հետը թղթակ-
ցիլ, որ խիստ հաճելի դրօտանք մ'էր, վասն զի
արքան աշխարհի ամենէն սիրուն նրբամիտ եւ
մանաւանդ հաճոյակատար մարդն էր :

Ահա այս առթիւ պատմական իրողութիւն
մ'ալ՝ որ Մօլիէրի կամ Բասքալայ դառն եւ վը-
րիժառու հեղնութեան ներքեւ իյնալու արժանի
էր, Պուրպոնեանց իշխանութեան վերջին տա-
րին էր, արքունեաց բարձրատախտիճան պաշտօնա-
տարներէն մէկը՝ որ անկախ եւ հաստատամիտ
մարդ մ'էր, խոստովանելու եւ հաղորդուելու
օտարութիւն չունէր : Այսպիսի բարձր վիճակի
մը մէջ ակնյայտնի անտարբերութիւնը չար օրի-
նակ մը կրնար ըլլալ . ուստի Տ'Էկրիմեի արքան
դրկուեցաւ որ զայն համոզէ : Արքան անոր պատ-
ուաւոր եւ վեհ բնաւորութիւնը ճանչելով՝ զգաց
որ եթէ ինչ եւ իցէ միջոցաւ զայն համոզելով խոս-
տովանանք ըլլալու հաճեցընէ՝ մեծ ազդեցու-
թիւն կունենայ դործը : Չիտնալով որ դիմացինը
դիւրաւ բռնուող մարդ չէր, ճարտարամիտ ար-
քան հաւատքն ու կրօնքը մէկ կողմ դնելով սկը-

սաւ պատշաճից վրայ միայն խօսիլ անոր եւ հաս-
կըցընել թէ իր օրինակը փրկաւէտ ազդեցութիւն
մը պիտի ունենար հասարակութեան վրայ :

« Պարոն արքայ , ըսաւ պաշտօնատարը , ես
կրօնքը ձեզնէ աւելի կը յարգեմ , բայց վատ
ծաղրածութիւն մը կը համարիմ երթալ առանց
համոզման հաղորդուիլ : — Օ՛ն , դուք ալ , խըս-
տապահանջ եւ անողօք Աղկեսդներ , ըսաւ մար-
քիդ-արքան խորամանկ ժպիտով մը , դիս մը-
տիկ ընելով ձեռք բերելիք շահերնիդ կրնանք
ձեր խղճին հետ համաձայնեցընել . ձեզ հա-
մար ՍՊԻՏԱԿ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻԻՒՆՆԵՐ մը կը պատրաս-
տենք , որովհետեւ մեք արտաքին երեւոյթէ
զատ ուրիշ բան չենք ուզեր : »

Սպիտակ հաղորդութիւնը չորքազործուած
նշխարքով կըլլայ :

Պաշտօնատարը մարքիդ-արքային այս առա-
ջարկութիւնը բարկութեամբ մերժեց , բայց
ինք ալ պաշտօնէն ինկաւ :

Այս պատմածնիս առանձին իրողութիւն մը
չէր . վայ անոնց՝ որք իրենց գաղափարներովն ու
շահերով Սէն-Տիդիէ տիկնոջ կամ անոր բարեկամ-
ներուն հակառակ կը գտնուէին : Անուխ կամ
ուշ՝ ուղղակի կամ անուղղակի՝ անգութ եւ գը-
րեթէ միշտ անդարմանելի հարուած մը կուգար ,
ոմանց ամենասիրելի յարաբերութեանցը , ոմանց
վարկին , ոմանց պատուոյն , ոմանց ալ պաշտօ-
նին ու ապրուստին , եւ այս ամենը կը կատար-
ուէին անախանելի ծածուկ յարատեւ ու սոս-

կալի հալեցուցիչ զօրութեամբ մը, որ ամենէն
ածրապինդ վիճակներու հարստութեանց ու համ-
բաւոց հիմը կը փորէր աներեւութաբար, մինչեւ
որ 'ի սպառ անդնդասոյդ ըլլալով սարսափ եւ
ապշութիւն կազդէին ամենուն :

Հիմա կրնայ հասկցուիլ թէ ինչպէ՞ս Սէն-Տի-
զիէ իշխանուհին Պուրպոնեանց վերահաստատու-
թենէն ետեւ այն առտիճան ազդեցութեան տէր
ու ահարկու եղած էր : Երբօր յուլիսի յեղափո-
խութիւնն (1830) եկաւ, Ղուի-Ֆիլիբի կողմն ան-
ցաւ . բայց զարմանալին այս է որ թէ եւ կործան-
եալ միապետութեան ջերմ կողմնակից եղող քա-
նի մ'անձանց հետ իր ընտանեկան ու ընկերական
յարաբերութիւնները չզաղրեցուց, բայց եւ այն-
պէս տակաւին մեծ զօրութեան ու ազդեցու-
թեան տէր կը համարուէր :

Վերջապէս չմոռնանք ըսել թէ Սէն-Տիզիէ
իշխանը շատ տարիներէ 'ի վեր մեռած էր, եւ
դաւակ չունենալուն համար՝ թողուցած անձնա-
կան մեծ ամարթամ հարստութիւնն իր կրտսեր
քեռայրին՝ (Ատրիէնին հօրն) ինկեր էր : Այս ալ
տասնեւութ ամսէ 'ի վեր մեռած ըլլալով, Ատրի-
էն օրիորդը վերջին եւ միակ ժառանգ մնացած
էր Ռէնըբօնի դերդաստանին :

Սէն-Տիզիէ արկինը թխորակ կանանչ տա-
մասկոյով պատած մեծկակ դահլիճի մը մէջ իր
եղբօրորդւոյն կ'օպասէր : Արասիները՝ որ քնոյն
կերպասով ծածկուած էին, քանդակագործ ուղ-
նիադէ էին, ինչպէ՞ս նաեւ մատենագարանը՝ որ

աղօթքի գրքերով լցուն էր : Քանի մը սրբոց պատկերներ եւ սեւ թաւիչի վրայ փղոսկրէ մեծ Քրիստոս մը բոլորովին խստամբեր ու տխուր երեւոյթ մը կուտային դահլիճին :

Տիկինը մեծ գրասեղանի մ'առջեւ նստած՝ բազմաթիւ նամակներ կը կնքէր, որովհետեւ խիստ ընդարձակ ու բազմազան թղթակցութիւն մ'ունէր : Ինքը գրեթէ քառսունեւեկինգ տարու կար, եւ տակաւին գեղեցկութիւնը չէր կորուսած : տարիները լայնցուցեր ու գիրցուցեր էին իր հասակը՝ որ ժամանակաւ նշանաւոր վայելչութիւն մ'ունէր, եւ տակաւին սեւ ու երկայն շրջադգեօտին ներքեւ իր բարեձեւութիւնը կը ցուցընէր : Գլուխը մոխրագոյն ժապաւէններով պարզ փնդոյր մը գրած էր, որուն ներքեւ ապարօշաձեւ փաթթուած խարտեաչ ու թանձրահիւս փայլուն մազերը կը տեսնուէին : Առաջին անգամ տեսնողը մէկէն 'ի մէկ կը զարնուէր անոր ծանր եւ միանգամայն պարզ կերպարանքէն, եւ 'ի դուր անցեալ վրդովայոյղ կենաց հետքը կը փրնարձէր անոր հանդարտ եւ կրկիւղած դէմքին վրայ : Այնպիսի բնական լրջութիւն ու պարկեշտութիւն մը ցոյց կուտար, որ մարդ չէր կրնար հաւատալ թէ անչափ մեքենագործութեանց եւ անչափ տարփական արկածներու դիւցազնուհին էր : մանաւանդ երբոր դիպուածով մէկուն բերնէն թեթեւ խօսք մը լսէր, այս կնոջ երեսը (որ ինքզինք վերջապէս եկեղեցւոյ մոյր կարծել սկսած էր) միամիտ եւ վշտադին դարմանք մը կը յայտ-

նէր, եւ քիչ մը ետքն ալ ողջախոն կուսի մը պէտ
գայթակղեալ դէմք մ'եւ արհամարհոտ կարեկ-
ցութիւն մը ցոյց կուտար: Սակայն պէտք եղած
ժամանակ իշխանուհւոյն ժպիտը լի էր շնորհօք
եւ հրապուրիչ ու անդիմակաց պարզմտութեամբ:
Իր կապոյտ մեծ աչքերը դիտէին՝ երբոր առիթը
պահանջէր՝ սիրաւառ եւ քծնի ըլլալ: Բայց երբոր
մէկն անոր ամբարտաւանութեանը դպչելու,
կամացը հակառակելու կամ շահուցը վնասելու
համարձակէր, եւ ինքն ալ կարող ըլլար առանց
վաճանդի իւր դայրուցը դուրս թափել, այն ժա-
մանակ իր մեղմ եւ լուրջ դէմքը պաղարիւն եւ
անողոքելի չարութիւն մը կը յայտնէր:

Նոյն միջոցին Արիւօա տիկինը՝ Ատրիէնի նոյն
առաւօտեան դործերուն վրայ Յլօրինի տուած
լրտեսական տեղեկագիրը ձեռքը ներս մտաւ:

Արիւօա տիկինը քսան տարիէ 'ի վեր Սէն-
Տիդիէ իշխանուհւոյն քով էր, եւ տարիամուտ տի-
րուհւոյ մը մտերիմ սենեկապանուհին ինչ որ կըր-
նայ եւ պարտի դիտնալ, լիովին դիտէր: Չէր դիտ-
ցուեր թէ արդեօք իշխանուհին կամաւ քովը պա-
հեր էր իր երիտասարդական բաղմագիւմի դառա-
ծանաց քաջածանօթ վկայն: Այս միայն յայտնի
էր որ Արիւօա տիկինը մեծ արտօնութիւններ ու
նէր իշխանուհւոյն քով, եւ առաւել ընկերուհի՝
քան թէ սենեկապան կը կարծուէր:

« Ահաւասիկ, տիկին, Յլօրինի դրած տե-
ղեկութիւնները, ըսաւ Արիւօա, եւ թուղթն իշ-
խանուհւոյն տուաւ: — Մէկ պահէն կը քննեմ,

ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինը . բայց մտիկ ըրէք որ
ըսեմ : Ատրիէն հիմա հոս պիտի գայ . երբոր մեք
անոր հետ խօսակցութեան զբաղինք . մարդ մը
պիտի գայ իմ կողմանէս եւ ձեզ խնդրէ , առէք
զայն եւ Ատրիէնի բնակած փոքր ապարանքը
տարէք : — Շատ աղէկ , տիկին : — Այն մարդը
փոքր ապարանին մէջ գտնուած ամեն բան ճշ-
դիւ գրի պիտի առնու . լաւ ուշադրութիւն ըրէք
որ բան մը չմոռցուի , վասն զի ամենակարեւոր
բան մ'է այս : — Շատ աղէկ , տիկին . . . բայց
եթէ Ժօրժէթ կամ Հէպէ դէմ կենալ ուղեն . . .
— Անհոգ եղիք , եկող մարդն այնպիսի մէկն է ,
որ աղջիկները զայն ճանչննուն այնչեն համար-
ձակիր դէմ կենալ՝ ոչ վիճակահամարին եւ ոչ ու-
րիչ ընելիքներուն . . . : Ասկէց զատ , հետն ըն-
կերացած ժամանակնիդ չմոռնաք յեղյեղել այն
մասնաւոր պարագաները՝ որք ժամանակէ մ'ի
վեր ձեր տարածած զրոյցներն հաստատելու կը
ծառայեն . . . : — Անհոգ եղիք , տիկին , այն
զրոյցներն հիմա ճշմարտութեան չափ հաստա-
տութիւն ունին . . . : Ուրեմն վերջապէս լիրթ
աւ գոռոզ Ատրիէն պիտի խորտակի եւ ինձմէ . . .
չնորհ խնդրելու ստիպուի . . . :

Մերունի սպասաւոր մը դրան երկու փեղկե-
րը բանալով իմացուց թէ Պ . Տէկրինելի արբան
եկաւ : — Երբոր Ատրիէն օրիորդը գայ , ըսաւ
իշխանուհին Արիփօա տիկնոջ , աղաչեցէք որ
վայրկեան մը օպասէ : — Շատ աղէկ , տիկին . . .
ըսաւ կաւատուհին եւ սպասաւորին հետ դուրս

երաւ .

Սէն-Տիգրիէ տիկինն ու Պ . Տ'էկրինեի մինակ
մնացին :

ԳԼՈՒԽ Դ .

ԴԱԻԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ընթերցողք դիւրաւ գուշակեցին թէ Տ'էկ-
րինեի մարքիղ-արքան Միլիէօ-Տէղ-Խերսէն փո-
ղոցը տեսնուած անձն էր , որ ասկէց երեք ամսոյ
չափ ասաջ Հոով գացեր էր :

Տ'էկրինեի արքան սուգի հանդերձ հազած
էր խիստ վայելչայարդար կերպով , ինչպէս որ
սովորութիւնն էր : Քահանայական պատմուճանը
չէր հազած , աշխարհականի սեւ ու կոկիկ զգես-
տըն եւ մինչեւ մէջքն աղէկ մը կոճկուած բաճ-
կոնն իր հասակին գեղեցկութիւնն երեւան կը
հանէին . սեւ քաղմիրէ տափաան առաւել կը բա-
նար սեւ ու փայլուն սեկէ կոշիկներ հազած ու-
քերուն բարեձեւութիւնը . վերջապէս գլխուն
ետեւի կողման մազերը քիչ մը թափած ըլլալով
իր կուլակն աննշմարելի կըլլար . ուտի իր կեր-
պարանքէն հնար չէր քահանայ ըլլալը հասկընալ ,
'ի բաց առեալ մորուք կամ ընչացք չունենալը ,
որ այսպիսի այրական դէմքի մը մեծ վայելչու-
թիւն կրնար տալ . կղակը նոր գերծուած էր եւ
բարձր ու լայն փողկապի մը կը կըթնէր , որուն

զինուորական խրոխտ կապուած քը կը յիշեցընէր
թէ այս աբբայ-մարքիզը, այս հռչակաւոր քա-
բողիչը՝ որ ճիզուիթաց ուխտին ամենէն դործուն-
եայ եւ ազդու գլուխներէն մէկն էր, Պուրպոն-
եանց վերահաստատութեան ժամանակ ռուսաց
հեա Գաղղիոյ դէմ պատերազմելէ ետեւ՝ հեծե-
լազօրաց գնդի մը հրամանատար եղած էր :

Տ'Էկրինեի աբբանոյն առաւօտուն Փարիզ
հասած ըլլալով, իր այրի մօրը՝ Տ'Էկրինեի մարքի-
զուհւոյն մեռնելէն 'ի վեր Սէն-Տիզիէ իշխանու-
հին տեսած չէր : Մարքիզուհին Տիւնքէրքի մօտ
Սէն-Տիզիէ տիկնոջ ագարակին մէջ մեռեր էր՝ ըն-
դունայն կանչելով իր որդին՝ որպէս զի իւր վեր-
ջին ժամերուն դառնութիւնը մեղմացընէ . բայց
յանկարծ Հռոմէն հրաման մը գալով, Տ'Էկրինեի
աբբան բնութեան ամենէն նուիրական զգա-
ցումները զօհելու պարտաւորուեր եւ անմիջա-
պէս Հռոմ գացեր էր . սակայն ճանքայ ելած ժա-
մանակ քիչ մը վարաներ էր, որոք Ռօտէն նշմարելով
պէտք եղած տեղն իմացուցեր էր, ինչու որ Պ .
Տ'Էկրինեի իր բոլոր կենաց մէջ մայրական սիրոյն
զգացմունքը միայն անարատ պահած էր :

Երբոր սենեկապան սպասաւորը Արիվօս
տիկնոջ հեա զգուշութեամբ դուրս ելան, մար-
քիզը վազեց իշխանուհւոյն քով, եւ ձեռքն ա-
նոր երկնցընելով՝ այլայլեալ ձայնով մ'ըսաւ .
« Հէրմինի, շիտակն ըսէք, ձեր նամակներուն
մէջ ինձմէ բան մը պահեցի՞ք թէ ոչ . . . մայրս
իւր վերջին վայրկեաններուն մէջ անշուշտ անիծեց

զիս : — Ոչ , ոչ Յրէտէրիկ , անհող եղիք . տր-
դարեւ ձեզ տեսնել ուղեց , բայց ետքը դադա-
վարները շիտթեցան , եւ իր խելայեղութեան մէջ
դարձեալ ձեզ կը կանչէր : — Այո՛ , ըսաւ մար-
քիզը դառնութեամբ , իր մայրական բնազդումն
անշուշտ կըրօէր իրեն թէ իմ ներկայութիւնս կըր-
նար դուցէ զինքը կենդանութեան դարձընել :
— Կադաչեմ , այդ տխուր յիշատակները վանե-
ցէք ձեր մտքէն . այդ աղէտն անդարմանելի է :
— Բայց վերջին անգամ կը խնդրեմ , կրկնեցէք
ինձ թէ մայրս ստուգիւ դառնապէս չթաղծեցաւ
իմ բացակայութեանս վրայ . հասկըցաւ արդեօք
թէ առաւել ստիպողական պարտաւորութիւն մը
զիս ուրիշ տեղ կը կոչէր : — Ոչ , ոչ , կըսեմ ձեզ .
Նրբոր խելքը խանդարեցաւ , եթէ դալու ալ ըլ-
լայիք՝ չէիք կրնար մեռնելէն առաջ հասնիլ . այս
նիւթիս վրայ ձեզ դրած տխուր տեղեկութիւն-
ներս կատարելապէս ճշմարիտ են . ուստի ապա-
հով եղիք : — Այո՛ , խիղճս պէտք էր հանդարտ
ըլլար , վասն զի պարտականութեանս հնազան-
դելու համար էր որ մայրս զոհեցի , բայց եւ այն-
պէս ամեն ջանք ընելով չկրցայ ինքզինքս այն
կատարեալ հրաժարման վարժեցընել՝ զոր այս
տարսափելի խօսքերը պարտք կը դնեն մեր վրայ .
« Ով որ իր հայրը մայրը եւ մինչեւ իսկ իր հողին
չատեր , չկրնար ինձ աշակերտ ըլլալ՝ » Ծ

* Այս պատուէրին առթիւ հետեւեալ մեկ-
նութիւնը կը տեսնուի ճիզութեամբ սահմանադ-

— Անշուշտ , Տրետերիկ , այդ հրաժարում-
ները ծանր եւ դժուարին են , բայց ատոր փոխա-
րէն որչափ աղղեցութիւն որչափ զօրութիւն
կ'ստանանք : — Ճշմարիտ է , ըսաւ մարքիզը
վայրկեան մը լռութենէ ետեւ . . . ի՛նչ չզոհեր
մարդ որպէսզի երկրիս հզօրներուն վրայ մութին
մէջ թագաւորէ , մինչդեռ անոնք յայտնի եւ ցե-
րեկուան լուսով կը թագաւորեն : Այս անգամ
Հոռմ ըրած ճանապարհորդութիւնս մեր ահաւոր
զօրութեան վրայ նոր գաղափար մը տուաւ ինձ .
վասն զի , գիտցած եղիք Հէրմինի , որ ինչ ալ ը-
սեն ու ընեն , Հոռմ տակաւին աշխարհիս ամենէն
գեղեցիկ եւ ամենէն մեծ մասին վրայ կիշխէ թէ
բռնութեամբ թէ հաւատքով թէ աւանդու-
թեամբ եւ թէ սովորութեամբ , ուստի Հոռմէն
մանաւանդ այն գերամբարձ կէտէն կրնայ մարդ
մեր իշխանութեան ընդարձակութիւնը գիտել :
Հետաքրքրաշարժ տեսարան մ'է տեսնել այն
բարձրութենէն թէ ինչպէս կանոնաւորու-
թեամբ կը բանին բիւրաւոր մարդկեղէն գոր-
ծիքներ , որոց անձնաւորութիւնը շարունակա-
բար մեր ուխտին անշարժ եւ անյեղլի անձնաւո-
րութեան մէջ կը խորասուզի : Ո՛րչափ ահագին զօ-
րութիւն է եղեր մեր զօրութիւնը . . . ար-
դարեւ կը հիանամ ու կը սարսափիմ երբ կը մտա-

րութեան մէջ :

« Խօսքին եղանակն զգացմանց օգնելու հա-
մար պէտք է վարժուիլ՝ ոչ թէ ծնուդ ունի՛ , եղբայրներ
սնի՛ ըսելու , այլ թէ ծնուդ սնի՛ , եղբայրներ սնի՛ :

ծեմ թէ մարդ մը՝ մեր ուխտին անդամ չեղած՝ կը
խորհի կապրի կը հաւատայ ուղածը կընէ . . .
բայց երբոր մեր մէջ կը մտնէ , քանի մ'ամսէն
մարդկութեան կեղեւը միայն կը մնայ վրան .
խելքը միտքը բանավարութիւնը խիղճը անձն-
իշխան կամքը վերջապէս ամեն կարողութիւն-
ները կանդամալուծին կը ցամքին ու կը հաշ-
մին անշշուենջ եւ սոսկալի հնազանդութեան մը
օտարոյթով եւ խորհրդաւոր մարդերու գործադ-
րութեամբ , որք կը խորտակեն ու կը մեռցընեն
մարդկային մտաց ինքնածին ու ազատ խոր-
հուրդները : Այն ժամանակ՝ այս անհոգի համբ
տխուր եւ դիակի պէս ցուրտ մարմիններուն վրայ
մեր ուխտին հոգին կը փչենք , իսկոյն դիակները
ոտքի կէննեն կը քալեն կերթան կը գործեն ,
բայց առանց դուրս ելնելու այն շրջանակին մէ-
ջէն՝ ուր յաւիտեան փակուած են : Ահա այս կեր-
պով մարդիկ անդամ կըլլան այս վիթխարի մարմ-
նոյն , որուն ամեն կամքը մեքենայաբար կը կա-
տարեն , բայց պատճառները չեն կրնար գիտնալ ,
ինչպէս որ մարդուս ձեռքն ալ ամենէն դժուա-
րին գործերը կը կատարէ՝ առանց զինքը վարող
մտքին խորհուրդը ճանչելու եւ հասկընալու : »

Այս խօսքերն ըսած ժամանակ Տ'Էկրինելի
մարքիզին գէմքն անհաւատալի գոռողութեան
ու ամբարտաւան իշխանութեան երեւոյթ մը
կառնուր :

« Օ՛ , այո՛ , այո՛ , այս դորութիւնը մեծ է . . .
չատ մեծ է , ըսաւ իշխանուհին , եւ մանաւանդ

մտքերուն ու խիղճերուն վրայ գաղտնապէս ազ-
դեցութիւն ընելուն համար սարսափելի է :
— Հէրմինի , ձեզ բան մ'ըսեմ , ըսաւ մարքիզը .
ժամանակաւ դեղեցիկ հեծելագունդ մ'ունէի
հրամանիս ներքեւ . իմ Հուսարներուս (հունգար-
եան ձիաւոր) համագգեատին պէս շքեղ բան չի
կար . շատ անգամ ամառ առաւօտները , երբոր
արեւը պայծառ կը ծագէր , կրթութեան ըն-
դարձակ դաշտին վրայ հրամանատարութեան
այրական եւ խորին զուարճութիւնն զգացած
եմ . Հրաման ըրածիս պէս՝ ձիաւորներս դղըրդ-
մամբ կը շարժէին , փողերն ու թմբուկները կը
հնչէին , փետուրները կը ծածանէին , սուրերը կը
շողշողային , ոսկեհուռ զգեստներով պայծառա-
փայլ պաշտօնակալներս ձիարշաւ վազելով հրա-
մաններս կը կրկնէին . ազադակ շռինդ լոյս եւ
փայլիւն միայն կը տեսնուէր . այն եռանդուն եւ
պատերազմական սպիներով ծածկուած բոլոր
զօրականներն իմ մէկ ակնարկութեանս ու մէկ
խօսքիս կը հնազանդէին . ես ալ զօրեղութիւն
մը կ'զգայի վրաս եւ կը խրոխտայի՝ ձեռքիս մէջ
ունենալով այն ամեն արի սիրտերը՝ որոց բուն
եռանդը հեծած պատերազմական նժոյգիս բո-
ցեռանդ աշխուժին պէս կը դսպէի . . . : Արդ ,
այսօր , այնչափինեղ օրեր անցունելէ ետեւ , ես՝
որ երկար ժամանակ քաջութեամբ պատերազմ
ըրած եմ , կրնամ առանց սնափառութեան ըսել
թէ այսօր՝ այս ժամուս մէջ՝ հազարապատիկ
առաւել ազդուութիւն իշխանութիւն զօրու-

Թիւն ու անվեհեր համարձակութիւն կ'զգամ
վրաս այս սեւ ու համր զինուորութեան գլուխ
կենարտի, որ մեքենայաբար կը խորհի կը կամփ
կերթայ ու կը հնազանդի՝ ինչպէս որ ես կը հրա-
մայեմ, որ իմ մէկ ակնարկութեամբս երկրա-
գունախա երեսը կը ցրուի, կամ կանայքը խոս-
տովանցընելու եւ տղայքը դաստիարակելու առ-
թիւ մեղմաբար ընտանեաց մէջ կը սարդի, հոգե-
վարքներուն դադանիքը խմանարտի ընտանեաց
շահերուն կը անդեկանայ եւ անոնց մէջ կը մանէ,
դիւրահաւան եւ երկչոտ թաղաւորներու ան-
հանդիստ խղճին տիրելով՝ անոնց աթոռը կը նըս-
տի, եւ վերջապէս Ս. Պատիին ծառայութիւններ
ընելով կամ ընել տարտի անոր քով կը բաղմի, Ս.
Պատիին, որ Ստրասաբուրգի Կենդանի յայտնութեան է երկ-
րէն Վրայ, կը հարցընեմ ձեզ, Հէրմիինի, այս դադա-
նի տէրութիւնը՝ որ օրորոցէն մինչեւ գերեզման,
աղքատ արհեստաւորին անակէն մինչեւ թաղա-
ւորին աթոռը, թաղաւորին աթոռէն մինչեւ
Սատուծոյ փոխանորդին՝ սրբազան դահը կը տա-
րածի, այս տէրութիւնը յարմար եւ կարող չէ
ամենէն ընդարձակ փառասիրութիւններն իսկ
վառելու կամ յաղեցընելու: Սչխարհիս որ վի-
ճակը կրնար այս փառաւոր վայելքները տալ
ինձ, որչափ արհամարհելի կերեւի ինձ հիմա մեր
առջի թեթեւ ու շողշողուն կեանքը՝ որ մեր վրայ
այնչափ նախանձ կը շարժէր. կը յիշէք, Հէրմի-
նի, յաւելցուց Տ'Էկրիսեի դառն ժպիտով մը,
— Եստ իրաւունք ունիք, Զրէտէրիկ, պատաս-

խանեց իշխանուհին, սրչափ արհամարհանօք կը
յիշէ մարդ անցեալը: Շատ անգամ ես ալ ձեզ
պէս անցեալը ներկային հետ բազդատելով՝ սրչափ
գոհութիւն կ'ըզամ ձեր խրատները մտիկ ընելու
համար. վասն զի ձեր խրատներուն շնորհիւ չէ՞ որ
աղատ մնացի սյն անարդ. ու ծաղրելի վիճակէն՝
որուն մէջ կամայ ակամայ կիյնան այն ամեն
կանայք՝ որք ժամանակաւ դեղեցիկ էին եւ խըն-
կարկուներէ շրջապատեալ: Վ՛նչ պիտի ընէի ես
հիմա. փութ անդը պիտի աշխատէի բոլորափքս
պահել այն անձնասէր ապաշնորհ եւ կոչա մար-
դիկը, որք քանի որ կին մը կրնայ իրենց կրկնը
ծառայել կամ սնավառութիւնը շողոքորթել՝ կը
քծնին անոր, եւ երբոր դեղեցիկութիւնը թառա-
միլ սկսի՝ կը հեռանան քովէն. ուստի ինձ ալ ու-
րիշ բան չպիտի մնար ընելիք, բայց միայն իմ
տունս դուարձութեան տուն մ'ընել . . . այլոց
համար . . . այն, կոչունքներ կամ պարահան-
դէսներ տալ, այսինքն իմ երեսս ջնայող խումբ
մ'անձինք հրաւիրել, եւ տանս մէջ իրար տես-
նելու առիթ մատակարարել այն սիրավառ նորա-
տի ամոլներուն, որք ամեն իրիկուն դահլիճէ
դահլիճ իրարու ետեւէ պարտելով զիրար գըտ-
նելէ ու տեսնելէ դատ ուրիշ բանի համար չեն
գար տունդ: Սրդարեւ ի՛նչ յիմարական դրօ-
տանք մը պիտի ըլլար տանս մէջ ընդունիլ խել մը
դեռափիթիթ դուարթ ու սիրավառ երիտասարդ-
ներ՝ որք զիրենք շրջապատող շուքն ու՝ ոլեր-
ծութիւնն իրենց լրբենի տարիանաց եւ դուար-

ճուշտեանց պարտուպատշաճ շրջանակ մը կը հաս-
մարին : »

Իշխանութեան այս խօսքերն անչափ խիստ
էին եւ դէմքն ալ ան աստիճան քինախնդիր նա-
խանձով մը վառեալ էր , որ իր կակիժներուն բու-
ռն դառնութիւնն ակամայ երեւան կերէր :

« Ո՛չ , ո՛չ , վերջին եւ պայծառ յաղթութե-
նէ մ'ստեւ , ձեր խրատներուն շնորհիւ խայտա-
կարուեցայ այն աշխարհէն՝ որ շատ շանցած ինձ-
մէ երես պիտի դարձունէր , ինձմէ՝ որ երկար ժա-
մանակ անոր կուռքն ու թագուհին էի : Ուստի
թագաւորութիւնս փոխեցի : Փոխանակ զեղիս ու
զբօսասէր մարդոց , որոց վրայ իմ առաւելագոյն
նանրասիրութեամբս կիշխէի , մեծամեծ հզօր եւ
ահաւոր մարդոցմէ շրջապատուեցայ , որոցմէ շա-
տերը աէրութիւնը կը կառավարէին . անձնուէր
եղայ անոնց՝ ինչպէս որ անոնք ալ ինձ անձնուէր
եղան : Ս,յն ատեն սկսայ վայելել այն երջանկու-
թիւնը՝ որ միշտ երազած էի . . . աշխարհիս
ամենամեծ շահերուն մէջ գործունեայ մասնակ-
ցութիւն մ'եւ հզօր ազդեցութիւն մ'ունեցայ .
ամենէն ծանր դադանիքներու խորհրդակից եղայ .
առանց վրիպելու դարկի կործանեցի այն անձին-
քը՝ որ զիս հեղներ կամ ատեր էին . իսկ անոնք՝
որ ինձ կը ծառայէին , գլուխ կը ծռէին կամ կը
հնազանդէին , իրենց յուսացածէն աւելի բարձր
վիճակներու կրցի հասցընել : — Սհա , քանի մը
խօսքով բովանդակեցիք , Հէրմիսի , մեր ահեղ
ղօրութեան միջոցը՝ որ է միշտ կուսակիցներ

ու աշակերտներ շատցընել . մեր համակրու-
թիւններն ու ատելութիւնները յաղեցընելու
գիւրութիւն գտնել , եւ ուխտիս նուիրապետու-
թեանը կոյր հնազանդութիւն ցոյց տալով աշ-
խարհի վրայ գաղանաբար տիրապետելու բա-
ժիննիս ձեռք բերել Եւ տակաւին յի-
մարներ ու կոյրեր կան՝ որք այս միջոցիս քա-
նի մը ձախորդ օրերու գէմ մաքառելու պար-
տաւորուած գանուելնուս համար մեզ կործանելալ
կը կարծեն , յարեց Պ . Տ'էկրիմնի արհամարհոտ
կերպով մը , որպէս թէ մեր ուխտը գլխաւորա-
պէս կռուոյ համար հիմնուած ու կաղմուած չէ .
որպէս թէ կռուոյ մէջ նոր ուժ մ'եւ նոր գործու-
նէութիւն մը չենք ստանար Անշուշտ ժա-
մանակը գէշ է բայց այսպէս չմնար
Գլխէք եւ գրեթէ տարակոյս չկայ որ քանի մ'օ-
րէն՝ այն է փետրուար 13ին՝ այնպիսի զօրաւոր
միջոց մը ձեռք պիտի բերենք՝ որ մեր խախտ-
եալ աղդեցութիւնը վերահաստատելու բաւա-
կան զօրութիւն կուտայ մեզ — Միտալ-
ներուն գործն է ըսածնիդ — Անշուշտ , եւ
իմ ալ այն քան անապարանօք Հռոմէն ետ դառ-
նալ դալս այն նայատակաւ էր որ մեզ համար ամ-
բաւ կարեւորութիւն ունեցող այս մեծ գործին
ներկայ գանուիմ : — Իմացնք արդեօք այն ձա-
խորդութիւնը որ այս անդամ ալ քիչ մ'նայ այն-
չափ աշխատութեամբ նիւթուած բոլոր մեքե-
նայութիւնները պիտի կործանէր Այո՛ ,
հիմա հոս եկած ժամանակս Ռօտէնը տեսայ

— Տերեմն իմացուց ձեզ . . . — Հնդիկ ար-
քայազնին եւ Սիսօն դօրապետին աղջկանց կրկնա-
կի նաւարեկութեամբ Քիքարտիոյ ծովեզերքն իյ-
նալէ ետեւ Քարտօլիլի ապարանքը հասնիլը , որ
դարձանալի բան է , ինչու որ աղջիկները Վիքօի-
քայի եւ Հնդիկն ալ շալայի մէջ արգիլուած կը
կարծուէին . . . ասոր համար ամեն նախազգու-
շական միջոցներ ճարտարութեամբ 'ի գործ դր-
ւած էին . . .

« Ըշմարիտը խօսելով , յաւելցուց մարքիզը սրտ-
նեղութեամբ , կարծես թէ աներեւոյթ դօրու-
թիւն մը միշտ պաշտպան կը կենայ այս ընտան-
եաց : — Բարեբաղդարար Ռօտէն հնարագէտ եւ
անխոնջ մարդ է , ըսաւ իշխանուհին . երէկ իրի-
կուն հոս եկաւ եւ երկար խօսակցեցանք . — Եւ
ձեր խօսակցութեան արդիւնքը պատուական
բան է , Զօրականը երկու օր պիտի հեռանայ Փա-
րիզէն . . . կնոջը խոստովանահայրը պէտք ե-
ղած հրահանգն առած է . . . մնացեալն ինքի-
րեն յառաջ կերթայ . . . վաղը աղջիկներէն ալ
վախճալու բան մը չունինք . . . կը մնայ Հնդի-
կը . . . ան ալ վաճանգաւոր վերքերով Քարտօլի-
լի ապարանքը պառկած է : Ըսել է թէ գործելու
ժամանակ ունինք առջիւնիս . . . — Բայց ա-
տով չլմննար , ըսաւ իշխանուհին . տակաւին եղ-
բօրս աղջիկներէն դատ երկու անձինք կան՝ որք մեր
չահուն համար պէտք չէ որ ինտրուար ԱՅին Փա-
րիզ գանուին : — Այո , գիտեմ , մէկը Պ. Հարտին
է , բայց իր ամենէն սիրելի օւ մտերիմ բարեկամը

դինքը կը մատնէ . այն բարեկամը մեր մարդն է ,
եւ անոր թելադրութեամբ Պ . Հարտի Քաղղիոյ
հարաւային կողմերը դացած է , ուսկից հնար չէ
որ մէկ ամիսէն առաջ Փարիզ վերադառնայ . Իսկ
այն Քուչ-Թու-Նիւ ըսուած անպիտան դատար-
կաչրջիկին խօսքը չըլլար . . . Վերջապէս Քար-
րիէլը կայ՝ որուն վրայ է մեր յոյսը . ան ալ մինչեւ
այն մեծ օրը վայրկեան մ'անդամ մինակ չպիտի
ձգուի . . . ուստի առ այժմ ամեն կերպով յաջո-
ղութիւնը ձեռքերնիս կերելի , եւ հարկ է որ
անպատճառ յաջողինք . վասն զի մեզ համար կե-
նաց եւ մահու խնդիր մ'է այս . . . Փարիզ դա-
ցած ժամանակս Յօրլի հանդիպելով Օրպանօ
դուքսին հետ տեսնուեցայ , որ ամենազօր եւ
բացարձակ ազդեցութիւն ունի թագաւորին մը-
տացը վրայ , եւ դայն բոլորովին դրաւած ու իրեն
կապած է . ուստի մինակ դուքսին ձեռօք կըր-
նանք դործ տեսնել . . . — Է՛ , ի՞նչ ըրիք
դուքսին հետ . — Դուքսը խօսք կուտայ , եւ
զիտեմ որ տուած խօսքը կրնայ կատարել , թէ
իր թագաւորին երկիրներուն մէջ օրինաւորա-
պէս հաստատուելու հրաման եւ յայտնի պաշտ-
պանութիւն շնորհուելէ դատ' նաեւ պատանեաց
դաստիարակութիւնը պիտի յանձնուի մեզ յա-
տուկ արտօնութեամբ . . . Սյս առաւելու-
թեանց շնորհիւ երկու երեք տարուան մէջ այն
աստիճան արմատ կը ձգենք հոն , որ այնուհետեւ
Օրպանօ դուքսն ինք մեզնէ պաշտպանութիւն
խնդրելու կը պարտաւորի . բայց այսօրուան օրս

ամեն բան իր ձեռքն ըլլալով՝ բացարձակ պայ-
ման մը կը դնէ մեր առջեւ իր ընելիք ծառայու-
թեանց փոխարէն : — Ի՞նչ պայման : — Հինգ
միլիոն կանխիկ , եւ տարուէ տարի ալ հարիւր հա-
զար ֆրանք : — Շատ է . . . : — Ա՛յ , շատ չէ ,
եթէ մտածենք որ անդամ մը հոն ոտք կոխելնէս
ու հաստատուելնէս ետեւ՝ շուտով ձեռք կը բե-
րենք այն ստակը , որ հաղիւ մէկ ութ երորդն ըսել
է միտաշներուն դորձէն ձեռք բերուելիք հարըս-
տութեան , եթէ յաջողութեամբ գլուխ հա-
նենք . . . : — Այո . . . քառսուն միլիոնի չափ
կայ , ըսաւ իշխանուհին մտածելով : — Ասկէց
դատ՝ Օրպանօի պահանջած հինգ միլիոնը փոխի
պէս բան մ'ըսել է . . . ման դի կրքսը աղայոց
դաստիարակութեան միջոցաւ ընտանեաց վրայ
աղդեցութիւննիս մեծնայ եւ կառավարչաց ալ
վստահութիւնը դրաւենք , առաահուիրատուու-
թիւններ կըլլան մեզ , որք այս արուելիք ստա-
կին տեղը շուտով կը լցընեն : Ասոնց այսպէս ըլ-
լան յայտնի ըլլալէ ետեւ՝ տակաւին մերոնք կը
վարանի՛ն , դոչեց մարքիզն արհամարհոտ շարժ-
մամբ , եւ բաւական կոյր կառավարութիւններ
կան՝ որք մեզ իրենց երկրէն կը վտարեն . չեն տես-
ներ որ աղոց դաստիարակութիւնը մեզ յանձնե-
լով , որ մեր ամենէն աւելի ուղած բանն է , ժողո-
վուրդն այնպիսի անմուռնչ ու գլխակոր հնազան-
դութեան մ'եւ ստրկական ու անասնային հպա-
տակութեան մը կը վարժեցընենք , որ միտքերը
կաշկանդուելով ու անշարժ մնալով պետու-

Թեանց անդորրու թիւնը կապահովի, այսու ամե-
նայնիւ ազնուականաց եւ հարուստ քաղաքացեաց
մեծ մասը մեզնէ կը վախճանու մեզ կատեն. ան-
միտները չեն հասկնար թէ երբոր մեք ժողովուր-
դը համողենք թէ իրենց կրած սոսկալի աղքատու-
թիւնն ու տառապանքը նախասահմանու թեան
անփափոխելի եւ յաւիտենական մէկ օրէնքն է, թէ
իրենց վիճակը բարւոքելու մեղապարտ յոյսը
սէտք է մէկդի ձգեն, եւ թէ այս աշխարհիս մէջ
բարեկեցութեան փափաքիլն Ստուծոյ դէմ մե-
ղանչել է, վասն զի աշխարհիս մէջ մարդ որչափ
աւելի ներդու թիւն ու տառապանք քաշէ, այնչափ
աւելի վարձք կընդունի երկնից մէջ: Երբոր ժողո-
վուրդն այս յուսահատական համողմամբ սպուշ-
նայ եւ իր թշուառութեան տղմին մէջ անշարժ մը-
նալով նեխի ու փափ, այն ժամանակ լաւագոյն վի-
ճակի մը հասնելու անհամբեր իղձերը կը խողովնու-
այն ժամանակ դիւրաւ կը լուծուին այն սպառնա-
լից խնդիրները՝ որք ապագան կը մթադնեն ու
ղարհուրելի կընեն կառավարութեանց առջեւ:
Այս անձինք չեն տեսներ որ այս կոյր ու կրաւո-
րական հաւասարը՝ որ ժողովրդէն կը սլահան ջենք՝
սանձ մը պիտի ընենք դայն ուղածնուս պէս վա-
րելու եւ ճնշելու համար. իսկ հարուստներէն ու
մեծամեծներէն ուրիշ բան չենք ուղեր՝ բայց ե-
թէ բարեպաշտ երեւոյթ մ'ունենալ, որ անոնց
զուարճութեանցը գրգիռ մը կուտայ՝ եթէ ան-
խելքներն իրենց բարուց ապականութիւնն զգա-
լու կարող ըլլան. — Հոգ չէ, Ծրէտէրիկ, ըսաւ:

իշխանուհին, ինչպէս որ ըսիք՝ մեծ օրը կը մօ-
տենայ . . . եթէ միտալներուն դորձը յաջողե-
լով քառսուն միլիոնի չափ դրամադուլսը մեր
ուխտին ձեռքն անցնի, շատ մեծ դորձերու կըր-
նանք ձեռնարկել . . . այսպիսի հարստու-
թիւն մը մեր ուխտին ձեռքն ամենադժուար լը-
ծակ մը կըլլայ մանաւանդ այսպիսի ժամանակի
մը մէջ՝ ուր ամեն բան ստակով կը դառնայ .
— Սակեց դատ, յարեց Պ. Տ'Էկրինեի մտախոհ
դէմքով, պէտք է մտնանք եւ ինքզինքնիս խա-
րենք . . . հոս հակադիմութիւնը կը շարունա-
կէ . . . եւ Պաղղիոյ օրինակը բոլոր Եւրոպայի
վրայ մեծ աղղկեցութիւն կընէ . . . Աւստրիայ
եւ Հոլանտայի մէջ հարկը կրնանք կենալ եւ ինք-
զինքնիս պաշտպանել . . . ընկերութեան նիւ-
թական միջոցներն օր քան դօր կը նուաղին . . .
վերջապէս ներդ վիճակի մէջ ենք, որ կրնայ եր-
կար տեւել . ուստի միտալներուն դորձէն ձեռք
բերուելիք ամբար հարստութեան շնորհիւ ոչ մի-
այն կրնանք ամեն հաւանական դէպքերու դէմ
դնել, այլ եւ դժուար կերպով հաստատուիր Օր-
պանօ դուքսին առաջարկութիւնն ընդունելով,
այն անվկանդ կերպովնէն մեր ճառագայթներն աշ-
խարհիս ամեն կողմը կը տարածենք : Ա՛հ, վե-
տըրուարի ԱՅը, յաւելցուց Պ. Տ'Էկրինեի վայր-
կեան մը լռութենէ ետեւ, դուխն երկրորդնելով,
վետրուար ԱՅը կրնայ դարադուլս մ'ըլլալ մեր
դժուրթեան, Տրիդենտոնի ժողովին պէս հաշա-
կաւոր դարադուլս մը՝ որ մեր ուխտիննոր կեանք

մը տուաւ :

— Ահա ատոր համար պէտք չէ որ բան մը խնայենք , ըսաւ իշխանուհին , որպէս զի անպատճառ գործը յաջողի : Ձեր վախցած վեց հողիէն երեքն այնպիսի վիճակի մէջ են կամ պիտի խնան , որ չեն կրնար վնաս հասցընել ձեզ : Ար մնայ եղբորս աղջիկը Արդէն զիտէք որ անոր ալ ձեռքը ոտքը կապելու համար ձեր դաշունը կըստասէի : Ամեն բան պատրաստուած է , եւ այսօր իսկ կ'սկսինք գործողութեան : — Ձեր վերջին նամակէն 'ի վեր կասկածնիդ աւելցան : — Այո , ստուգած եմ որ երեսանց ցոյց տուածէն աւելի տեղեկութիւն ունի , ուստի եւ անկէց աւելի վրտանագաւոր թշնամի չենք կրնար ունենալ : — Իմ ալ կարծիքս այդ եղած է միշտ . անոր համար ասկէց վեց ամիս առաջ ստիպեցի ձեզ անպատճառ այդ միջոցները ձեռք առնուլ , որք հիմա գործը կը դիւրացընեն , բայց առանց ատանց անհնարին կըլլար : — Աերջապէս , ըսաւ իշխանուհին քինախնդիր եւ դառն ուրախութեամբ , անոր անընկճելի բնաւորութիւնը պիտի խորտակի , վերջապէս վրէժս պիտի առնում անոր լրբինի հեղնութիւններէն՝ զորս կընելու պարտաւորուած էի կասկած չտալու համար . ես այո , ես մինչեւ հիմա հանդուրժեցի' . . . վասն զի այս ամիսս հեմ աղջիկն իրեն գործը բաժ էր զիս իրեն դէմ գրգռելը : — Ձեզ վերաւորողը՝ զիս կը վիրաւորէ , ըսաւ Պ . Տ'Էկրինելի , եւ զիտէք , Հէրմինի , որ ձեր ատելին ինձ ալ ատելի է : — Գուք իսկ , սի-

բելիս , քանի՛ քանի անգամ անոր հեզնութեան-
ցը նիւթ կղած էք , յարեց իշխանուհին : — Իմ
ներքին աղգումներս քիչ անգամ դիտ խարած
են , ըսաւ մարքիզը կարճ եւ խիտ ձայնիւ . ա-
ներկրայ կմ սր այդ աղջկիը վտանգաւոր . . .
խիտ վտանգաւոր թշնամի մը կրնայ ըլլալ մեզ :
— Արեւն այնպիսի վիճակի մը մէջ սլէտք է
դրուի որ ալ չկրնայ երկիւղ պատճառել մեզ , պա-
տասխանեց իշխանուհին մարքիզին երեսը նայե-
լով : — Տոքթոր Պալէնիէն եւ Պ . Թրիբօն տե-
ամք , հարցուց մարքիզը : — Հիմա հոս պիտի
դան , պատասխանեց իշխանուհին , ամեն բան
խմայուցած եմ անոնց : — Օրիորդին դէմ աղէկ մը
դրգուած են . — Մեղիի ծայրը , Ստրիէն բնաւ
կասկած չունի Տոքթորին վրայ , որ վարպետու-
թեամբ մ'անոր վատահութիւնը մինչեւ ցարդ
դրաւած է : Սակէց դատ ուրիշ պարագայ մ'ալ մեզ
օգնութեան կուգայ , որ դեռ անմեկնելի կերելի
ինձ : — Ի՞նչ ըսել կուղէք : — Ս,յս առաւօտ Արի-
վօա տիկինն իմ հրամանովս դնայ Ստրիէնին իմա-
քընելութէ կարելոր դործի մը համար իրեն կըս-
պասեմ կէս օրին Արիվօա տիկինը փոքր ապարան-
քին մօտ հասած ժամանակ տեսեր է կամ տեսնել
կարծեր է որ Ստրիէն սարաիզին փոքր դռնէն
ներս մտեր է : — Ի՞նչ կըսէք , հաւատալի՞ բան
է , ստոյգ ապացոյց մը կայ , դոչեց մարքիզը :
— Մինչեւ հիմա Արիվօա տիկնոջ վկայութենէն
դատ ուրիշ ապացոյց մը չկայ , ըսաւ իշխանու-
հին եւ մօտը դանուած թուղթը ձեռքն առնելով

յաւելցուց . նայինք այս տեղեկագիրն ալ՝ զոր Ատրիէնի սպասուհիներէն մէկն ամեն օր կը բերէին՝ — Այս այն աղջիկը չէ՞ զոր Ռօտէն վարպետութեամբ մ'Ատրիէնի քաղ դրաւ : — Նոյնինքն է , եւ որովհետեւ բոլորովին Ռօտէնէն կատարման ունի , մինչև աջօր խիստ լաւ ծառայեց մեզ : Թերեւս այս տեղեկագիրն մէջ Արիւօսա տիկնոջ վկայութեան հաստատութիւնը կը դրաննք . »

Հազիւ իշխանուհին տեղեկագիրը կարդալ սկսեր էր , գրեթէ սարսափելով դոչեց . « Ա՛հ , ի՞նչ կը տեսնեմ . . . այս աղջիկը սատանայ է , ի՞նչ է : — Ի՞նչ կայ , տիկին , — Ատրիէնի ծախած երկրին մատակարարը՝ օրիորդին սլաշտպանութիւնը խնդրելու համար նամակ մը գրելով Հնդիկ արքայազուհին հոն ըլլալն խմացուցեր է . Ատրիէն գիտէ հիմա որ այն արքայազուհին իր ազգականն է , եւ իրեն սլաշտպանութիւն դատուող նախնի վարժապետին՝ Պ. Նօրվալի՛ գրեր է որ շուտով հնդկական հազուամներ եւ Վահոռ շալեր սլաշտպատէ եւ սուրհանդակի կատարով երթայ ճալմա իշխանն առնու Փարիզ բերէ . . . ճալմա իշխանը , զոր ոչեք է անսլաշտապան հետաքրնենք Փարիզէն . »

Մարքիզն այլայլելով ըսաւ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ . « Եթէ այս բանը ձեր եղբօր աղջկան մէկնոր հաճոյքն է ըսենք , այս աստիճան շտապով իր ազգականը Փարիզ բերել տալ ուղեւը կը ցուցնէ թէ ձեր կասկածածէն աւելի խմացեր է դործը . »

Արդէն միտաշնորոշն դործին ալ անդեակ է, ուս-
տի կրնայ ամեն բան աւելի եւ մեր բոլոր ջանքը
պարտապ հանել: — Աւրեմն ըսաւ իշխանուհին
կարուկ կերպով, ալ վարանելու չգար, պէտք է
մեր խորհածէն ու որոշածէն աւելի յառաջ քշել
այս դործը, եւ այսօր ամեն բան լմննայ: — Այն,
բայց դրեթէ անհնար կերելի ինձ, ըսաւ մարքի-
զը: — Ամեն բան հնարաւոր է: Տոքթորն եւ Պ.
Թրիբօ մեր հետն են, ըսաւ իշխանուհին կիրքով:
— Ես ալ ձեզ չափի վատահ եմ այս պարագայիս
մէջ Տոքթորին . . . եւ Պ. Թրիբօի վրայ, բայց
եւ այնպէս դանձնք մէկէն 'ի մէկ չվախցընելու
համար պէտք չէ որ այս խնդրոյն վրայ խօսք բա-
նանք անոնց՝ մինչեւ որ ձեր կողքօր աղջկան հետ
խօսակցութիւննիս ընենք: Ատրիէն որչափ եւ
նրբամիտ ըլլայ, դուք դիւրաւ կրնաք անոր միտ-
քը հասկընալ եւ ըստ այնմ ընելիքնիս որոշել:
Եւ եթէ մեր կասկածներն ստոյգ ելնեն, եթէ այն-
պիսի բաներ իմացած ըլլայ՝ որոց անդեակ ըլլալը
իսիտ վտանգաւոր է մեզ, այն ժամանակ ընաւ
խնայելու եւ մանաւանդ բնաւ ու չաղընելու չէ:
պէտք է որ ամեն բան այսօր կատարուի. տա-
տամսելու չգար: — Արցանք այն մարդուն իմաց
տալ, ըսաւ իշխանուհին, վայրկեան մը լռութե-
նէ կտեւ: — Այս օրին հոս դանուելու խօսք
տուած է, հիմա ուր որ է կուգայ: — Մտածեցի
որ այս դործին համար մեծ յարմարութիւն ու
դիւրութիւն ունի այս դահլիճս՝ որ փոքր դահ-
լիճէն վարագուրով մը միայն զատուած է. եթէ

այս վարատոյրն իջեցընենք, ձեր մարդը կրնայ
անոր ետեւը պահուըտիլ: — Շատ լաւ կըլլայ:
— Այդ մարդը հաւատարի՞մ է: — Խիստ հաւա-
տարիմ . . . արդէն շատ անգամ դորձածած
ենք այսպիսի առիթներու մէջ . որչափ ճարպիկ
անչափ ալ խորհրդասպահ է: »

Այս միջոցին կամացուկ մը դուռը դարնուե-
ցաւ: « Մտէք » ըսաւ իշխանուհին: — Տոքթոր
Պալէնիէ կը հարցընէ թէ իշխանուհի տիկինը
կրնայ զինքն ընդունիլ, ըսաւ սպասաւոր մը:
— Անտարակոյս, ազաչէ որ ներս հրամէ: — Ու-
րիշ պարոն մ'ալ եկած է, որ Պ. Արքային հետ
ժամադիր եղած է կէս օրին հոս դանուելու, եւ
ես ալ Պ. Արքային հրամանին համեմատ ազօթա-
րանը մացուցի, ուր հիմա կ'սպասէ: » — Այն
մարդն է, ըսաւ մարքիզն իշխանուհեոյն . բայց
առաջ դայն ներս կանչենք, որովհետեւ առ այժմ
հարկ չէ որ Տոքթոր Պալէնիէ դայն տեսնէ: — Դա-
ցէք նախ այն պարոնը ներս բերէք, ըսաւ իշխա-
նուհին . ետքը երբոր դանդակը դարնեմ, ազա-
չեցէք Տոքթոր Պալէնիէին որ ներս հրամէ: Եթէ
Պ. Թրիրօ ալ դայ, դայն ալ ներս հրամցուցէք, եւ
այնուհետեւ Արիիէն օրիորդէն դատ ով որ դայ
դուռը մի բանաք: »

Սպասաւորը դուրս ելաւ:

ԱՏՐԻԷՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Սէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն սոյաւաւորը շուտով ներս դարձաւ հետը բերելով կարճասասակ դժգոյն սեւաղգեստ եւ ակնոցաւոր մարդ մը , որ ձախ թ եւ ին սակ սեւ կաշիէ բաւական մեծ թըղթ ապսինակ մ'ունէր :

Իշխանուհին ըսաւ այս մարդուն . « Պ . Ս.բքան ձեզ խմացուցած է ընելիքնիդ , այնպէս չէ : — Ս.յն , ախիկն , ըսաւ մարդը բարակ եւ մեղմ ձայնով մ'եւ ամենախոսնարն ողջունել : — Միւս սենեակին մէջ հանդիստ կըլլամք , ըսաւ իշխանուհին , եւ առաւ դոյն քովի սենեակը տարաւ , որ ինչպէս ըսինք՝ վարադուրով մը միայն բաժնըւած էր իշխանուհւոյն նստած սենեակէն :

« Ետս հանդիստ կըլլամ հոս , իշխանուհի ախիկն , պատասխանեց ակնոցաւոր մարդը նորէն խոնարհաբար ողջունելով : — Աւրեմն , պարմն , հաճեցէք հոս նստիլ , եւ երբոր ժամանակը դոյն ես կիմացընեմ ձեզ : — Պատրաստ եմ ձեր հրամաններուն , իշխանուհի ախիկն : — Մանաւանդ նայեցէք որ իմ առած պատուէրներս չմոռնաք , յաւելցուց մարքիդը վարադուրին կապերն արձակելով : — Ձեր արժանապատուութիւնը կրնայ անհոգ ըլալ : »

Վարագոյրը՝ որ ծանր կերպասէ շինուած էր, վար իշնալօլ ակնոցաւոր մարդը բոլորովին ծածկեց :

Իշխանուհին դանդաղը հնչեցուց, եւ շատ չանցած սպասաւորը դուռը բանալով Տոքթոր Պալէնիէի դալը խմացուց, որ այս պատմութեան ամենէն կարեւոր անձերէն մէկն էր :

Տոքթոր Պալէնիէ բժիշկը յիտուն տարեկանի մօտ միջահասակ եւ դեր մարդ մ'էր՝ կարմիր վայլուն եւ լցուն երեսով : Մոխրագոյն սղորկ եւ կրկայն մաղերը՝ ճակատին մէջ տեղը երկուքի բաժնուած եւ երկու քունքերուն վրայ տախակցած էին : սեւ մետաքսեայ կարճ տախաա հագնելու հին սովորութիւնը տակաւին մէկդի չէր դրած՝ թերեւս դեղեցիկ սրունքներ ունենալուն պատճառաւ, եւ դուրպաներուն ու վայլուն սեկէ կողիկներուն կապերը ոսկի ճարմանդներով կոճկը ուած էին : փողկապը բաճկոնն ու դղեսար սեւ էին, որով քիչ մը կղերական դէմք կառնուր՝ ճերմակ եւ դիրտեկ ձեռքերը կիսով չափ ծածկը ուած էին սպիտակ կերպասէ նրբաձայլ թեղանիներով, որոց վայելչութեանն ու դեղեցկութեանը մեծ խնամ տարուած կերեւէր՝ հակառակ իր ծանրաբարոյ լրջութեանը : Դէմքը դուարթ եւ նուրբ էր, իր փոքրիկ խաժ աչքերը հաղուադիւտ ու շմութիւնն ու խորագիտութիւնն ցոյց կուտային : աչխարհասէր եւ դբօտասէր մարդ, փափուկ ճաշակի տէր, հանճարեղ տրամախօս, վերջին աստիճան եւ թերեւս չափի դուրս քաղա-

քաղար եւ մեծարող, ճարպիկ ճկուն եւ սարդող,
վերջապէս Սէն-Տիգրիէ իշխանուհւոյն մուկանդ
կուսակցութեան ամենէն հին ձեռակահներէն
մէկն էր այս բժիշկը :

Այս ամենագոր պաշտպանութեան շնորհիւ՝
որուն պատճառը յայտնի չէր, Տօքթոր Պալէնիէ՝
իր հմտութեանն ու անժխտելի ճարտարութեան
հակառակ երկար ժամանակ անժանօթ մնալէ
ետեւ՝ Պուրպոնեանց վերահաստատութենէն ետ-
քը բժշկական երկու շահաւէտ պաշտօն ձեռք
ձգած եւ հետզհետէ ծուխերը շատցուցած էր .
բայց պէտք է այս ալ ըսել թէ իշխանուհւոյն հո-
վանաւորութեան ներքեւ մտածին պէս՝ մէկէն
'ի մէկ իր կրօնական պարտականութիւնները
ճշդիւ կատարել սկսեր էր . շաբաթն անդամ մը
Ս . Թումաս Ա. քուինացւոյ եկեղեցւոյն մեծ պատա-
րագին հրապարակաւ կը հաղորդուէր : Տարի մը
չանցաւ, կարգ մը հիւանդներ՝ Սէն-Տիգրիէ տիկ-
նոջ կուսակցութեան օրինակին ու նախանձայոյդ
եռանդին հետեւելով՝ Տօքթոր Պալէնիէէն դատ
ուրիշ բժիշկ չէին սեղեր տեսնել . ասով իր յաճա-
խորդները չափէ դուրս շատցան :

Ընթերցողք դիւրաւ կրնան դատել թէ ճիգ-
ուրիթաց ուխտին համար նրչափ կարեւոր բան
մ'էր Փարիզի ամենէն համբաւաւոր բժիշկներէն
մէկն արտաքին անդամ ունենալ :

Բժիշկն ալ քահանայի նման պաշտօն ունի :

Ամեն ժամ եւ ամեն վայրկեան ընտանեաց ա-
մենածածուկ դաղտնեացը մէջ ընդունուելով՝

շատ բան կը տեսնէ կիմանայ կը դուշակէ, եւ շատ
բան կրնայ ընել . վերջապէս քահանային պէս
հիւանդներուն ու հոգեվարքներուն ամեն ըսա-
ծը կը լսէ ու կիմանայ :

Արդ, երբոր մարմինը փրկողը հոգին փրկո-
ղին հետ միաբանի եւ միեւնոյն շահու համար
իրարու օգնեն, շատ անգամ հոգեվարքի մը ար-
կարու թեւէն կամ վախէն ամեն բան կրնան ձեռք
բերել, չէ թէ իրենց անձին համար, որովհետեւ
օրէնքը չթողուր, այլ իրենց կարգին վերաբե-
րութիւն ունեցող չնչին երբորգներու համար :

Ուրեմն Տոքթոր Պալէնիէ՝ Փարիզի ճիշտի-
թաց միաբանութեան ամենէն գործունեաց եւ
ընտիր արտաքին անդամներէն մէկն էր :

Երբոր ներս մտաւ, իշխանուհւոյն մօտենա-
լով սիրալիր քաղաքավարութեամբ ձեռքը համ-
բուրեց :

« Միշտ անսխալ եւ ճիշդ էք ձեր ժամադ-
րութեան մէջ, սիրելի Պ. Պալէնիէ . — Միշտ եր-
ջանիկ եւ միշտ պատրաստ ձեր հրամաններուն,
տիկին . » Յետոյ մարքիզին դարձաւ եւ ըղձակաթ-
կերպիւ ձեռքը սեղմելով յաւելցուց . « Վերջա-
պէս ձեզ նօրէն կը վայելեմ . դիտէք որ ձեր ե-
րեք ամիս բացակայութիւնը շատ երկար է ձեր
բարեկամներուն համար . — Սիրելի Տոքթոր,
որչափ մնացողին՝ նոյնչափ ալ հեռացողին համար
երկար է . Բայց տես եկաւ մեծ օրը . Բարասովիլ
օրիորդը հիմա պիտի գայ . — Սիրաս հանդիսա
չէ, ըսաւ իշխանուհին, արդեօք օրիորդը կտակնձ

մ'ունի : — Այդ անհնարին է , ըսաւ Պ . Պալէ-
նիէ , ես անոր մտերիմ բարեկամն եմ : Գիտէք որ
Աարիէն օրիորդը միշտ վառահու թիւն աւնեցած է
իմ վրայ : Գեռ երկու օր առաջ շատ մը խնդացին ք
անոր հետ , եւ երբոր իմ սովորութեանս համե-
մատ իր արտառոց կենցաղին եւ դադափարնե-
րուն անզուսպ ծայրայեղութեան վրայ դիտողու-
թիւններ կընէի . . . — Պ . Պալէնիէ միշտ
այս պարագաներուն վրայ խօսքը կը բերէ , որ ք
երեւցածին չափ թեթեւ բաներ չեն , ըսաւ Սէն-
Տիդիէ ամիկինը մարքիզին՝ նշանական դէմքով մը :
— Անշուշտ , խիստ կարեւոր բան է , յարեց մար-
քիզն ալ : — Երբոր ես դիտողութիւններ կընէի ,
ըսաւ Տոքթորը , Աարիէն օրիորդը վերջին ծայր
դուարթութեամբ եւ հոնճարեղ խօսքերով ծի-
ծաղեցաւ վրաս . եւ արդարեւ պէտք է խոստա-
վանիս որ այս օրիորդն այնպիսի նշանաւոր խելք
մ'ունի՝ որուն նմանը խիստ քիչ տեսած եմ :
— Տոքթոր . . . աքթոր . . . կաղաչեմ , մի
թուլնաք : »

Պ . Պալէնիէ՝ փոխանակ անմիջապէս պատաս-
խանելու՝ բաճկոնին դրպանէն ոսկի տուփը հա-
նեց բացաւ եւ երկու մատովն ընչախոտ առնելով
կամաց կամաց սկսաւ քաշել այնպիսի նշանական
կերպիւ մ'իշխանուհւոյն երեքը նայելով , որ ա-
նոր կատկածը փարատեցաւ :

« Թուլնամ մի՛ . . . Ես , ամիկին , ըսաւ վեր-
ջապէս Պ . Պալէնիէ իր ճերմակ եւ յոյր ձեռքո-
վը շապկին ծալքերուն վրայ թափած ընչախոտի

փոշիները թոթվելով . միթէ ես իմ յօժար կամօքս
պատիւ չունեցան, ինքզինքս ձեզ նուիրելու, որ-
պէս զի այդ դժուար վիճակէն ձեզ ազատելու
աշխատիմ : — Եւ ձեզնէ զատ մէկը կարող չէր
այս մեծ ծառայութիւնն ընել, ըսաւ Պ. Տ'էկրին-
եի : — Ուրեմն կը տեսնէք, տիկին, որ ես թուլ-
ցող մարդ չեմ . յանձն առած դործիս վախճանը
լաւ հասկըցած եմ . վասն զի ըսուեցաւ ինձ թէ
այս դործին ներքեւ անհուն շահեր կան
— Այո, անհուն եւ կենսական շահեր, ըսաւ Պ.
Տ'էկրինեի : — Այն ժամանակ ես ալ չտատամ-
սեցայ, յարեց Պ. Պալէնիէ . ուրեմն անհոգ եղիք
եւ թող ասէք ինձ որ բարեկիրթ եւ փափուկ
ճաշակի աէր մարդու մը վայլած արդարու-
թեամբ Ատրիէն օրիորդին նշանաւոր եւ զմայլելի
հանճարը յարգեմ . իսկ երբոր դործ տեսնելու
ժամանակը դայ, կը տեսնէք զիս . — Թերեւս մեր
կարծածէն աւելի մօտ է այն ժամանակը, ըսաւ
Սէն-Տիդիէ տիկինը Պ. Տ'էկրինեի երեսը նայե-
լով . — Ես միշտ պատրաստ եմ, ըսաւ բժիշկը,
եւ ինձ վերաբերեալն անթերի կատարելու խօսք
կուտամ . երանի թէ ուրիշ ամեն բաներու վրայ
ալ այսչափ ապահով ըլլայի . — Միթէ ձեր ա-
պաքինարանն ալ նորաձեւութեանց ընդունակ
չէ միշտ արչափ որ կրնայ ըլլալ ապաքի-
նարան մը, հարցուց Սէն-Տիդիէ տիկինը կէս ժը-
պիտով . — Ընդհակառակն գանգատելու չափ
չատցած են թոշակաբեր հիւանդներս, բայց
խնդիրն ասոր վրայ չէ, Հիմա, մինչեւ որ Ատրիէն

օրիորդը դայ , կրնամ երկու խօսք ընել ձեզ այն-
պիսի գործի մը վրայ՝ որ անուղղապէս վերաբե-
րու թիւն ունի անոր , վասն զի Քարտովիլի երկի-
րը գնող Սէնթ-Քօլօմպ անուն տիկնոջ վրայ է ,
որ Պ . Ռօտէնի վարպետ հնարքներովը զիս իրեն
բժիշկ ըրաւ : — Այն , այդ նիւթին վրայ Ռօտէն
գրած է ինձ՝ առանց մանրամասն տեղեկութիւն
տալու , ըսաւ Պ . Տէկրինելի : — Ահաւասիկ եղե-
լութիւնը , յարեց բժիշկը : Այս Սէնթ-Քօլօմպ
տիկինը՝ որ առաջ բաւական դիւրանաց կարծը-
ւէր էր , իր դարձին վերաբերեալ կէտերու մէջ
խիստ ըմբոստ եւ յամառ ելաւ : Արդէն երկու հո-
գեւոր անօրէն յօւսահատելով եւ քաշուեցան ա-
նոր հոգւոյն փրկութեանը աշխատելէ . վերջա-
պէս Ռօտէն տարակուսելով պզտիկ Ֆիլիքօն զըր-
կեց անոր քով : Ասիկա ճարպիկ յամառ եւ մանա-
ւանդ վերջին աստիճան համբերող մէկն ըլլալով
այս գործին ամենէն յարմար մարդն էր : Երբոր
Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ բժիշկն եղայ , Ֆիլիքօն իմ
օժանդակութիւնս խնդրեց , ես ալ բնականաբար
չէի կրնար զլանալ . սուտի ընելի քնիս միաբանու-
թեամբ որոշեցինք , ես դայն բնաւ չճանչել պի-
տի ձեւացընէի , նա ալ Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ
բարոյական վիճակին ամենամանր փոփոխու-
թեանց վրայ հանապազ տեղեկութիւն պիտի
տար ինձ , որպէս զի կարող ըլլամ անվնաս դե-
ղով մը՝ որովհետեւ հիւանդութիւնը ծանր չէ՝
մերթ աղէկ եւ մերթ խօթ վիճակի մէջ զայն ձը-
գել՝ հոգեւոր կառավարչին գոհութեանը կամ

դժգոհութեանը նայելով . որպէս զի ան ալ կարող ըլլայ ըսել անոր . « Կը տեսնէ՞ք , տիկին , երբոր ուղիղ ճանքու մէջ կը գտնուիք , Աստուծոյ շնորհքը կազդէ ձեր առողջութեան . իսկ երբոր ընդհակառակն գէշ ճանքու մէջ կ'իյնաք , մարմնական անհանգստութիւն կուգայ վրանիդ . առիկա յայտնի ապացոյց մ'է հաւատքին ամենակարող ազդեցութեանը՝ ոչ միայն հոգւոյն՝ այլ եւ մարմնոյն վրայ . » — Արդարեւ , ըսաւ Պ. Տէկրինեի կատարեալ պաղարիւնութեամբ , ցաւալիբան է այդ պիտի միջոցներ բանեցընել կամակորները կորուստէ փրկելու համար , բայց եւ այնպէս հարկ է գործողութեան եղանակներն անհատից բնաւորութեանը կամ մտաւորականին յարմարցընել . — Մնաց որ , յարեց Տոքթորը , իշխանուհի տիկինն իր աչքովը դիտած է Սէնթ-Մարիի վանքին մէջ , որ մեր հիւանդներէն ոմանց հոգւոյն փրկութեանն ու հանգստութեանը համար այս անվնաս միջոցը քանի քանի անգամ խիստ օգտակար կերպիւ 'ի գործ դրած եմ . Այս փոփոխական վիճակն առ առաւելն լաւագոյնին եւ եւ նուազ լաւին մէջ տեղը կը տարուբերի . բայց սրճափ եւ թեթեւ ըլլան այս տարբերութիւնները , ոմանց մտքին վրայ շատ անգամ մեծ ազդեցութիւն կընեն . Այսպէս եղաւ նաեւ Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ ալ . այնպիսի բարոյական եւ մարմնական ապաքինութեան լաւ ճանքու մը մէջ մտաւ , որ Ռօաէն արժան գասեց Տիլիբօնի ձեռօք խրատ ապա Սէնթ-Քօլօմպ տիկ-

նոջ որ դեղը բնակի, վասն զի կը վախնար որ
Փարիզ կենալով վերստին կը հիւանդանայ . . .
բարոյապէս . Արդէն Սէնթ-Քօլօմպ թեմակալ
տիկին մ'ըլլալու բաղձանք տւենալով, այս խը-
բասին վրայ Քարաօլիլի ազարակը գնել արոշեց,
որ արդարեւ դէշ բան չէր, վասն զի իր հարըս-
տու թիւնն այս կերպով կապահովէր . բայց դար-
մանալին այն է, որ երէկ դժբաղդ Յիլիբօն եկաւ
իմացուց ինձ թէ Սէնթ-Քօլօմպ տիկինը նորէն
ծանրապէս հիւանդ անայու վասն զի մէջ է . . .
հարկ չէ ըսել թէ բարոյապէս . . . վասն զի
մարմնական առողջութիւնն յուսահատեցուցիչ
բարգաւաճութեան մէջ է . Աերեւի թէ հիւան-
դութեան այս նոր վերադարձին պատճառը տիկ-
նոջ մէկ խօսակցութիւնն եղեր է ժաք Տիւմուլէն
անուամբ մէկու մը հետ, որուն համար ըսին ինձ
թէ դուք, սիրելի Պ. Աբբայ, կը ճանչէք եղեր,
եւ չգիտցուիր ինչպէս կրցեր է անոր քով մտնել .
— Այս ժաք Տիւմուլէնը, ըսաւ մարքիզը զըզ-
ուանօք, այն տեսակ մարդոցմէն է, զորս կը գոր-
ծածեն եւ միանգամայն կարհամարհեն . դառ-
նութեամբ նախանձով եւ ատելութեամբ լցուած
գրագէտ մ'է, եւ վայրագ ու կծու ճարտարխօ-
սութիւն մ'ունի . Մեր թշնամեաց դէմ գրել տա-
լու համար բաւական մեծ վարձք կուտանք անոր,
թէ եւ ցաւալի է տեսնել որ մեր յարգի սկզբունք-
ներն այսպիսի գրչի կարօտ ըլլան . Այս թշուա-
ռականը գնչուտի կեանք կը վարէ, գինետուն-
ներէն դուրս չելնելու, եւ գրելթէ միշտ արբեալ է .

Սակայն պէտք է այս ալ խոստովանիլ որ թշնամա-
նաց անսպառ խանդ մ'ունի եւ աստուածաբա-
նական ամենադժուար խնդրոց ներկուռ է, որով
երբեմն շատ օգտակար կըլլայ մեզ : — Այդ
մարդը կերելի թէ Սէնթ-Քօլօմպ տիկնոջ ամբաւ-
հարստութեանն աչք տնկելով հետն ամուսնա-
նալ կուզէ, թէ եւ տիկինը վաթսուն տարու կայ :
Կարծեմ թէ գէշ չէք ըներ իմացընել Ռօտէնին՝
որ այդ չարածճիին խաւարածածուկ մեքենա-
յութիւններէն զգուշանայ : Այսպիսի փոքուն գոր-
ծի մը վրայ երկարօրէն խօսելու համար ներում
կը խնդրեմ ձեզնէ, ըսաւ Տօքթորը . եւ որովհե-
տեւ քիչ մ'առաջ Սէնթ-Մարիի վանքին վրայ կը
խօսէի, ներեցէք ինձ հարցընել ձեզ, տիկին,
թէ որչափ ժամանակ կայ որ հոն գացած չէք :

Իշխանուհին սուր նայուածք մը փոխանա-
կելով Պ. Տէկրինելիի հետ՝ պատասխանեց . « Բայց
ուրիշ չափ . . . կայ : — Ուրեմն շատ փոխ-
ուած պիտի գտնէք զայն . իմ ապաքինարանիս
ու վանքին մէջ տեղի պատը փոքունել տուինք՝
նոր չէնք մ'եւ մատուռ մը հոն շինել տալու հա-
մար, որովհետեւ հին մատուռը շատ փոքր էր :
Պէտք է այս ալ ըսեմ 'ի գովեստ Ատրիէն օրիոր-
դին, աւելցուց Տօքթորը տարօրինակ կէս ժողի-
տով մը, թէ խօսք տուած էր ինձ որ Ռափայէլի
նկարած Աստուածածնայ պատկերներէն մէկն իր
ձեռօք օրինակէ ու նոյն մատուռին նսւիրէ :
— Իրան կըսէք . . . ի՞նչպէս աղէկ յարմար
եկեր է, ըսաւ իշխանուհին . բայց կէս օրը մօ-

տեղաւ եւ դեռ Պ. Թրիբօ չեքելիր : — Պ. Թրիբօ
 Քարտովիլ օրիորդին երկրորդ խնամակալն է , որ
 իբրեւ նախկին գործակատար կոմս-դուքսին՝ ա-
 նոր ընչից մատակարարութիւնն ըրած է , ըսաւ
 մարքիզն դգալի մտահոգութեամբ , այս պատ-
 ճառաւ անոր ալ ներկայութիւնն անհրաժեշտ է .
 ուստի փափաքելի էր որ Աարիէն օրիորդէն առաջ
 հոս դանուէր , վասն զի հիմա օրիորդն ուր որ է
 կուգայ : — Յաւալի է որ Պ. Թրիբօի պատկերը
 չկրնար տեղը բռնել հոս , ըսաւ Տօքթորը խորա-
 մանդ ժպիտով եւ ծոցէն տետրակ մը հանելով :
 — Ի՞նչ է այդ , Տօքթոր , հարցուց իշխանուհին :
 — Աստուծոյ պարսկա մակագրով ժամանակ ժա-
 մանակ հրատարակուած անանուն երգիծական
 տետրակ մը , որուն մէջ Պ. Թրիբօի նկարագիրն
 այն առաջին հաւատարմութեամբ գծուած է ,
 որ երգիծաբանութիւն չկրնար կոչուիլ . . . ա-
 հա կարդամ եւ մտիկ ըրէք : Այս նկարագրին ա-
 նուն է ՏԻՊԱՐ ԿԱՏՈՒԱԴԷՄ ԳԱՅԼԻ՞ :

« Պարոն Թրիբօ : Այս մարդը՝ պատուով եւ
 « հարստութեամբ իրմէ վեր եղողներուն հետ
 « վատ նուաստութեամբ , իսկ իրմէ կախում ու-
 « նեցողներուն հետ լրբենի կոպտութեամբ կը
 « վարուի . սոսկալի անձնաւորութիւն մ'է անոր
 « իւր կոչուած քաղաքացի եւ արուեստաւոր աղ-
 « նուականութեան դէշ մասին , այն անասօթ

* Գաղղ . Լուսէրվիէ , տեսակ մը գայլ՝ որ
 վայրի կատուի կը նմանի : Գաղղիոյ մէջ այս ա-
 նունը կուտան արժէթ զթոց վրայ խաղցողներուն

« անօրոտ անհաւատ եւ անհողի շահադէտներ
« բուն , որք իրենց մօրը մահուան վրայ անգամ
« ելեւէջ կը խաղային՝ եթէ մօրերնուն մահը կա-
« բենար արժեթղթոց ելեւէջին վրայ ազդեցու-
« թիւն մ'ունենալ : Այս մարդիկը՝ ետքէն տես-
« նող անձանց ամեն նողկալի մտւթիւններն ի-
« բենց վրայ կը կրեն . ոչ թէ պարկեշտ երկայ-
« նամիտ եւ արժանաւոր աշխատութեամբ ազ-
« նուաբար հարստացողներուն , այլ անոնց՝ որք
« դիպուածին կոյր հաճոյքովը կամ շահադիտու-
« թեան տղմոտ ջուրերուն մէջ յաջող որս մ'ը-
« նելով յանկարծ մեծցեր են : Այս մարդիկը՝ հա-
« բրատանալնուն պէս՝ ժողովուրդը կառնն , ին-
« չու որ ժողովուրդն իրենց ծագումն ու նախ-
« կին վիճակը կը յիշեցընէ , որմէ իրենք կամա-
« չեն : Աղքատ ժողովրդոց սոսկալի խեղճու-
« թեան վրայ բնաւ դութ չունին , այլ ծուլու-
« թեան ու անառակութեան կրնծայեն զայն , ո-
« բովհեաեւ այս դրպարտութիւնն ընելով իրենց
« խժդժական անձնասիրութիւնը կրնան դօհա-
« ցընել :

« Բայց ամենն այս չէ . իր ոսկելից արկղէն
« եւ ընտրող ու ընտրելի ըլլալու կրկնակ իրա-
«ւունքէն ամբարտաւանելով՝ Ք . Թրիքօ ալ ու-
« թիշ շատերու պէս աղքատները կը քամահրէ ,
« եւ աղքատութեան պատճառաւ քաղաքական
« իրաւունքէ զրկեալ անձինքը կը ծաղրէ :

« Ար ծաղրէ զինուց բաղդին պաշտօնակալը՝
« որ քատուն տարի պատերազմ եւ ծառայու-

« Թիւն ընելէ ետեւ՝ հազիւ կրնայ անբաւական
« Թոշակով մ'ապրիլ :

« Կը ծաղրէ դատաւորը՝ որ տխուր եւ խըս-
« տամբեր պարտականութիւններ կատարելով իր
« կեանքը մաշեցընելէ ետեւ, իր վերջին օրե-
« բուն մէջ վաղեմի դօրականէն աւելի չէ վար-
« ձաարուած :

« Կը ծաղրէ գիտունը՝ որ օգտաւէտ աշխա-
« տութիւններով իր հայրենիքը պայծառացուց,
« դասատուն՝ որ բովանդակ սերունդներ մարդ-
« կային ամեն գիտութեանց ծանօթացուց :

« Կը ծաղրէ գիւղացի համեստ եւ առաքինի
« քահանան՝ որ Աւետարանական գթութեան
« եղբայրութեան եւ հաւասարութեան ամենէն
« սուրբ ներկայացուցիչն է :

« Իրաց այս վիճակին մէջ՝ արհեստաւորու-
« թեան պարոնութեան հասնողն ինչպէս լրբա-
« բար չարհամարհէ այն խել մը տխմար պար-
« կեշտ մարդիկը, որք իրենց երիտասարդու-
« թիւնը չափահասութիւնը խելքը գիտութիւ-
« նը հայրենեաց նուիրելէ ետեւ՝ զրկուած են
« այն իրաւունքներէն զորս այս մարդը կը վայե-
« լէ, վասն զի օրէնքէն արդիւրուած խաղ մը խա-
« դալով կամ ապօրինաւոր արուեստ մը բանե-
« նեցընելով միլիոն մը ֆրանք վաստըկած է :

« Լաւատեսները՝ քաղաքական իրաւունքե-
« զրկեալ աղքատ բայց վեհանձն ու յարգելի
« քաղաքացւոց կրտսն. կալուածք գնեցէք,
« եւ ընտրող ու ընտրելի կըլլաք :

« Գանք Պարոն Թրիբօի կենսագրութեանը
« Անտրէ Թրիբօ պանդոկի մը ձիադարմանի օր-
« դին . . . »

Այս միջոցին դրան երկու փեղկերը մէկէն
բացուեցան եւ սոյսաւորն իմացուց թէ Պ. Թրի-
բօ եկաւ :

Տօքթոր Պալէնիէ տեսարակը դոցեց ծոցը դը-
րաւ , եւ սիրալիր ողջոյն մը տալով Պ. Թրիբօի՝
մինչեւ անդամ ոտքի վրայ կըլաւ որ անոր ձեռքը
անդիէ : Պ. Թրիբօ ալ դռնէն մինչեւ ներս հազար
կտոր եղաւ իր քաղաքավարական ողջոյններովը :

« Իշխանուհի տիկնոջ հրամանները կատա-
րել պատիւ կը համարիմ ինձ . զիտէ որ ինքը
կրնայ միշտ վստահ ըլլալ իմ վրայ : — Արդարեւ
վստահ եմ ձեր վրայ , պարոն Թրիբօ , մանաւանդ
այս պարագայիս մէջ : — Իշխանուհի տիկին ,
արդեօք ձեր ազնուութիւնը Քարածովի օրիոր-
դին նկատմամբ միշտ նոյն դիտաւորութեան մէջ
է : — Այո՛ , պարոն , միշտ նոյն դիտաւորութեան
մէջ եմ , եւ այսօրուան ժողովնիս ալ անոր համար
է : — Ձեր ազնուութիւնը կրնայ վստահ ըլլալ իմ
գործակցութեանս վրայ , ինչպէս որ խոտապահ
եմ իրեն : Ար կարծեմ նաեւ թէ մեծ խստութիւն
պէտք է բանեցընել , եւ եթէ հարկ ըլլայ , մին-
չեւ իսկ . . . » — Մեր կարծիքն ալ այդ է , ը-
սաւ իսկոյն մարքիզն աչք ընելով իշխանուհեոյն
եւ ակնոցաւոր մարդուն պահուրտած տեղը ցոյց
տալով . ամենս ալ կատարելապէս համամիտ ենք .
միայն թէ վերտաին օրոշենք մէջերնիս՝ ամեն փոյթ

... ԳԼՈՒԽ Է .

ՆԱԽԱԿՈՒԻ

Քարասովիլ օրիորդը ներս մտնելուն պէս՝ մօխրագոյն կաստորէ փեղոյրը դլխէն հանեց թիկնաթոսի մը վրայ դրաւ : Այն ժամանակ իր դեղեցիկ սակեգոյն մազերն երեւան ելան , որք երկայն ու թեթեւ խոպոպիներով երեսին երկուքովէն վարկը կախուէին , եւ դլխուն ետեւն ալ ողորկ հիւսքով դալարուած էին :

Ատրիէն ներս մտած ժամանակ խրոխտ չէր , բայց երկչոտ ալ չէր . դէմքը զուարթ եւ ծիծաղկոտ էր . խոշոր սեւ աչքերը սովորականէն աւելի վառվռուն էին , Երբոր Տէկրինեի արբան տեսաւ , դարմանաց շարժում մ'ըրաւ , եւ իր բասորագեղ շրթանց վրայէն հեղնական ժպիտ մ'անցաւ : Գլխովը Տօքթորին շնորհալից ակնարկ մ'ընեիէ եւ առանց Պ . Թրիրօսի երեսը նայելու առջեւէն անցնելէ ետեւ , սիրուն ու նազելի կէտ խոնարհութեամբ մ'ողջունեց իշխանուհին :

Թէպէտ եւ Ատրիէն օրիորդին քալուածքն ու շարժումը վերջին աստիճան ազնուութեամբ վայելչութեամբ եւ մանաւանդ կանացի շնորհօք լի էին , այսու ամենայնիւ աներկիւղութեան անկախութեան եւ վեհանձնութեան շուք մը կար վրան , որ կանանց եւ մանաւանդ իր հասակի

աղջկանց համար հազուագիւտ բան է . վերջապէս իր շարժումներն առանց խիտա ըլլալու , բռնադրօսեալ պաղ եւ ցամաք ալ չէին , այլ՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել , իր բնաւորութեանը պէս ազատ ու համարձակ էին , եւ կեանք կենդանութիւն ու անտիական աշխոյժ կը բուրէին . այնպէս որ տեսնողը կը գուշակէր թէ այս դիւրահաղորդ աննկնդ ու հաստատամիտ կազմը ուածքը մինչեւ այն ժամանակ շինծու խտութեան մը ներքեւ ճնշուած չէր :

Զարմանալին այս է որ Տ'էկրինեի մարքիզը՝ օրչափ որ ընկերութեանց մէջ մեծցած , հանճարեղ , իր ճարտարխօսութեամբը եկեղեցականաց մէջ նշանաւոր , եւ մանաւանդ իշխանական ու տիրապետական մարդ մ'էր , Ատրիէն օրիորդին առջեւ ահամայ անհանգստութիւն մը , անբացատրելի նեղութիւն մը կ'զգար : Այն միշտ ինքնիշխան , միշտ ամենազօր ազդեցութիւն մը բանեցընելու վարժուած մարդը՝ որ շատ անգամ թագակիր գլուխներու հետ իբրեւ հաւասար ընդ հաւասարի բանակցիր էր ձիգուլիթաց միաբանութեան կողմէն , կը շփոթէր ու կը պզտիկնար այսմատաղ օրիորդին անկեղծ համարձակութեան հանճարոյն եւ կծու հեզնութեան առջեւ
Արդ , որովհետեւ ուրիշներուն վրայ տիրաբար իշխելու վարժուած մարդիկն ընդհանրապէս հակակրութիւն մը կուեննան այն տեսակ անձանց գէմ՝ որք իրենց ազդեցութիւնը չկրելէ զատ կը ծաղրեն ու կը շփոթեցընեն զիրենք , ուստի մար-

քիզն ալ բնականաբար շէր կրնար Ատրիէն օրի-
որդին բարեկամ ըլլալ: Արդէն երկար ժամա-
նակէ 'ի վեր' եւ իր սովորութեան հակառակ՝ իր
հրապուրիչ կամ մանաւանդ կախարդիչ ճարտար-
խօսութիւնն անոր վրայ բանեցընելէ դադրելով,
չոր կտրուկ աւ լուրջ կերպիւ հետը կը վարուէր,
եւ գոռոզ ծանրութեան ու անժպիտ խստութեան
պաղ շրջանակին մէջ կտապաստանէր, որով իր ա-
նուշ ու սիրուն յատկութիւնները՝ որոցմէ սովա-
րաբար գերազանց եւ արդիւնաւէտ օգուտներ
քաղած էր՝ բարորդին կանդամալուծէին . . .
Ատրիէն այս ամենը տեսնելով՝ կը ծաղրէր ու կը
ծիծաղէր, եւ այս ըրածը մեծ անխոհեմութիւն
էր, վասն զի շատ անգամ չնչին պատճառներէ
անհաշտ ատելութիւններ կը ծագին:

Այս նախընթացներն յիշելէ ետեւ, ընթեր-
ցողք դիւրաւ կրնան հասկընալ թէ այս տեսարա-
նին՝ այլ եւ այլ դերասաններն ինչ տարբեր զգա-
ցումներով ու շահերով վառեալ էին: Սէն-Տիգրիէ
տիկինը վառարանին մօտ մեծ թիկնաթոռի մը
մէջ նստած էր. Տէկրինելի մարքիզն ոտքի վրայ
կանգնած էր կրակին առջեւ. Տոքթոր Պալէնիէ
գրասեղանին առջեւ նստած՝ Պ. Թրիբօի կեն-
սադրութիւնը կը թղթատէր: Իսկ Թրիբօ պարոնն
ալ պատէն վար կախուած սուրբի պատկեր մը կը
դիտէր:

« Զիս ուզեր էք, հօրաքոյր իմ, կարեւոր
դործոց վրայ խօսելու համար, ըսաւ Ատրիէն՝
դահլիճին մէջ իր գալէն 'ի վեր արիւած տատամ-

ատա լառ թիւնք խղելով : — Այն , օրիորդ , պա-
 աասխանեց իշխանաւհին պաղ եւ խոժոռ դէմ-
 քով , խիստ ծանրակշիռ խօսակցութիւն մ'ունիմ
 ձեզ հետ : — Պատրաստ եմ ձեր հրամանին , հօ-
 րաքոյր իմ . . . եթէ կը հաճիք՝ ձեր գրաստունն
 երթանք ու հոն առանձնակի խօսակցինք :
 — Հարկ չկայ հոն երթալու . . . հոս ալ կրնանք
 խօսակցիլ : Յետոյ Մարքիզին Տոքթօրին ու Պա-
 րոնին դառնալով՝ ըսաւ . « Պարմեներ , հրամեցէք
 նստէք : »

Անոնք ալ սեղանին բոլորաթիւր շարուեցան
 նստան :

« Մեր ընելիք խօսակցութիւնն ի՞նչպէս
 կրնայ վերաբերութիւն ունենալ այս պարոններ
 ուն , հօրաքոյր իմ , հարցուց օրիորդը դարման-
 քով : — Այս պարոնները մեր դերդաստանին վա-
 դեմի բարեկամներն են . — ձեր շահուն վերաբեր-
 եալ գործոց հողածութիւն ունին . ուստի եւ
 պէտք է որ անոնց խորհուրդներն յարդանօք մը-
 աիկ ընէք : — Անաարակոյս եմ , հօրաքոյր իմ ,
 որ Պ. Տէկրինեի մասնաւոր բարեկամութիւն մ'ու-
 նի մեր ընտանեաց . նմանապէս Պ. Թրիբօի խո-
 րին անձնութիւնն ու անշահախնդրութեա-
 նը վրայ չեմ երկբայիր . Պ. Պալէնիէ ալ իմ հին
 բարեկամներէս մէկն է . բայց այս պարոնները
 մեր խօսակցութեան հանդիսատես կամ եթէ կու-
 դէք՝ խորհրդակից ընդունելէ առաջ կը փափա-
 քիմ իմանալ թէ ինչ բանի վրայ պիտի խօսինք
 ասոնց առջեւ : — Օրիորդ , կը կարծէի որ ձեր

պարծած դարմանալի ձիրքերուն մէջ գտնէ ան-
կեղծութիւն ու քաջասրտութիւն ալ ունիք :
— Շիտակն ըսելով , հօրաքննիչ իմ , պատասխա-
նեց Ատրիէն հեգնական խոնարհութեամբ մը
ժպտելով , ոչ ես անկեղծութեանս ու քաջասր-
տութեանս վրայ կը պարծիմ , ոչ ալ դուք ձեր
արդարախոհութեանն ու բարեսրտութեանը վը-
րայ : Աստի երկուքնիս ալ ինչ որ ենք՝ միանգամ
ընդ միշտ այնպէս ճանչենք ինքզինքնիս . . .
առանց սնապարծութեան : — Այդպէս թող ըլ-
լայ , ըսաւ Սէն-Տիդիէ աիկինը ցամաք կերպով ,
ես արդէն շատուց 'ի վեր վարժուած եմ ձեր ան-
կախ մտքին երդիծաբանութեանցը . ուրեմն ,
եթէ ըսածնուդ պէս քաջասիրտ ու անկեղծ էք ,
կարծեմ թէ ինձ առանձնակի ըսելիքնիդ այս
ծանրաբարոյ եւ յարգի պարտններուն առջեւ խօ-
սելէ վախնալու չէք : — Ըսել է թէ կանոնաւոր
հարցափորձ մը պիտի ըլլայ ինձ , եւ ի՞նչ բանի
վրայ : — Հարցափորձ չէ . բայց որովհետեւ ձեր
վրայ հսկելու իրաւունք ունիմ , եւ կը տեսնեմ որ
ժամանակէ մ'ի վեր յիմարաբար ձեզ ազատ թող
տալուս պատճառաւ որ քան զօր գլխէ կելնէք . . .
կուղեմ վերջ մը տալ այդ անկարգ ընթացքին .
կուղեմ որ մեր ընտանեաց բարեկամներուն առ-
ջեւ իմ անդառնալի կամքս յայտնեմ ձեզ ապա-
ղային համար . . . : Նախ եւ առաջ հարկ կը հա-
մարիմ ըսել թէ դուք մինչեւ հիմա խիստ սխալ
ու թերի կերպով հասկըցած էք ձեր վրայ ունե-
ցած իշխանութիւնս : — Հաւատացէք , հօրաքննիչ

իմ , թէ ուղիղ կամ սխալ գաղափար մ'ունեցած
չեմ երբէք այդ մասին , վասն զի բնաւ իսկ մըտ-
քէս անցուցած չեմ թէ դուք իշխանութիւն մ'ու-
նիք իմ վրայ : — Յանցանքն իմս է . փոխանակ
ձեր կամահաճութեանցը դիջանելու՝ պէտք էր
որ խտութեամբ իշխանութիւնս ճանչեցընէի
ձեզ . բայց հիմա ձեզ հնազանդեցընելու ժա-
մանակն եկաւ . բարեկամներուս ըրած ծանր
յանդիմանութիւններն աչքս բացին . . . ձեր
այդ խրոխտ անկախ եւ յանձնապատասն ընթաց-
քը պիտի փոխուի , կը հասկընամք , եւ ուղէք
չուղէք պիտի փոխուի . այս է իմ կամքս : »

Օտար մարդոց առջեւ խօսուած այս կծու
խօսքերուն վրայ՝ որոց խտութիւնն անպատեհ
կը թուէր , Ատրիէն խրոխտաբար գլուխը վեր ա-
ռաւ , բայց անմիջապէս ինքզինք բանեց եւ ժրպ-
տելով մ'ըսաւ .

« Հօրաքոյր իմ , կըսէք ինձ թէ պիտի փոխ-
ուիմ . ձեր այդ խօսքը զիս չզարմացընէր . . .
որովհետեւ արդէն խիստ աարօրինակ դարձեր
տեսնուած են : »

Այս երգիծաբանութեան վրայ իշխանուհին
չրթունքը խածաւ բարկութենէն .

« Անկեղծ դարձն երբէք տարօրինակ բան մը
չէ , օրիորդ , ըսաւ Տ'էկրիննի արբան պաղու-
թեամբ . այլ ընդհակառակն վարձուց արժանի
գերազանց օրինակ մ'է : — Գերազանց , յարեց
Ատրիէն , բայց ոչ ամենուն համար . վասն զի եթէ
մէկն իր պակասութիւնները . . . մոլութեանց

դարձրնէ . . . — Ի՞նչ ըսել կուզէք, օրիորդ,
գոչեց իշխանուհին, — Ես իմ վրաս կը խօսիմ,
հօրաքնյր իմ. դուք դիս կը յանդիմանէք թէ ան-
կախ եւ անվեհեր եմ . . . Եթէ դիպուածով այս
պակասութիւնները ձգէի եւ կեղծաւոր ու չար
ըլլայի, ի՞նչ պիտի ըսէիք: Ճշմարիտն ըսելով,
լաւագոյն կը համարիմ փոքրիկ ու սիրուն պակաս-
ութիւններս սպանել, դորս երես ելած դաւկը-
ներու պէս կը սիրեմ . . . Հիմակուան ունե-
ցածս գիտեմ . . . բայց ետքէն ըլլայիքս չեմ
գիտեր: — Սակայն, օրիորդ Ատրիէն, ըսաւ Պ.
Թրիքօ վստահ եւ վճռատու կերպով մը, չէք կըր-
նար ուրանալ որ դարձ մը . . . — Աարծեմ թէ
Պ. Թրիքօ խիստ յաջողակ է ամեն տեսակ շահե-
րու մէջ ամեն կերպ միջոցներով դարձեր ու վե-
րածութիւններ ընելու մասին, ըսաւ Ատրիէն չոր
ու արհամարհոտ ձայնիւ, բայց այս խնդրոյս մէջ
պէտք չէ խառնուի: — Սակայն, օրիորդ, կրկնեց
Պ. Թրիքօ՝ իշխանուհւոյն ակնարկութենէն քա-
ջալերուելով, կը մոռնաք թէ ես ձեր երկրորդ
խնամակալն ըլլալու պատիւն ունիմ . . . եւ
թէ . . . — Իրօք Պ. Թրիքօ այդ պատիւն ու-
նի, բայց ես երբէք չկրցի գիտնալ թէ ինչո՞ւ,
ըսաւ Ատրիէն առաւել եւս խրոխտութեամբ՝ ա-
ռանց իսկ պարոնին երեսը նայելու. սակայն ես
հոս առեղծուած գուշակելու չեմ եկած. ուստի
կը փափաքիմ գիտնալ, հօրաքնյր իմ, թէ ի՞նչ է
այս ժողովին պատճառն ու նպատակը: — Չեր
այդ փափաքը հիմա պիտի կատարուի, օրիորդ.

ես իմ միտքս բացարձակ և անհնապարզ կիրառիւ
 պիտի հասկըցընեմ ձեզ , և և այսուհետև բանն-
 ի՞ք ընթացքնուդ ծրագիրը պիտի տեսնէք : Նթ է
 յանձն հառնուք այն ծրագրին հնազանդութեամբ
 և յարդանօք հպատակիլ , ինչպէս որ պարտա-
 կան էք իմ հրամաններուս հպատակիլ , այն ժա-
 մանակ ես ալ ընելիքս կը տեսնեմ »

Ահնար է նկարագրել իշխանուհւոյն հրա-
 մայական ձայնն ու խիստ դէմքը՝ որք ազատ եւ
 ըստ իւր հաճոյից ապրելու վարժուած մատաղ
 օրիորդ մը կրակ դարձունելու բաւական էին .
 այսու ամենայնիւ , թերեւս նոյն իակ Սէն-Տիդիէ
 տիկնոջ ակնկալութեան հակառակ , Սարիէն՝ փո-
 խանակ կիրքով պատասխանելու՝ անչարժ աչօք
 անոր երեսը նայեցաւ և ծիծաղելով ըսաւ .

« Բայց , հօրաքոյր իմ , ձեր այդ ըրածը ճշ-
 մարտիւ պատերազմ հրատարակել է , և արդար-
 եւ խիստ դուարձալի բան է — Պատե-
 բազմ հրատարակելու խօսք չկայ , ըսաւ խստիւ
 Տէկրինելի արքան՝ Քարտօլիլ օրիորդին խօսքե-
 րէն վիրաւորեալ : — Ս՛հ , պարոն արքայ , ըսաւ
 օրիորդը , դուք որ վաղեմի դնդապետ մ'էք , ին-
 չնչ աչդ չափ կը նեղանաք դուարձարանութեան
 մը վրայ դուք՝ որ պատերազմի շնորհիւ
 այնչափ պատիւ ու յարգ ստացած էք դուք՝
 որ պատերազմի շնորհիւ դաղդիական զօրագուն-
 դի մը հրամանատարութիւն ըրած էք . . . երկար
 ժամանակ Քաղղիոյ դէմ մարանչելէ ետև . . .
 և և այս ալ անչուչա ուրիշ բանի համար չէ , այլ

անոր թշնամեաց մէջ տկարն ու գորաւորը հաս-
կընալու համար : »

« Ստուգիւ , օրիորդ , այդ խօսքերնիդ ան-
ներելի տմարդութիւն մ'է : — Թող այնպէս եղած
ըլլայ , հօրաքոյր իմ , ես իմ յանցանքս կը խոս-
տովանիմ , պէտք չէր որ ըսէի թէ գուարճալի բան
մ'է այս , վասն զի ճշմարիտն ըսելով՝ ամենեւին
գուարճալի չէ . . . բայց գոնէ խիստ հետաքրք-
րաշարժ է . . . եւ գուցէ իսկ , յաւելցուց օրիոր-
դը վայրկեան մը լռութենէ ետեւ , խիստ յան-
դուգն բան մ'է . . . եւ յանդդնութիւնն ալ
հաճոյք կը պատճառէ ինձ . . . : Բայց որովհե-
տեւ բանը հոս հասաւ . . . որովհետեւ վարուց
ծրագիր մը կայ եղեր որուն պէտք է հնազանդիմ ,
ապա թէ ոչ . . . յետոյ իր խօսքն ընդ միջելով
եւ հօրաքեռը դառնալով . . . ապա թէ ոչ՝ ի՞նչ
պիտի ընէք ինձ , հօրաքոյր իմ . . . : — Կը տես-
նէք . . . կը տեսնէք . . . շարունակեցէք նա-
ջիմ . . . : — Ուրեմն ես ալ հիմա այս պարոն-
ներուն առջեւ համարձակ եւ բացայայտ կեր-
պիւ իմ ըրած որոշումս ծանուցանեմ ձեզ . մինչեւ
հիմա չիմացընելուս պատճառն այն էր որ կա-
տարմանը համար տակաւին քիչ մը ժամանակ
պէտք էր , եւ դիտէք ալ որ ես սովորութիւն
չունիմ ըսելու թէ այս կամ այն բանը պիտի ը-
նեմ . . . այլ թէ կընեմ կամ ըրի : — Այո՛ , այո՛ ,
դիտեմ , եւ ահա այդ աններելի անկախութեան
սովորութիւնն է որ կտարել կուզեմ : — Ես միտ-
քըս դրեր էի որ ըրած որոշումս դեռ չիմացընեմ

ձեզ . բայց հիմա անդիմադրելի գուարճութիւն մը կ'ըզամ իմացընելու , տեսնելով որ լսելու եւ ընդունելու յօժարամիտ կերելիք . . . : Սակայն , կաղաչեմ ձեզ , հօրաքնյր իմ , նախ դուք խօսեցէք . . . վասն զի կարելի է որ երկուքիս ալ գիտաւորութիւնը մի եւ նոյն ըլլայ : — Ահա այդպէս խօսելնուդ համար աւելի կը սիրեմ ձեզ , ըսաւ իշխանուհին , հիմա գտնէ քաջութիւն մը կը տեսնեմ , որով ամեն հպատակութիւն արհամարհելու գոռոզութիւննիդ համարձակ կը յայտնէք . քիչ մ'առաջ յանդգնութեան խօսք ըրիք . . . բայց ձերինն աւելի մեծ է : — Աս գտնէ հաստատութեամբ միտքս դրած եմ կատարելինչ որ ուրիշները գծբաղդարար տկարամտութեամբ չեն համարձակիր ընել . . . իսկ ես պիտի համարձակիմ . . . այս ըսածս կարծեմ թէ խիտտ պարզ եւ մեկին է : — Այո , խիտտ պարզ եւ մեկին է , ըսաւ իշխանուհին համամիտ ակնարկ մը փոխանակելով տեսարանին միւս դերասաններուն հետ . երկու կողման դիրքն այսպէս որոշուելէ ետեւ գործը բարորովին կը պարզի ու կը դիւրանայ . . . : Միայն թէ ձեր օգտին համար պարտք կը համարիմ իմացընել ձեզ թէ ընելիքնիս ծանր բան է , ձեր կարծածէն աւելի ծանր , եւ թէ ներողամտութեանս արժանի ըլլալու համար միայն մէկ միջոց մ'ունիք , այն է ձեր այդ սովորական գոռոզ ու հեզնիչ լեզուին տեղ նորապի աղջկան մը վայլած համեստութիւնն ու պատկառանքն ատնուլ վրանիդ : »

Ատրիէն ժպտեցաւ , բայց չպատասխանեց :
 Քանի մը վայրկեան լռութիւնն եւ իշխանու-
 հեոյն նորէն իր երեք բարեկամաց հետ ահնար-
 կութիւն փոխանակելն յայտնի կը ցուցընէին թէ
 այս նախաշաւիղ վէճէն ետեւ ճշմարիտ կռիւ մը
 պիտի բացուէր :

Քարասօվիլ օրիորդն իր նրբամիտ ուշմու-
 թեամբը կրնար նշմարել թէ Սէն-Տիդիէ իշխանու-
 հին՝ այս վճռական խօսակցութեան մեծ կարեւո-
 րութիւն կընծայէր , բայց չէր հասկընար աղջիկը
 թէ ինչպէս իր հօրաքայրը կրնար յուսալ որ զին-
 քըն իր բացարձակ կամացը պիտի հնազանդեցը-
 նէ : Պատժոյ սպառնալիքն իրաւամբ ծիծաղելի
 կը թուէր իրեն . սակայն իր հօրաքեռ ռխակալ
 բնաւորութիւնը , ձեռքն եղած խաւարային դօրու-
 թիւնը եւ մերթ ընդ մերթ իր գործ գրած սարսա-
 փելի վրէժխնդրութիւնը դիտնալով , միանգամայն
 խորհելով որ մարքիզին եւ բժշկին պէս մարդ իկն
 առանց ծանր պատճառի չեն յանձն առնուր այս-
 պիտի խօսակցութեան մը ներկայ դանուիլ , կռի-
 ւըն սկսելէ առաջ քիչ մը մտածեց :

Բայց նոյն իսկ վտանգի մը տարասմ նախա-
 դգացութեամբ՝ փոխանակ վախճալու՝ ուղեց յա-
 աջ նեաուիլ , եւ եթէ հնար էր՝ իր պաղատարներ-
 րուն անկախութիւնը Հատիտղանց ընդարձակե-
 լով՝ ամեն մասամբ հաստատ պահել իր դիտաւո-
 րութիւնը՝ զոր բացորոշ ապէս պիտի յայտնէր Սէն-
 Տիդիէ իշխանուհեոյն :

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

« Օրիժրդ . . . քսաւ իշխանուհին Ատրիէն
 Տը Քարտովիլի՛ պաղ եւ խիստ դէմքով , պարտք
 կը համարիմ ինձ ժամանակէ մ'ի վեր անցած անց-
 քերը քիչ խօսքով յիշել այս պարոններուն առ-
 ջեւ : Ասկէց վեց ամսոյ չամի առաջ՝ երբոր ձեր հօ-
 րը սուղը վերջացաւ , դուք տասնեւութ տա-
 բեկան էիք . խնդրեցիք ինձմէ որ խնամակալու-
 թեանէ ազատելով ինքնիշխան ըլլաք եւ ձեր հօրը
 թողուցած հարստութիւնը վայելէք : Ես ալ ձա-
 խող թուլութեամբ մը հաւանութիւն տուի : Այն
 ժամանակ դուք ալ մեծ ապարանքը թողլով դա-
 ցիք պարտիզին ծայրի փոքր ապարանքը քաշ-
 ուեցաք ամեն հսկողութեանէ հեռու , եւ սկսաք
 արտառոց ծախքեր ընել : Փոխանակ մէկ կամ եր-
 կու սովորական սպասուհիներ ունենալու՝ դացիք
 ընկերակից աղջիկներ ընտրեցիք եւ տարօրինակ
 ու թանկագին զգեստներով հագուեցուցիք : Դուք
 ալ՝ ձեր ապարանին առանձնութեան մէջ՝ անցեալ
 դարերու բոլոր կերպարանքներն հագաք : Ձեր
 անխորհուրդ բաղձանքներն ու յիմարական հա-
 ճոյքները ոչ սանձ եւ ոչ սահման ունեցան . ձեր
 կրօնական պարտականութիւններն երբէք չկա-
 տարելէ դատ՝ մինչեւ անդամ յանդգնեցաք ձեր

դահլիճներէն մէկը սրբապղծել՝ չեմ գիտեր ինչ
հեթանոսական սեղան մը կանգնելով, ուր երի-
տասարդի մ'եւ աղջկան մը մարմարեայ արձան-
ներ կը տեսնուին . . . (իշխանուհին այս խօս-
քերն այն կերպով կարտասանէր որպէս թէ իր
չրթուէքը կայրէին) . արդարեւ գեղարուեստի
նիւթեր են անոնք, բայց ձեր հասակն ունեցող օ-
րիորդի մը բնակարանին մէջ բնաւ չեն վայելը .
Օրերով ձեր բնակարանին մէջ փակուած կեցաք՝
առանց մարդ ընդունելու, իմ բարեկամներէս՝
միայն Տոքթոր Պալէնիէ՝ որուն վրայ քիչ մը վրս-
տահու թիւննիդ մ'նացած է, շատ թախանձա-
նօք հաղիւ կրցաւ ընդունուիլ . Տոքթորը շատ
անգամ ձեզ այնպիսի խանդավառ բորբոքման մէջ
գտեր է որ ձեր առողջութեան վրայ երկիւղ կրեր
է . Ամեն ժամանակ առանձին դուրս ելնել ուղե-
ցիք՝ առանց ձեր ըրածն ու ընելիքն իմացընելու-
վերջապէս ձեր կամքն իմ իշխանութենէս վեր-
բռնելը հանապազօրեայ հաճոյք մը համարեցիք
ձեզ . . . այս ամենը ճշմարիտ չեն . -- Այդ անց-
եալին նկարագիրն ինձ համար շողոքորթ իչ չէ,
ըսաւ Ատրիէն ժպտելով, բայց վերջապէս բոլորու-
վին անյարմար ալ չէ . -- Ուրեմն, օրիորդ, ըսաւ
Տ'էկրինեի արբան ծանր ծանր շեշտելով ու հաշ-
տելով իր խօսքը, կը հաստատէք թէ ձեր տիկին
հօրաքեռ յիշած ամեն իրողութիւնները կատարե-
լապէս ճշմարիտ են . »

Այս խօսքին վրայ ամենուն աչքն Ատրիէնի
գրայ տնկուեցաւ, որպէս թէ տալիք պատասխա-

նը վերջին ծայր կարեւորութիւն պիտի ունենար ,
α Անտարակոյս , պարոն , ըսաւ Ատրիէն . եւ
աւելորդ է այդ հարցումն ընել ինձ՝ քանի որ ես
յայտնի ապրելու սովորութիւն ունիմ . — Ուրե-
մըն կը խոստովանի այն իրողութիւնները , ըսաւ
աբբան Տոքթորին ու Պարոնին դառնալով . — Կա-
տարեալ սառագութիւն եղան մեզ համար , ըսաւ
Պ . Թրիբօ վստահ կերպով . — Բայց , հօրաքոյր իմ ,
կրնամ արդեօք հասկընալ թէ այս երկար յառա-
ջաբանն ինչ բանի կը ծառայէ : — Այս երկար
յառաջաբանը , ըսաւ իշխանուհին ծանրութեամբ ,
անցեալը ներկայացընելու կը ծառայէ , որպէս զի
ըստ այնմ ապագայն ուղղուի . — Սիրելի հօրա-
քոյր , ձեր այդ խօսքերը քիչ մը Սիբիլայի խոր-
հրդաւոր վճիռներուն կը նմանին . . . որոց ներ-
քեւ սարսափելի բան մը ծածկուած ըլլալու է .
— Կարելի է , օրիորդ . . . վասն զի տեսակ մը
բնաւորութեանց համար հնազանդութիւնն ու
պարտականութիւնը սարսափելի բաներ են , եւ
ձեր բնաւորութիւնն ալ ըմբոստութեան հակա-
մէտ եղողներուն կարգէն է : — Պարզաբար կը
խոստովանիմ , հօրաքոյր իմ , թէ այնպէս է եւ
այնպէս պիտի ըլլայ մինչեւ այն օրը՝ ուր կարող
ըլլամ հնազանդութիւնը սիրել եւ պարտակա-
նութիւնը յարգել : — Իմ հրամաններս սիրէք չի
սիրէք՝ յարգէք չյարգէք՝ հողս չէ , օրիորդ ,
ըսաւ իշխանուհին կարծ եւ խիստ ձայնիւ . այս օ-
րէն , այս վայրկեանէն բացարձակապէս եւ կուրօ-
քար պիտի հնազանդիք իմ կամացս . մէկ խօս-

քօվ առանց իմ հրամանիս բան մը չպիտի ընէք .
այսպէս կուզեմ , այսպէս պիտի ըլլայ : »

Ատրիէն նախ անշարժ աչօք հօրա քրոջն ե-
րեսը նայեցաւ , յետոյ բարձրաձայն քրքիջ մ'ար-
ձակեց որ այն ընդարձակ սրահն հնչեցուց

Պ . Տ'Էկրինեի եւ Պ . Թրիբօ բարկութեան շար-
ժում մ'ըրին . իշխանուհին զայրադին աչօք եղ-
բօրորդւոյն երեսը նայեցաւ . բժիշկն ալ աչքը
դէպ երկինք վերցընելով եւ երկու ձեռքը կուրծ-
քին վրայ դնելով՝ ապաշաւողի հառաչք մ'ար-
ձակեց :

« Օրիորդ , այդպիսի քրքիջներն անվայել
են , ըսաւ Տ'Էկրինեի աքբան . ձեր տիկին հօրա-
քրքիջ ըսած խօսքերը ծանրակշիռ . . . շատ
ծանրակշիռ են , զորս ուրիշ կերպով կը վայլէր որ
ընդունէիք եւ ոչ ծիծաղով : — Ա՛հ , պարոն , ը-
սաւ Ատրիէն ծիծաղը դադրեցընելով , այսպէս
բարձրաձայն խնդալուս յանցանքն ի՞մա է . ի՞նչ-
պէս կրնամ պաղ արիւնով մտիկ ընել՝ երբոր հօ-
րաքոյրս կոյր հնադանդութեան խօսք կընէ՛ինձ :
Միթէ արձակ երկնից մէջ սլանալու եւ արեդա-
կան լուսոյն առջեւ զուարճանալու վարժուած
ծիծեռնիկ մը կրնայ խլուրդի մը ծակին մէջ ապ-
րիլ : »

Այս պատասխանին վրայ Պ . Տ'Էկրինեի կեղծ
զարմանօք այս տեսակ մ'ընտանեկան խորհրդին
միւս անդամոց երեսը նայեցաւ :

« Ծիծեռնիկ մի՞ . ի՞նչ ըսել կուզէ , հարցուց
աքբան ակնարկ մ'ընելով Պ . Թրիբօի որ հասկը-

ցաւ եւ ինքն ալ բժշկին երեսը նայելով . — Չեմ
գիտեր . . . խլուրդի խօսք կընէ , ըսաւ . . .
չխուած բան . . . անհասկանալի բան . . .
— Ուրեմն , օրիորդ , ըսաւ իշխանուհին միւս-
ներուն պէս դարձանք ձեւացընելով , այդ է ինձ
տուած պատասխաննիր : — Այո , այս է , պա-
տասխանեց Ատրիէն դարձանալով որ չհասկընալ
կը կեղծէին իր այլաբանական դրուցուած քը՛ղոր
իր բանաստեղծական ձեւազարդ խօսակցու-
թեան մէջ յաճախ կը դործածէր : — Օ՛ն , տիկին ,
ըսաւ Տոքթոր Պալէնիէ բարեմտական ժպիտով
մը , այդչափ խիստ մի ըլլաք . . . իմ սիրելի Ատ-
րիէն օրիորդս բնականաբար այնչափ տարօրինակ
եւ խանդավառ մտքի տէր է . . . որ՝ ճշմարիտ
կըսեմ՝ այսպիսի սիրուն թեթեւամիտ մը չեմ տե-
ած . . . եւ հարիւր անգամ ըսած եմ իրեն . . .
ես՝ որ իր հին բարեկամն ըլլալուս . . . ամեն
բան կը համարձակիմ ըսել : — Կը հասկընամ որ
օրիորդին վրայ համակրութիւն ունենալնուդ հա-
մար ներողամիտ ըլլաք . . . ըսաւ Պ . Տէկրինելի
որպէս թէ բժիշկը յանդիմանելով որ օրիորդին
կողմնակցութիւն կընէր , սակայն այս ալ չէք
կրնար ժխտել որ այսպիսի ծանրակշիռ խնդիրնե-
րու մէջ անոր տուած պատասխանները խիստ ան-
պատեհ են : — Գժբաղդաբար օրիորդն այս խոր-
հըրդին ծանրութիւնը չհասկընար , ըսաւ իշխա-
նուհին դաժան դէմքով մը . բայց հիմա թերեւս
պիտի հասկընայ երբոր իմ հրամաններս իրեն առ-
ջեւ դնեմ :

— Նայինք ինչ են ձեր հրամանները . . .
հօրաքոյր իմ, ըսաւ Ատրիէն, եւ սեղանին միւտ
կողմն իր հօրաքեռ դիմացը նստած տեղը՝ հեզ-
նական սիրուն շարժմամբ մ'իր վարդագեղ փոք-
րիկ ծնօար գեղեցիկ ձեռքին վրայ դրաւ .
« Ապուրնէ սկսեայ, ըսաւ իշխանուհին,
փոքր ապարանէն պիտի ելնէք . . . ձեր սպա-
սուհի աղջիկները պիտի ճանրէք . . . հոս պիտի
գաք եւ երկու սննեակ պիտի տրուի ձեզ բնա-
կութեան, ուր մէկը չպիտի կրնայ մանկ առանց
իմ բնակարանէս անցնելու . . . երբէք առան-
ձին դուրս չպիտի ելնէք . . . երբոր աղօթքի
երթամ՝ հետս պիտի գաք . . . ձեր շոայլութիւ-
նըն անժխտելի կերպիւ ստուգուած ըլլալով,
այսուհետեւ ինքնիշխանութիւննիդ պիտի դադ-
րի . . . ձեր բոլոր ծախքերն իմ ձեռօքս պիտի
ըլլան . . . մինչեւ անգամ ձեր հաղուստներն ալ
ես պիտի շինել տամ, որպէս զի պարկեշտ կեր-
պով հագուիք՝ ինչպէս որ կը վայլէ . . . վերջա-
պէս, մինչեւ որ ըստ օրինի չափահաս ըլլաք, որն
որ ընտանեկան խորհրդի մը միջնորդութեամբ
անսահման պիտի երկարի . . . ձեռքերնիդ ստակ
մ'անգամ չպիտի ունենաք . . . ահա այս է իմ
կամքս . . . » — Ստուգիւ, իշխանուհի տիկին,
ըսաւ Պ. Թրիբօ, ձեր այդ որոշումն ուր որ իմա-
նայ՝ պիտի գովէ եւ մանաւանդ պիտի քաջալերէ
ձեզ որ անյօղդող հաստատամտութեամբ դոր-
ծադրէք . վասն զի պէտք է որ այս ամեն անկար-
գութիւնները վերջանան . . . — Արդէն իսկ

վերջ տրուած ըլլալու էր այսպիսի դայթակղու-
 թեանց . . . աւելցուց արքան : — Սակայն օ-
 րիորդին արտառոց եւ խանդավառ բնաւորու-
 թիւնը կրնայ շատ բաներ ներելի ընել , ըսաւ բը-
 ժիշկը շողոմ դէմքով մը : — Իրաւունք ունիք ,
 Պ . Տ՞քթոր , ըսաւ իշխանուհին Պ . Պալէնիէի ,
 որ մեծ վարպետութեամբ իր դերը կը խաղար ,
 այն , իրաւունք ունիք , բայց այն ժամանակ ալ
 այս տեսակ բնաւորութեանց հետ՝ ինչպէս որ
 արժան է՝ այնպէս կը վարուին : »

Սէն-Տիգրիէ տիկինն այս խօսքերը կտրուկ եւ
 որոշ կերպով մ' ըսաւ , եւ այս սպառնալիքները
 դործադրելու հնարաւորութեան վրայ համոզ-
 ուած կերեւէր : Պ . Թրիքօ եւ Պ . Տ'էկրինէի ալ
 արդէն կատարեալ հաւանութիւն տուեր էին
 անոր ըսածներուն : Ատրիէն սկսաւ տեսնել որ այս
 խօսքերուն ներքեւ ծանր բան մը կայ . այն ժա-
 մանակ զուարթութիւնը մէկ կողմ դնելով , դա-
 ւըն հեղնութեան եւ ըմբոստ անկախութեան
 դէմք մ' առաւ : Մէկէն 'ի մէկ ոտքի վրայ ելաւ .
 երեսը քիչ մը կարմրեցաւ . վարդագոյն ռունգե-
 րըն ուռեցան . աչքը վառիլ սկսաւ . գլուխը վեր
 առաւ եւ իրեն բնական եղած սէգ շարժմամբ
 մ' իր ոսկեփայլ գեղեցիկ մազերը թեթեւ կերպիւ
 մը ցնցելով , վայրկեան մը լսութեանէ ետեւ՝ կըտ-
 րուկ ձայնով մ' ըսաւ իր հօրաքրոջը .

« Տիկին , որովհետեւ դուք անցեալին վրայ
 խօսք ըրիք , ես ալ կուզեմ քանի մը խօսք ընել .
 բայց դիտե՛ք որ դուք ակամայ ըսել կուտաք

ինձ Ձեր բնակարանէն ելայ , որովհետեւ
անհնար էր ինձ տխուր կեղծաւորութեան եւ տե-
ղաւածանութեանց մթնոլորտին մէջ այլ եւս ապ-
րիլ — Օրիորդ ըսաւ Պ . Տ'Եկրին-
եի , այդպիսի խօսքերը միանգամայն բուռն եւ
անխոհական են : — Պարոն , որովհետեւ իմ խօս-
քըս կը կարէք , երկու խօսք ալ ձեզ ըսեմ , ըսաւ
Ատրիէն խառութեամբ արբային երեսը նայելով .
— Ի՞նչ էին հօրաքնոս քով տեսած օրինակներս :
— Ազնիւ օրինակներ , պատասխանեց արբան .
Ազնիւ մի՛ , պարոն , արդեօք անոր ու ձեր դար-
ձին մեղաակցութիւնն ամեն օր տեսնելու հա-
մար : — Օրիորդ , ինքզինքնիդ կը մոռնաք , ը-
սաւ իշխանուհին կատաղութենէն դեղնած : — Տի-
կին ես չեմ մոռնար այլ կը յիշեմ
ինչպէս որ ամեն մարդ կը յիշէ իմ ըրած
ալ աւելի բան մը չէ ուրիշ ազգականուհի
մը չունէի որ անոր քով երթայի ապաստանէի
ուստի առանձին ապրիլ ուղեցի իմ եկա-
մուտներս ինքնին վայելել ուղեցի , վասն զի լա-
ւագոյն կը համարիմ անձամբ դործածել զանոնք .
քան թէ Պ . Թրիբօի ձեռքը թողուլ որ վասնէ .
— Օրիորդ , գոչեց պարոնը , չեմ հասկընար թէ
ի՞նչպէս կը համարձակիք — Բաւական
է , պարոն , ըսաւ Ատրիէն շանթահար սաստով
մը դայն լռեցընելով , ձեր վրայ կը խօսիմ
բայց ոչ ձեզ հետ »

Ատրիէն՝ այսպէս Պ . Թրիբօն սաստելէ ետեւ
չարուեսակեց . & աւրեմն ուղեցի որ իմ եկամուտ

ներս իմ ճաշակիս համեմատ ծախք ընեմ . ընտ-
րած բնակարանս զարդարեցի . տղևդ եւ կոպիտ
սպասուհիներու տեղ՝ գեղադէմ բարեբարոյ բայց
աղքատ աղջիկներ ընտրեցի, եւ այնպիսի կրթեալ
օրիորդները նուաաս ծառայու թեան մ'ենթար-
կել արժան չհամարելով՝ անոնց վիճակը քաղցր
եւ սիրելի ըրի, որով չէ թէ ծառայ՝ այլ սպասար-
կու ընկերներ կամ բարեկամներ են ինձ, եւ ես
ալ թէպէտ ստակ կը վճարեմ անոնց, բայց շնոր-
հակալու թիւն ունիմ . . . : Ասոնք նուրբ զա-
նազանու թիւներ են, տիկի՛ն, որք ձեզ անհաս-
կանալի են, գիտեմ . . . : Փոխանակ դանոնք
գէշ կամ անվայելուչ կերպով հազուած տեսնե-
լու, իրենց գեղեցիկ դէմքին վայլող գգեամներ
տուի անոնց, վասն զի ինչ որ թարմ եւ գեղեցիկ
է՝ կը սիրեմ : Յս ալ այսպէս կամ այնպէս կը հազ-
ւիմ եղեր, ասոր ալ իմ հայելիէս դատ ոչ ոք կըր-
նայ խառնուել : Միայնակ դուրս կելնեմ, վասն
զի հաճոյքս ուր որ ուղէ՝ հոն կերթամ : Յիւզեցի
չեմ երթար եղեր, այնպէս թող ըլլայ . բայց եթէ
մայրս տակաւին ողջ ըլլար, սրախ ջերմ հաւատ-
քըն անոր կը յայանէի եւ ան ալ գորովանօք
կը համբուրէր զիս . . . : Արսէք թէ երիտա-
արդու թեան եւ գեղոյ նուիրեալ սեղան մը շինել
տուեր եմ . ստոյգ է, վասն զի ես զԱստուած իր
ամեն բարի գեղեցիկ եւ ազնիւ գործերուն մէջ
կը պաշտեմ, եւ սիրտս առաւօտէն մինչեւ իրի-
կուն այս ջերմեամնդ եւ անկեղծ աղօթքը կը յեղ-
յեղէ . «Շնորհակալ եմ, Աստուած իմ, շնորհակալ

եմ . . . » Կրսէք թէ Պ . Պալէնիէ շատ անգամ
 դիտ առանձնութեանս մէջ երեւակայական տար-
 օրինակ բորբոքման մը մէջ դատեր է . . . Սյո՛ ,
 ճշմարիտ է . . . վասն դի ես այն ժամանակ ներ-
 կայն սպականող ազեղ ու նողկալի դադարիար-
 ները մոռնալով՝ մտօքս կերթայի սպառաշինն մէջ
 կ'սպաստանէի . . . վասն դի ես այն ժամանակ
 այնպիսի մողիչ հորիզոններ կը նշմարէի , այնպի-
 սի փառաւոր տեսիլներ կերեւնային ինձ , որ չեմ
 գիտեր ինչ վսեմ ու երկնային սքանչացմամբ յա-
 փրչտակուելով՝ երկրաւոր էակ մ'ըլլալս իսկ կը
 մոռնայի . . . »

Ստրիէն այս խօսքերն այնպիսի խանդով մը
 կարտասանէր , որ դէմքը կարծես թէ այլակեր-
 պելով պայծառացաւ եւ իր բոլորտիքն եղածը
 չէր զգար :

« Վասն դի ես այն ժամանակ , ըսաւ նորէն
 օրիորդն՝ երեւակայութիւնը հետզհետէ բորբո-
 քելով , սուրբ կենսատու եւ ազատ օդ մը կը շըն-
 չէի . . . ո՛հ , ազատ . . . մանաւանդ . . .
 ազատ եւ հոգեպարար օդ մը . . . Սյո՛ , փոխա-
 նակ իմ քոյրերս անձնասէր նուաստացուցիչ եւ
 գազանային իշխանութեան մ'անտանելի լուծին
 ներքեւ ճնշուած տեսնելու , ուր ստրկութեան
 հրապուրիչ մոլութիւններով , շնորհալի խաբէ-
 ութեամբ , զմայլեցուցիչ նենդութեամբ , փայ-
 փայիչ ստութեամբ , արհամարհոտ համբերատա-
 րութեամբ , քինալից հնազանդութեամբ կա-
 պականին . . . դանոնք անկեղծ եւ արժանաւոր

կը տեսնէի , վասն զի ազատ էին . հաւատարիմ
եւ անձնուէր կը տեսնէի , վասն զի ընտրուած իւն
ընելու կարողութիւն ունէին . ոչ դռող էին եւ
ոչ վատ , վասն զի իրենց կամքին ծառայեցընե-
լիք կամ շողոքորթելիք տէր մը չունէին . վեր-
ջապէս սիրելի եւ ակնածելի էին , վասն զի կըր-
նային անկեղծաբար տուած ձեռքերնին նենդա-
ւոր ձեռքի մը մէջէ կա քաշել . Ա՛հ , քորք իմ . . .
քորք իմ . . . սիրտս կ'զգայ . . . վասն զի ա-
տոնք ոչ միայն մխիթարար տեսիլներ են , այլ եւ
սուրբ յոյսեր : »

Ատրիէն իր մտածութեանց խանդէն ազամայ
յափշտակուելէ ետեւ , վայրկեան մը լռեց որպէս
զի՛ եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ երկինքէն եր-
կիր իջնէ , եւ չկրցաւ նշմարել թէ այս տեսարա-
նին դերասաններն ուրախութեամբ իրարու երես
կը նայէին :

« Բայց , տիկին , օրիորդին ըսածները . . .
դերազանց բաներ են . . . ըսաւ բժիշկն իշխա-
նուհւոյն ազանջն 'ի վար , որուն քով նստած էր .
եթէ օրիորդը մեզ հետ միաբանած ըլլար , ասկէց
ազէկ չէր կրնար խօսիլ : — Ուրեմն պէտք է վեր-
ջին աստիճան խստութեամբ խօսիլ հետը , որպէս
զի բարկութենէն ինքզինք մոռնալով մեր ուղած
կէտին հասնի , յաւելցուց Պ . Տ'էկրինելի :

Բայց Ատրիէնի գրգռութիւնը կարծես թէ
փարատեր ու հանդարտեր էր արտայայտած վը-
տեմ զգացումներուն ազդեցութեամբ . Ուստի
ժպտելով Պ . Պալէնիէի դարձաւ ու ըսաւ . « Խոս-

տօլմանեցէք . Տօքթոր , թէ շատ ծիծաղելի բան
է տեսակ մը դադափարներու արբեցութեան տե-
ղի տալ այնպիսի անձանց առջեւ՝ որք դանոնք
հասկընալու կարող չեն : Ս, հա դեղեցիկ առիթ
մ'է այս ձեզ ծիծաղելու իմ երեւակայական յա-
փրչտակութեանցս վրայ , որոց համար երբեմն
զիս կը յանդիմանէք . . . եւ որոց մէջ պէտք
չէր իյնայի այս ծանր պարագայիս մէջ . . . վա-
արն դի վերջապէս կերելի թէ ծանր է : Բայց ինչ
ընեմ , սիրելի Պ . Պալէնիէ , երբոր միտքս դադա-
փար մը կուգայ , անհնար է ինձ անոր հաճոյից
ետեւէն չերթալ , ինչպէս որ տղայու թեանս ժա-
մանակ անհնար էր ինձ թիթեռնիկներուն ետեւէն
չվազել : — Եւ Ստուած միայն գիտէ թէ մըտ-
քերնէդ անցած երիսնազան թիթեռնիկները ձեզ
ո՛ւր կը տանին . . . ան , թեթեւամիտ դու լս . . .
թեթեւամիտ դու լս , ըսաւ Պ . Պալէնիէ , ներու-
ղամիտ եւ հայրական դէմքով մը ժպտելով , երբ
արդեօք այդ դեղեցիկ դու լսը խոհական ալ պի-
տի ըլլայ : — Հիմա , բարի Տօքթորս , պատաս-
խանեց Սարիէն , հիմա երազներս մէկ կողմ ձը-
գելով իրականութիւնը ձեռք պիտի առնուեմ եւ
կատարելապէս դրական լեզուով մը պիտի խօսիմ ,
ինչպէս որ դուք ալ պիտի տեսնէք : »

Յետոյ հորաքրոջը դառնալով աւելցուց .
« Տիկին , դուք ձեր կամքն իմացուցիք ինձ .
հիմա ես ալ իմա իմացընեմ : Աթօր չանցած փոքր
ապարանէն պիտի ելնեմ եւ ուրիշ առնմը պիտի
երթամ , դոր իմ ճաշակիս համեմատ յարգարել

տողած եմ . հոն ուղածիս պէս կեանք պիտի վա-
րեմ Ես ոչ հայր ունիմ ոչ մայր , ուստի
եւ իմ ըրածներու համար ինձմէ զատ մէկու մը
հաշիւ տալիք չունիմ : — Ստուգիւ , օրիորդ , ը-
սածնիդ չէք դիտեր , ըսաւ իշխանուհին ուսերը
թոթ վելով . կը մտնաք որ մարդկային ընկերու-
թիւնը բարոյականութեան անջնջելի իրաւունք-
ներ ունի , եւ մեք այ այն իրաւունքներն ՚ի զօրծ
դնելու պաշտօնն ունինք , զոր կրնաք մտան ըլ-
լալ թէ պիտի կատարենք : — Ըսել է թէ աիկին ,
դուք , Պ . Տ'էկրինեի եւ Պ . Թրիբօ մարդկային ըն-
կերութեան բարոյականութիւնը կը ներկայացը-
նէք արդարեւ դէչ հնարք չէ արդ-
եօք անոր համար որ Պ . Թրիբօ իմ հայրենամա-
ռանդ հարստութիւնս իրրեւ իր սեփականութիւ-
նը կը նկատէր . արդեօք անոր համար որ
— Բայց վերջապէս , օրիորդ , դոչեց Թրիբօ
— Հիմա , աիկին , ըսաւ Սարիէն իր հօրաքրոջը .
առանց պարտնին պատասխանելու , որովհետեւ
ատիթն եկաւ , բացատրութիւն պիտի ուզեմ
ձեզմէ խել մը շահերու վրայ՝ զորս կարծեմ թէ
մինչեւ հիմա ինձմէ պահած էք

Սարիէնի այս խօսքերուն վրայ Պ . Տ'էկրինեի
եւ իշխանուհին մէկէն իրարու երես նայեցան եր-
կիւղալից սրտատանջութեամբ , բայց Սարիէն
չնշմարելով շարունակեց .

« Վերջապէս , աիկին , ձեր պահանջումնե-
րուն վախճան տալու համար՝ ահաւասիկ վերջին
խօսքս . ես՝ ինչպէս որ ուզեմ՝ այնպէս պիտի

ապրիլի . . . չեմ կարծեր որ եթէ ես արու ըլլա-
յի, այդպէս անտանելի եւ նուաստացուցիչ խը-
նամակալութիւն մը կարենար առաջարկուիլ ինձ
այս հասակիս մէջ՝ մինչեւ ցայսօր պարկեշտ աղատ
եւ առատաձեռն կեանք մը վարած ըլլալուս հա-
մար, եւ այս ալ ոչ թէ դադանի, այլ ամենուհի
աչքին առջեւ: — Այդ դադափարն անտեղի եւ
ցիմարական է, գոչեց իշխանուհին . այդպէս ապ-
րիլ ուղելը՝ անբարոյականութիւնն ու անամօ-
թութիւնն իր վերջին սահմանն հասցընել է:
— Ուրեմն, տիկին, ըսաւ Ատրիէն, ի՞նչ կարծիք
ունիք ժողովրդեան այնչափ աղքատ աղջիկնե-
րուն վրայ, որք ինձ պէս որք են եւ միայնակ ու
աղատ կապրին, ինչպէս որ ես ալ կուղեմ ապրիլ:
Այն խեղճերն ինձ պէս բարակ կրթութիւն ա-
ռած չեն, որով մարդուս հողին կը բարձրանայ
եւ սիրար կը մաքրուի . ինձ պէս հարստութիւն
ալ չունին, որով աղքատութեան չար փորձու-
թիւններէն ազատ ըլլան . . . բայց եւ այնպէս
պարկեշտութեամբ կապրին, եւ իրենց աղքա-
տութիւնն ամօթ չեն համարիր: — Այն վարնոց-
ներուն համար ոչ առաքինութիւն կայ ոչ մօլու-
թիւն, գոչեց Պարոն Թրիբօ ի բարկութեամբ եւ
գարշելի արհամարհանօք: — Տիկին, եթէ ձեր
ծառայներէն մէկը ձեր առջեւ այսպիսի խօսք մ'ը-
նելու համար ձեզի, իսկոյն կը վճնատէիք, ըսաւ
Ատրիէն իր հօրաքրոջը՝ առանց իր զգուանքը
ծածկելու, եւ հիմա զիս կը բռնադատէք որ այս-
պիսի վատ խօսքեր չեմ հոս: »

Տ'էկրինեի տեղանին տակէն ծուռկովը դար-
կաւ Պ. Թրիբօի, որ ինքզինք Պօրսային նրբա-
շաւիղներուն մէջ կարծելով՝ այնպիսի անվայել
խօսքեր կընէր իշխանուհւոյն դահլիճին մէջ, եւ
իսկոյն անոր կողմէն թիւնը ծածկելու համար ը-
սաւ . & Օրիորդ, այն կարգի անձանց եւ ձեր վի-
ճակն ունեցող օրիորդի մը մէջ բաղդատութիւն
բնաւ չկրնար ըլլալ . . . — Պ. Աբբա, կա-
թոլիկի մը համար այդ խտրութիւնը քրիս-
տոնէութեան դէմ է, պատասխանեց Ատրիէն .
— Ես իմ խօսքիս զօրութիւնը գիտեմ, օրիորդ,
ըսաւ Աբբան խիստ կերպով . մնաց որ, այդ ձեր
վարել ուղած անկախ կեանքը՝ ոչ միայն խելքի
դէմ է, այլ եւ ապագային համար խիստ ցաւալի
հետեւանք կրնայ ունենալ . ինչու որ ձեր ընտա-
նիքն օր մը կրնայ ձեզ ամուսնացընել ուղել,
եւ . . . — Այդ հողն ընտանիքիս վրայ չեմ
ձգեր, պարոն . եթէ ես ամուսնանալ ուղեմ . . .
կրնամ իմ գլխուս ամուսնանալ . . . որ կարծեմ
խելքի դէմ բան չէ . . . թէպէտ ճշմարիտն ը-
տելով մեծ փափաք մը չունիմ ամուսնական ծանր
շղթային՝ զոր անձնասիրութիւնն ու անասնական
կիրքը մշտնջենապէս մեր պարանոցն անցունել
կուզեն : — Ամուսնութեան վրայ այդպէս թե-
թեւութեամբ խօսիլն ամօթ է ձեզ, օրիորդ,
ըսաւ իշխանուհին : — Մանաւանդ ձեր առջեւ,
տիկին . . . ճշմարիտ է . ներեցէք ձեր խիղճը
վերաւորելու . . . կը վախնաք որ իմ անկախ
ապրիլս՝ զիս առնուլ ուղողները կը հեռացընէ . . .

ես ալ ասոր համար աւելի կուզեմ անկախ կեանքը շարունակել, վասն զի վրաս աչք ունեցողները շարաշար կառնմ. ես կուզեմ որ անոնք վախնան ինձմէ եւ խիստ գէշ կարծիք մ'ունենան վրաս. ասոր ալ լաւագոյն միջոցը բողորովին անկախ կեանք մը վարելն է, ինչպէս որ իրենք կը վարեն. . . . Այսպիսի ձանձրալի ամուսնական հետամտութիւններէ զիս պահպանելու համար՝ իմ կամահաճութիւններս խենդութիւններս եւ սիրելի թերութիւններս շատ հարկաւոր են ինձ. — Ձեր այդ վաւիաքը լիովին կը կատարուի, օրիորդ, ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինը, եթէ դժբաղդաբար, ինչպէս որ կը վախցուի, լուր ելնէ թէ դուք պարտադանցութիւնն ու անհամեստութիւնն այն աստիճան կը հասցընէք, որ զիշերն ուրիշ տեղեր անցունելէ ետեւ՝ առաւօտեան ժամն ու թիւն ետ կը դառնաք, ինչպէս որ եկան ըսին ինձ. . . . բայց ես չեմ ուզեր եւ չեմ համարձակիր հաւատալ այսպիսի անհեթեթ անկարգութեան մը. . . . — Աէտք էր հաւատարիք, տիկին. . . . վասն զի ստոյգ է. . . . — Ըսել է թէ. . . . կը խոստովանիք, գոչեց իշխանուհին. — Այո, ես ինչ որ ընեմ՝ կը խոստովանիմ, տիկին. . . . այս առաւօտ ժամ ու թիւն տուն դարձայ: — կը լսէք, պարոններ, գոչեց իշխանուհին. — Ա՛հ. . . . ըրաւ Պ. Տէկրինեի հաստ ձայնով մը. — Ա՛հ, ըրաւ Պարոնն ալ ճոնչական ձայնով մը. — Ա՛հ, մրմառց բժիշկն ալ խոր հառաչանօք:

Ատրիէն այս ողբական բացագանչութիւնս
 ներք լսելով թիչ մ'նաց որ նորէն պիտի խօսէր
 թերեւս ինքզինք արդարացընելու համար, բայց
 յետոյ արհամարհական թեթեւ շարժմամբ մը
 հասկըցուց թէ իր ըսածը բացատրելու չխոնարհ
 էր :

« Ուրեմն ստոյգ էր լսածս, կրկնեց իշխաա
 նուհին . ահ, օրհորդ, դուք թէպէտ զիս վարա
 ժեցուցեր էիք որ բանի մը վրայ չզարմանամ,
 բայց այսպիսի վարք մ'ունենալնուդ վրայ դեռ
 տարակոյս ունէի, հիմա ձեր այդ յանդուգն պա
 տասխանը զիս համոզեց . — Սուտ խօսիչը, տիկէն,
 ամեն ժամանակ աւելի յանդուգն գործ մ'երեւա
 ցած է ինձ՝ քան թէ ճշմարիտն ըսելը . — Նուա
 կի՞ց կուգայիք, օրհորդ, եւ ինչո՞ւ համար . . .
 — Տիկին, ըսաւ Ատրիէն իր հօրաքեն խօսքն
 ընդմիջելով, ես երբէք սուտ չեմ խօսիր, բայց
 երբէք ալ չեմ ըսեր այն բանը՝ որ զբողել չեմ
 ուզեր . ասկէց դատ՝ վատութիւն կը համարիմ
 գայթակղելի ամբաստանութենէ մը զիս արդա
 րացընել . ուստի ձեր այդ մասին պնդելն անօգուտ
 է . շիմա ըսելիքնիս բովանդակենք . Գուք զիս
 անտանելի եւ նուաստացուցիչ խնամակալու թեան
 մ'ենթարկել կուզէք . ես ալ վոքք ասպարանէն
 ելնել, ուզած տեղս երթալ, եւ իմ հաճոյիցս հա
 մեմատ ապրիլ կուզեմ . . . տեսնենք թէ երկու
 քիս որո՞ւն խօսքը կըլլայ . Գանք հիմա ուրիշ
 խնդրոյ մը . Այս ասպարանքն իմս է . ձեր մէջը բը
 նակիլն հոգս չէ՝ քանի որ ես հոս չպիտի կենամ :

բայց գետնի վրայի դաստիկոնը պարապ է, ուր
ընդունելութեան դասի խնդիրէն դատ՝ երկու ամ-
բողջ բնակարան կայ. այն բնակարաններն առ-
ժամանակեայ կերպով պատրաստել պիտի տամ.
— Իրան կըսէք, օրիորդ, ըսաւ իշխանուհին մեծ
զարմացմամբ Պ. Տ'էկրինելի երեսը նայելով, եւ
յաւելցուց հեղնարար. — Եւ որո՞ւ համար պատ-
րաստել պիտի տաք այն բնակարանները: — Իմ
ընտանիքէս երեք անձանց համար: — Ի՞նչ կը
նշանակէ այդ, ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինն առաւել
եւս զարմանալով: — Ար նշանակէ, տիկին, թէ
ես կուզեմ ազնուական հիւրընկալութիւն մ'ընել
արքայազուն Հնդիկ երիտասարդի մը՝ որ մօրս
կողմանէ ազգական է ինձ, եւ երկու կամ երեք
օրէն Փարիզ պիտի գայ, ուստի կուզեմ որ այն
բնակարանները պատրաստ ըլլան զայն ընդունել-
ու: — Ար լսէք, պարոններ, ըսաւ Պ. Տ'էկրինելի
բժշկին եւ Պ. Թրիբօի՝ խորին ապշութիւն մը ցու-
ցընելով: — Այս խելքէ մտքէ դուրս բան է,
ըսաւ Պարոնը: — Աւանդ, ըսաւ բժիշկն ալ ցաւե-
լով մը, զգացումն ինքնին ազնիւ է, բայց դարձ-
եալ այն թեթեւամիտ գլուխն է. . . — Շատ
աղէկ, օրիորդ, ըսաւ իշխանուհին. դո՞նէ այդ-
պիսի անհեթեթ բաղձանքներ յայտնելէ ձեզ չեմ
կրնար արգելուլ: Բայց հաւանական է որ այդ պի-
սի գեղեցիկ ճանքու մը մէջ չուզէք կանգ առ-
նուլ: Ուրիշ ըսելիք մ'ալ ունի՞ք: — Դեռ չլմըն-
ցուցի, տիկին. այս առաւօտ իմացայ թէ մօրս
կողմէն ուրիշ երկու ազգականներ ալ, տասնեւ-

հինգ տարեկան երկու խեղճ եւ որք աղջիկներ ,
որք Սիմօն մարաջախտին դաւակներն են , երկար
ճանապարհորդութենէ մ'ետեւ երէկ Փարիզ հա-
սեր են , եւ զիրենք Սիպերիոյ խորերէն Գաղղիա
բերող քաջ զօրականին կնոջը տունը կը գտնը-
ւին . . . : »

Երբոր Պ . Տ'Էկրինեի եւ իշխանուհին այս
խօսքերը լսեցին , սարսափելով վեր ցատկեցին եւ
իրարու երես նայեցան , վասն զի բնաւ չէին յու-
սար որ Սիմօն մարաջախտին աղջկանց Փարիզ
հասնիլն Ատրիէն խնայած ըլլար : Այս յայտնու-
թիւնը կայծակնահար ըրաւ զիրենք :

« Անտարակոյս կը դարմանաք թէ ինչպէս
քաջ տեղեկութիւն ունիմ այս բաներուն , ըսաւ
Ատրիէն . բարեբաղդաբար կը յուսամ որ հիմա
եւս առաւել պիտի դարմացնեմ ձեզ . բայց Սի-
մօն մարաջախտին աղջկանց դայով , կրնաք հաս-
կընալ , տիկին , որ անհնար է ինձ դանոնք թողուլ
որ առժամանակեայ կերպով հիւրընկալող առա-
քինի եւ աշխատասէր ընտանիքին բեռ ըլլան .
ուստի պիտի երթամ դանոնք առնում հոս բերեմ
ու վարի դասիկոնի բնակարաններէն մէկուն մէջ
տեղաւորցնեմ զօրականին կնոջը հետ որ պատ-
ուական կառավարչուհի մը կրնայ ըլլալ անոնց : »

Այս խօսքին վրայ Պ . Տ'Էկրինեի եւ Պ . Թրի-
բօ իրարու երես նայեցան , եւ Պարոնը գոչեց .
« Ստուգիւ խելքը կորուսած է : »

Ատրիէն առանց պատասխանելու Պ . Թրիբօի
յաւելցուց . « Սիմօն մարաջախտն ալ մէկ վայր-

կեանքն միւսն անպատճառ Փարիզ պիտի հասնի :
Արնաք երեւակայել , տիկին , թէ սրչափ քաղցր
պիտի ըլլայ ինձ իր աղջիկներն իրեն ներկայացը-
նելով ասպացուցանել թէ արժանավայել կերպով
հիւրընկալած եմ զանոնք : Ա աղ առաւօտ դեր-
ձակուհիներ պիտի բերել տամ , որպէս զի հա-
զուտափ կողմէ պակաս բան մը հմնայ . . . : Կու-
ղեմ որ հայրերնին հոս հասած ժամանակ զանոնք
գեղեցիկ . . . սքանչելի կերպով գեղեցիկ դանէ :
Արդէն խնայայ թէ հրեշտակի պէս աղւոր են ե-
ղեր . . . : Ես որ խեղճ անտուրբ մ'եմ , զանոնք
սիրոյ աստուածուհիներու պէս պիտի դեզազար-
դէմ : — Ամենն այդչափ է այս անգամ , օրիորդ ,
ըսաւ իշխանուհին բռնադքօսեալ ժպիտով մ'եւ
իր դայրոյթը ծածկելով , մինչդեռ Պ . Տ'Էկրիսնի
հանդարտ եւ պաղ երեւոյթի մը ներքեւ հաղիւ
կրնար սրտին մահաբեր տաղնապը ծածկել :
— Փնտուցէ քնայինք , օրիորդ , շարունակեց իշ-
խանուհին , ուրիշ աղգականներ ալ հուսի՞ք այդ
ձեր ընտանեկան գողթականութիւններուն վրայ
աւելցընելիք . . . արդարեւ թագուհի մը չկրնար
ձեզնէ աւելի փառաւոր կերպով վարուիլ : — Յի-
րաւի , տիկին , թագաւորական ընդունելութիւն
մը պիտի ընեմ իմ աղգականացս . . . ինչպէս որ
կը վայլէ արքայորդի մ'եւ մարաջախտ Աինելի
գուքսին աղջկանց . որովհետեւ քաղցր բան է
որտի հիւրընկալութեան պերճութիւններուն վը-
րայ ուրիշ ամեն տեսակ պերճութիւններն ալ ա-
ւելցընել : — Այդ առածն ատուգիւ վեհանձնա-

կան է , ըսաւ Իշխանուհին եւս քան զեւս յուզ-
ուելով . մեզք որ ուղածնուդ պէ՞տ գործադրելու
համար Բօթօզի ոսկեհանքերը ձեռքերնիդ չեն .
— Աղէկ ըսիք , տիկին . ես ալ ոսկեհանքի մը
մը վրայ կուղէի խօսիլ , զոր խիստ նոխ կը կարծեն
ունանք . ահա յարմար առիթն եկաւ : Իմ հարրս-
տու թիւնս որչափ եւ մեծ ըլլայ , քիչ օրէն մեր
ընտանեաց ձեռքն անցնելիք հարստութեան քով
ոչինչ բան է . . . երբ որ այն գործը կատարուի ,
թերեւս այն ժամանակ չէք մեղադրեր իմ շոայ-
լութիւններս՝ որ թագաւորական կը կոչէք . . . »

Պ . Տ'էկրինելի կացութիւնն հետզհետէ սար-
սափելի կըլլար : Միտալներուն գործն այնչափ
կարեւոր էր , որ Տոքթոր Պալէնիէէն անգամ պա-
հած էր զայն , թէ եւ ամբաւ շահու մը համար ա-
նոր ծառայութիւնը խնդրած էր : Պ . Թրիբօ ալ
տեղեկութիւն չունէր ասկէց , ինչու որ Իշխա-
նուհին կը կարծէր թէ Սարիէնի հօրը թուղթե-
րուն մէջէն այս մեծ ժառանգութեան ամեն նը-
շաններն ինք անցայտ ըրած ըլլալով , օրիորդը
չէր կրնար բնաւ խմանալ : Ուստի Պ . Տ'էկրինելի
ոչ միայն սարսափեցաւ տեսնելով որ Սարիէն այս
գաղտնեաց վերահասու եղեր էր , այլ եւ կը գո-
ղար որ բոլորովին երեւան կը հանէ :

Իշխանուհին ալ նոյն սրտադողին մէջ էր ,
ուստի Սարիէնի խօսքը կարելով գոչեց . « Օրի-
որդ , ընտանեաց մէջ այնպիսի բաներ կան՝ որք
ծածուկ պէտք է մնան . եւ թէպէտ որոշ կերպով
չհասկըցայ թէ ինչ բանի ակնարկութիւն կընէք .

կը յորդորեմ ձեզ որ այդպիսի խօսքեր չընէք :
— Ի՞նչ կըսէք , տիկին , միթէ այս ժողովն ըն-
տանեկան չէ , եւ եթէ ընտանեկան չըլլար՝ կըր-
նայի՞նք այնչափ անշնորհք խօսքեր ընելու իրա-
րու : — Հող չէ , օրիորդ , երբոր քիչ շատ կեղա-
կարծ շահերու խնդիր ծագի , անոնց վրայ խօսի-
լը բոլորովին անօգուտ է՝ քանի որ վաւերական
թուղթեր ու ապացոյցներ չկան աչքի առջեւ :
— Բայց , տիկին , միթէ ժամէ մ'ի վեր ըրած խօ-
սակցութիւննիս շահու վերաբերեալ դործոց վը-
րայ չէ : Ճշմարտան ըսելով՝ չեմ հասկընար ձեր
դարմանքն ու շիտթութիւնը : — Ես ոչ դար-
մանք . . . ոչ ալ շիտթութիւն . . . ունիմ ,
օրիորդ . բայց երկու ժամէ 'ի վեր այնչափ անուր
այնչափ անճոռնի բաներ լսելու կը հարկադրէք
դիս , որ ստուգիւ ներելի է ինձ քիչ մ'ապշիլ :
— Թողութիւն կը խնդրեմ ձեզնէ , տիկին , դուք
քիչ մ'ապշած չէք , այլ վերջին աստիճան շիտ-
թած , ըսաւ Ատրիէն աչքը հօրաքեռն երեսը
անկելով : Պ . Տ'էկրինելի ալ նմանապէս շիտթած
է , եւ ձեր այս շիտթութիւնը քանի մը կասկած-
ներուս՝ վրայ աւելցընելով՝ դորս ժամանակ չունե-
ցայ ստուգելու . . . : »

Ատրիէն քիչ մը կանգ առնելէ ետեւ՝ շարու-
նակեց . « Գուշակութիւնս արդեօք ճիշդ չէ . . .
կը տեսնենք . . . : — Օրիորդ , կը հրամայեմ
ձեզ որ լռէք , դոչեց իշխանուհին բոլորովին շը-
փոթելով : — Ա՛հ , տիկին , ըսաւ Ատրիէն , ձեզ
պէս ինքզինքին տէր եղող անձի մը համար այդ

աստիճան շփոթութիւնն աղէկ նշան մը չէ : »

Նախահինամութիւնը , ինչպէս որ սովորութիւն է ըսել , այս վտանգաւոր վայրկենին մէջ բարեբաղդաբար օգնութեան հասաւ իշխանուհւոյն եւ Պ. Տ'էկրինելի : Սպասաւոր մըներս մտաւ այն աստիճան այլայլեալ եւ տհաքեկ , որ իշխանուհին մէկէն դող ելնելով հարցուց . « Ի՞նչ կայ , Տիւսլօն : — Ներում կը խնդրեմ , իշխանուհի տիկին , որ ձեր հրամանին հակառակ կուգամ ձեր խօսակցութիւնը կընդմիջեմ . ոստիկանութեան տեսուչն եկեր է , հիմա ձեզ տեսնել կուղէ : Ինքը վարը կ'սպասէ եւ քանի մըն ալ ոստիկանութեան դորձակալներ բակը կեցած են զինւորներու հետ : »

Որչափ որ այս նոր դէպքը խորին դարմանք կը պատճառէր , բայց եւ այնպէս պատեհ առիթ մ'եղաւ իշխանուհւոյն , որ Ատրիէնի սպառնալից յայանութիւններուն վրայ շուտով խորհրդակցութիւն մ'ընէ Պ. Տ'էկրինելի հետ . ուստի ռաքի վերայ ելնելով ըսաւ անոր .

« Պարոն արքայ , կը բարեհաճի՞ք հետս վար իջնելու . վասն զի ոստիկանութեան տեսչին տունըս գալը չեմ գիտեր ինչ կը նշանակէ : »

Պ. Տ'էկրինելի ալ Սէն-Տիգրիէ տիկնոջ ետեւէն մօտակայ տնեակը գնաց :

ԳԼՈՒԽ Թ .

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Տիգրիէ իշխանուհին՝ Պ . Տ'Էկրինեիի հետ
ընկերակցութեամբ եւ սպասաւորն ալ ետեւէն ,
մտակայ սնննակ մը մտաւ .

« Ո՛ր է ոտիկանութեան տեսուչը , հար-
ցուց սպասաւորին : — Կապոյտ սրահն է , տիկին .
— Գնացէք իմ կողմէս աղաչեցէք իրեն որ քանի
մը վայրկեան սպասելու բարեհաճի . »

Սպասաւորը խոնարհութիւն ընելով դուրս
ելաւ : Երբոր ծառան հեռացաւ Սէն-Տիգրիէ տի-
կինը խուճապաւ Պ . Տ'Էկրինեիի քով գնաց , որուն
սովորաբար անվեհեր եւ գոռոզ դէմքը գեղնած
ու ախուր էր :

« Կը տեսնէք , գոչեց գահավէժ ձայնիւ .
Ատրիէն ամեն բան գիտէ հիմա . ի՞նչ պիտի ը-
նենք . . . ի՞նչ պիտի ընենք . . . : Չեմ գի-
տեր , ըսաւ արքան անշարժ եւ մտայոյզ նայ-
ուած քով . այս յայտնութիւնը սարսափելի հար-
ուած մ'է : — Ուրեմն ամեն բան կորսուած է .
— Միայն մէկ հնարք մը կայ փրկութեան , ըսաւ
Պ . Տ'Էկրինեի , եւ այն ալ . . . Տոքթորը կրնայ
ըլլալ . . . — Բայց ի՞նչպէս , գոչեց իշխանու-
հին . հնար է այնչափ շուտով եւ այսօր կատա-

րել : — Երկու ժամ անգամ ձգելու չգար . վասն
դի այս սատանայ աղջիկը հիմա կերթայ Սիմօն
գորապետին աղջիկները կը տեսնէ , եւ այն ժա-
մանակ մեր բոլոր ջանքը փուճ կելնէ : — Բայց ,
Ֆրէտէրիկ , անհնարին է . . . Պ . Պալէնիէ չպի-
տի կրնայ կատարել . . . զինքը երկար ժամանակէ
'ի վեր պատրաստել հարկ էր , ինչպէս որ այսօր-
ուան հարցաքննութենէն ետեւ պիտի ընէինք :
— Հոգ չէ , ըսաւ արքան , պէտք է որ Տօքթորն
այսօր անպատճառ անոր փորձն ընէ : — Բայց
ի՞նչ պատճառ բռնելով : — Ես կը ջանամ պատ-
ճառ մը գտնել : — Ենթադրելով թէ գտնէք
պատճառ մը , բայց բնաւ պատրաստութիւն մ'ե-
ղած չէ . . . հոն , Ֆրէտէրիկ . — Անհոգ եղիք ,
հոն միշտ նախատեսութեամբ պատրաստ ըլլալու
տովորութիւն ունին : — Եւ ի՞նչպէս կրնանք հի-
մա գործը Տօքթորին բանալ , ըսաւ իշխանուհին :
— Եթէ զայն հոս կանչենք , օրիորդը կասկածի
կերթայ , ըսաւ Պ . Տ'էկրինի մտախօհ կերպիւ ,
եւ ամեն բանէ առաջ պէտք է կասկած տալէ
զգուշանանք : — Ատոր տարակոյս չկայ , ըսաւ
իշխանուհին , մեր ամենէն մեծ միջոցներէն մէկը
Տօքթորին վրայ օրիորդին ունեցած վստահու-
թիւնն է : — Միտքս բան մ'եկաւ ըսաւ արքան ,
հիմա շուտով գիր մը կը գրեմ Պալէնիէի , ձեր
մարդոցմէն մէկն այն գիրը կը տանի անոր կուտայ
այնպէս երեւցընելով թէ դուրսէն . . . ծանր
հիւանդի մը կողմանէ կուգայ այն նամակը . . .
— Այդ շատ աղէկ մտածեցիք , գոչեց իշխանու-

հին, իրաւունք ունիք . . . ուրեմն հիմա . . .
այս սեղանին վրայ . . . գրելու համար ամեն
պէտք եղածը կայ . . . շուտ ըրէք . . . շուտ . . .
բայց ՏՊԹ որը կրնանք յաջողութեամբ կատարել :
— Ճշմարիտն ըսելով, չեմ համարձակիր յուսալ,
ըսաւ մարքիզը սեղանին առջեւ նստելով դասակարգ
բարկութեամբ : Այս աւուր հարցաքննութենէն
ետեւ, որ մեր յուսացածէն աւելի աղէկ եղաւ, եւ
դորքովի սենեակին վարագուրին ետեւ պահուրտ-
ցուցած մարդերնիս հատատարմութեամբ համա-
ռօտագրեց, եւ վաղն ու միւս օր կատարուելիք
բունն տեսարաններէն ետեւ, ՏՊԹ որը կրնար
նախագգուշական վարպետ միջոցներ ձեռք առ-
նուլ եւ կատարեալ ապահովութեամբ գործ տես-
նել . . . բայց այսօր . . . հիմա . . . այնպի-
սի ծառայութիւն մը խնդրել անհնար կերելի
ինձ, Հէրմինի . . . մտքէ անցունելն անդամ
յիմարութիւն է : » Այս ըսելով մարքիզը բար-
կութեամբ գրիչը մէկդի նետեց . յետոյ դառն եւ
խորին գրգռութեամբ մ'աւելցուց : « Յաջողու-
թեան վայրկենին մեր ամեն յոյսերը ոչնչայած
տեսնել . . . ան, ասոր հետեւանքն անհայտե-
լի պիտի ըլլայ . . . ձեր եղբորորդին մեծ վնաս
կուտայ մեզ . . . սէ, մեծ վնաս . . . »

Այս վերջին խօսքերն արտասանած ժամա-
նակ Պ. Տէկրինեիի ցոյց տուած զայրոյթն ու ա-
նողոք ատելութիւնն անհնար է նկարագրել :

« Ծրէտէրիկ, գոչեց իշխանուհին սրտա-
տանջ անձկութեամբ ձեռքն արբային ձեռքին

վրայ դնելով, կաղաչեմ, մի յուսահատիք դեռ . . .
Տոքթորն այն աստիճանն հնարագէտ միտք մ'ունի
եւ այն աստիճանն անձնուէր է մեզ . . . որ գէշ
չլլար փորձ մ'ընել . . . — Վերջապէս փոր-
ձենք նայինք ինչ կելնէ, ըսաւ արքան գրիչը
նորէն ձեռքն առնլով, — Բայց գէշ կողմը մտա-
ծելով՝ ենթադրենք թէ հիմա չյաջողի, ըսաւ իշ-
խանուհին, Ատրիէն այս իրիկուն երթայ Սիմօն
մարաջախտին աղջիկները փնտռէ . . . թերեւս
դանօնք հոն չկրնայ գտնել . . . — Այդ բանը
պէտք չէ յուսալ, ըսաւ մարքիզը, անհնար է որ
Ռօտէնի հրամաններն այդչափ շուտով կատար-
ուած ըլլան . . . եթէ կատարուած ըլլային,
մեզ լուր կը տրուէր: — Ճշմարիտ է ըսածնիդ . . .
ուրեմն դրեցէք Տոքթորին . . . ես երթամ Տիւ-
պօան ձեզ դրկեմ որ այդ նամակը Տոքթորին տա-
նի: Քաջալերուեցէք, Ֆրէտէրիկ, այս անընկ-
ճելի աղջիկը կը կործանենք . . . եւ յաւելցուց
դայրագին . . . & Ա. հ . . . Ատրիէն . . . Ատրի-
րէն . . . այն լրբենի երգիծարանու թիւններդ ու
մեզ պատճառած տաղնապաներդ շատ սուղ պի-
տինստին քեզ: »

Իսկու ելնելու ժամանակ իշխանուհին դար-
ձաւ ըսաւ Պ. Տ'էկրինէի . . . & Ջիս հոս սպասեցէք,
որպէս զի ոստիկանութեան տեսչին այցելու-
թեան պատճառն իմացընեմ ձեզ, եւ յետոյ՝ ի
միասին ներս կերթանք: »

Այս ըսելով իշխանուհին դուրս ելաւ սեն-
եակէն:

Պ. Տէկրիների ալ գողգոջուն ձեռքով քանի
տող գիր գրեց :

ԳԼՈՒԽ Ժ .

ՈՐՈԳԱՅԹ

Սէն-Տիգիէ տիկնոջ եւ մարքիզին դուրս ել-
նելէն ետեւ՝ Ատրիէն իր հօրաքեռ սենեակին
մէջ մնացեր էր Տօքթոր Պալէնիէի եւ Պ. Թրի-
քօի հետ :

Ոստիկանութեան տեսչին գալն իմանալուն
Ատրիէն մեծ մտառանջութեան մէջ ինկեր էր .
վասն զի , ինչպէս որ Աքրիքօլ կասկածեր էր .
տարակոյս չէր մնար որ յիշեալ պաշտօնատարն
երկաթագործին հոն գալն ու պահուըտիլն իմա-
ցած ըլլալով , մեծ եւ փոքր ապարաններուն մէջ
խուզարկութիւն ընելու եկեր էր : Թէ եւ Ատրի-
էն Ակրիքօլի պահուըտած տեղն ապահով կը հա-
մարէր , բայց եւ այնպէս սիրտն հանդարտ չէր .
ուստի ձախող հաւանականութեան մ'առաջքն
առնելու համար յարմար առիթ գտած կարծեց իր
պաշտպանած երիտասարդին համար յանձնարա-
րութիւն մ'ընել Տօքթորին , որ ինչպէս արդէն
ըսինք՝ ժամանակին ամենէն երեւելի եւ ազդե-
ցութեան տէր նախարարներէն մէկուն մտերիմ
բարեկամն էր :

Այս խորհրդով աղջիկը բժշկին քով դնաց ,
մինչդեռ նա կամաց ձայնով Պ . Թրիբօի հետ կը
խօսակցէր , եւ իր ամենաքաղցր ու սիրուն ձայ-
նովն ըսաւ . « Սիրելի Պ . Պալէնիէ , ձեզ երկու
խօսք ըսելու կը փափաքիմ : »

Եւ աչքովը պատուհանի մը մէջի խորշը
ցուցուց :

« Պատրաստ եմ ձեր հրամանին , օրիորդ »
պատասխանեց բժիշկը ոտքի վրայ ելնելով եւ
Ատրիէնի հետ պատուհանին քով դնաց :

Պ . Թրիբօ , որ արբային բացակայութեան
պատճառաւ ինքզինք անօգնական մնացած ըղ-
գալով կրակի պէս կը վախճար օրիորդէն , շատ
գոհ եղաւ այս դարձուածքին վրայ , եւ ինքզին-
քին վստահ երեւոյթ մը տալու համար՝ դնաց
առբի պատկերի մ'առջեւ կանգնեցաւ եւ կար-
ծես թէ չէր յադենար անոր վրայ զմայլելէ :

Երբոր օրիորդը բաւական հեռացաւ Պ . Թրի-
բօէն եւ իր խօսակցութիւնն անկէ լսուելու վախ
չունէր , ըսաւ բժշկին , որ միշտ զուարթ եւ
միշտ սիրալիր դէմքով մ'անոր խօսելուն կըս-
պասէր . « Սիրելի Տոքթորս , դուք իմ բարեկամս
էք , ինչպէս որ հօրս ալ բարեկամն էիք . . . :
Քիչ մ'առաջ , թէ եւ դժուար դիրքի մը մէջ է-
իք , քաջաբար իմ միակ կողմնակիցս եղաք . . . :
— Բայց ոչ , այդպիսի բաներ մի ըսէք , ըսաւ Տոք-
թորը զուարճալից բարկութիւն մը ցուցընելով .
դիտէք արդեօք ինչ գէշ վիճակի մը մէջ պիտի
ձգէիք զիս , կաղաչեմ լռեցէք . . . Կը՛ն յիտ էմ ,

ստորանայ, որ ըսել է, զիս հանդարտ թողուցէք,
զեղեցիկ սիրուն սատանայ — Մի վախ-
նաք, ես ձեզ վտանգի մէջ չեմ ձգեր, ըսաւ Ատ-
րիէն ժպտելով . բայց ներեցէք ինձ միայն յիշե-
ցընել ձեզ, թէ դուք շատ անգամ ինձ բարեկա-
մական ծառայութիւններ ընել առաջարկած եւ
ձեր անձնուիրութեանը վրայ խօսած էք : — Ար-
նաք փորձել զիս եւ տեսնել թէ խօսքիս տէրն եմ
թէ ոչ : — Ուրեմն հիմա փորձ մը տուէք ինձ,
ըսաւ Ատրիէն անհամբեր կերպիւ : — Շատ աղէկ,
ահա այսպէս կուզեմ որ խօսքովս բռնեն զիս .
ըսէք նայիմ ի՞նչ պէտք է ձեզ համար : — Գուք
միշտ մտերմութիւն ունի՞ք ձեր բարեկամ նա-
խարարին հետ : — Անշուշտ, դեռ այս օրերս
ձայնը մարած ըլլալով, ես կը դարմանեմ զին-
քը . . . ամեն անգամ որ խորհրդարանին մէջ
հարցմունք մը պիտի ըլլայ իրեն, առջի օրէն ձայ-
նը կը մարի . առաւել կը սիրէ հիւանդ ըլլալ,
քան թէ իրեն ըլլալիք հարցմանց պատասխանել :
— Պէտք է որ ձեր բարեկամ նախարարէն ինձ
համար ամենակարեւոր բան մ'ընդունիք : — Չեզ
համար մի՞ . . . ի՞նչ յարաբերութիւն կայ . . . :

Այս միջոցին իշխանուհւոյն սպասաւորը ներս
մտնելով նամակ մը տուաւ Պ. Պալէնիէի եւ ըսաւ .
« Օտար սպասաւոր մը հիմա բերաւ զայս ձեզ առ-
լու համար, եւ ըսաւ թէ շատ ստիպողական է : »

Բժիշկը նամակն առաւ, եւ սպասաւորը
դուրս ելաւ :

« Տաղանդ ունենալուն անհաճոյ պտուղնե-

բըն են ասոնք , ըսաւ անոր Ատրիէն ժպտելով .
 խեղճ Տօքթորս, ձեզ վայրկեան մը հանդիսա չեն
 թողուր : — Ատոր խօսքը մի ընէք , ըսաւ բժիշ-
 կը՝ չկրնալով իր դարմանաց շարժումը ծածկել
 երբոր Պ . Տէկրինելի գիրը տեսաւ . ստուգիւ այս
 չարածճի հիւանդները կը կարծեն թէ մեր մար-
 մինը երկաթէ է եւ թէ իրենցմէ պակասած առող-
 ջութիւնը մեք կը գրաւենք . ուստի բնաւ դուժ-
 չունին մեր վրայ : Բայց կը ներէք ինձ , օրհորդ ,
 յաւելցուց Պ . Պալէնիէ՝ նամակը բանալէ առաջ
 հարցական նայուածք մ' ուղղելով Ատրիէնի :

Քարտովիլ օրհորդը շնորհալի շարժմամբ հա-
 ւանութիւն տուաւ գլխովը :

Տէկրինելի մարքիզին գիրն երկար չէր . բը-
 ժիշկը մէկ նայուածքով կարդաց դայն , եւ իր սո-
 վորական խոհեմութեանը հակառակ՝ ուսերը
 թոթվեց եւ կրքով մ' ըսաւ . « Այսօ՛ր . . . բայց
 անհնարին է . . . խելքին եկեր է . . . » — Ան-
 շուշտ ողորմելի հիւանդ մ' է՝ որ բոլոր յոյսը ձեր
 վրայ դրեր է , եւ ձեզ կ' սպասէ . . . ձեզ կը կո-
 չէ . . . : Օ՛ն , սիրելի Պ . Պալէնիէ , բարեսիրտ
 եղիք , խեղճին աղաչանքը մի մերժէք . . . հր-
 չափ քաղցր է մէկու մ' իր ազդած վստահութիւ-
 նըն արդարացընել . . . »

Ատրիէնի այս կարեկցական խօսքերը՝ զոր
 արտաշարժ ձայնիւ մը կարտասանէր , եւ իր ամե-
 նէն անողոք թշնամւոյն գրած նամակին նիւթն
 այնպիսի կարգէ դուրս մերձաւորութիւն մ' եւ
 միանգամայն հակաաութիւն մ' ունէին , որ Տօք-

Թոր Պալէնիէի մտքին զարկին : Շիտթեալ դէմ-
քով մ'որիորդին նայելով պատասխանեց . « Յի-
բաւի , ծուխերէս մէկն է , որ մեծ եւ կրնամ ըսել
չափազանց վատահուժիւն ունի վրաս , վասն զի
անհնարին բան մը կը խնդրէ ինձմէ բայց
դուք , որիորդ , ինչո՞ւ այդչափ կարեկցուժիւն
կը ցուցընէք անձանօթ օտարի մը վրայ : — Սթէ
դժբաղդ մէկն է , անձանօթ չէ ինձ . իմ պաշտ-
պանած անձս ալ՝ որուն համար ձեր բարեկամ
պաշտօնէին օգնուժիւնը կը խնդրեմ , գրեթէ
բոլորովին անձանօթ էր ինձ , բայց հիմա վերջին
ատիճան համակրուժիւն ունիմ վրան . վասն զի ,
պէտք է ըսեմ ձեզ թէ պաշտպանած անձս՝ այն
ազնիւ գորականին որդին է՝ որ Սիպերիոյ խորե-
րէն Սիմօն մարաջախտին աղջիկները Փարիզ բե-
րաւ : — Ի՞նչ կըսէք , ձեր պաշտպանած ան-
ձը — Առաքինի արհեստաւոր մ'է , իր
ընտանեաց նեցուկը , բայց պէտք է որ ամեն բան
յայտնեմ ձեզ , ահաւասիկ եղելուժիւնը »

Ատրիէնի ընելիք մտերմական պատմուժիւ-
նը մէկէն ընդմիջեցաւ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ վրայ
գալովը , որ դահլիճին դուռն ուժգնուժեամբ
բանալով Պ . Տ'Էկրինեի հետ ներս մտաւ : Իշխա-
նուհւոյն դէմքին վրայ դժոխային ուրախուժիւն
մը նկարուած էր , զոր զայրագին բարկուժեան
մը սուտ երեւոյթով հազիւ կրնար ծածկել :

Պ . Տ'Էկրինեի ներս մտած ժամանակ հարցա-
կան տատամսոտ աչքով մը Տօքթոր Պալէնիէի ե-
րեսը նայեցաւ : Նա ալ գլխու բացասական շարժ-

մամբ մը պատասխանեց : Աբբան անշշուհ կատաղութեամբ շրթունքը խածաւ , որովհետեւ իր վերջին յոյսը Տօքթորին վրայ դրած ըլլալով , իր նիւթած խորհուրդներն իսպառ կործանած կարծեց , թէ եւ իշխանուհին նոր հարուած մը պիտի տար Ատրիէնի :

« Պարոններ , ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինը կարճ եւ դահաւիժ ձայնիւ , վասն զի սրտին չար ուրախութենէն շուհը կը կտրէր . պարոններ , տեղերնիդ հրամեցէք . . . նոր ու հետաքրքրաշարժ բաներ ունիմ ձեզ իմացընելիք այս օրիորդին վրայ :

Եւ վերջին աստիճան քինալից ու արհամարհոտ աչքով մ'իր եղբօր աղջիկն ակնարկեց :

« Եկէք , նայինք . . . խեղճ աղջիկս , տակաւին ի՞նչ կայ , ի՞նչ կուզեն ձեզնէ , ըսաւ Պ . Պալէնիէ շողօքորթ՝ ձայնով մը պատուհանին մէջէն՝ ուր կեցած էր Ատրիէնի քով . բայց ինչ որ ալ պատահի՝ միշտ վստահ եղիք իմ վրայ : »

Այս ըսելով բժիշկը դնաց Պ . Տ'էկրէնելիի եւ Պ . Թրիբօի քով նստաւ :

Քարտօւլիլ օրիորդն իր հօրաքեռ յանդուգն թ շնամանքը լսելուն պէս , գլուխը վեր տնկեց խոխտարար . . . ճակատը կարմրեցաւ , եւ իր վրայ եղած այս նոր սպառնալից յարձակումէն գրգռելով եւ համբերութիւնը կորսնցընելով գէպ 'ի սեղանը դնաց՝ որուն առջեւ իշխանուհին նրստած էր , եւ խոսիլեալ ձայնով մ'ըսաւ Պ . Պալէնիէի .

« Սիրելի Տոբթորս, կը խնդրեմ որ հնար եղածին չափ շուտով իմ բնակարանս գաք. դիտէք որ ձեզ հետ խօսելու ամենակարեւոր պէտք մ'ունիմ: »

Եւ Ատրիէն քայլ մ'առաջ գնաց դէպ 'ի մեծ թիկնաթողը՝ որուն վրայ փեղոյրը դրած էր: Իշխանուհին այս տեսնելուն պէս՝ մէկէն ոտքի վերայ ելաւ ու գոչեց. « Ի՞նչ կընէք, օրիորդ, — Բնակարանս կը դառնամ, տիկին . . . դուք ձեր կամքն իմացուցիք ինձ, ես ալ իմիններս յայտնեցի. կը մնան շահու վերաբերեալ գործերնիս, անոնց համար ալ իմ կողմէս մէկը պիտի կարգեմ: »

Քարտովիլ օրիորդն իր փեղոյրը թիկնաթողին վրայէն առաւ: Սէն-Տիգրիէ տիկինը տեսնելով որ իր որսը ձեռքէն կը փախչէր, աճապարանօք վազեց եղբօր աղջկանը քով, եւ քաղաքավարութիւնը մէկդի գնելով՝ ուժգնութեամբ թեւէն բռնեց ու գողալով ըսաւ: « Կեցի՛ք . . . — Ա՛հ, տիկին . . . ըսաւ Ատրիէն ցաւազին արհամարհանօք, ո՛ւր ենք արդեօք . . . — Փախչի՛ւ կուղէք . . . ուրեմն կը վախնաք մեզնէ » ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինն արհամարհօտ աչքով մը դայն վերէն 'ի վար չափելով:

Այս եւ Վիւստի խօսքը բաւական էր Ատրիէնը մինչեւ իսկ բորբոքեալ հնոցի մը մէջ քալեցընելու: Ազնիւ եւ խրոխտ շարժմամբ մ'իր թեւը քաշեց հանեց հորաքրոջը ձեռքին մէջէն, ձեռքի փեղոյրը թիկնաթողին վրայ նետեց, եւ սեղանին

քով դառնալով իշխանական կերպով մ'ըսաւ իշխանութեան . « Այս ամենը թէ եւ խորին զըզուանք կաղղեն ինձ , բայց աւելի ծանր բան մը կայ . . . այն է վատասրտութեան ամբաստանութիւնը . խօսեցէք նայիմ , տիկին . . . ահա մտիկ պիտի ընեմ : »

Եւ գլուխը բարձր բռնած , երեսին գոյնը թեթեւ մը կարծրած , աչքը ցամառն արտառ քով մը կէս ծածկուած , ձեռքը խաչածեւ կուրծքին վրայ դրած , որ իր կամաց հակառակ ուժգին կը բաբախէր , եւ իր դեղեցիկ ոտքին ծայրովը գորգին դարնելով՝ անվեհեր նայուած ք մ'ուղղեց հօրաքրոջը վրայ :

Այն ժամանակ իշխանութեան ալ ուղեց սրտին մէջ լցուած եւ դինքն ուռեցուցած թոյնը կաթիլ կաթիլ դուրս թափել , եւ իր որսն հնար եղածին չափ երկար չարչարել , վատահ ըլլալով որ ան չէր կրնար իր ձեռքէն ազատիլ :

« Պարոններ , ըսաւ այն ժամանակ Սէն-Տիգրիէ տիկինը զսպեալ ձայնիւ , ահաւասիկ պատմեմ ձեզ եղածը . . . Իմացուցին ինձ թէ ոտիկանութեան տեսուչն եկեր հետս խօսիլ կուղէ . դացի քովը եւ ցաւալի դէմքով թողութիւն խնդրեց ինձմէ իր կատարելիք պարտաւորութեան համար : Բռնելու բանտը տանելու հրաման եղած մարդ մը տեսնուեր է որ պարտէզին ապարանքը մտեր է . . . »

Ստրիէն այս լսելուն պէս սիրտը թոթվուեցաւ . կասկած չմնաց որ Ակրիքօլի համար էր :

բայց մտածելով որ պահուրած տեղն ապահով էր, նորէն սիրտը հանդարտեցաւ :

« Ոստիկանութեան տեսուչը, շարունակեց իշխանուհին, հրաման խնդրեց ինձմէ այն մարդը փնտռելու՝ թէ մեծ եւ թէ փոքր ապարաններուն մէջ : Եւ որովհետեւ իր իրաւունքներէր, աղաչեցի որ նախ փոքր ապարանքին մէջ փնտռէ, եւ ետ ալ հետը դացի Որչափ եւ օրիորդին եպերելի վարքը դիտէի, կը խոստովանիմ որ երբէք չէի կրնար մտքէս անցունել որ ոստիկանութեան վերաբերեալ այսպիսի ողբալի գործի մը մէջ մասնունեցած ըլլայ բայց կը սխալէի : — Ի՞նչ ըսել կուզէք, տիկին, գոչեց Ատրիէն : — Հիմա պիտի խմանաք, օրիորդ, ըսաւ իշխանուհին յաղթական դէմքով, ամեն մարդ իր կարգին գուք քիչ մ'առաջ հախաղանց աճապարեցիք հեղնել ու խրոխտալու Գացի ոստիկանութեան տեսչին հետ հասանք փոքր ապարանքը Չեղ կը թողում երեւակայել պաշտօնատարին դարմանքն ու ապշութիւնը՝ երբ որ այն թատրոնի աղջկանց պէս հագուած երեք ըսպասուհիները տեսաւ Այս իրողութիւնն իմ խնդրանօքս ատենագրութեան մէջ նշանակուեցաւ, վասն զի այնպիսի այլանդակութիւնները ամենուն աչքին հաւտացընելը դիւրին բան չէ : — Իշխանուհի տիկին, մեծ խմաստութեամբ վարուեր էք, ըսաւ Պ. Թրիբօ՝ դլուխը ծռելով, բաւ է որ արդարութիւնն ալ խմանայ ու դիտնայ այդ բանը : »

Ատրիէն մեծ մտատանջութեամբ Ակրիքօլի վիճակը խորհելով՝ Թրիքօի կամ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ խօսքերուն կծու պատասխաններ տալու փոյթ չըրաւ, այլ սրտատանջութիւնը ծածկելով լռութեամբ մտիկ կընէր :

« Ոստիկանութեան տեսուչը, շարունակեց նորէն Սէն-Տիդիէ տիկինը, սկսաւ խստիւ աղջիկները քննել, եւ հարցուց անոնց թէ օրիորդին տպարանքը մարդ մը մտած ըլլալը տեսած կամ փմացած էին . . . երեքն ալ անհաւատալի յանդրդնութեամբ մը պատասխանեցին թէ բնամէկու մը ներս մտնելը տեսած չէին . . . — Բարի եւ առաքինի՛ աղջիկներ, ըսաւ մտքէն Քարտօվիլ օրիորդն ուրախութեամբ. ուրեմն խեղճ արհեստաւորն առ այժմ աղատեցաւ. մնացեալն ալ Տոքթոր Պալէնիէի պաշտպանութեամբ կը լըմըննայ : — Բարեբաղդաբար, յարեց իշխանուհին, իմ կիներէս մէկը՝ Արիփօա տիկինը հետս եկեր էր. այն պատուական կինը յիշելով որ օրիորդն այս առաւօտ ժամ ութին տուն դարձեր էր, համբար ըսաւ պաշտօնատարին թէ կարելի էր որ օրիորդը սպարտիդին փոքր դռնէն մտած ժամանակ . . . չգիտնալով . . . դուռը բաց թողուցած ըլլայ եւ մարդն ալ անկից ներս մտած ըլլայ : — Լաւ կըլլար, իշխանուհի տիկին, ըսաւ Թրիքօ, որ տեղեկագրին մէջ նշանակել տայիք թէ օրիորդն այս առաւօտ ժամ ութին տուն դարձաւ . . . — Ի՞նչ հարկ կար այդ եղելութիւնը նշանակել տալու. ըսաւ բժիշկն իբր դերը ճշ-

դիւ շարունակելով, այդ բանը ստիկանութեան
տեսչին ըրած խուզարկութիւններուն հետ բնաւ
վերաբերութիւն չունէր : — Բայց, Տօքթօր, ը-
սաւ Թրիբօ : — Բայց, պարոն, ըսաւ Պ. Պալէ-
նիէ կարուկ ձայնով մը, իմ կարծիքս այս է : — Ես
ալ Պ. Թրիբօի հետ այդ կարծիքէն չեմ, Տօքթօր,
ըսաւ իշխանուհին. խորհեցայ թէ այս բանը տե-
ղեկագրին մէջ անցունել տայ հարկ էր, եւ պաշ-
տօնատարին շիտթեալ ու տխուր նայուածքէն
հասկըցայ թէ որչափ ցաւ կ'զգար այսպիսի ըն-
կերական բարձր վիճակէ օրիորդի մը գայթակ-
ղելի վարքը արձանագրելով . . . : — Անշուշտ,
տիկին, ըսաւ Ատրիէն անհամբերութեամբ,
կարծեմ թէ ձեր համեստութիւնն այն անմեղ ու-
տիկանութեան տեսչին համեստութենէն շատ
վար չմնար. բայց կը թուի ինձ թէ ձեր հաւա-
սար անմեղութիւնը չափազանց շուտով գայ-
թակղեր է, վասն զի դուք ալ ան ալ կրնայիք
խորհիլ թէ կարգէ գուրս բան մը չկար եթէ,
ենթադրեմք թէ, առաւօտեան ժամ վեցին դուրս
ելած եւ ութին տուն դարձած ըլլայի : — Այդ
չքմեղութիւննիդ թէ եւ ուշ . . . բայց գոնէ
ճարպիկ է, ըսաւ իշխանուհին դառնութեամբ :
— Ես ինքզինքս չեմ արդարացըներ, տիկին,
պատասխանեց Ատրիէն դռնողութեամբ. բայց
որովհետեւ Պ. Պալէնիէ ինձ համար նպատաւոր
խօսք մ'ընելու բարեհաճեցաւ, ես ալ հնարաւոր
մեկնութիւն մը կուտամ այնպիսի իրողութեան
մը՝ զոր չեմ ուղեր բացատրել ձեր առջեւ . . . :

— Ուրեմն այն իրողութիւնը կրնայ մնալ ոստիկանութեան տեղեկագրին մէջ . . . մինչեւ որ օրիորդն անոր բացատրութիւնը տայ » ըսաւ Թըրիքօ :

Տ'էկրինեի արքան՝ ճակատը ձեռքին վրայ դրած՝ գրեթէ բնաւ ուշադրութիւն չէր ըներ այս տեսարանին , վասն զի Քարտովիլ օրիորդին ու Սիմօն մարաջախտին աղջկանց տեսակցութենէն ծագելիք հետեւանքը մտածելով սարսափեր մընացեր էր , եւ այն իրիկուն Սարիէն օրիորդը դուրս ելնելէ արգելուլ՝ անհնարին կերեւէր իրեն :

Սէն-Տիդիէ տիկինը դարձեալ սկսաւ շարունակել .

« Ոստիկանութեան տեսուչն այնպէս չարաչար դայթակղեցընող իրողութիւնը տակաւին բան մը չէ , պարոններ , մնացեալ սլատմելիքիաքով . . . Փոքր ապարանին ամեն կողմը պըտըտեցանք փնտռեցինք եւ մարդ չգտանք . . . Երբոր օրիորդին ննջելու սենեկէն դուրս ելնելու վրայ էինք , որովհետեւ ամենէն ետեւ քննեցինք դայն , Արիւօա տիկինը նշմարել տուաւ ինձ թէ սուտ դրան մը վրայի ոսկեզօծ զարդերէն մէկը լաւ կցուած չէր . պաշտօնատարին ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք այս անսովոր երեւոյթին վըրայ , իր մարդիկը քննեցին փնտռեցին եւ ահա տախտակափեղկ մ'ինք իր վրայ սահելով բացուեցաւ . . . եւ այն ժամանակ ի՞նչ երեւան ելաւ արդեօք դիտէք . . . բայց ոչ . . . ոչ . . . այն

աստիճան նողկալի, այն աստիճան գայթակղելի
բան է . . . որ չեմ համարձակիր երբէք . . .
— Եթէ դուք չէք համարձակիր, տիկին, ես կը
համարձակիմ, ըսաւ Ատրիէն անվեհեր կերպով,
երբ ցաւօք սրտի տեսաւ որ Ակրիքօլի պահուը-
տած տեղն երեւան ելեր էր. ձեր համեստութիւն-
նը չվիրաւորելու համար չեմ ուզեր, տիկին, որ
այդ նոր գայթակղութեան պատմութիւնը դուք
ընէք . . . եւ իմ ըսելիքս ալ զիս արդարացը-
նելու համար չէ բնաւ: — Եւ սակայն գէշ չըլլար
կարծեմ, օրիորդ, ըսաւ Սէն-Տիգրիէ տիկինն ար-
համարհոտ ժպտով մը: Մարդ մը պահել ձեր նըն-
ջելու սենեկին մէջ: — Մարդ մը պահել իր նըն-
ջելու սենեկին մէջ . . . գոչեց Տէկրիննի մար-
քիզը գլուխը վեր վերցընելով այնպիսի բարկու-
թեամբ մը՝ որ հազիւ կրնար սրտին անագորուն
ուրախութիւնը ծածկել: — Օրիորդին ննջելու
սենեկին մէջ մարդ մը, յաւելցուց Պ. Թրիքօ. կը
յուսամ որ այդ ալ ատենագրութեան մէջ նշա-
նակուեցաւ: — Այո, այո, պարոն, ըսաւ իշխա-
նուհին յաղթական դէմքով: — Բայց, տիկին,
ըսաւ բժիշկը կեղծաւոր դէմքով մը, այն մարդն
անշուշտ գող մ'ըլլալու է, եւ ասով եղելու-
թիւնն ինքնին կը բացատրուի . . . ուրիշ որ եւ
է կասկած հաւանականութեան դէմ է . . .
Պ. Պալէնիէ, օրիորդին նկատմամբ ձեր ունեցած
ներողամտութիւնը ձեզ կը սխալեցընէ, ըսաւ
իշխանուհին ցամաք կերպով: — Այդ տեսակ
գողերուն ինչ ըլլալը յայտնի է, ըսաւ Թրիքօ:

գեղեցիկ ու հարուստ երիտասարդներ են սովորաբար . . . — Կը սխալիք, պարոն, ըստ Սէն-Տիգրիէ տիկինը, օրիորդին աչքն այնչափ վերերը չէ . . . եւ կը ցուցընէ թէ սխալանք մը ոչ միայն մեղապարտ՝ այլ եւ անարդ ու զզուելի կրնայ ըլլալ . . . Բւատի եւ ալ չեմ զարմանար թէ ինչո՞ւ համար օրիորդը քիչ մ'առաջ այնչափ համակրութիւն կը յայտնէր հասարակ ժողովրդեան վրայ . . . Այս տեսարանն առաւել անոր համար արտաշարժ եւ խանդաղատելի էր, որ օրիորդին պահած մարդը գործաւորի կապոյտ շապիկ հագած էր : — Գործաւորի կապոյտ շապիկ մի՞ . . . գոչեց Պ. Թրիքօ խորին զզուանք ցոյց տալով, ուրեմն ստորին կարգի մարդ մ'էր . . . Ի՞նչ քստմ'նելի գայթակղութիւն . . . — Մարդը խոստովանեցաւ որ դարբինի գործաւոր մ'է, ըսաւ իշխանուհին . բայց արդարութիւնը խօսելով բաւական գեղազէմ երիտասարդ մ'է, եւ անշուշտ օրիորդն ալ . . . գեղեցկութեան համար ունեցած զարմանալի ջերմեռանդութեամբը . . . — Բաւական է, տիկին . . . բաւական է, ըստ յանկարծ Ատրիէն, որ մինչեւ այն ժամանակ պատասխան տալ արժան չհամարելով ցաւալից եւ հետ զհետէ՝ բորբոքող սրամտութեամբ մ'իր հօրաքեռ ըսածները մտիկ կընէր . քիչ մ'առաջ ձեր մէկ նողկալի զրպարտութեան դէմ քիչ մ'նաց որ ինքզինքս արդարացընելու պիտի ելնէի, բայց, ոչ, երկրորդ անգամ այնպիսի տկարամտութիւն մը չեմ ընէր . . . Միայն

մէկ բան մը կուզեմ հարցընել ձեզ , տիկին . . .
այն պարկեշտ եւ առաքինի գործաւորն անշուշտ
բռնուեցաւ , այնպէս չէ : — Անտարակոյս , բռ-
նուեցաւ եւ բազմաթիւ զինուորներով բանտ
տարուեցաւ . . . : Այս գծբաղդ լուրը ձեր սիր-
տը կը կտրտէ , օրիորդ , այնպէս չէ . . . ըսաւ իշ-
խանուհին յաղթական գէմքով , եւ արդարեւ
պէտք է որ խիստ գորովալից գութ մ'ունեցած
ըլլաք այդ համակրութեան արժանի երկաթա-
գործին վրայ , ինչու որ ձեր յանդուգն հեզնու-
թիւնները մէկ կողմ դնէք : — Այո , տիկին , վատ
եւ ծաղրելի գործերը հեզնելէն աւելի կարեւոր
պարտք մ'ունիմ կատարելիք , ըսաւ Ատրիէն ,
որուն աչքն արտասուօք կը լցուէր Ակրիքօւի
ընտանեաց դառն սրտատանջութիւնը մտածելով .
եւ փեղոյրն առնլով գլուխը դրաւ , ժայաւէննե-
րը կապեց եւ Տոքթորին դառնալով . « Պ . Պալէ-
նիէ , կը յիշէք որ քիչ մ'առաջ ձեր պաշտպանու-
թիւնը խնդրեցի պաշտօնէին քով . . . : — Այո ,
օրիորդ . . . եւ բերկրութիւն կը համարիմ ինձ'
ձեր միջնորդն ըլլալ անոր քով : — Ձեր կառքը
վարն է : — Այո , օրիորդ . . . ըսաւ Տոքթորը
զարմանքի մէջ իյնալով : — Բարեհաճեցէք ու-
րեմն հիմա դիտ պաշտօնէին տունը տանիլ . . . :
Եթէ ձեր միջնորդութեամբ իրեն ներկայանամ ,
խնդրելիք շնորհս կամ մանաւանդ արդարու-
թիւնս չմերժեր : — Ի՞նչ կըսէք , օրիորդ , ըսաւ
իշխանուհին , այս եղելութիւններէն ետեւ տա-
կաւին կը համարձակի՞ք այդպիօի բան մ'ընել

առանց իմ հրամանիս . . . չլսուած բան է այս :
— Զգուելի բան է , յաւելցուց Պ . Թրիթօ , բայց
ամեն բան յուսայի է : »

Երբոր Ատրիէն հարցուց Տօքթորին թէ կառ-
քը վարն էր , Տ'էկրինէի արբային սիրտը թունդ
ելաւ . . . : Մնյուսայի դոհու թեան ճառագայթ
մը փայլեցաւ աչքին մէջ եւ հազիւ կրցաւ սրտին
շարժումը դսպել՝ երբոր արագ ակնարկութիւն
մ'ըրաւ բժշկին եւ նա ալ երկու անգամ արտե-
ւանուեց խոնարհեցուց 'ի նշան համամիտ հա-
ւանութեան : Ուստի երբոր իշխանուհին բարկա-
ցայտ դէմքով Ատրիէնի ըսաւ . « Օրիորդ , հրա-
ման չունիմ որ դուրս ելնէք » , Պ . Տ'էկրինէի մաս-
նաւոր եղանակաւ մ'ըսաւ անոր . « Կարծեմ թէ ,
տիկին , կրնաք օրիորդը Պ . Տոմարին հոգածութեանը
յանձնել : »

Մարքիզն այս վերջին խօսքն այնպիսի նշա-
նական կերպով մ'ըսաւ , որ իշխանուհին հետ ըզ
հետէ բժշկին եւ Պ . Տ'էկրինէի երեսը նայելով՝
ամեն բան հասկըցաւ եւ երեսն ուրախութեամբ
պայծառացաւ :

Այս դաղանի խորհրդակցութիւնը ոչ միայն
արագապէս կատարուեցաւ , այլ եւ արդէն իրի-
կուն ըլլալով մտքը կոխած էր , ուստի եւ Ատրի-
էն՝ Ակրիթօլի վիճակին վրայ դգացած վշտալի
մտահոգութեամբ դբադած ըլլալով չկրցաւ իշ-
խանուհւոյն Տօքթորին եւ արբային մէկ մէկու ը-
րած նշանները նշմարել , թէ եւ իրեն համար ան-
հասկանալի էին :

Այսու ամենայնիւ իշխանուհին չուղելով որ Մարքիզին ըրած դիտողութեանը դիւրաւ համազուած երեւի, ըսաւ. « Թէպէտ եւ Պ. Տօքթորն օրիորդին վրայ մեծ ներողամտութիւն ցոյց կուտայ, դայն անոր յանձնելն անպատեհ չէի տեսներ թերեւս . . . բայց միանգամայն չէի ուղեր թողուլ որ այսպիսի նախընթաց մը հաստատուի, վասն զի այսօրէն սկսեալ օրիորդն իմ կամքէս դատ ուրիշ կամք չպիտի ունենայ. — Իշխանուհի տիկին, ըսաւ բժիշկը ծանրութեամբ եւ Սէն-Տիդիէ տիկնոջ խօսքերէն վիրաւորուիլ կեղծելով, չեմ կարծեր թէ օրիորդին վրայ ներողամտութիւն ցոյց տուի, այլ արդարութիւնը խօսեցայ . . . հիմա ալ, եթէ օրիորդը կը փափաքի, պատրաստ եմ զինքը պաշտօնէին քով տանելու. չեմ դիտեր թէ ինչ պիտի խնդրէ անկէ, բայց չեմ ալ կարծեր որ իր վրայ ունեցած վատահոլութիւնս չարաչար դործածելով անարժան յանձնարարութեան մը միջնորդ կամ պաշտպան բռնէ զիս : »

Այս խօսքէն Ատրիէնի սիրաւը շարժելով սիրայիր մտերմութեամբ ձեռքը Տօքթորին երկընցուց ու ըսաւ. « Անհող եղիք, ազնիւ բարեկամ . . . ձեր ընելիք միջնորդութեան նպատակին համար ինձմէ շնորհակալ պիտի ըլլաք, վասն զի ընելիք բարեդործութեանս կէտը ձեզ պիտի վերաբերի . . . : »

Թրիրօ՝ որ Տօքթորին ու արքային նոր դադարեացը ծանօթ չէր, ապշեալ դէմքով մ'արքային

ականջն ՚ի վար ըսաւ . & Ի՞նչ կրնին , կը թողուն
որ երթայ : — Այո՛ , այո՛ , պատասխանեց խստու-
թեամբ Պ . Տէկրիննի՛ նշանացի ակնարկելով որ
իշխանուհւոյն ըսելիքը մտիկ ընէ :

Սէն-Տիդիէ տիկինն օրիորդին մօտենալով ծա-
նորո՛ւ չափաւոր ձայնիւ մ'ըսաւ՝ ամեն մէկ բա-
ռերը շեշտելով . & թօսք մ'ալ ըսեմ ձեզ , օրի-
որդ . . . վերջին խօսք մ'ալ այս պարոններուն
առջեւ : Ձեր վրայ ծանրցած սարսափելի յան-
ցանքներէն ետեւ՝ տակաւին իմ բացորոշ կամայցս
հակառակ վարուելու միտք ունի՞ք , պատասխա-
նեցէք : — Այո՛ , տիկինն : — Այս դայթակղական
յայտնութենէն ետեւ՝ տակաւին իմ իշխանութեան
նրս անսաստելու դիտաւորութեան մէջ էք :
— Այո՛ , տիկինն : — Ուրեմն դրապէս կը մերժէք
եւ չէք ուզեր իմ հրամայած պարկեշտ եւ խիտ
կեանքս յանձն առնուլ : — Պահ մ'առաջ ըսի
ձեզ , տիկինն , թէ այս սպարանքէն պիտի ելնեմ ,
եւ իմ հաճոյիցս համեմատ առանձին կեանք մը
պիտի վարեմ : — Ձեր վերջին խօսքն այդ է :
— Այո՛ , վերջին խօսքս է : — Կաւ մտածե-
ցէք . . . ըրածնիդ շատ ծանր բան է . . . զգոյշ
կեցիք . . . — Վերջին խօսքս ըսի , տիկինն ,
երկու անգամ ըսելու սովորութիւնն չունիմ . . .
— Կը լսէք , պարոններ , ըսաւ իշխանուհին , ի-
րաւախօհ ըլլալու համար ինչ որ հնար էր ըրի ,
բայց ամեն ջանքս ընդունայն ելաւ . ուստի օրի-
որդն այսուհետեւ ինքզինք թող մեղադրէ այն
ազդու միջոցներուն համար՝ զոր իր յանդուգն

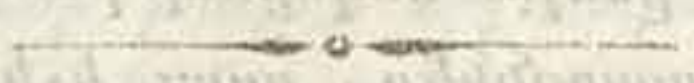
ըմբռնատու թեամբն ակամայ ձեռք առնուլ պի-
տի տայ ինձ : — Այնպէս թող ըլլայ , տիկին յ ը-
տաւ Ատրիէն :

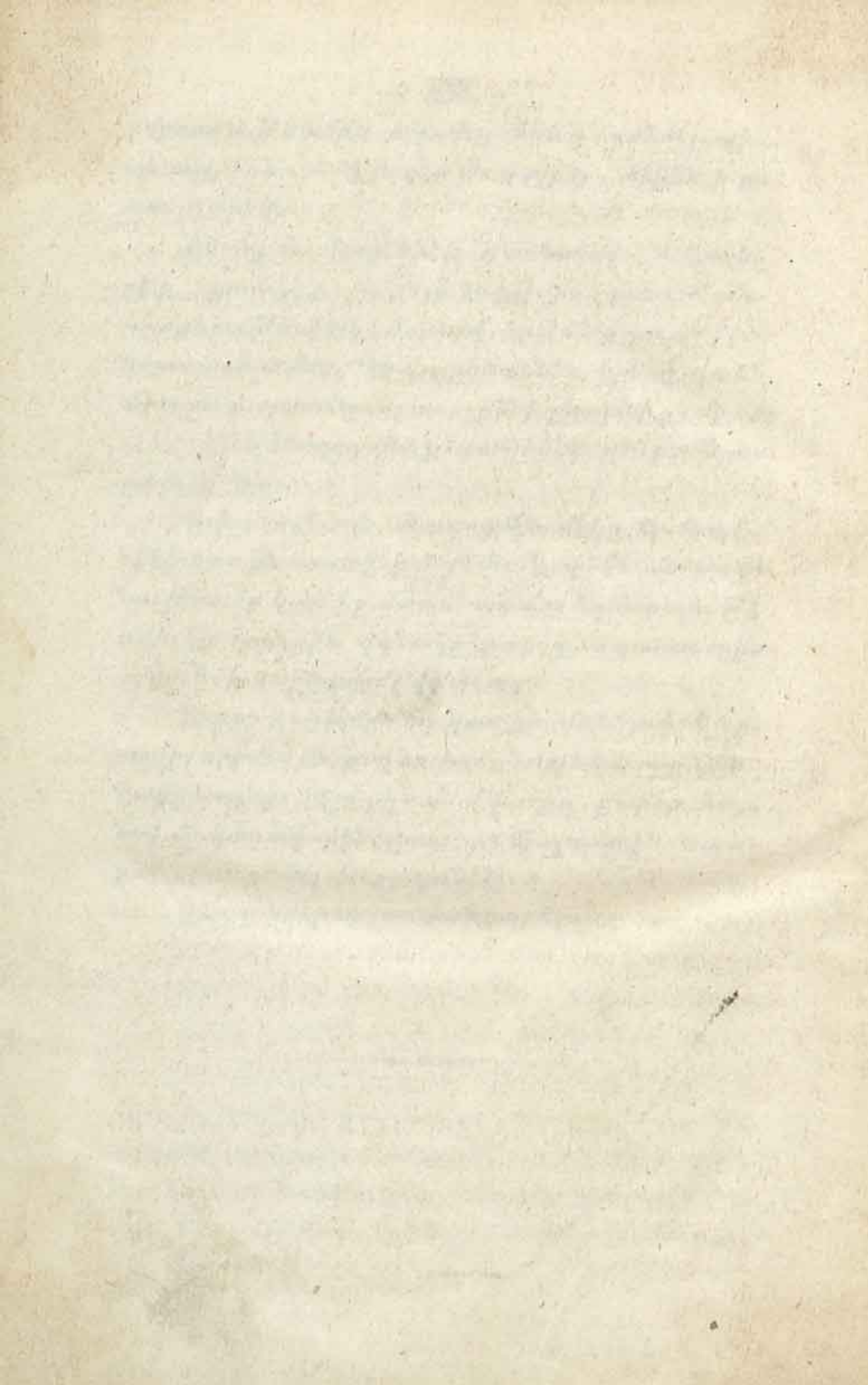
Յետոյ Պ . Պալէնիէի դառնալով . « Քալե-
ցէք , քալեցէք , սիրելի Տոքթորս , ըսաւ , ան-
համբերութենէս կը մեռնիմ , երթանք շուտով . . .
կորուսած ամեն մէկ վայրկեաննիս կրնայ դառն
արտառք պատճառել առաքինի ընտանիքի մը : »

Եւ աճապարանօք դահլիճէն դուրս ելաւ
բժշկին հետ . . .
« Իշխանուհւոյն մարդոցմէն մէկը Պ . Պալէ-
նիէի կառքն յառաջ քշեց , եւ Ատրիէն անոր օդ-
նութեամբ կառքը մտաւ : առանց նշմարելու թէ
բժիշկը կառքին դռնակը բացող սպասաւորին
ականջ 'ի վար բան մը փախաց :

Երբոր Տոքթորն ալ կառքը մտնելով Քար-
տովիլ օրիորդին քով նստաւ , սպասաւորը դռ-
նակը դողեց : Վայրկեան մ'ետքը բարձր ձայ-
նով մը կառավարին ըսաւ . « Պաշտօնէին ապա-
բանքը տար մեզ փոքր դռնէն , »

Չիերը սուբարշաւ ճանքայ ելան :

2480
2481

2013

